

รายงานการวิจัย

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรลพบุรี จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่
ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชัชวดี พิษะกุล

กติน คงเหมือนเพชร

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2539

ชื่องานวิจัย เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่
ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชื่อผู้วิจัย นายชัยวุฒิ พิชะกุล
นายกถิ่น คงเหมือนเพชร

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2539

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่อง "เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทร หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลโบราณวัตถุสถาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สภาพภูมิศาสตร์ทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ประกอบด้วยภูเขา ที่ราบ และแม่น้ำลำคลอง พื้นที่หลายแห่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่สะดวกต่อการเดินทางลัดข้ามคาบสมุทรมลายู ซึ่งมีอยู่หลายเส้นทาง โดยเฉพาะเส้นทางจากจังหวัดกระบี่ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มต้นจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ไปทางทิศตะวันออก ผ่านควนลูกปัด และข้ามเขาน้อยชู้ ไปลงคลองสินปุนในอำเภอท่าทับ จังหวัดกระบี่ แล้วเดินทางไปทางทิศเหนือ คลองสินปุนไหลไปรวมกับแม่น้ำคาปีที่บ้านบางปลาตาย อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำคาปีไหลผ่านอำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอพุนพิน ไปออกอ่าวบ้านคอนที่อำเภอเมือง สุราษฎร์ธานี ตลอดเส้นทางสายนี้ได้ผ่านชุมชนโบราณที่สำคัญหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน สำหรับชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอนยังประกอบด้วยชุมชนโบราณอีกหลายชุมชน เช่น ชุมชนโบราณท่าชนะ ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณแหลมโพธิ เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากมาย มีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ หลักฐานที่สำคัญ เช่น ขวานหินกระเทาะ ขวานหินขัด อายุประมาณ 12,000 - 3,000 ปี กลองมโหระทึกสำริด อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 1 - 5 ลูกปัดชนิดต่าง ๆ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 12 จี้และตราประทับอักษรอินเดีย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 12 แผ่นดินล่องทอง แหวนแบบโรมัน อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 8 เทวรูปพระนารายณ์

พระศิวะ ศิวลึงค์ โยนิ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ธรรมจักร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษ
ที่ 10 - 18 สลุปเจดีย์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ถัง อายุ
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าได้มีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน
ในแถบนี้มาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมามีการพัฒนาเป็นชุมชนเมือง มีการติดต่อรับวัฒนธรรม
จากอินเดีย จีน และอาหรับ จนก่อให้เกิดศูนย์อำนาจทางการเมืองขึ้นบริเวณดินแดนรอบอ่าว
บ้านดอน ทำให้ชุมชนต่าง ๆ พัฒนามีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น มีการจัดระบบการปกครองที่เลียนแบบ
อินเดีย โดยมีกษัตริย์หรือเจ้าเมืองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและมีพราหมณ์ที่มาจากอินเดียหรือสืบเชื้อสาย
จากอินเดียเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมอำนาจของผู้นำ ส่วนความเชื่อทางศาสนาที่สำคัญ
ได้แก่ ลัทธิความเชื่อดั้งเดิม มีความเชื่อเรื่องภูตผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาพราหมณ์มีการ
นับถือลัทธิไวษณพนิกาย และลัทธิไศวนิกาย และศาสนาพุทธมีการนับถือพุทธศาสนาเถรวาท
ลัทธิหินยานและพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ลัทธิศาสนาเหล่านี้ได้เป็นค้ำหลังหลอมวิถีชีวิตของคนใน
ชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

Research Title: The ancient route across the Malay Peninsula from Khlong Thom, Krabi Province, to the Bandon Bay, Suratthani Province

Names of researchers: Mr. Chaiwuthi Phiyakun

Mr. Klin Khongmuenphechara

Sponsored by research subsidy fund from the Office of the National Cultural Commission for the 1996 fiscal year

Abstract

This research was a study of "The ancient route across the Malay peninsula from Khlong Thom, Krabi Province, to the Bandon Bay, Suratthani Province," with the objective of studying geographical conditions, conditions of the route and travel across the peninsula, historical and archeological evidence, and social and cultural conditions of the ancient communities along the ancient route. This was a qualitative research making use of documentary data, data on ancient artifacts and sites, and data from interviews and observations. The research findings may be summarized as follows.

The geographical conditions of both the west coast and the east coast of the South consisted of mountains, plains, and rivers and canals. In many areas the conditions were favorable to short-cut travelling across the Malay peninsula, and several routes were available, in particular the route from Krabi Province to Suratthani Province, originating in Khlong Thom in Krabi and led eastward through Khuan Luke-pat and across Khao Noi Choo-chi down to Sin Poon Canal in Lamthab District, Krabi Province, and then turning north. Sin Poon Canal joined the Tapi River at Bang Pla Tai Village, Phra Saeng District, Suratthani Province. The Tapi River flowed through Wieng Sa District, Ban Na Sarn District, and Punpin District, and out into the Bandon Bay at Muang District of Suratthani. Throughout this route were located several important ancient communities, namely, the Khlong Thom or Khuan Luke-pat ancient community, the Weing Sa town ancient community, the Punpin ancient community, the Khao Srivijaya ancient community, and the ancient communities around the Bandon Bay. These last communities consisted of several ancient ones, such as the Tha Chana ancient community, the Chaiya ancient community, and the Laem Bodhi ancient community. Numerous pieces of evidence were found at these ancient communities dating from prehistoric to historic eras. Important pieces of evidence were, for example, chipped-stone axes and polished-stone axes dated back 12,000 to 3,000 years; bronze drums of about the first to fifth Buddhist centuries;

various kinds of beads of about the fifth to twelfth Buddhist centuries; square locket and seals on which were impressed letters of Indian alphabet of about the sixth to twelfth Buddhist centuries; gold-inlaid stone tablets and Roman rings of about the sixth to eighth Buddhist centuries; statues of the gods Vishnu and Shiva, lingam and yoni objects, Buddha and Bodhisattava statues, and Dharma wheels of about the tenth to eighteenth Buddhist centuries; stupas of about the fourteenth to eighteenth Buddhist centuries; and cup sets of the Tang dynasty of about the fourteenth to fifteenth Buddhist centuries. These pieces of evidence indicate that these areas were settled from the prehistoric era. Later they were developed into urban communities and came into contact with aspects of Indian, Chinese, and Arab cultures. Centers of political power arose around the territories ringing the Bandon Bay, lending prosperity to various communities therein. A system of government based on that of India was established, with supreme power invested in a king or governor, while state rites were conducted by Brahmans from India or their descendants to add to the leaders' aura. Religious beliefs of note were traditional cults about spirits and the supernatural, the Hindu religion made up of the Vishanava sect and the Shiva sect, and Buddhism consisting of the Mahayana, Theravada, and Ceylonese sects. These religious beliefs served to mold the way of life of the people in these communities into a unitary one.

ประกาศคุณูปการ

การวิจัยเรื่อง “เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ได้สำเร็จไปด้วยดี เนื่องจากได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่ายที่พอจะกล่าวถึงมีดังนี้

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์ ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการวิจัย ขอขอบพระคุณ คุณอมรา ศรีสุชาติ คุณนงคราญ ศรีซำซ ที่ให้คำแนะนำ ชี้นำ และข้อมูลบางส่วน ขอขอบคุณ คุณคุสิต รักร์ทอง และนิติติปริญญาโท สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ รุ่นปี พ.ศ. 2539 - 2540 ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ขอขอบคุณ อาจารย์จิรวรรณ บัวเขียน อาจารย์สุดถนอม แทนนิต โรงเรียนทุนพิณพิทยาคม และอาจารย์อร่ามรัศมี ค้างชนะ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ให้การช่วยเหลือประสานงานการออกภาคสนามและต้อนรับด้วยไมตรีจิตเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ คุณอารยา นาคเกลี้ยง คุณนพพล ท่งถ่อง คุณพนัดดา เทพญา คุณนงรภัศ มณีรัตน์ คุณอุคม จันสุวรรณ ที่ช่วยเหลือในการถ่ายภาพประกอบ จัดทำแผนที่ พิมพ์ ดัชนีแบบปก พิสูจน์อักษร โรเนียว และเรียงหน้าเล่มจนสำเร็จเรียบร้อย จึงหวังว่างานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการและบุคคลทั่วไปตามสมควร

ชัชวาลิ พิยะกุล

กลีน คงเหมือนเพชร

สถาบันทักษิณคดีศึกษา

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ภูมิหลัง	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
	ความสำคัญของการวิจัย	9
	ขอบเขตของการวิจัย	9
	นิยามศัพท์เฉพาะ	11
	วิธีการดำเนินการวิจัย	11
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	12
2	สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลา จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ...	22
	สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลาจาก คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ...	25
	สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลา จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	31
3	หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบ สมุทรมาลา จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัด สุราษฎร์ธานี	49
	หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณ	
	คลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	49
	สถานที่ตั้ง	51
	สภาพทั่วไป	51
	ประวัติชุมชน	52
	โบราณวัตถุสถาน	54
	ขวานหิน	57
	เครื่องประดับ	57
	เครื่องปั้นดินเผา	72
	ตราประทับ	75

แผ่นหินสลักไม้เครื่องหอม	80
แผ่นหินล่องทอง	80
หุ่นจำลอง	82
รูปเคารพ	82
หินบดและลูกกลิ้ง	86
เหรียญเงินตรา	86
ซากเรือโบราณ	90
หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเมือง	
เวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	92
สถานที่ตั้ง	92
สภาพทั่วไป	92
ประวัติชุมชน	93
โบราณวัตถุสถาน	99
เมืองเวียงสระ	99
วัดเวียงสระ	102
พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาถัทธิมหายาน	111
เทวรูปในศาสนาพราหมณ์	111
วัดนาพอ (ร้าง)	118
หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณพุนพิน	
อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	121
สถานที่ตั้ง	121
สภาพทั่วไป	121
ประวัติชุมชน	122
โบราณวัตถุสถาน	123
ซากอิฐฐานอาคาร	125
พระพิมพ์และสรูปจำลอง	125
พระโพธิสัตว์และพระพุทธรูป	126
เหรียญเงินอาหรับ	127
ลูกปัด	127
หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณ	
เขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	128
สถานที่ตั้ง	128

สถาปัตยกรรมทั่วไป	128
ประวัติชุมชน	129
โบราณวัตถุสถาน	130
เขาศรีวิชัย	130
เทวรูปในศาสนาพราหมณ์	136
วัดเขาศรีวิชัย	141
วัดเขาพระอานนท์	143
เขานรเคช	145
พระพิมพ์ดินเผา	145
ลูกปัด	149
เหรียญเงินตรา	149
เครื่องปั้นดินเผา	151
ตราประทับ	151
หินบดและลูกกิ้ง	153
กระพัง	153
หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณ	
รอบอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	154
สถานที่ตั้ง	154
สถาปัตยกรรม	154
ประวัติชุมชน	155
โบราณวัตถุสถาน	156
ขวานหินขัด	156
กลองมโหระทึก	157
ลูกปัด	159
เครื่องแก้ว	161
เครื่องปั้นดินเผา	163
เมืองไชยาโบราณ	166
ศิลาจารึก	168
เทวรูปในศาสนาพราหมณ์	178
วิหารหรือเทวสถานในศาสนาพราหมณ์	187
พระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา	188
พระโศภิต์ควในพระพุทธศาสนา	200

จีนส่วนธรรมจักร	212
เจดีย์สถาน	212
4 สังคัมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทร มลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัด สุราษฎร์ธานี	223
การตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จาก คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี .	223
การเมืองการปกครองของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบ สมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	226
การค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกของชุมชนบริเวณ เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัด กระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	233
การค้าและความสัมพันธ์กับอินเดีย	233
การค้าและความสัมพันธ์กับจีน	236
ความเชื่อและลัทธิศาสนาของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบ สมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	238
ความเชื่อดั้งเดิม	238
ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู	238
ศาสนาพุทธ	240
5 บทย่อ สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	242
บทย่อ	242
สรุปลผล	244
อภิปรายผล	264
ข้อเสนอแนะ	266
บรรณานุกรม	267
นุคลานุกรม	277

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่		หน้า
1	แผนที่ภูมิศาสตร์ปโตเลมีแสดงเมืองท่าต่าง ๆ บนคาบสมุทรทลายู	3
2	แผนที่แสดงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรทลายูและแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ	14
3	แผนที่ภาคใต้ของประเทศไทย	24
4	แผนที่แสดงบริเวณที่คลองท่อมไหลผ่านควนลูกปัด และพื้นที่อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	32
5	แผนที่แสดงบริเวณค้ำน้ำคลองท่อมจากเขาน้อยอู้อี้ และเขาใหญ่ อำเภอคลองท่อม และค้ำน้ำคลองสินปุน จากเขาน้อย อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	35
6	แผนที่แสดงบริเวณคลองสินปุนไหลผ่านวัดลำทับ และพื้นที่บริเวณอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่	37
7	แผนที่แสดงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรทลายู จากคลองท่อม ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ...	39
8	แผนที่แสดงบริเวณที่คลองสินปุนบรรจบกับแม่น้ำตาปีที่บ้านหนองปลาตาย อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบ้านหารน้ำใส อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช	41
9	แผนที่บริเวณที่แม่น้ำตาปีไหลผ่านพื้นที่อำเภอพระแสง และพื้นที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	43
10	แผนที่แสดงที่ตั้งของควนพุนพิน วัดเขาศรีวิชัย วัดเขาพระอานนท์ และบริเวณที่แม่น้ำตาปีและคลองพุนพินไหลผ่านพื้นที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	45
11	แผนที่ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ตามแนวของพระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม	50
12	ห้วยพลูไหลมาบรรจบกับคลองท่อมทางทิศใต้ของควนลูกปัด เป็นจุดที่ขุดพบซากเรือโบราณจมอยู่ในคลอง	55
13	สภาพการขุดทำลายแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดของชาวบ้านปัจจุบันเพื่อหาลูกปัดขาย	55

14	ขวานหินขัดสมัยหินใหม่ ขุดพบบริเวณควนลูกปัด อำเภอ คลองท่อม จังหวัดกระบี่	58
15	จี้หรือหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปไข่ 2 ตัว ขุดพบที่ ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 10 - 11	58
16	จี้หรือหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปเจ้าหญิงหรือเทพสตรีชาวโรมัน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 8 - 11	60
17	จี้หรือหัวแหวนสลักด้วยหินคาร์เนเลียนเป็นรูปวัว ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	62
18	จี้หรือหัวแหวนสลักด้วยหินคาร์เนเลียนเป็นรูปหมู ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	62
19	จี้หรือหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปบุรุษชาวโรมันสอยผลไม้ ขุด พบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	63
20	จี้หรือหัวแหวนจำหลักหินคาร์เนเลียนเป็นรูปเทพธิดาหรือสตรีชาวโรมัน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	65
21	แหวนทองคำแบบรูปกุญแจโรมัน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	67
22	แหวนสำริดรูปแบบต่างๆ ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	67
23	ลูกปัดหินขุดพบที่ควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	68
24	ลูกปัดหินขุดพบที่ควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	68
25	ลูกปัดหินสออดีเป็นรูปนกและดาวกระจายหรือดอกไม้ ขุดพบที่ ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	70
26	ลูกปัดหินสออดีเป็นรูปสัตว์คึกะ ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	70
27	แม่พิมพ์คัมพูทำจากหิน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	71
28	คัมพูทำจากดินบุก ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัด กระบี่	71

29	กำไลทำจากแก้วสีต่าง ๆ ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	73
30	กำไลทำจากแก้วสีต่าง ๆ ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	73
31	สลูบจำลองดินเผาชุดพบบริเวณควนลูกปิด อายุประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 15 - 16 จัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	74
32	ลูกฝาภาชนะดินเผาชุดพบบริเวณควนลูกปิด อายุประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 15 - 16 จัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	74
33	ตะคันดินเผา ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่.	76
34	ตราประทับจารึกอักษรปัลลวะของอินเดีย ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	76
35	คำจารึกบนตราประทับทำจากหินที่ชุดพบบริเวณควนลูกปิด อำเภอ คลองท่อม จังหวัดกระบี่	79
36	แผ่นหินสลักสันนิษฐานว่าใช้ใส่เครื่องหอม ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	81
37	แผ่นหินล่องทองของช่างทองชาวอินเดีย ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 ...	81
38	ประติมากรรมดินเผารูปสตรีอุ้มบุตรหรือเทวีผู้คุ้มครองเด็ก พบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ศิลปะ สมัยรัตนโกสินทร์	84
39	พระพักตร์เทวรูปหรือพระพุทธรูปดินเผา ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 .	84
40	ประติมากรรมหล่อด้วยสำริดรูปทรงคล้ายเจดีย์แต่เจาะรูตรงกลาง องค์เจดีย์ ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ...	85
41	ประติมากรรมรูปทรงกลมหล่อด้วยโลหะจีนตะกั่วภายในบรรจุกริ่ง ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	85
42	เหรียญรูปเรือสำเภาหล่อด้วยสำริด ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอ คลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7 ...	87
43	เหรียญทองคำมีรูปหอยสังข์ ชุดพบที่ควนลูกปิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12	87

44	เหรียญทองคำรูปปลา ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12	89
45	เหรียญทองคำรูปจักรพรรดิโรมัน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่	89
46	คลองศาลไหลผ่านเมืองเวียงสระทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศเหนือ ไปบรรจบกับแม่น้ำตาปีทางด้านทิศตะวันตกของเมือง เวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	98
47	สภาพของหนองบ่อพอ ซึ่งเป็นหนองน้ำทางทิศตะวันตกของเมือง เวียงสระ สันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำตาปีก่อนที่ แม่น้ำสายนี้จะเปลี่ยนทิศทางการไหล	98
48	สภาพที่ตั้งเมืองเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏร่องรอยคูน้ำและคันดินชัดเจน	100
49	สภาพคูน้ำด้านทิศใต้ของเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัด สุราษฎร์ธานี	100
50	ใบพิทธสีมาจำหลักหินทรายแดงภายในวัดเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19	104
51	พระพุทธรูปปูนปั้น จำนวน 6 องค์ ภายในวิหารวัดเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการ บูรณะใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2542	106
52	ซากพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง พบภายในบริเวณวัดเวียงสระ (ร้าง) ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	106
53	พระพุทธรูปเจ้าศากยบุตรจำหลักหินทรายแดง ขุดพบบริเวณเมืองเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 9 - 11	108
54	ซากฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐกลางเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุประมาณสมัยอยุธยา	110
55	สระน้ำกลางเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินมาก	110
56	พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12.	113

57	เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมือง เวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 12	114
58	เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมือง เวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 16	116
59	เทวรูปพระวजุกะไกรวะ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณ เมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 15 - 16	117
60	ซากอิฐและหินทรายแดง ขุดพบบริเวณวัดนาทอ (ร้าง) ตำบล ทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	119
61	นาทุ่งหลวงบริเวณตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	119
62	ซากอิฐบนควนพุนพินหรือควนท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งที่ขุดพบพระพิมพ์และลูกปัดเป็นจำนวนมาก	124
63	พระพิมพ์สมัยศรีวิชัย ขุดพบบนควนพุนพินหรือควนท่าข้าม อำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18.	124
64	ซากพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง พบภายในถ้ำเขาศรีวิชัย ตำบล ศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณสมัยอยุธยา.	135
65	โยนิโถรณะจำหลักหินพบบริเวณโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12.	135
66	ธณีประตู่จำหลักหิน ขุดพบในบริเวณบ้านของนายจรัส ทิพย์บรรพต ทางทิศตะวันออกของเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	137
67	เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบบนยอดเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	138
68	เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหินขุดพบที่เชิงเขาศรีวิชัย ทางด้านทิศใต้ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	139
69	ใบพัทธสีมาจำหลักหินทรายแดง วัดเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย	142
70	เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองบนยอดเขาพระอานนท์ วัดเขาพระอานนท์ ตำบล ศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2523 ก่อนการบูรณะใหม่)	144

71	แผ่นหินปูนมีลายสลักเป็นรูปวงกลมใช้เป็นบาทเสา พบทาง ทิศตะวันออกของเขานรเคช ตำบลศรีวิชัย อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	146
72	เขานรเคช ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ ตำบลศรีวิชัย อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี บนยอดเขา พบซากอิฐโบราณสถาน	146
73	พระพิมพ์ดินเผา ขุดพบบริเวณเชิงเขาศรีวิชัย อำเภอขุนพิณ จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13	148
74	พระพิมพ์ดินเผา ขุดพบบริเวณบ้านนางอารีย์ เรื่องเจริญ อำเภอ ขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13	148
75	ลูกปัดหินและแก้วขุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	150
76	ลูกปัดหินและแก้ว ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	150
77	หินบดและลูกกลิ้งทำจากหินทราย ขุดพบที่บริเวณชุมชนโบราณ เขาศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	152
78	กลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริด พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7	158
79	กลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริด ขุดพบที่วัดขี้เหล็ก (ร้าง) ตำบลน้ำรอบ อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7	158
80	ลูกปัดหินและแก้วสีต่าง ๆ ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณท่าชนะ อำเภอ ท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	160
81	ลูกปัดหินและแก้วสีชนิดต่าง ๆ ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี	160
82	แผนผังแสดงแหล่งการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณแหลมโพธิ์ อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี	162
83	แผนที่แสดงที่ตั้งของเมืองไชยาโบราณ วัดแก้ว วัดหลง วัดเวียง และวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	167
84	เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาทิง ตำบล ตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10	179

85	เศียรเทวรูปพระนารายณ์จำหลักหิน ขุดพบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13	181
86	เทวรูปพระสุริยเทพจำหลักหิน พบที่วัดศาลาทั้ง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16	183
87	เอกามุขลึงค์จำหลักหิน ขุดพบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	184
88	พระพุทธรูปปางสมาธิจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12	189
89	พระพุทธรูปปางแสดงธรรมจำหลักหิน ขุดพบที่เจดีย์วัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13	190
90	พระพุทธรูปปางแสดงธรรมจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	192
91	พระพุทธรูปปางแสดงธรรมภายในถ้ำคูหา ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปั้นด้วยดินดิบแบบนูนสูง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15	195
92	พระพุทธรูปปางประทานอภัยจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20	197
93	พระพุทธรูปปางนาคปรกหล่อด้วยสำริด พบที่กลางทุ่งนาใกล้กับวัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พ.ศ. 1726 - พ.ศ. 1834	198
94	พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาทั้ง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13	201

95	พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัด พระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12	203
96	พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัด พระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15	205
97	พระพุทธรเจ้าอภินิหาร จำหลักหิน พบในซุ้มมุขด้านทิศตะวันออก ของเจดีย์วัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16	209
98	นางคารา 8 พระกร หล่อด้วยสำริด ชุกพบที่บ้านหัวคู อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16	211
99	ชิ้นส่วนธรรมจักรจำหลักหิน ชุกพบที่ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14	211
100	เจดีย์พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ภายในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ไม่สอปูนแบบศิลปะศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15	213
101	ชิ้นส่วนยอดเจดีย์จำหลักหินทรายแดงพบในบริเวณวัดเวียง ตำบล ตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าเดิมคงใช้ เป็นยอดเจดีย์วัดเวียง	215
102	ชิ้นส่วนธรรมิประตู่จำหลักหิน พบที่วัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าเป็นส่วนประกอบของเจดีย์วัดเวียง ซึ่งได้ถูกรื้อไปแล้ว	215
103	เจดีย์วัดแก้ว ตั้งอยู่ภายในวัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน ศิลปะแบบศรีวิชัยอิทธิพล ศิลปะจาม มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15	217
104	ยอดเจดีย์จำหลักหินทรายแดงพบที่วัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะแบบเดียวกับยอดเจดีย์วัดเวียง	218
105	ฐานเจดีย์วัดหลง ตั้งอยู่ภายในวัดหลง (ร้าง) ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูนศิลปะแบบศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15	220

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะเป็นแหลมหรือคาบสมุทรที่มีน้ำขนาบทั้ง 2 ด้าน คือทางฝั่งตะวันตกเป็นมหาสมุทรอินเดีย (ทะเลอันดามัน) และทางฝั่งตะวันออกเป็นมหาสมุทรแปซิฟิก (ทะเลจีน) ดินแดนส่วนนี้เรียกว่า “แหลมไทย” หรือ “คาบสมุทรไทย” แต่ส่วนใหญ่เรียกว่า “แหลมมลายู” หรือ “คาบสมุทรมลายู” ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความเจริญมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังที่ได้พบหลักฐานเครื่องมือหินกระเทาะ เครื่องมือสะเก็ดหิน กระดุกสัตว์ กระดุกคน และภาชนะดินเผาที่ถ้ำหลังโรงเรียน จังหวัดกระบี่ ซึ่งจากการกำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีอายุประมาณ 27,000 ปี และ 6,000 ปี มาแล้ว¹ นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปทุกจังหวัดในภาคใต้ และตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เช่น ขวานหินขัด เครื่องปั้นดินเผา กลองมโหรีทึบ ลูกปัด กระดุกมนุษย์ กระดุกสัตว์ จิตรกรรมผนังถ้ำ เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าได้เกิดชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ขึ้นทั่วไปทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของภาคใต้ หลังจากนั้นชุมชนต่างๆ ในภาคใต้ได้พัฒนาเจริญขึ้นตามลำดับ และมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก โดยเฉพาะจีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย ตลอดจนกรีกและโรมันที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับดินแดนนี้ จึงทำให้ดินแดนส่วนนี้ค่อยๆ มีความเจริญและพัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีชื่อเสียงจนเป็นที่รู้จักของนานาชาติ

คาบสมุทรมลายูเป็นที่รู้จักของนานาชาติในชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามยุคสมัยและตามภาษาของผู้เรียก เช่น มหากาพย์เรื่องปรัมพะของอินเดีย เรียกว่า “มลยทวิป” หรือ “ขมทวิป” และ “สุวรรณทวิป” มหากาพย์เรื่องรามายณะ ซึ่งวาลมิกิรจนานขึ้นระหว่าง พ.ศ. 100 - พ.ศ. 200 เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” บ้าง “สุวรรณทวิป” บ้าง หนังสือมหานิทเทศและจุลนิเทศเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ส่วนหนังสือมหาวงศ์พงศาวดารลังกาซึ่งแต่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ก็เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” รวมความได้ว่าชื่อที่ปรากฏต่อเนื่องกันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 ขึ้นไป เรียกชื่อคาบสมุทรมลายูว่า “สุวรรณภูมิ” หรือ “สุวรรณทวิป”² แต่อย่างไรก็ตามยังไม่ได้ยุติว่าในเรื่องที่ตั้งและอาณาเขตที่แท้จริงของสุวรรณภูมิว่าจะกว้างหรือแคบกว่าบริเวณที่เป็นภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน

¹ อมรา ชันดิสิทธิ์ ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 10. 2529. หน้า 4153.

² สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ และพิสิฐ เจริญวงศ์. “ภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 7. 2529. หน้า 2577.

เพียงใด แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าสุวรรณภูมิหมายถึงภาคใต้ของไทยและคาบสมุทรมลายู¹ ทำนองเดียวกัน ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงสุวรรณภูมิไว้ว่า

เมื่อเริ่มสมัยประวัติศาสตร์นั้นในอินเดียได้รู้จักชื่อของท้องที่แหลมมลายูตามคำบาลีว่า สุวณภูมิ (ดินแดนทอง) และตามคำสันสกฤตว่า สุวรรณทวีป (เกาะทอง) ชื่อเหล่านี้เป็นชื่อท้องที่ทั้งหมดและเป็นชื่อของนครและเมืองท่า โดยเฉพาะที่รู้จักกันมาตั้งแต่พวกพ่อค้าและนักเดินเรือทะเลชาวอินเดีย จนพวกชาวอาณาจักรโรมันบางพวกที่มาแวะเวียนตามเมืองท่าของอินเดีย เมื่อตอนเริ่มคริสต์ศักราชได้พบสถานที่แห่งหนึ่งในหนังสือภูมิศาสตร์ที่รู้จักกันดีของโตเลมี มีหลักฐานทางภูมิศาสตร์เกี่ยวแก่ดินแดนมลายู²

เมืองสุวรรณภูมินี้หนังสือภูมิศาสตร์ของ ปอมโปนิอุส เมลา ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 586 เรียกว่า “เกาะทอง” (Chryse Insula) ส่วนหนังสือภูมิศาสตร์ของคลอเดียส ปโตเลมี นักภูมิศาสตร์ชาวกรีก ซึ่งแต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 670 - พ.ศ. 684 เรียกว่า “คาบสมุทรมลายู” (Chryse Chresnese)³

นอกจากนี้คัมภีร์มหานิทเทศและหนังสือมิลินทปัญหาซึ่งได้กล่าวถึงเมืองท่าสำคัญในคาบสมุทรมลายูที่ชาวอินเดีย จีน และอาหรับ เดินทางเข้ามาแวะค้าขาย เช่น เมืองท่าดักโกละหรือดักโกลา เป็นต้น เมืองนี้หนังสือภูมิศาสตร์ของปโตเลมี เรียกว่า “ตะโกละ” แปลว่า “กระวาน” แต่จดหมายเหตุจีน เรียกว่า “ตีว - กู - ลี” หรือ “โก - กู - โล” เป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายบนฝั่งทะเลตะวันตกของคาบสมุทรมลายู สันนิษฐานว่า หมายถึง “ตะกั่วป่า” จังหวัดพังงา หรือทางตอนใต้ของจังหวัดภูเก็ต หรือหมายถึงท่าเรือของจังหวัดตรัง ซึ่งยังหาข้อยุติไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามหนังสือภูมิศาสตร์ของปโตเลมียังได้กล่าวถึง สถานที่สำคัญหรือเมืองสำคัญที่สันนิษฐานว่าตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูอีกหลายเมือง เช่น ปากน้ำไคร้โสนาส ศูนย์การค้าชาบารา ปากแม่น้ำปะลันดา แหลมมาลอส โกลัม ปากแม่น้ำอะตาบา เมืองโกลี เมืองเปริมูลา อ่าวเปริมูลา นอกจากนี้ยังมีเมืองที่ตั้งอยู่ห่างจากชายทะเลอีก 4 เมือง ได้แก่ มาลองกา คอนกุนนคร ชาระ และปะลันดา⁴ สถานที่และชุมชนหรือเมืองเหล่านี้แม้ว่าจะไม่สามารถกำหนดตำแหน่งที่แน่ชัดบนคาบสมุทรมลายูก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นถึง

¹เรื่องเดิม.

²ธนิต อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. 2510. หน้า 16 - 17.

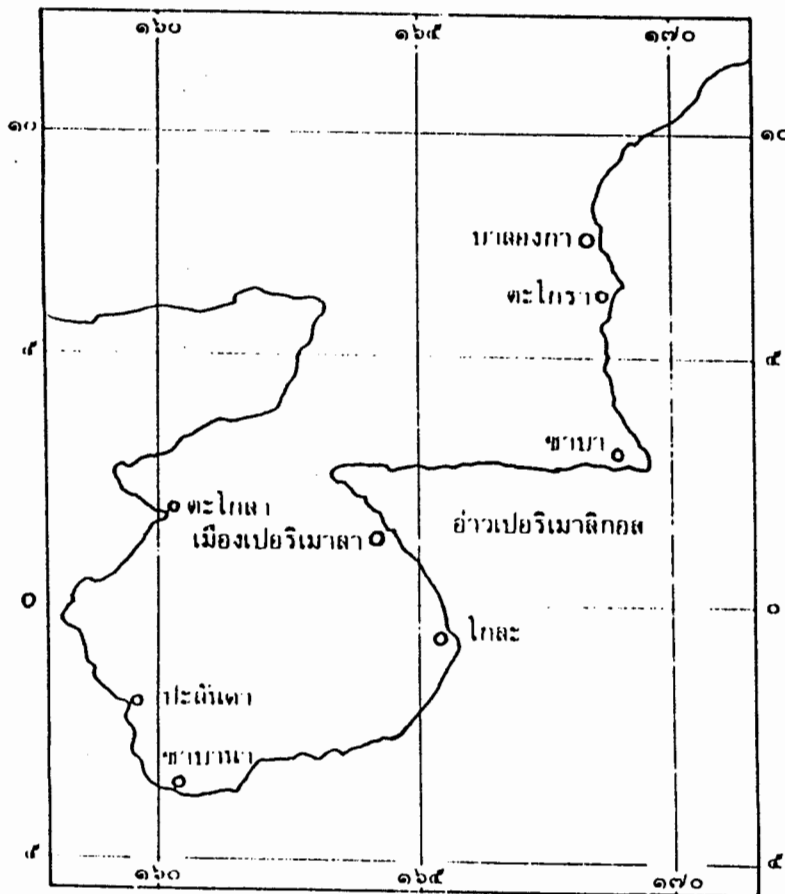
³สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ และพิสิฐ เจริญวงศ์. เรื่องเดิม. หน้า 2577.

⁴ธนิต อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. 2510. หน้า 30 - 32.

⁵มานิต วลลโกลม. “สภาพของอาณาจักรต่างๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ”, ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 70.

แผนที่ปโตเลมี

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่ภูมิศาสตร์ปโตเลมีแสดงเมืองท่าต่างๆ บนคาบสมุทรมาลา
ที่มา : สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 7

การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชุมชนในคาบสมุทรมลายูกับชุมชนภายนอก เช่น จีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย เป็นต้น การติดต่อค้าขายในระยะแรกนั้นหากมาจากอินเดียคงมีการแล่นเรือเลียบชายฝั่งทะเลตะวันตก ผ่านช่องแคบมะละกา แล้ววกขึ้นไปตามเมืองท่าชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายู หรือถ้าเดินทางมาจากจีนก็แล่นเรือเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออก ผ่านช่องแคบมะละกา แล้ววกขึ้นไปตามเมืองท่าชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายูหรือบางครั้งเพื่อความรวดเร็วและความปลอดภัยก็ใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทร เนื่องจากคาบสมุทรมลายูมีลักษณะแคบคั่นการเดินทางข้ามทางบกจะรวดเร็วและปลอดภัยกว่าที่จะแล่นเรือเลียบไปตามชายฝั่ง เรือที่แล่นจากประเทศจีนไปยังประเทศอินเดียหรือในทางตรงข้ามกัน โดยอาศัยลมมรสุมย่อมต้องแล่นผ่านช่องแคบมะละกา ระหว่างแหลมมลายูกับเกาะสุมาตราหรือช่องแคบซุนดา ระหว่างเกาะสุมาตราและชวา ดังนั้นดินแดนคาบสมุทรมลายูจึงได้ติดต่อกับโลกภายนอกมาตั้งแต่สมัยแรก ๆ โดยเฉพาะฝั่งทะเลด้านตะวันตกของคาบสมุทรมลายูซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งที่เรือต่าง ๆ จะเข้ามาแวะติดต่อค้าขายในภูมิภาคนี้¹

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ภาคใต้ของประเทศไทยหรือคาบสมุทรมลายู จึงตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมทั้งในด้านภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นเส้นทางการค้าโบราณทางทะเลที่มีเครือข่ายโยงใยกับดินแดนต่าง ๆ คือสามารถติดต่อค้าขายกับชาติต่าง ๆ ในเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก ซึ่งการค้าทางทะเลของดินแดนเหล่านี้จะต้องแล่นเรือผ่านและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเมืองท่าบริเวณชายฝั่งของคาบสมุทรมลายู ประกอบกับลักษณะแคบ ๆ ของคาบสมุทรมลายูดังได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้เกิดเส้นทางการค้าผ่านไปมาระหว่าง 2 ฝั่งของคาบสมุทร เรียกว่า “เส้นทางคาบสมุทร” หรือ “เส้นทางข้ามคาบสมุทร”²

การติดต่อค้าขายในคาบสมุทรมลายูมีหัวเมืองต่าง ๆ มากมายที่ตั้งเรียงรายทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก และมีเรือนานาชาติเข้ามาแวะพักแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ทางฝั่งตะวันตกมีเมืองตะกั่วป่า คลองท่อม เกดะห์ (ไทรบุรี) ทางฝั่งตะวันออกมีเมืองปาหัง ตรังกานุ ลังกาสูกะ (ปัตตานี) สทิงพระ นครศรีธรรมราช ไชยา เป็นต้น³ เส้นทางเดินเรือและการติดต่อค้าขายกับหัวเมืองต่าง ๆ บนคาบสมุทรมลายูต้องใช้เวลา และบางครั้งไม่ปลอดภัยจากการปล้นสะดมของโจรสลัดบริเวณช่องแคบมะละกา ดังนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกและประหยัดเวลา จึงทำให้เกิดการคิดหาเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออก หรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก เมื่อพิจารณาสภาพภูมิศาสตร์จะเห็นว่าช่วงกลางคาบสมุทรมลายูเป็นจุดผ่านที่สำคัญของเส้นทางเดินเรือระหว่างตะวันตกกับตะวันออก

¹หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 1 -

2.

²ปรีชา นุ่นสุข. “พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในภาคใต้”, ใน พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา. 2534. หน้า 9.

³ประทุม ชุ่มเที่ยงพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 44.

กล่าวคือหากมีเส้นทางลัดตรงช่องคอคอดกระหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของคาบสมุทรก็สามารถย่นระยะทางและประหยัดเวลาในการเดินทางอย่างมากไม่ต้องอ้อมปลายแหลมมลายูทางช่องแคบมะละกา ให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่าย¹ ซึ่งชาวอินเดียในสมัยโบราณได้เดินทางมาติดต่อกับคาบสมุทรนี้ได้แล่นเรือจากอินเดียมาขึ้นบกที่ฝั่งทะเลด้านตะวันตกของภาคใต้ประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย ต่อจากนั้นก็เดินทางบกข้ามคาบสมุทรจากชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกไปยังฝั่งทะเลด้านตะวันออกที่อ่าวไทย ต่อจากนั้นก็ขึ้นเรือจากชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกต่อไปยังปากแม่น้ำโขง จมปา ฉวน และจีนต่อไป²

จากการเกิดเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรนี้เองทำให้เกิดชุมชนตามริมฝั่งทะเลหลายแห่งที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเมืองท่าที่จอดพักของเรือสินค้า และขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรและเป็นเหตุให้เกิดชุมชนที่ตั้งอยู่ลึกชายฝั่งตามเส้นทางผ่าน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับชนต่างชาติต่างวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยตอนต้นของประวัติศาสตร์³ นอกจากนี้การใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรเดิมยังมีทางน้ำที่เรือสามารถแล่นตัดผ่านคาบสมุทรได้ 2 เส้นทาง คือ สายตอนบนอยู่บริเวณอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ แม่น้ำหลวงหรือแม่น้ำตาปีที่มียอดน้ำเกิดแต่เทือกเขาหลวงในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลไปออกอ่าวบ้านคอน ส่วนอีกสายหนึ่งอยู่บริเวณตอนล่างที่ทะเลสาบสงขลา ได้แก่ คลองปากบางภูมิ - คลองคูเต่า, คลองคูตะเกา - คลองเขาถูกช้าง ไหลไปรวมกับแม่น้ำคงคาในรัฐปะลิสแล้วไหลออกอ่าวปะลิสประเทศมาเลเซีย ลำน้ำสายนี้ช่วงอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา มีทางแยกไปทางด้านซ้ายมือสายหนึ่งตรงไปยังเมืองไทรบุรีเดิม⁴

การเดินทางหรือเดินทางบกข้ามคาบสมุทรไม่เพียงแต่ทำให้ย่นระยะทางเท่านั้นแต่ยังปลอดภัยจากพายุ และการโจมตีของโจรสลัด ซึ่งมีจำนวนมากในบริเวณช่องแคบมะละกา⁵ จึงทำให้มีการนิยมใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทร ซึ่งมีอยู่หลายเส้นทาง ดังที่ หม่อมเจ้าจันทร์ จิราฎุ รัชนี ได้ทรงกล่าวถึงเส้นทางข้ามคาบสมุทรหลายไว้ว่า “ตรงปากแม่น้ำปากจั่นแม่น้ำสายนี้อาจเดินเรือขึ้นไปถึงกระบือ และ

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “เส้นทางค้าโบราณและเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรภาคใต้”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 54.

² ศรีศักร วัลลิโภคม. “นครศรีธรรมราชกับเส้นทางคาบสมุทร”, ใน โบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา. 2525. หน้า 101.

³ สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : แนวปฏิบัติในภาคใต้. 2525. หน้า 123.

⁴ มานิต วัลลิโภคม. สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. 2521. หน้า 26 - 30.

⁵ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “ปกิณกะโบราณคดีเรื่องของพานิชย์นาวิโบราณ”, ศิลปากร. 32(3) : 82 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2531.

ข้ามช่องเขาไปทางตะวันออกได้ ในสมัยโบราณก่อนการเดินเรือข้ามสมุทร การเดินข้ามทางบกนี้จะประหยัดเวลาได้เป็นเดือน¹ ส่วน สุทธิพันธุ์ ขุทรานนท์ ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า มีผู้นิยมใช้คอคอดกระเป็นเส้นทางลัดเชื่อมมหาสมุทรทั้งสองแทนที่จะต้องอ้อมแหลมมลายู ตั้งแต่สมัยที่ชาวอินเดียอพยพมาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สันนิษฐานว่าเป็นเส้นทางที่ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสมัยโบราณเส้นทางหนึ่ง โดยอาจเดินเรือเข้ามาตามแม่น้ำกระบุรี แล้วใช้เส้นทางเดินป่าผ่านคอคอดกระไปยังชุมพร แล้วเดินทางต่อไปยังแดนสุวรรณภูมิ²

เส้นทางสายคอคอดกระนี้ในสมัยราชวงศ์ซันระหว่างปี พ.ศ. 543 - พ.ศ. 548 ราชทูตจีนได้เดินทางเรือจากกวางตุ้ง ผ่านเวียตนาม มลายู เข้าอ่าวไทย และเดินเท้าผ่านคอคอดกระ ผ่านพม่าจนถึงอินเดีย³ นอกจากนี้ยังมีเส้นทางโบราณอีกหลายเส้นทางที่นิยมใช้ข้ามคาบสมุทร ดังที่ ชอร์ช เซคส์⁴ และธราพงศ์ ศรีสุชาติ⁵ ได้กล่าวถึงไว้ว่ามีเส้นทางจากกระบุรีไปชุมพร เส้นทางจากตรงไปอ่าวบ้านคอน เส้นทางจากตรงไปนครศรีธรรมราช และเส้นทางจากไทรบุรีไปปัตตานี ส่วน ทิวา ศุภจรรยา⁶ ได้กล่าวถึงเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูไว้ว่า มีเส้นทางกระบุรีถึงชุมพร คลองราชกรูดผ่านพะโต๊ะถึงแม่น้ำหลังสวน ทุ่งตึกผ่านคลองเหล คลองสก คลองพุ่มดวง แม่น้ำคาปี ถึงอ่าวบ้านคอน คลองมะรุ่ยผ่านคลองชะอุ่น คลองสก คลองพุ่มดวง แม่น้ำคาปี ถึงอ่าวบ้านคอน คลองปะกาไสยผ่านคลองโตรม คลองอี่ปิน แม่น้ำคาปี ถึงอ่าวบ้านคอน คลองท่อมผ่านคลองสินปุน แม่น้ำคาปีถึงอ่าวบ้านคอน ปากแม่น้ำตรงผ่านแม่น้ำตรง ห้วยยอด ทุ่งสง ร่อนพิบูลย์ ถึงนครศรีธรรมราช สตูลถึงทะเลสาบสงขลา และจากไทรบุรีถึงทะเลสาบสงขลา

¹หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. แปลโดย สดิส ชันฉิวพงศ์. 2530. หน้า 12.

²สุทธิพันธุ์ ขุทรานนท์. “คอคอดกระ”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 26.

³ควีน ที เชิง และประพฤทธิ์ สุกรัตน์เมธี. “เอกสารโบราณของจีนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย”, ใน พลิกค้นตระกูลไทย. ม.ป.ป. หน้า 4.

⁴ชอร์ช เซคส์. “ราชอาณาจักรทะเลใต้”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. 2520. หน้า 55.

⁵ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “เส้นทางการค้าโบราณและทางลัดข้ามคาบสมุทรภาคใต้”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 56.

⁶ทิวา ศุภจรรยา. “ความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งชุมชนโบราณในจังหวัดภาคใต้”, ใน รายงานการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 131.

เส้นทางเหล่านี้ล้วนแต่มีความสำคัญน่าสนใจศึกษาค้นคว้าทั้งสิ้น ดังที่ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า “เส้นทางเดินบกข้ามแหลมมลายูในสมัยโบราณเป็นเรื่องน่ารู้และมีความสำคัญมากอย่างหนึ่งในการศึกษาถึงเรื่องการติดต่อค้าขาย และการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมระหว่างอินเดียกับดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”¹ เส้นทางดังกล่าวได้มีนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจได้ศึกษาค้นคว้าไว้พอสมควรแล้ว แต่มีเส้นทางหนึ่งที่น่าสนใจมากควรมีการศึกษาอย่างจริงจัง ได้แก่ เส้นทางสาขคลองสินปุนผ่านแม่น้ำตาปีถึงอ่าวบ้านคอน หรือเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้ข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออก หรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก ดังที่ กลิ่น คงเหมือนเพชร ได้กล่าวไว้ว่า

ในบรรดาเส้นทางข้ามฝั่งเหล่านี้ แหล่งคลองท่อม - คลองสินปุน - แม่น้ำหลวง (ตาปี) เป็นเส้นทางที่มีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากสายหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการขุดพบลูกปัด วัตถุโบราณต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก จนทำให้นักโบราณคดีหลายท่านสันนิษฐานว่าแหล่งชุมชนควนลูกปัดหรือคลองท่อมโบราณนั้น น่าจะเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้าข้ามฝั่ง และแหล่งผลิตลูกปัดอีกด้วย²

เส้นทางสายนี้ติดต่อเชื่อมโยงได้ตั้งแต่จังหวัดตรัง หรือจังหวัดกระบี่ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังที่ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า

ทางจากตรังหรือกระบี่ตัดมาลงคลองสินปุน เพื่อบรรจบลงแม่น้ำหลวง (ตาปี) จึงอาจถือได้ว่าแม่น้ำพุมดวงกับแม่น้ำตาปีเป็นแม่น้ำประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของภาคใต้ เป็นเส้นทางอารยธรรมจากอินเดียเข้ามาดินแดนส่วนนี้ และไปสู่ดินแดนอื่น ๆ เพราะเราได้พบหลักฐานเก่าแก่จำนวนมากตามเส้นทาง³

เส้นทางสายนี้ ศรีศักร วัลลิโภคม ได้กล่าวไว้ว่า “การเดินทางจากเมืองท่าแห่งใดแห่งหนึ่งในจังหวัดกระบี่ทางฝั่งทะเลตะวันตก ผ่านมายังเมืองเวียงสระ แล้วเดินทางต่อไปตามลำน้ำตาปี

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. “เส้นทางเดินบกข้ามเขาสวกแต่โบราณ”, ศิลปากร. 23(1 - 2) : 110 ; มีนาคม - พฤษภาคม 2522.

²กลิ่น คงเหมือนเพชร. “แกะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม - ตาปี”, ทักษิณคดี. 3(3) : 117 ; ตุลาคม 2536 - มกราคม 2537.

³ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 47.

ขึ้นไปยังพุนพินและไชยา หรือไม่กี่แยกจากเวียงสระคัคข้ามช่องเขาในเขตอำเภอทุ่งสงมายังเมือง นครศรีธรรมราช¹ ส่วน กลิ่น คงเหมือนเพชร ได้กล่าวถึงเส้นทางสายนี้ไว้ว่า

เส้นทางนี้ก็เส้นทางโบราณที่กล่าวกันว่าพ่อค้าอินเดียก็ใช้เส้นทางนี้ข้ามฝั่งเช่นเดียวกัน เดินเท้าหรือขี่ช้างจากคลองท่อมไปลงเรือที่คลองสินปุน หมู่บ้านที่อยู่บนทางสายนี้ ได้แก่ ลำทับ หัวซทองกลาง บางหลวง คงคาเลียบ บางราโพ บางเรียง ท่าซาง ทุ่งใหญ่ บางพอ บางรูป บางกำขาน ออกแม่น้ำหลวง (ตาปี) เข้าพระแสงออกต่อไปอ่าวบ้านคอน²

นอกจากนี้ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงเส้นทางสายนี้ไว้ว่า เส้นทางสายคลองท่อม ผ่านคลองสินปุน แม่น้ำตาปี ถึงอ่าวบ้านคอน บริเวณที่เส้นทางผ่านโดยเฉพาะควนถูกปิดได้พบถูกปิดจำนวนมากที่ทำด้วยดิน หิน แก้ว และกระดูก และยังพบเบ้าหลอมที่ทำด้วยดินเผา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ซึ่งสัมพันธ์กับถูกปิดที่พบที่เขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน และถูกปิดที่พบที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังได้พบศาสนสถานและศาสนวัตถุของพราหมณ์ ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทร โดยเฉพาะเส้นทางที่สำคัญเส้นทางหนึ่ง คือเส้นทางโบราณจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีแหล่งโบราณคดีหรือชุมชนโบราณที่สำคัญหลายแหล่ง เช่น ชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณศรีวิชัย ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งที่พบหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกัน เช่น ลูกปัดชนิดต่าง ๆ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแก้ว โบราณวัตถุอื่น ๆ ที่มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 16 เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนหรือแหล่งโบราณคดีดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรมาชอุ่มของชุมชนดังกล่าวในอดีต ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเรื่อง “เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาชอุ่ม จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทร หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตลอดถึงสภาพ

¹ศรีศักร วัลลิโภคม. “นครศรีธรรมราชกับเส้นทางข้ามคาบสมุทร”, ใน โบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา, 2525. หน้า 106.

²กลิ่น คงเหมือนเพชร. “จากตะวันตกสู่ตะวันออกตามเส้นทางชาวบ้านฝั่งทะเลกระบี่”, เมืองโบราณ, 14(3) : 55 - 57 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.

³สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : แนวปฏิบัติในภาคใต้, 2525. หน้า 130.

สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทร ซึ่งผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีท้องถิ่นภาคใต้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงสภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตลอดถึงสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และใช้อ้างอิงทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และวิชาการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในระดับหนึ่ง
2. ทำให้นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู และเป็นการกระตุ้นความสนใจที่จะศึกษาเส้นทางโบราณสายอื่น ๆ ให้ขยายวงกว้างยิ่งขึ้น
3. สามารถนำวิธีการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องในทำนองเดียวกันนี้ในแหล่งอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล การศึกษาเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้กำหนดข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้
 - 1.1 ข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ตลอดถึงเอกสารที่เป็นแผนที่ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางดังกล่าว เป็นต้น

1.2 ข้อมูลจากโบราณวัตถุสถาน เป็นข้อมูลโบราณวัตถุสถานที่ค้นพบบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น คุน้ำ คันคิน เมืองโบราณ เจดีย์ พระพุทธรูป เทวรูป ลูกปัด เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

1.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต เป็นข้อมูลสัมภาษณ์ชาวบ้าน พระภิกษุ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่วิจัย ส่วนการสังเกตจะสังเกตสภาพเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งเนื้อหาไว้ดังนี้

2.1 สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1.1 สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1.2 สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

2.2.2 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.3 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณพุนพิน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.4 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.5 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3 สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3.1 การตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3.2 การเมืองการปกครองของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3.3 การค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3.4 ความเชื่อและลัทธิศาสนาของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นิยามศัพท์เฉพาะ

สภาพภูมิศาสตร์ หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ ในบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ เป็นต้น

สภาพเส้นทางโบราณ หมายถึง ลักษณะของเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ตั้งแต่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปลงคลองสินปุน ผ่านอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ไปรวมกับแม่น้ำตาปี ออกสู่อ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมายถึง เอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น จารึก จดหมายเหตุ ตำนานท้องถิ่น เป็นต้น

หลักฐานทางโบราณคดี หมายถึง โบราณวัตถุ โบราณสถาน และแหล่งโบราณคดี ที่พบในบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น เมืองโบราณ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เทวรูป เจดีย์สถาน เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น

สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณ หมายถึง วิถีชีวิตและลักษณะของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น การตั้งถิ่นฐาน การเมืองการปกครอง การค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ความเชื่อและลัทธิศาสนา เป็นต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขั้นการรวบรวมข้อมูล

1.1 การรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลเอกสารออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง รวบรวมเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางโบราณ

ข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเส้นทางสายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยครั้งนี้ในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติชุมชน สภาพเส้นทางโบราณ โบราณวัตถุสถาน สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

1.1.2 เอกสารแผนที่ รวบรวมแผนที่บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้แผนที่มาตราส่วน 1:50000 ของกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม และแผนที่อื่น ๆ ประกอบการวิจัยตามความเหมาะสม

1.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลภาคสนามออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.2.1 การสัมภาษณ์และสังเกต โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พระภิกษุ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะสังเกตสภาพเส้นทางโบราณที่ผ่านพื้นที่ต่าง ๆ โดยการจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ

1.2.2 การสำรวจโบราณวัตถุสถาน โดยการสำรวจข้อมูลโบราณวัตถุสถาน และแหล่งโบราณคดีที่พบตามเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตลอดถึงโบราณวัตถุที่เคลื่อนย้ายไปเก็บรักษาไว้ตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยการถ่ายภาพประกอบ

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 นำข้อมูลที่ได้จาก ข้อ 1.1.1 มาวิเคราะห์จัดแยกหมวดหมู่ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.2 นำข้อมูลที่ได้จาก ข้อ 1.1.2 มาวิเคราะห์แปลความหมาย และจัดหมวดหมู่ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.3 นำข้อมูลที่ได้จาก ข้อ 1.2.1 ซึ่งบันทึกไว้ในแบบบันทึกเสียงมาถอดความโดยวิธีสรุปสาระสำคัญ และนำบันทึกที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.4 นำข้อมูลที่ได้จาก ข้อ 1.2.2 ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโบราณวัตถุสถานมาศึกษาวิเคราะห์ กำหนดอายุ และจัดหมวดหมู่ ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.5 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.6 นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

3. ชั้นเสนอผลการวิจัย

เสนอรายงานผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และมีภาพประกอบบางตอน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศศึกษาไว้หลายคน แต่ที่น่าสนใจพอที่จะนำมาเป็นแนวคิดในการศึกษา มีดังต่อไปนี้

เยี่ยมชม สุรกิจบรรหาร¹ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาตุภูมิที่เคยเดินทางผ่านมาแล้วมี 14 เส้นทาง ดังนี้

1. เส้นทางช่องสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เส้นทางจากเหมืองแร่คลองลอย อำเภอบางสะพานใหญ่ - บ้านเหมืองแร่บ้านเขื่อน ผ่านแค้วนทวายของพม่า
3. เส้นทางจากตำบลตะเภา อำเภอนาทม จังหวัดชุมพร ข้ามเขาแดนออกบ้านถ้ำเขี่ย แค้วนทวายของพม่า
4. เส้นทางจากชุมพร ท่าไม้ลาย ทับทึบ กระจบุรี คือทางข้ามคอคอดกระ
5. เส้นทางจากอำเภอหลังสวนขึ้นไปตามลำน้ำ ถึงอำเภอพะโต๊ะ ออกไปทางฝั่งตะวันตก ในท้องที่จังหวัดระนอง
6. เส้นทางจากอำเภอกะเปือ จังหวัดระนอง ข้ามเขาไปทางฝั่งตะวันออก ออกปลายคลองไม้แดง ผ่านพรุยาฮี ผ่านท้องที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
7. เส้นทางจากอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผ่านเขาพระนารายณ์ ผ่านตำบลในเหล บ้านบกทือ บ้านบกง่าง ข้ามเขาสกไปฝั่งตะวันออก ถึงบางสก พานเตา อำเภอพนม ผ่านอำเภอไชยา ออกอ่าวบ้านดอน
8. เส้นทางจากอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ข้ามแดนไปฝั่งตะวันออก ผ่านอำเภอพนม ล่องตามลำน้ำออกอ่าวบ้านดอน
9. เส้นทางจากคลองปากลาว จังหวัดกระบี่ ผ่านเขาค้อ คลองคราม ห้างต้นไทร ถึงอำเภอพนม แล้วล่องตามลำน้ำออกอ่าวบ้านดอน
10. เส้นทางจากอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ผ่านอำเภอพระแสง ผ่านตามแม่น้ำหลวง (ตาปี) ไปออกอ่าวบ้านดอน
11. เส้นทางจากจังหวัดตรัง ไปตามลำแม่น้ำตรัง ผ่านลำภูรา ที่วัง ถึงอำเภอทุ่งสง ไปออกที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
12. เส้นทางจากอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ข้ามเขาบรรทัด ผ่านบ้านตระ ไปออกตำบลตะโหมค จังหวัดพัทลุง
13. เส้นทางจากจังหวัดสตูลออกอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา
14. เส้นทางจากคลองเปอลิส ประเทศมาเลเซีย ผ่านเขาภูก้าง อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ลงคลองอู่ตะเภา ผ่านอำเภอหาดใหญ่ ออกทะเลสาบสงขลา

¹เยี่ยมชม สุรกิจบรรหาร. เลาความเป็นเส้นทางเดินไปสู่กรุงสทิงพาราณสีโบราณ. 2505.

ทิวา ศุภจรรยา ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรหลายว่า มี 9 เส้นทาง ทั้งที่มีหลักฐานยืนยันการใช้เส้นทาง และเส้นทางที่มีสถาปณภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยต่อการเดินทางข้ามคาบสมุทร มีดังนี้

1. กระบุรี - ชุมพร นับเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุด
2. คลองราชกรูด - พะโต๊ะ - แม่น้ำหลังสวน
3. ทุ้งตึก - คลองเหลล - คลองสก - คลองพุ่มควง - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านคอน
4. คลองมะรุข - คลองชะอุ่น - คลองสก - คลองพุ่มควง - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านคอน
5. คลองปะกาไสย - คลองโตรม - คลองอีป็น - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านคอน
6. คลองท่อม - คลองสินปุน - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านคอน
7. ปากแม่น้ำกันตัง - แม่น้ำตรัง - หัวยอค - ทุ้งสง - ร่อนพิบูลย์ - นครศรีธรรมราช
8. สตูล - ทะเลสาบสงขลา
9. ไทรบุรี - ทะเลสาบสงขลา¹

ทำนองเดียวกัน ปรีชา นุ่นสุข² ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรหลาย ไว้หลายเส้นทางที่สำคัญ มีดังนี้

1. เส้นทางสายช่องสิงขรหรือช่องสันพร้าว
2. เส้นทางสายคอคอดกระ
3. เส้นทางสายราชกรูด - หลังสวน
4. เส้นทางสายตะกั่วป่า - อ่าวบ้านคอน
5. เส้นทางสายตะกั่วป่า - นครศรีธรรมราช
6. เส้นทางสายปากคลองลาว - อ่าวบ้านคอน
7. เส้นทางสายปะกาไสย - อ่าวบ้านคอน
8. เส้นทางสายปะกาไสย - นครศรีธรรมราช
9. เส้นทางสายคลองท่อม - อ่าวบ้านคอน
10. เส้นทางสายคลองท่อม - นครศรีธรรมราช
11. เส้นทางสายกันตัง - นครศรีธรรมราช
12. เส้นทางสายกันตัง - อ่าวบ้านคอน
13. เส้นทางสายไทรบุรี - สงขลา

¹ทิวา ศุภจรรยา. “ความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งชุมชนโบราณในจังหวัดภาคใต้”, ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ - โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 131.

²ปรีชา นุ่นสุข. “นครศรีธรรมราชกับเส้นทางการค้าทางบก”, สารนครศรีธรรมราช. 27(5) : 41 - 43 ; พฤษภาคม 2540.

นอกจากนี้ อมรา ศรีสุชาติ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาชวไรหลายเส้นทางดังนี้

1. เส้นทางเสียบขวน - ปากจั่น หรือกระบุรี - เขาสามแก้ว จากระนองไปชุมพร
2. กำพวน - อ่าวบ้านคอน, นางช่อน - อ่าวบ้านคอน หรือเส้นทางคลองแสง จากกระบุรี พังงา - สุราษฎร์ธานี
3. ตะกั่วป่า - อ่าวบ้านคอน หรือเส้นทางข้ามเขาสก ล่องตามน้ำตะกั่วป่า จังหวัดพังงาข้ามเขาสก เข้าเขตสุราษฎร์ธานี
4. ปากลาว - อ่าวบ้านคอน หรือเส้นทางเดินบกจากบ้านปากลาว อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ไปสู่สุราษฎร์ธานี
5. คลองสินปุน - แม่น้ำตาปี หรือเส้นทางสายตรง - นครศรีธรรมราช - สุราษฎร์ธานี
6. แม่น้ำนาคา - ะรัง หรือเส้นทางสายรัฐเคดาห์ มาเลเซีย ผ่านจังหวัดยะลา และจังหวัดปัตตานี¹

กถิน คงเหมือนเพชร² ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาชวไร 7 เส้นทางดังนี้
เส้นทางที่ 1 เรียกว่า “เส้นทางพระยาคงคา” โดยลงเรือที่สะพานเจ้าฟ้า อำเภอเมืองกระบี่ ผ่านตำบลเหนือคลอง ผ่านอำเภอเขาพนม บ้านพานไทร คลองโตรม คลองอิปัน แม่น้ำหลวง ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เส้นทางที่ 2 ผ่านคลองกระบี่ใหญ่ บ้านทับปรึถึ ผ่านทางช่องควนออกคลองเขิน บ้านปากน้ำ บ้านหาดถั่ว บางเหียน ลงคลองอิปัน รวมกับสายที่ 1 ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เส้นทางที่ 3 ผ่านคลองกระบี่น้อย ออกเขาพนมเช่นเดียวกับทางสายที่ 1 ผ่านคลองอิปัน ไปต่อกับคลองโตรม

เส้นทางที่ 4 ผ่านคลองปะกาไสย ออกเขาพนมเช่นเดียวกับทางสายที่ 1 และสายที่ 3 ออกคลองโตรม และคลองอิปัน

เส้นทางที่ 5 เริ่มต้นที่บ้านปากลาวในอำเภออ่าวลึก ผ่านบ้านนาเหนือ บ้านบางหิน บ้านเขาต่อ บางหอย บางคราม ลงคลองชะอุ่น ออกปากพนม ค่อยไปคลองทุมควง แม่น้ำตาปี ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹อมรา ศรีสุชาติ. “โบราณคดีฝั่งทะเลอันดามัน : ข้อมูลเก่า - ใหม่”, ศิลปากร. 31(3) : 25 - 26 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2530.

²กถิน คงเหมือนเพชร. “จากตะวันนคสู่ตะวันออกตามเส้นทางชาวบ้านฝั่งทะเลกระบี่”, เมืองโบราณ. 14(3) : 51 - 57 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.

เส้นทางที่ 6 จากอำเภออ่าวลึก ไปปลายพระยา บ้านหาดถั่ว ลงเรือที่คลองอิปัน ออกตลาดบางสวรรค์ หรือไปพระแสง

เส้นทางที่ 7 จากคลองท่อมไปลงเรือที่คลองสินปุน ผ่านบ้านลำทับ หัวทองหลง บางหลวง คงคาเลียบ บางราโพ บางเรียง ท่าขาง ทุ่งใหญ่ บางพอ บางรูป และบางกำยานออกแม่น้ำคาปี อ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เขียนอง ส.สุรกิจบรรหาร¹ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลาญไว้ว่า มี 2 ช่องทาง ดังนี้

ช่องที่ 1 จากกระบี่ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งเป็น 3 สาย สายที่ 1 จากคลองกระบี่น้อย ไปออกคลองอิปันกับแม่น้ำหลวงออกอ่าวบ้านคอน สายที่ 2 เข้าคลองปะกาไสยทะลุออกคลองอิปัน และแม่น้ำหลวงได้เหมือนกัน สายที่ 3 จากคลองท่อมออกคลองสินปุนต่อแม่น้ำหลวงเหมือนสายที่ 1 - 2 ออกอ่าวบ้านคอน

ช่องที่ 2 จากเมืองไทรบุรี (เคดาห์) ประเทศมาเลเซีย มาออกทะเลสาบสงขลา ผ่านทางคลองอยู่ตะเภา ตามหลักฐานของบาทหลวงเคอซวี พ.ศ. 2228 เรื่องการบรรทุกสินค้าจากไทรบุรีมายังเมืองสงขลาผ่านเส้นทางนี้

ส่วน ชูสิริ จามรมาน ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลาญไว้ว่า เส้นทางเหล่านี้ได้แก่ เส้นทางจากทวายผ่านช่องเขาพระเจดีย์สามองค์แล้วเลี้ยวลงใต้มายังแถบคอคอดกระ ส่วนจากมะริด ตะนาวศรีก็มีเส้นทางมายังกุยและปราง จากศรีลังกา ก็มีเส้นทางมายังพัทลุง นครศรีธรรมราช และบ้านคอน เส้นทางสั้น ๆ ก็มีจากกระมายังชุมพร ส่วนเส้นทางที่ใช้กันมาจนถึงระยะที่อังกฤษเข้ามายึดครองพม่าก็ได้แก่ เส้นทางจากตะกั่วป่ามายังไชยา เช่นเดียวกับเส้นทางจากเคดาห์มายังนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแนวเดียวกับที่มีการสร้างทางรถไฟในปัจจุบัน และในส่วนใต้ของคาบสมุทรมาลาญก็ยังมีเส้นทางทั้งยาวและสั้นอีกหลายสาย ส่วนใหญ่เส้นทางเหล่านี้ถึงแม้ผ่านภูเขาบ้างแต่ก็อาศัยลำน้ำและแม่น้ำควบคู่กันไปด้วย²

พันเอก จี. อี. เจริญ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลาญไว้ว่า

การเดินทางข้ามแดนชายฝั่งด้านหนึ่งไปยังชายฝั่งอีกด้านหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากในการบรรทุกสินค้าก็ยังนับได้ว่าดีกว่า ดังนั้นจึงมีเส้นทางข้ามแดน 3 หรือ 4 เส้นทาง คือ โดยช่องทางเขامن คอคอดกระ ช่องทางเขาสก เส้นทางระหว่างศรีลังกาและนครศรีธรรมราช หรือเส้นทางระหว่างสงขลาและพัทลุง เส้นทางเหล่านี้ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และได้

¹เขียนอง ส.สุรกิจบรรหาร. ระลึกชาติใต้. 2506. หน้า 83 - 86.

²ชูสิริ จามรมาน. "ข้อมูลเรื่องเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลาญจากตะกั่วป่ามายังอ่าวบ้านคอน", ใน สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. 2527. หน้า 48.

ดำเนินต่อมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีชาวโปรตุเกส ชาวคัทซ์ และชาวอังกฤษเข้ามาในบริเวณแถบนี้ เมื่อมีการปรับปรุงการเดินเรือ เกิดการเปลี่ยนแปลงการค้าขายข้ามมหาสมุทร เป็นต้นเหตุในการยกเลิกเส้นทางเก่า ๆ โดยใช้การเดินทางทะเลแทน¹

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรเหล่านี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายคนได้กล่าวถึงไว้ ดังที่ ด้วน ลี เิง ได้กล่าวไว้ว่า

บริเวณแถบเมืองสุราษฎร์ธานี เช่น เกาะสมุย และไชยา ในสมัยโบราณเคยมีบทบาทสำคัญในด้านการค้า เพราะอยู่ในเส้นทางการค้าสำเภจากจีนไปอินเดีย จะเห็นได้ว่าในอันชู่ (พระราชพงศาวดารราชวงศ์ฉิน) บรรพที่ 82 ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางของคณะราชทูตไว้ว่า ในระหว่างปี ค.ศ. 1 - 4 (พ.ศ. 543 - 548) คณะราชทูตได้เดินทางจากกวางตุ้งโดยทางเรือผ่านเวียดนาม กัมพูชา เข้าสู่อ่าวไทย ขึ้นบกที่ไชยา หรือสุราษฎร์ธานี ข้ามแหลมมลายู แล้วนั่งเรือต่อไปถึงอินเดีย²

ส่วน เหว ซู่เหม่ย และคณะ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูไว้ว่า

การติดต่อค้าขายระหว่างจีนกับประเทศทางฝั่งตะวันตกของไทย ได้อาศัยเมืองท่าสองฝั่งทะเลภาคใต้ของไทยในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14 และได้ใช้เส้นทางสัญจรข้ามคาบสมุทรไทยเพื่อติดต่อกันระหว่างสองเมืองท่านี้ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ามาจากทั้งทางฝั่งตะวันตกและตะวันออก แต่ไม่ทราบว่ามีการใช้เส้นทางนี้ต่อมาในสมัยหลัง ๆ หรือไม่ อาจเปลี่ยนมาใช้ในการเดินเรือค้าขายข้ามแหลมก็เป็นได้ การใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรนี้มาปรากฏหลักฐานอีกครั้งเมื่อเข้าสู่สมัยพุทธศตวรรษที่ 20³

นอกจากนี้ มานิต วัลลิโกดม ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ตามการสำรวจของ ดร.เวลส์ ไว้ว่า

¹พันเอก จี. อี. เจริญ. "กลาง : คำเงื่อนไขประวัติศาสตร์", ใน กลางหมายเหตุ 40, 2540. หน้า 75 - 76.

²ด้วน ลี เิง. "อาณาจักรโบราณในภาคใต้ของประเทศไทยในเอกสารโบราณของจีน", ใน ประวัติศาสตร์ไทยในสายตาชาวจีน, 2540. หน้า 19 - 20.

³เหว ซู่เหม่ย และคณะ. "เครื่องถ้วยจีนรุ่นแรก ๆ ในภาคใต้ของไทย", ศิลปากร, 33(4) : 29 ; กันยายน - ตุลาคม 2532.

ดร.เวลส์ ได้เล่าถึงการสำรวจเส้นทางโบราณที่ชาวอินเดียเดินจากตะกั่วป่าข้ามแหลมไปยังอ่าวบ้านคอนว่า เขาขึ้นเรือที่ลำน้ำตะกั่ว แล้วเดินขึ้นที่ชันสูงมาตามลำธารแห่ง ๆ (คลองรมขมิ้น) เป็นเวลา 3 วัน จึงขึ้นถึงทางเดินที่สูงสุดบนเขาสก (ถ้าไปตามถนนสาย (401) พุนพิน ตะกั่วป่า จะมีสะพานคอนกรีตข้ามชอกเขา ปักป้ายบอกว่า บ้านรมขมิ้น ตรงนี้เป็นจุดสูงที่ได้ไหลลงมาตามลำน้ำมาจนถึงทางเดินโบราณ) แล้ว (เดินต่อไปทางตะวันออกอีก 9 - 10 กิโลเมตร) ถึงที่ลาดไหลลงมาลงไปยังหมู่บ้านสก จากบ้านสกลงเรือพายไปลำคลองสก - คลองพนมเข้าแม่น้ำพุมดวง (ศิริรัฐ) เป็นเวลา 6 วัน (รวมระยะทาง 100 กิโลเมตรเศษ) จึงเข้าร่วมกับแม่น้ำหลวง (ตาปี) ที่บ้านท่าข้าม ปากอ่าวบ้านคอน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี¹

ทำนองเดียวกัน ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากตะกั่วป่าไปออกอ่าวบ้านคอนไว้ว่า

ที่ตั้งภูมิทำเลดั้งเดิมแห่งหนึ่งบางที่จะเก่าแก่ที่สุด คือ ตำบลหมู่บ้านตะกั่วป่าในปัจจุบันอยู่ใต้คอคอดกระลงไปเล็กน้อย ตำบลนี้กล่าวกันว่าเป็นท่าจอดเรือดีที่สุดทางฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมลายู เมืองตลาดตะโกละที่โตเลมิซึ่งลงไปเมื่อราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 1 ว่าตั้งอยู่ฝั่งนี้ นั้น ตรงกับตะกั่วป่าแน่นอนทีเดียว เส้นทางตอนล่างที่ข้ามแหลมลงสู่อ่าวบ้านคอน ก็กล่าวกันว่าเป็นท่าจอดเรือที่ดีที่สุดทางฝั่งตะวันออกของแหลม ซึ่งเป็นทำเลเหมาะสมในการกสิกรรม และเป็นที่แน่นอนว่าที่นี่มีการค้าขายขนส่งสินค้ามาแต่แรก และมีประชาชนไปมากันอยู่แล้ว²

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากตะกั่วป่าออกอ่าวบ้านคอนนี้เป็นเส้นทางข้ามแดนที่สำคัญมาก ซึ่งพระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญญา) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า “ชนชาวจีนที่มายังแถบตะกั่วป่านั้นเล่าก็หมายถึงการมาเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวอินเดียรวมทั้งเปอร์เซีย และอาหรับ โดยอาศัยคมนาคมข้ามแหลมระหว่างตะกั่วป่ากับอ่าวบ้านคอน เพื่อไม่ต้องอ้อมแหลมมลายูถึงสิงคโปร์นั่นเอง”³ และ มานิต วัลลิโกคม ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากจังหวัดศรีธรรมราชไว้ว่า

¹มานิต วัลลิโกคม. ทักษิณรัฐ. 2530. หน้า 62 - 63.

²ธนิต อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. 2510. หน้า 34.

³พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญญา). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านคอน. 2529. หน้า 20.

เรือสินค้าขอมขึ้นล่องตามลำน้ำถึงเมืองตรงยุคแรก หรือยุคกรุงธานีได้สะดวกสบาย จากนั้นขนถ่ายสินค้าขึ้นบกแล้วลำเลียงไปด้วยกำลังสัตว์ เช่น ช้าง หรือล้อเลื่อนเดินทางไปยังหมู่บ้าน (ทะ) เถ ในอำเภอทุ่งสง แล้วขนถ่ายลงเรือที่คลองสินปุน ล่องเข้าแม่น้ำหลวงไปยังปากอ่าวบ้านคอน นำขึ้นบรรทุกเรือสำเภาค้าขายทางทะเลจีนและโดยทำนองเดียวกันขนถ่ายจากอ่าวบ้านคอนไปปากน้ำตรงทางมหาสมุทรอินเดีย หากไม่ลงเรือที่คลองสินปุนจะลำเลียงทางบกผ่านทุ่งสง - ร่อนพิบูลย์ ไปยังชายฝั่งอ่าวเปริมาลา อันภายหลังต่อมาเป็นที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราช ก็ได้ ทางสายนี้ข้าพเจ้าเรียกว่า “เส้นทางเจ้าพระยานครค้ำช้าง”¹

พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลาจากจังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไว้ว่า “ชาวอินเดียก็น่าจะมาขึ้นบกเอาที่เมืองตะโกลาด้วยทางหนึ่ง แล้วจึงเดินทางข้ามแหลมมาลาต่อไป จนปรากฏว่าแหลมมาลาตอนนั้นเคยเป็นทางเดินและทางขนสินค้ามาแต่ครั้งโบราณกาล คือมาขึ้นบกที่ทะเลหน้านอกแถวจังหวัดกระบี่หรือจังหวัดตรังเดี๋ยวนี้”²

กลั่น คงเหมือนเพชร³ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลา จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไว้ว่า

เส้นทางนี้เริ่มจากคลองท่อมแล้วเดินบกผ่านบ้านทับไทร บ้านทุ่งนุ้ย บ้านนา พรุคินนา ออกคลองสินปุน ที่บ้านลำทับ เชื่อมต่อกับแม่น้ำหลวงไปออกอ่าวบ้านคอน เส้นทางสายนี้เมื่อประมาณ 100 ปี ชาวบ้านยังใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อค้าขายกันมาระหว่างคลองท่อมกับอ่าวบ้านคอน สินค้าที่สำคัญ ได้แก่ ของป่า เช่น ไม้หวาย น้ำมันยาง สัตว์ป่า เป็นต้น

ส่วน ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์⁴ ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลา จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไว้ว่า จากคลองท่อม อำเภอคลองท่อม เดินทางไปทางตำบลคลองท่อมเหนือ เพื่อลงคลองสินปุน แล้วล่องตามน้ำไปบรรจบลงแม่น้ำหลวงที่อำเภอพระแสง ไปออกทะเลที่อ่าวบ้านคอน หรือจะแยกไปออกอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งสง

¹มานิต วัลลิโกคม. สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. 2521. หน้า 48 - 49.

²พระยาอนุমানราชชน. เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 2515. หน้า 76 - 77.

³กลั่น คงเหมือนเพชร. “แกะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม - คาปี”, ทักษิณคดี. 3(3) : 126 - 128 ; ตุลาคม 2536 - มกราคม 2537.

⁴ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 46.

ไปออกไปจังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ยังได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณ
สายนี้ไว้อีกว่า

จากคลองท่อมมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับเมืองที่ตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออกได้ คือเดินบกไป
ลงคลองสินปุน (ถ้าไม่ข้ามคลองลัดผ่านย่านทุ่งใหญ่ ไปทุ่งสงหรือฉวาง) แล้วลงไปตามลำน้ำ
ไปเวียงสระได้อย่างสะดวกมาก จากเวียงสระจึงไปฝั่งทะเลตะวันออก เช่น สิขล ท่าศาลา
และนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลยาวเหยียด และเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณ
ตลอดชายฝั่งทะเล¹

ทรงสนะของนักวิชาการดังกล่าว พอสรุปได้ว่า เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรหลายมีหลาย
เส้นทาง เช่น สายกระบี่ - ชุมพร ตะกั่วป่า - อ่าวบ้านดอน คลองท่อม - อ่าวบ้านดอน ตรี -
อ่าวบ้านดอน ตรี - นครศรีธรรมราช ตรี - พัทลุง ไทรบุรี - สงขลา เป็นต้น เส้นทางโบราณ
ข้ามคาบสมุทรหลายเหล่านี้ ชุมชนโบราณในคาบสมุทรได้ใช้เส้นทางติดต่อกันระหว่างฝั่งตะวันตกกับฝั่ง
ตะวันออก หรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก นอกจากนี้ยังมีการติดต่อกับชุมชนภายนอก เช่น
จีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย เป็นต้น ซึ่งบางเส้นทางยังมีการใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่จะวิจัย ซึ่ง
สามารถนำไปใช้กำหนดกรอบแนวความคิดในการจัดทำเค้าโครงวิจัย และใช้เป็นแนวทางในการ
วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. "เมืองท่าสำคัญบนแหลมมลายู", ศิลปากร, 25(3) : 74 ;
กรกฎาคม 2524.

บทที่ 2

สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาคใต้ของประเทศไทยมีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ เนื่องจากภาคใต้ตั้งอยู่ในบริเวณคาบสมุทรไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมาลายู เป็นดินแดนที่มีทะเลขนานอยู่ทั้งสองด้าน คือทิศตะวันออกเป็นทะเลอ่าวไทยหรือทะเลจีน และด้านทิศตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน จึงทำให้พื้นที่ของภาคใต้มีลักษณะแคบยาวอยู่ในแนวทิศเหนือ - ทิศใต้ พื้นที่จึงถูกจำกัดตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งพบว่าในคาบสมุทรนี้มีแนวเทือกเขาที่สำคัญอยู่ 3 แนว ได้แก่ แนวเทือกเขาภูเก็ต เป็นแนวเทือกเขาที่แยกจากปลายสุดของแนวเทือกเขาตะนาวศรีที่อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง เป็นแนวยาวลงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ และเป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดระนองกับจังหวัดชุมพรและจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่กับจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นผ่านเข้าไปในจังหวัดกระบี่ แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไปเชื่อมต่อกับแนวเทือกเขานครศรีธรรมราชที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความยาวประมาณ 517 กิโลเมตร แนวเทือกเขานี้มียอดสูงสุดเรียกว่า “เขาหลังคาคี” สูง 1,395 เมตร จากระดับน้ำทะเล แนวเทือกเขานครศรีธรรมราช แนวเทือกเขานี้เป็นสันของคาบสมุทรทางด้านฝั่งตะวันออก โดยเริ่มต้นจากตอนกลางของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทอดยาวลงไปทางทิศใต้ เป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง และจังหวัดสตูลกับจังหวัดสงขลา ปลายของแนวเทือกเขานี้ไปต่อกับแนวเทือกเขาสันกาลาศีรีที่อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีความยาว 319 กิโลเมตร มียอดเขาสูงสุด เรียกว่า “เขาหลวง” สูง 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล และแนวเทือกเขาสันกาลาศีรีนี้เริ่มต้นจากอำเภอเมือง จังหวัดสตูล ทอดเป็นแนวยาวลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวพรมแดนไทย - มาเลเซีย ผ่านจังหวัดสงขลา ยะลา และนราธิวาส ไปสิ้นสุดที่อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส มีความยาว 428 กิโลเมตร มียอดเขาสูงสุด เรียกว่า “สุลุติติปาซา” สูง 1,535 เมตร จากระดับน้ำทะเล¹

ส่วนชายฝั่งทะเลในภาคใต้ทั้งสองฝั่งมีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันมาก คือ ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีความกว้างประมาณ 5 - 35 กิโลเมตร ฝั่งทะเลราบเรียบ ชายฝั่งคั่น มีหาดทรายทอดยาวอยู่ทั่วไป เช่น หาดทรายที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส เป็นต้น มีอ่าวที่สำคัญอยู่หลายอ่าว เช่น อ่าวสวี จังหวัดชุมพร อ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อ่าวปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช อ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี เป็นต้น อ่าวเหล่านี้มีความ

¹จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิลักษณะประเทศไทย. 2534, หน้า 117.

สำคัญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน นอกจากนั้นทางด้านชายฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ยังมีทะเลภายในที่สำคัญ คือ ทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ส่วนเกาะมีจำนวนไม่มากนักกระจายอยู่ทั่วไป เกาะที่สำคัญ เช่น เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกาะสี่เกาะห้าในทะเลสาบสงขลา เป็นต้น จากชายฝั่งที่ราบเรียบทำให้เกิดมีแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญในที่ราบลุ่ม เช่น ที่ราบลุ่มรอบทะเลสาบสงขลา ที่ราบลุ่มน้ำตาปี - พุมดวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ราบลุ่มน้ำปัดธานี ที่ราบลุ่มน้ำสาขบุรี เป็นต้น ที่ราบลุ่มเหล่านี้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของภาคใต้¹ ส่วนด้านชายฝั่งทะเลอันดามันทางทิศตะวันตกของภาคใต้เป็นฝั่งทะเลที่จมลง มีหาดทรายน้อย ลึกลงไปในทะเลเป็นส่วนของไหล่ทวีปที่แคบ มีเกาะแก่งจำนวนมาก เกาะที่สำคัญ เช่น เกาะภูเก็ต เกาะพระทอง เกาะตะรุเตา เกาะอาดัง จังหวัดสตูล เกาะปันหยี จังหวัดพังงา เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ เป็นต้น ชายฝั่งด้านนี้มีถ้ำหินปูนเป็นจำนวนมากในภูเขาถูกโคด ซึ่งอยู่ห่างจากทะเล ประมาณ 8 กิโลเมตร มีซากของหอยทะเลอยู่ในพื้นถ้ำที่สูงจากระดับข้างเคียงถึง 15 เมตร แสดงให้เห็นว่าส่วนที่ติดกับทะเลได้จมตัวลงไป² ชายฝั่งด้านนี้มักจะมีแคบและลึกชัน มีความเว้าแหว่งไม่เป็นระเบียบ มีเกาะแก่งจำนวนมาก แต่ที่ราบมีน้อย และไม่ค่อยเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมเท่าที่ควร³

แม่น้ำลำคลองสายสำคัญที่เกิดจากเทือกเขาในภาคใต้ของไทยมีหลายสายทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก ซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่แม่น้ำทางฝั่งตะวันตกจะเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ เช่น แม่น้ำกระบี่หรือแม่น้ำปากจั่น ยาวประมาณ 135 กิโลเมตร แม่น้ำครัง ยาวประมาณ 175 กิโลเมตร เป็นต้น แม่น้ำทางฝั่งตะวันออก เช่น แม่น้ำหลังสวน ยาวประมาณ 100 กิโลเมตร แม่น้ำคีรีรัฐหรือแม่น้ำพุมดวง ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร แม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง ยาวประมาณ 232 กิโลเมตร แม่น้ำสาขบุรี ยาวประมาณ 170 กิโลเมตร แม่น้ำปัดธานี ยาวประมาณ 190 กิโลเมตร แม่น้ำอู่ตะเภา ยาวประมาณ 80 กิโลเมตร⁴ เป็นต้น ในบริเวณที่แม่น้ำเหล่านี้ไหลผ่านที่ราบทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะการปลูกข้าวและการประมง ซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญที่ใช้ในการหล่อเลี้ยงชุมชนภาคใต้มาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

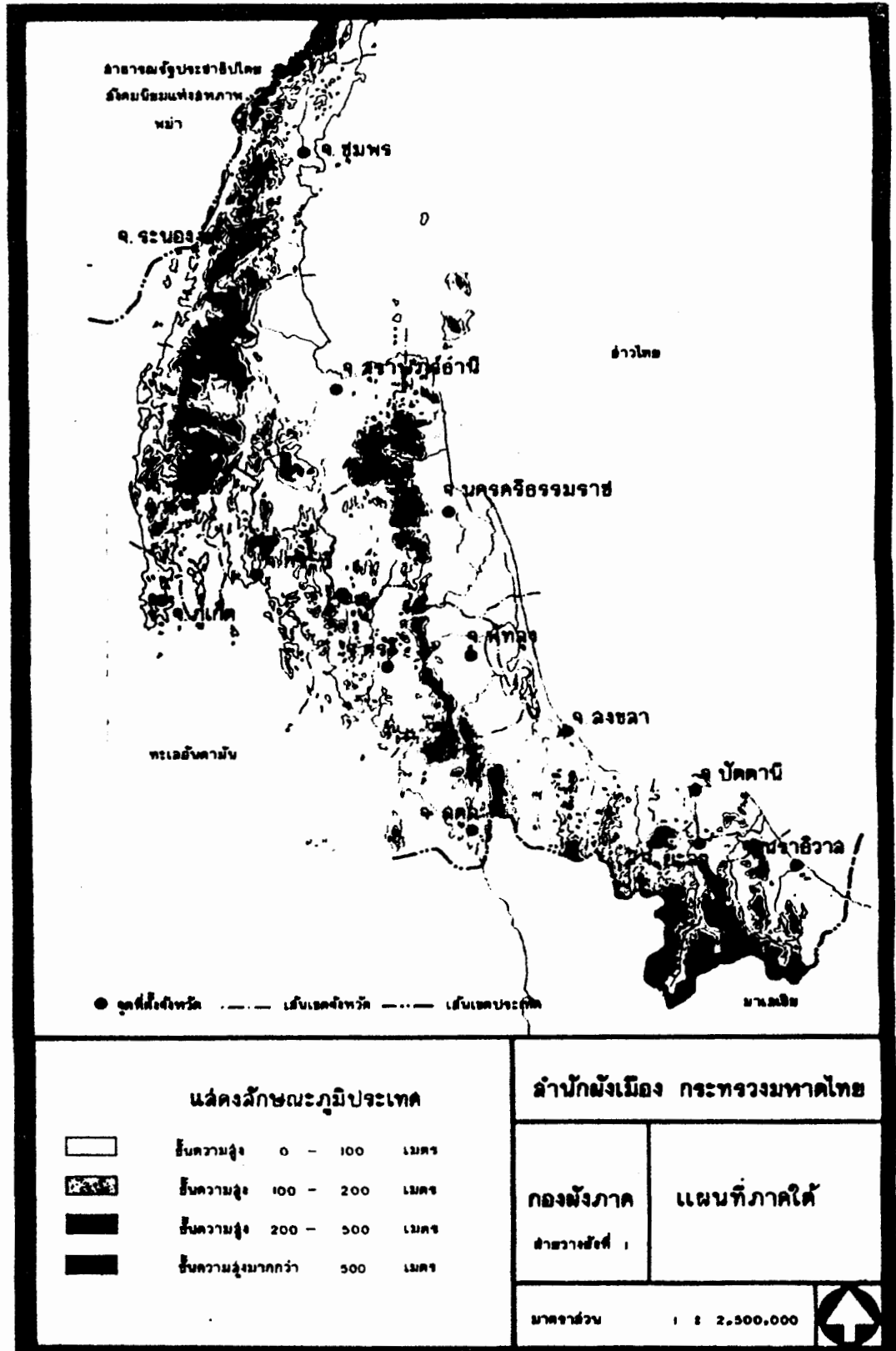
¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และพิสิฐ เจริญวงศ์. "ภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 7. 2529, หน้า 2580.

² อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ. ธรณีวิทยา. 2516, หน้า 256 - 257.

³ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และพิสิฐ เจริญวงศ์. เรื่องเดิม. หน้า 2580 - 2581.

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1. 2506, หน้า 52 - 54.

ภาพประกอบที่ 3 แผนที่ภาคใต้ของประเทศไทย

การศึกษาให้ทราบถึงสภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะทำให้สามารถเข้าใจและทราบถึงสภาพเส้นทางโบราณ ตลอดถึงลักษณะสังคมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บนบริเวณเส้นทางสายนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษาคังต่อไปนี้

สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเส้นทางที่ผ่านพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรจะผ่านอำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ และบางส่วนของอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ บางส่วนของอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนฝั่งตะวันออกจะผ่านอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอนาสาร อำเภอเคียนซา อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี และไปสิ้นสุดที่อ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เส้นทางดังกล่าวมีสภาพภูมิศาสตร์ที่น่าสนใจดังนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่

สภาพภูมิศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันตกบริเวณตั้งแต่อำเภอเขาพนม อำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นอำเภอที่มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอเวียงสระ และอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอห้วยยอด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง อำเภอฉวาง และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่บริเวณนี้โดยเฉพาะอำเภอเขาพนม และอำเภอคลองท่อม มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูง มีความสูงและแนวภูเขากระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ความสูงและภูเขาที่สำคัญ เช่น เขาช่องบางเหรียง เขาเรือกพล เขาใหญ่ เขาทับทิม เถร ความสัมพันธ์ เขาช่องเสียด เขาปละ เขากรม ในอำเภอเขาพนม เขาชันเขือก เขาลำไม้เล็ก ความหินร้าว เขาทั้ง เขาครอบกะทะ เขาหลักไก่อ่ เขาชวาปราบ อำเภอคลองท่อม ความนกดหัว ความเคี่ยม ความยาว ความปรากฏ ความไสน ความช่องหินรัก ความหินสัมพันธ์ อำเภอลำทับ เป็นต้น

จากสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นภูเขาและความสูงนี้เองจึงทำให้พื้นที่ด้านฝั่งตะวันตกเต็มไปด้วยป่าทึบจำนวนมาก มีไม้เนื้อแข็งอุดมสมบูรณ์ เช่น ไม้เคี่ยม ไม้ยาง ไม้ไข่เขียว ไม้ขาวคำ ไม้ตะเคียนทอง ไม้เต็ง ไม้หุ้มพอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ช้าง เสือ หมี หมูป่า เม่น กระรอก เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ปัจจุบันบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว

เนื่องจากถูกทำลายหรือถูกล่าจากมนุษย์ เช่น ช้าง เสือ เป็นต้น โดยเฉพาะช้างป่า เมื่อประมาณ 50 ปีเศษมาแล้วมีการตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบริเวณอำเภอเขาพนมและอำเภอลำทับ แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว

ในบริเวณที่เป็นเนินและควนหรือเชิงเขาในปัจจุบันประชาชนจะเข้าไปจับจองถากถางป่า เปลี่ยนสภาพเป็นสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันจำนวนมากมีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ 3 อำเภอนี้ ส่วนที่เป็นที่ราบระหว่างควนหรือภูเขาไม่มีมากนัก โดยเฉพาะที่ราบริมลำน้ำทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอเขาพนมและอำเภอคลองท่อม มีการทำนาบ้างเล็กน้อย ส่วนที่ราบลุ่มริมทะเลอันดามันทางทิศตะวันตกของอำเภอคลองท่อม เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าชายเลน

นอกจากนี้ยังมีลำน้ำหรือลำคลองอีกหลายสายที่เกิดจากควนหรือภูเขาสูงทางด้านทิศตะวันออก แล้วไหลไปลงทะเลอันดามันทางด้านทิศตะวันตก แต่ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำสายสั้น ๆ และไหลเร็ว มีน้ำตลอดปีแต่บางลำน้ำจะแห้งในฤดูแล้ง ลำน้ำที่สำคัญมีดังนี้

1. คลองท่อม ต้นน้ำเกิดจากเขาใหญ่และเขาน้อยอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอคลองท่อม ซึ่งเป็นแนวเขาที่มีเขตติดต่อกับ 3 จังหวัด คือ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นคลองที่มีความยาว 25 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลคลองท่อมใต้ และตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ก่อนไหลออกทะเลอันดามันบริเวณตำบลคลองท่อมใต้ คลองนี้ได้ไหลผ่านทางทิศใต้ของควนลูกปัด ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้

2. คลองพรุศหรือคลองเพหลา ต้นน้ำเกิดจากภูเขาใหญ่ในตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไหลไปรวมกับคลองท่อมในตำบลเพหลาอำเภอเดียวกัน ตรงบริเวณเกาะตุตุและเกาะแดงก่อนออกสู่ทะเลอันดามัน มีความยาวประมาณ 11 กิโลเมตร คลองนี้ตอนต้นน้ำเรียกว่า “คลองพรุศ” แต่ตอนปลายน้ำเรียกว่า “คลองเพหลา” ตามชื่อตำบลที่ไหลผ่านในคลองนี้บริเวณตำบลเพหลา ได้เคยมีการขุดพบเหรียญเงินตราของจีนจำนวนมากหลายเหรียญ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่¹

3. คลองห้วยโศก ต้นน้ำเกิดจากภูเขาสามหน่วยในตำบลพรุศดินนา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แล้วไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปรวมกับคลองพรุศหรือคลองเพหลาในตำบลเพหลา อำเภอคลองท่อม มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร

4. คลองไม้แก่น ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในตำบลเพหลา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แล้วไหลไปทางทิศตะวันตก ไปรวมกับคลองเพหลาในตำบลเดียวกัน มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร

¹ เชมชาติ เทพไชย. “เงินตราต่างประเทศโบราณ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529, หน้า 691.

5. คลองแรด ต้นน้ำเกิดจากเขาใหญ่และเขาหลักไก่ ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ โดยลำน้ำจากเขาใหญ่และเขาหลักไก่ไหลมารวมกันทางทิศใต้ของเขาหลักไก่หรือทางทิศตะวันตกของเขาวาปราบ แล้วไหลลงไปทางทิศใต้ คอนต้นน้ำเรียกว่า “คลองหัวถึก” ไหลผ่านตำบลคลองพน ตำบลพรุดินนา เมื่อผ่านบ้านคลองแรด เรียกว่า “คลองแรด” ไหลไปออกทะเลอันค้ำม้นทางทิศใต้ของอำเภอคลองท่อม มีความยาวประมาณ 28 กิโลเมตร

6. คลองพน ต้นน้ำเกิดจากเขาครอบกะทะ ตำบลคลองพน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไหลลงมาทางทิศใต้ ผ่านบ้านคอกช้างถึงบ้านคลองพน ไหลวกไปทางทิศตะวันตกรวมกับคลองคูกั้งที่ต้นน้ำเกิดจากเขาครอบกะทะ แล้วจึงไหลออกทะเลอันค้ำม้นทางทิศใต้ของอำเภอคลองท่อม มีความยาวประมาณ 25 กิโลเมตร

7. คลองลำทับ ต้นน้ำเกิดจากเขาในตำบลอ่าวตง อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านควนเคี่ยม บ้านทับไทร บ้านเกาะไทร บ้านหนองยาง ไปรวมกับคลองสินปุน ทางทิศใต้ของบ้านหัวขใหญ่ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ มีความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร

8. คลองเสม็ดจวน ต้นน้ำเกิดจากเขาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านควนช่องหินรัก ควนไสน บ้านหัวน้ำคำ บ้านพู่ชีกา บ้านหัวถึก แล้วรวมกับคลองสินปุนที่บ้านเสม็ดจวน ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ มีความยาวประมาณ 25 กิโลเมตร

9. คลองสินปุน ต้นน้ำเกิดจากเขาน้อยทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอคลองท่อม ไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านลำทับ อำเภอลำทับ บ้านสองแพรก บ้านเสม็ดจวน บ้านบางตะเกา อำเภอเขาพนม ไปรวมกับแม่น้ำตาปีที่บริเวณบ้านบางปลาตาย อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบ้านหารน้ำใส อำเภอดง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร

ลำคลองต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันตกคงได้กล่าวมาแล้วส่วนใหญ่ในอดีตใช้เป็นเส้นทางติดต่อสัญจรไปมาระหว่างชุมชนต่าง ๆ มากกว่าการใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากที่ราบสำหรับประกอบการเกษตรกรรมมีน้อย นอกจากนี้ลำน้ำเหล่านี้ในอดีตยังเป็นประโยชน์ในการเดินทางติดต่อข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออก หรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก ในบริเวณจังหวัดกระบี่ และจังหวัดตรัง กับบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันออกตั้งแต่บริเวณอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอท่าฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอเวียงสระ อำเภอนาสาร และอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถึงอำเภอทุ่งใหญ่ และอำเภอดง จังหวัด

นครศรีธรรมราช สภาพพื้นที่บริเวณนี้ทางทิศตะวันตก มีลักษณะโครงสร้างเป็นแนวเทือกเขาวางขนานกันในแนวตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วยเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาภูเก็ต เทือกเขาทั้ง 2 นี้ มีกำเนิดมาตั้งแต่มหายุคพาเลโอโซอิกถึงเมโสโซอิก จัดว่ามีอายุกลางแก่กลางใหม่ ผ่านการสึกกร่อนมานานจนมีความสูงอยู่ในระดับกลาง จึงทำให้ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อนและความสูง ซึ่งแนวภูเขาดังกล่าวนี้เป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำลำคลองสายสั้น ๆ จำนวนมากที่ไหลไปทางทิศตะวันออกลงสู่อ่าวบ้านดอนและอ่าวไทย นอกจากนี้บริเวณที่เป็นภูเขาและที่สูงยังเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่มีค่าซึ่ง ซึ่งมีทั้งป่าโปร่งและป่าคงคิบ ไม้ที่สำคัญมีหลายชนิด เช่น ไม้เคี่ยม ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้จำปา ไม้พยอม ไม้กะปอก ไม้อินทนิล เป็นต้น ป่าบริเวณนี้เดิมอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น กวาง กูร่า หมี เสือ ช้าง หมูป่า เป็นต้น ปัจจุบันสัตว์เหล่านี้บางชนิดสูญพันธุ์ไปหมดแล้ว ส่วนแร่ธาตุที่สำคัญ เช่น ดินบุก พลวง เป็นต้น¹ แร่ธาตุเหล่านี้มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมากที่จะสร้างรายได้ให้กับจังหวัด

พื้นที่ตอนกลางส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบสลับภูเขาและความสูง มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหลายสาย พื้นที่ซึ่งเหมาะแก่การเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน เป็นต้น ส่วนบริเวณริมฝั่งทะเลอ่าวไทยเป็นที่ราบกว้างใหญ่ และมีแนวสันทรายใหม่ - เก่า วางตัวในแนวเหนือ - ใต้ เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณหลายชุมชน เช่น ชุมชนไชยา ชุมชนวัดเวียง ชุมชนวัดแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้บริเวณริมอ่าวบ้านดอนจะมีลักษณะเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ที่เกิดจากการทับถมของดินตะกอน ซึ่งเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา ทำสวนยางพารา ทำสวนไร่นาผสม และปลูกพืชผักสวนครัว มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้มีการประกอบอาชีพทำนาถุ่กันมากขึ้น ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างกว้างขวาง เป็นผลทำให้สภาพธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว

จากสภาพพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นแนวภูเขาสลับซับซ้อนและเป็นที่สูงนี้เอง จึงทำให้เป็นแหล่งบ่อเกิดของต้นแม่น้ำลำคลองสายสำคัญหลายสายที่ไหลไปลงทะเลอ่าวไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง ต้นน้ำเกิดจากเขาหลวงหรือเขาใหญ่ในแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วไหลไปทางทิศเหนือ ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเคียนซา อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำพุมดวงก่อนถึงควนท่าข้าม แล้วไหลไปทางทิศเหนือควนท่าข้ามแยกเป็น 2 สาย ๆ หนึ่งแยกไหลไปทางทิศตะวันออก เรียกว่า แม่น้ำบ้านดอนหรือแม่น้ำหลวง ไปออกอ่าวไทยในเขตอำเภอ

¹บรรณา พรหมพาหุภ. "ภูมิศาสตร์กายภาพจังหวัดสุราษฎร์ธานี", ใน สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. 2527. หน้า 3 - 4.

เมืองสุราษฎร์ธานี อีกสายหนึ่งไหลไปทางทิศเหนือแล้ววกไปทางทิศตะวันออก เรียกว่า “แม่น้ำพุนพิน” หรือ “คลองพุนพิน” ไปออกอ่าวไทยหรืออ่าวบ้านคอนในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ปากแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำพุมดวง เมื่อแม่น้ำไหลไปก่อนออกอ่าวไทยจะแตกสาขาข่อย ๆ ออกเป็น 4 สาย ตอนเหนือเรียกว่า “ปากพุนพิน” มีลักษณะเป็นรูปตีนนก ส่วนตอนใต้สุดเรียกว่า “ปากพันกฐา” เดิมบริเวณปากแม่น้ำตาปี มีลักษณะเป็นดินดอนสามเหลี่ยมรูปตีนกามากกว่าปัจจุบัน แต่ภายหลังมีการทับถมของตะกอนมากขึ้นจึงทำให้ดินดอนเหล่านี้งอกขึ้นติดกันเป็นผืนดินเคียวกัน และมีการสร้างใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้บริเวณอ่าวบ้านคอนมีโคลนตะกอนอยู่มาก¹ แม่น้ำตาปีนี้มีความยาวตั้งแต่ต้นน้ำถึงจุดบรรจบกับแม่น้ำพุมดวง ยาวประมาณ 210 กิโลเมตร และจากควนท่าข้ามหรืออำเภอพุนพินไปออกอ่าวไทย ยาวประมาณ 22 กิโลเมตร รวมความยาวประมาณ 232 กิโลเมตร

2. แม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำคีรีรัฐ ต้นน้ำเกิดจากภูเขาต่าง ๆ ในแนวเทือกเขาภูเก็ต เช่น เขานมสาว เขาบางวัน เขาสก เป็นต้น ภูเขาเหล่านี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอพนม และอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีคลองสก คลองแสง และคลองยัน ไหลมารวมกันกลายเป็นแม่น้ำพุมดวง ไหลจากทิศตะวันตกไปตะวันออก แล้ววกขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านตำบลย่านยาว ตำบลไกรสร ตำบลเขาพัง ตำบลเขาวังค์ ตำบลพระแสง ตำบลพรุไทย ตำบลกะเป่า ตำบลท่าขนอน อำเภอคีรีรัฐนิคม แล้วเข้าเขตอำเภอพุนพิน ผ่านตำบลบางเคียน ตำบลบางมะเคือ ตำบลท่าโรงช้าง ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำตาปี ก่อนถึงควนท่าข้ามหรือควนพุนพิน ตำบลท่าข้าม ประมาณ 2 กิโลเมตร แล้วไหลไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร

3. แม่น้ำท่าทอง ต้นน้ำเกิดจากเขาเหมืองเกิดในอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านตำบลท่าอุแทชคราม ตำบลท่าทอง ไปออกทะเลอ่าวไทยหรืออ่าวบ้านคอนที่ตำบลท่าทอง แม่น้ำนี้ได้ไหลผ่านเมืองเก่าท่าทองและวัดโบราณที่สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาหลายวัด มีความยาวประมาณ 32 กิโลเมตร

4. คลองยันหรือคลองพันโตน ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในตำบลเขาเขน อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ แล้วไหลไปทางทิศใต้ ผ่านตำบลอ่าวลึก หลังจากนั้นวกไปทางทิศตะวันออก ผ่านตำบลปลายพระยา อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ แล้ววกขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านตำบลสองแพรก จากนั้นวกไปทางทิศตะวันออก ไปบรรจบกับคลองอีป็นในตำบลอีป็น อำเภอพระแสง มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร

5. คลองอีป็น ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในตำบลโคกยาง อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านตำบลเขาพนม ตำบลเขาหิน จากนั้นไหลเข้าเขตอำเภอพระแสง จังหวัด

¹สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย ฉบับย่อ. 2538.

สุราษฎร์ธานี ผ่านตำบลสองแพรก ตำบลอิปัน แล้วไหลวกไปทางทิศตะวันออกบรรจบกับแม่น้ำตาปี ในตำบลอิปัน อำเภอพระแสง มีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร

6. คลองเสวียด ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในตำบลเขาเสวียด อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลไปทางทิศตะวันออก เลียบเขตแดนระหว่างอำเภอไชยากับอำเภอท่าฉาง ไปออกทะเลที่อ่าวบ้านคอน อำเภอท่าฉาง มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร

7. คลองมะขามเค็ย ต้นน้ำเกิดจากบึงขุนทะเลในตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านตำบลมะขามเค็ย ไปบรรจบกับแม่น้ำตาปีในตำบลเค็ยกัน มีความยาวประมาณ 18 กิโลเมตร

8. คลองไชยา ต้นน้ำเกิดจากภูเขาแดนเขตติดต่อระหว่างอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองกับอำเภอไชยา อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเกิดจากคลองทุ่งไม้แดง และห้วยปากหมาก ไหลมารวมกันที่บ้านปากแพรก ตำบลปากหมาก เรียกว่า “คลองไชยา” ไหลผ่านตำบลไม้ถ้ำ ตำบลป่าหว จนถึงบ้านคอนทศ ตำบลวัดเวียง คลองไชยาจึงแยกเป็น 2 สาย คือสายแรกไหลผ่านบ้านเวียง ตำบลตลาด ไปออกอ่าวบ้านคอนที่ตำบลหัววัว ส่วนอีกสายหนึ่งไหลผ่านบ้านท่าโพธิ์ เรียกชื่อ “คลองท่าโพธิ์” แล้วไหลไปบรรจบกับคลองตะเคียนก่อนที่จะไหลออกสู่อ่าวบ้านคอน มีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร¹

9. คลองใหญ่หุ่มเรียง ต้นน้ำเกิดจากภูเขาหินใหญ่ในเขตอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นคลองที่ไหลลงสู่ทิศใต้ เป็นคลองที่แตกสาขาและมีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ คลองท่าชนะ คลองท่าม่วง และคลองวัดหลง เมื่อไหลผ่านตำบลตะกรบ อำเภอไชยา แยกเป็น 2 สาย คือ คลองตะกรบและคลองใหญ่หุ่มเรียง มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร บริเวณปากคลองที่ไหลออกอ่าวบ้านคอนนี้มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์

นอกจากนี้พื้นที่ทางฝั่งตะวันออกยังมีลำคลองสายห้วยและหนองบึงธรรมชาติอีกจำนวนมาก กระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอและจังหวัดต่าง ๆ เช่น คลองฉนวน คลองศาล คลองวน ห้วยมะนาว หนองปลากัด หนองบ่อ หนองคอเสื้อ หนองเมา หนองไซ หนองนาแห่ง อำเภอเวียงสระ คลองทับทอน คลองกรูด คลองฉิมหวัง คลองกระแคะ คลองแดงอะ คลองบางด้วน อำเภอกาญจนดิษฐ์ คลองท่าแร่ คลองบ้านใหม่ คลองท่ากรวด คลองฉนาก คลองทองกลาง คลองวีว คลองบางใบไม้ คลองสุก ทะเลสาบขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คลองบางอน คลองสินทอง คลองหัวเขย คลองมะถวน คลองน้อย คลองท่าสะทอน หนองขาว หนองแท่นแก้ว หนองหัววัง อำเภอพุนพิน คลองท่าฉาง คลองวังนาว คลองท่าปูน อำเภอท่าฉาง คลองพุน คลองตะเคียน คลองป่าฉวน คลองท่าเนียน คลองหุ้ง คลองท่าดิน คลองช้าง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

¹ เชมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. 2531. หน้า 12.

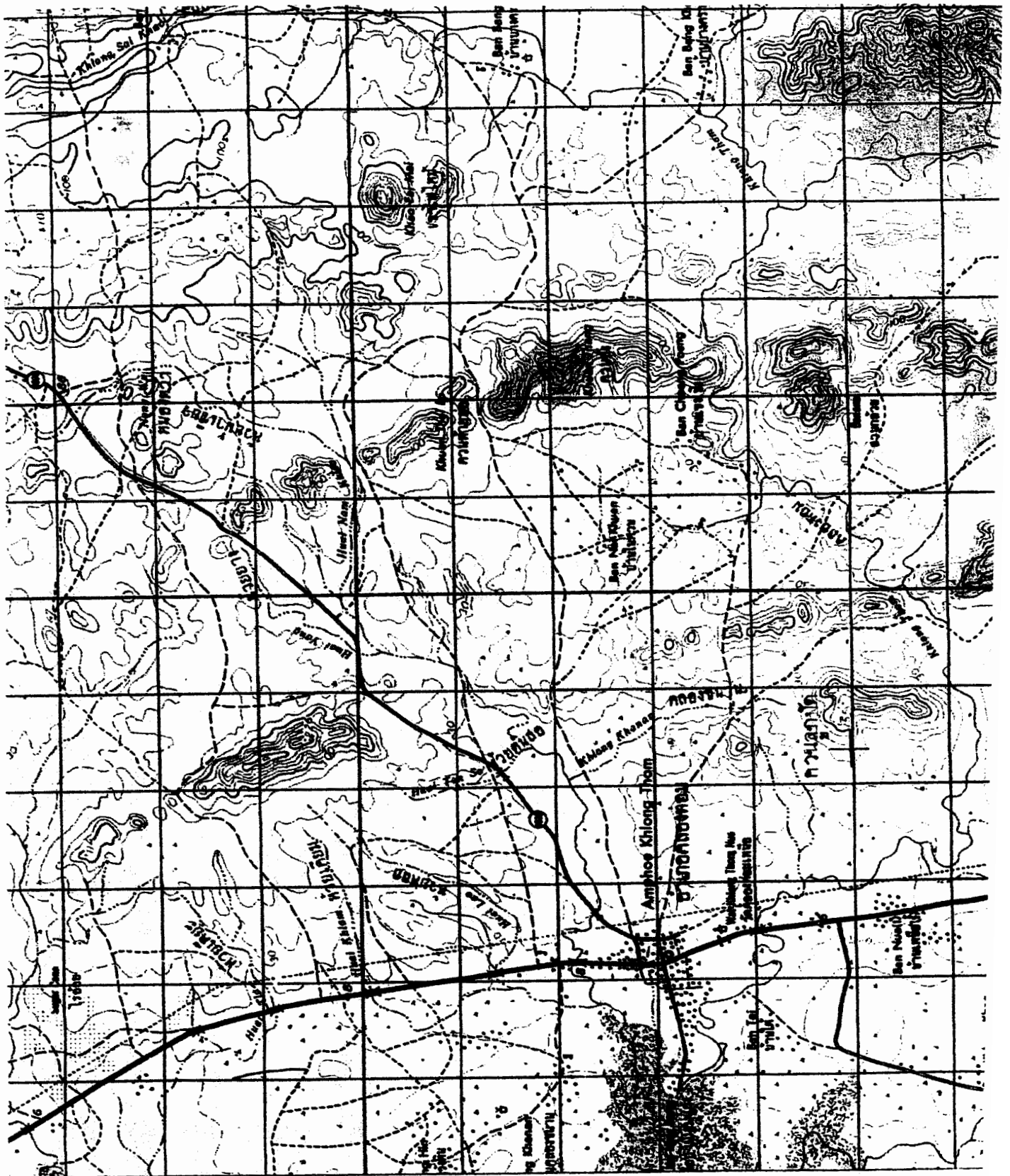
แม่น้ำลำคลองและห้วยหนองจำนวนมากคงได้กล่าวมาแล้วส่วนแต่เป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งประชาชนได้อาศัยน้ำในการทำสวน ไร่ นา มาตั้งแต่อดีต และยังใช้ประโยชน์เพื่อเป็นเส้นทางสัญจรไปมา ติดต่อระหว่างชุมชนทั้งภายในแผ่นดินและภายนอก โดยผ่านทางอ่าวบ้านคอน ตลอดถึงเป็นส่วนหนึ่งของการติดต่อข้ามคาบสมุทรระหว่างฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตกมาตั้งแต่อดีต แม้ว่าปัจจุบันความเจริญทางด้านคมนาคมทางบกจะเจริญก้าวหน้าทันสมัยไปมากแล้ว และแม่น้ำลำคลองจำนวนมากกำลังคืนเงิน จนคล้ายกับไม่ค่อยมีประโยชน์ แต่ความจริงแล้วคลองเหล่านี้หากมีการขุดลอกปรับปรุงให้เหมาะสมจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทางด้านเกษตรกรรมอีกทั่วโลก

สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุ จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุ จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือจากอ่าวบ้านคอนทางด้านฝั่งตะวันออกไปออกคลองท่อมทางด้านฝั่งตะวันตก จะมีสภาพเส้นทางและการเดินทางที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งเส้นทางเดินออกเป็น 2 ฝั่ง คือ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่ และสภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าสภาพพื้นที่ของชายฝั่งด้านตะวันตกของภาคใต้หรือด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน พื้นที่ที่แคบและลึกชัน มีความเว้าแหว่งไม่เป็นระเบียบ มีเกาะแก่งจำนวนมาก ทำให้ที่ราบมีน้อยและไม่ค่อยเป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม การตั้งชุมชนในอดีตจึงกระทำได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามจากการสำรวจทางด้านโบราณคดีกลับพบว่า ชายฝั่งด้านนี้มีเมืองท่าโบราณและแหล่งโบราณคดีที่สำคัญหลายแห่ง มีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บริเวณอ่าวพังงา - กระบี่ เมืองท่าและแหล่งโบราณคดีเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เมืองท่าและแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกเหมืองทอง อำเภอตะกั่วป่า และอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา เมืองท่าและแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดหรือคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เป็นต้น เมืองท่าและแหล่งโบราณคดีเหล่านี้พบหลักฐานว่าเคยเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก และบางเมืองอาจเป็นศูนย์กลางการค้าใหญ่ที่ติดต่อค้าขายกับชาวอินเดีย จีน และอาหรับ มาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นเมืองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาตุจากฝั่งตะวันตกไปสู่ฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะ

ภาพประกอบที่ 4 แผนที่แสดงบริเวณที่คลองท่อมไหลผ่านควนถูกปิด และพื้นที่อำเภอคลองท่อม

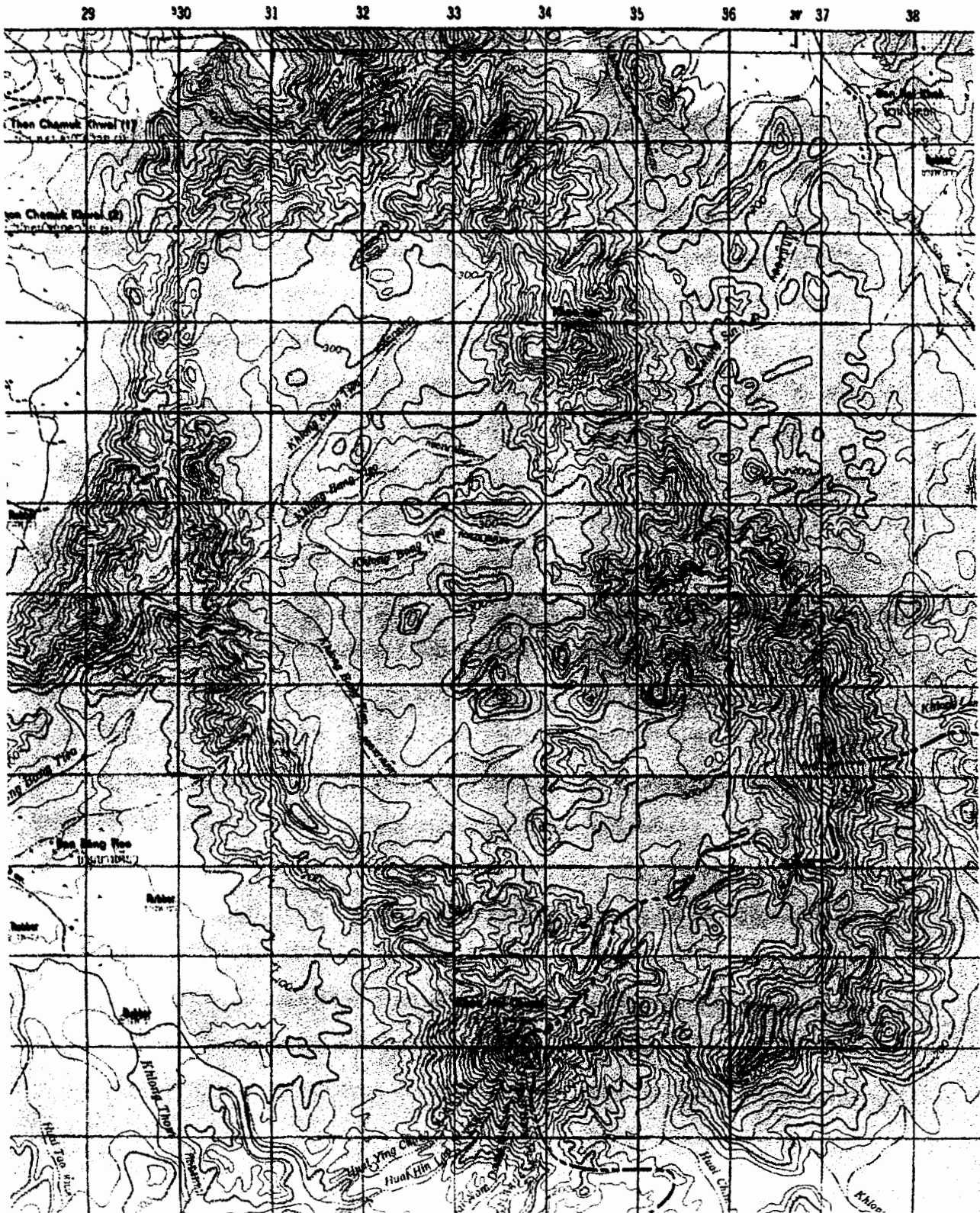
จังหวัดกระบี่

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ระวัง 4824 IV

บริเวณเมืองท่าโบราณและแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด หรือชุมชนโบราณคลองท่อม เป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งในการเดินทางข้ามคาบสมุทร การเดินทางเข้ามาค้าขายหรือแสวงโชคของชาวอินเดีย จีน และอาหรับ หรือชาวพื้นเมืองในเอเชียอาคเนย์ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า หากเริ่มต้นจากทะเลอันดามัน เส้นทางคลองท่อมเป็นเส้นทางหนึ่งที่ใช้ติดต่อกันในสมัยนั้น โดยเริ่มเส้นทางตรงบริเวณปากคลองท่อม ซึ่งมีเกาะแก่งจำนวนมากที่เป็นแหล่งกำบังลมมรสุมได้เป็นอย่างดี เช่น เกาะนกก่อม เกาะสีบอยา เกาะหัง เกาะลูคู เกาะย่นัด เป็นต้น โดยมีเกาะลูคูเป็นเกาะที่แบ่งเขตปากน้ำคลองท่อมกับปากน้ำคลองเพลลา ซึ่งเป็นปากคลองที่อยู่ทางทิศเหนือของปากคลองท่อม พื้นที่บริเวณนี้สังเกตได้ว่าเป็นป่าชายเลนน้ำเค็มสลับกับป่าโปร่ง และบริเวณพื้นที่ปากน้ำคลองท่อมนี้ยังเป็นที่บรรจบของคลองหลายสาย ได้แก่ คลองขนาน คลองแค และคลองน้ำร้อน คลองเหล่านี้ล้วนแต่มีต้นน้ำมาจากภูเขาทางด้านทิศตะวันออก ดังนั้นการเดินทางในสมัยก่อนจึงสามารถใช้เส้นทางตามลำคลองเหล่านี้ได้สะดวก ซึ่งมีข้อสังเกตว่าพื้นที่ตั้งแต่ปากคลองท่อมฝั่งทะเลอันดามันถึงควนลูกปัดระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบที่เกิดจากตะกอนของทะเล ซึ่งเป็นที่เจริญงอกงามของป่าชายเลนและป่าโปร่งดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นแนวชายฝั่งเดิมจึงควรอยู่บริเวณควนลูกปัด และชุมชนโบราณคลองท่อมก็เป็นเมืองท่าริมทะเลอันดามัน ทำให้ชาวอินเดีย จีน และอาหรับเข้ามาติดต่อกับชุมชนแห่งนี้ได้สะดวก เส้นทางสายนี้ปัจจุบันหากล่องเรือจากปากน้ำขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แล้ววกไปทางทิศตะวันออกจนถึงที่ว่าการอำเภอคลองท่อมเล็กน้อย จะผ่านทางทิศเหนือของบ้านได้แล้วผ่านทางด้านทิศใต้ของวัดคลองท่อม ซึ่งประกอบด้วยทุ่งนาและป่าโปร่ง มีสวนชาวพาราและสวนผลไม้ บริเวณทิศใต้ของวัดคลองท่อมเคยมีการขุดพบซากเรือโบราณ จากทิศใต้ของวัดคลองท่อมก็สามารถเดินทางไปตามแนวคลองหรือล่องเรือขึ้นไปตามคลองท่อมลงไปทางทิศใต้ ผ่านควนลูกปัดทางด้านทิศตะวันตก หรือทิศตะวันออกของบ้านเหนือ ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณนี้จะมีลำห้วยเล็กๆ ไหลมาบรรจบกับคลองท่อม คือลำห้วยที่ไหลลงมาจากควนลูกปัดรวมกับคลองท่อมทางทิศใต้ของวัดคลองท่อม และห้วยคอที่ไหลลงมาจากเขาครอบกะทะขึ้นไปรวมกับคลองท่อมทางทิศตะวันตกของควนลูกปัด ณ จุดนี้คลองท่อมจะวกไปทางทิศตะวันออกผ่านไปทางทิศใต้ของควนลูกปัด ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีหรือชุมชนโบราณที่สำคัญที่สุดจุดหนึ่ง ทางทิศใต้ของควนลูกปัดจะมีห้วยพลูไหลมาลงคลองท่อมตรงบริเวณที่เรียกว่า “วังแก้มช่อน” ซึ่งเป็นแหล่งที่พบซากเรือจม จึงน่าสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นชุมชนหรือเมืองท่าที่ชุมนุมของเรือค้าขายมาก่อนแล้วในอดีต จากควนลูกปัดเดินทางขึ้นไปตามลำคลอง เส้นทางน้ำขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านควนหรือเนินเขาสูงจำนวนมาก ทางด้านทิศเหนือของแนวเขาครอบกะทะมีสภาพพื้นที่เป็นที่สูงและป่าโปร่ง แต่ระหว่างเนินเขาจะมีที่ราบบ้างเล็กน้อย จนถึงบ้านแซงเปิง คลองจะผ่านทางทิศใต้ของควนทัง จากควนทังถึงบ้านบางคราม บริเวณนี้จะมีที่ราบทำนาข้าวและป่าโปร่งสลับเนินสูงเป็นระยะ ที่บ้านบางครามจะมีคลองทรายขาวไหลมาจากทิศเหนือรวมกับคลองท่อมทางด้านทิศตะวันตกของบ้านบางคราม จากจุดนี้สามารถเดินบกได้สะดวกไปต่อกับ

บ้านพรุดินนาออกคลองสินปุนที่บ้านลำทับ จากบ้านบางครามเส้นทางคลองท่อมจะเริ่มวกลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านบ้านบางเคียว ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของแนวเขาหลักไก่อที่เป็นส่วนหนึ่งที่ต่อเนื่องมาจากเขาใหญ่ ที่บ้านบางเคียวนี้จะมีคลองบางเคียวคั่นน้ำเกิดจากเขาน้อยจู้จี้ไหลมารวมกับคลองท่อม จากบ้านบางเคียวคลองท่อมจะไหลผ่านหุบเขาใหญ่ซึ่งเป็นคั่นน้ำคลองท่อม สภาพพื้นที่จะเป็นภูเขาสูงล้อมรอบ คือแนวเขาน้อยจู้จี้และเขาใหญ่ บริเวณนี้จะเป็นป่าที่บมีเขตติดต่อกับอำเภอเสเกา จังหวัดตรัง พื้นที่บางส่วนเป็นสวนยางพาราที่ชาวบ้านเข้าไปปลูกไว้และมีนาข้าวบ้างเล็กน้อย คั่นน้ำคลองท่อมเกิดจากลำน้ำหรือห้วย ค่าง ๆ ที่ไหลลงจากเขาน้อยจู้จี้และเขาใหญ่รวมกันเป็นคลองท่อม ได้แก่ ห้วยเต่า ห้วยอิงช้าง ห้วยหินลับ ห้วยน้ำแดง และห้วยบางงาย เมื่อเดินเลขบ้านบางเคียวจะผ่านเข้าช่องเขาแล้วออกสู่ที่ราบที่ชาวบ้านเรียกว่า “แผ่นดินเสมอ” บริเวณนี้น่าสนใจมากเนื่องจากชาวบ้านได้พบหลักฐานกระดูกมนุษย์ เครื่องปั้นดินเผา ศิลากาเป็นรูปพระพุทธรูป ซึ่งล้วนเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเคยมีชุมชนหรือเป็นเส้นทางผ่านมาก่อน หากคิดระยะจากปากน้ำคลองท่อมด้านฝั่งทะเลอันดามันถึงคั่นน้ำระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร

เมื่อเดินทางมาถึงจุดนี้พื้นที่จะเป็นป่าที่บเขาสูงยากต่อการเดินทาง โดยเฉพาะการขนถ่ายสินค้าหรือสัมภาระ เนื่องจากเป็นจุดที่มีแนวเขาใหญ่อยู่ทางทิศใต้ ต่อเนื่องไปทางทิศเหนือจะเป็นแนวเขาน้อยจู้จี้และเขาน้อยติดต่อกันไป เป็นแนวปราการใหญ่กั้นอยู่และยังเป็นจุดคั่นป็นน้ำระหว่างฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออก ดังนั้นหากจะเดินทางข้ามไปฝั่งตะวันออกโดยยึดลำน้ำเป็นหลัก ซึ่งจะสะดวกกว่าทางบก มีแนวลำน้ำที่พอจะเป็นไปได้ 2 แนวทาง คือ แนวลำน้ำห้วยบางงาย ซึ่งอยู่ห่างจากคั่นน้ำคลองรีในเขตอำเภอเสเกา จังหวัดตรัง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 400 เมตร แต่ก็มีแนวเขาใหญ่กั้นอยู่เดินทางได้ยากลำบากหรืออาจจะใช้วิธีเดินบกโดยใช้ช้างเป็นพาหนะไปทางทิศตะวันออก ผ่านระหว่างเขาน้อยจู้จี้และเขาใหญ่ ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ไปลงลำห้วยบ้านแดงในเขตอำเภอเสเกา จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นลำน้ำที่ไหลไปรวมกับคลองรีทางทิศใต้ได้เช่นกัน หลังจากนั้นเดินทางไปตามลำน้ำเข้าเขตอำเภอทุ่งสง ไปออกอ่าวไทยที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนอีกแนวทางหนึ่งจากคลองท่อมบริเวณบ้านบางเคียว แยกไปตามลำคลองบางเคียวทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ข้ามแนวเขาที่ต่อเนื่องมาจากเขาน้อยจู้จี้ ไปถึงคั่นน้ำคลองบางเคียวบริเวณเขาน้อย ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร เส้นทางช่วงนี้ต้องผ่านเขาและป่าที่บ มีความยากลำบากและทุรกันดารมาก ซึ่งต้องเดินทางข้ามเขาน้อยไปทางด้านทิศตะวันออก ประมาณ 1 กิโลเมตร ไปลงคั่นน้ำคลองสินปุน คลองสินปุนจะไหลขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านไร่คอก อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ระหว่างควนเคี่ยม ควนปรากทางด้านทิศตะวันตกและควนยาวทางด้านทิศตะวันออก เดินทางต่อไปผ่านบ้านสะพานพน บ้านทุ่งทับควาย หลังจากนั้นผ่านบ้านลำทับ และวัดลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ระยะทางที่ผ่านมาจะเป็นที่สูงและที่ราบสลับป่าโปร่ง ไม้ที่ท่าหนาและทำสวน เส้นทางสะดวกในการเดินเรือซึ่งเดิมน่าจะเป็นลำคลองที่กว้างประมาณ 20 - 30 เมตร แต่ปัจจุบันดินเลนกว้างประมาณ 5 - 10 เมตร

ภาพประกอบที่ 5 แผนที่แสดงบริเวณต้นน้ำคลองท่อมจากเขาน้อยจู้ และเขาใหญ่ อำเภอคลอง
ท่อม และต้นน้ำคลองสินปุน จากเขาน้อย อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ระวัง 4824 I

บ้านลำทับและวัดลำทับ เป็นจุดสำคัญของการเดินทางข้ามคาบสมุทร ไปอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอ่าวนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะบ้านลำทับมีท่าเรือใหญ่อยู่บริเวณวัดลำทับ เรือทุกลำที่เดินทางไปค้าขายระหว่างชุมชนบ้านลำทับกับชุมชนอ่าวบ้านคอน และชุมชนบ้านลำทับกับชุมชนคลองท่อม เรือจะมาชุมนุมซื้อขายแลกเปลี่ยนกันที่ท่าเรือแห่งนี้¹ ดังกรณีตัวอย่างของนางฮ่อง เกศศรีสม² อายุ 84 ปี ชาวบ้านลำทับเป็นผู้คุมเรือ จำนวน 5 ลำ จากบ้านลำทับไปค้าขายกับชุมชนบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว โดยใช้เรือแจว 5 ลำ ขนาดกว้าง 5 วา 2 สอก , 4 วา 2 สอก และ 6 วา 2 สอก มีลูกจ้าง 5 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้อง สินค้าที่นำไปขายเป็นของป่าที่รับซื้อมาจากชาวบ้าน เช่น น้ำมัน ขาง หวาย เป็นต้น สิ่งที่ซื้อกลับมาจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น เกลือ กะปิ ปลาเค็ม พุงปลา ถ้วยขาม เป็นต้น เริ่มเดินขนถ่ายสินค้าและเดินทางบริเวณท่าเรือวัดลำทับ หรือเรียกว่า “ท่าลำทับ” ล่องเรือไปตามคลองสินปุน ตรงไหนคนเคี้ยวมากก็ใช้มีพร้าตัดฟันต้นไม้เพื่อสะดวกในการเดินทาง ใช้เวลาเดินทางไป - กลับ ครั้งละ 18 วัน เดินทางไปค้าขาย ปีละ 3 ครั้ง

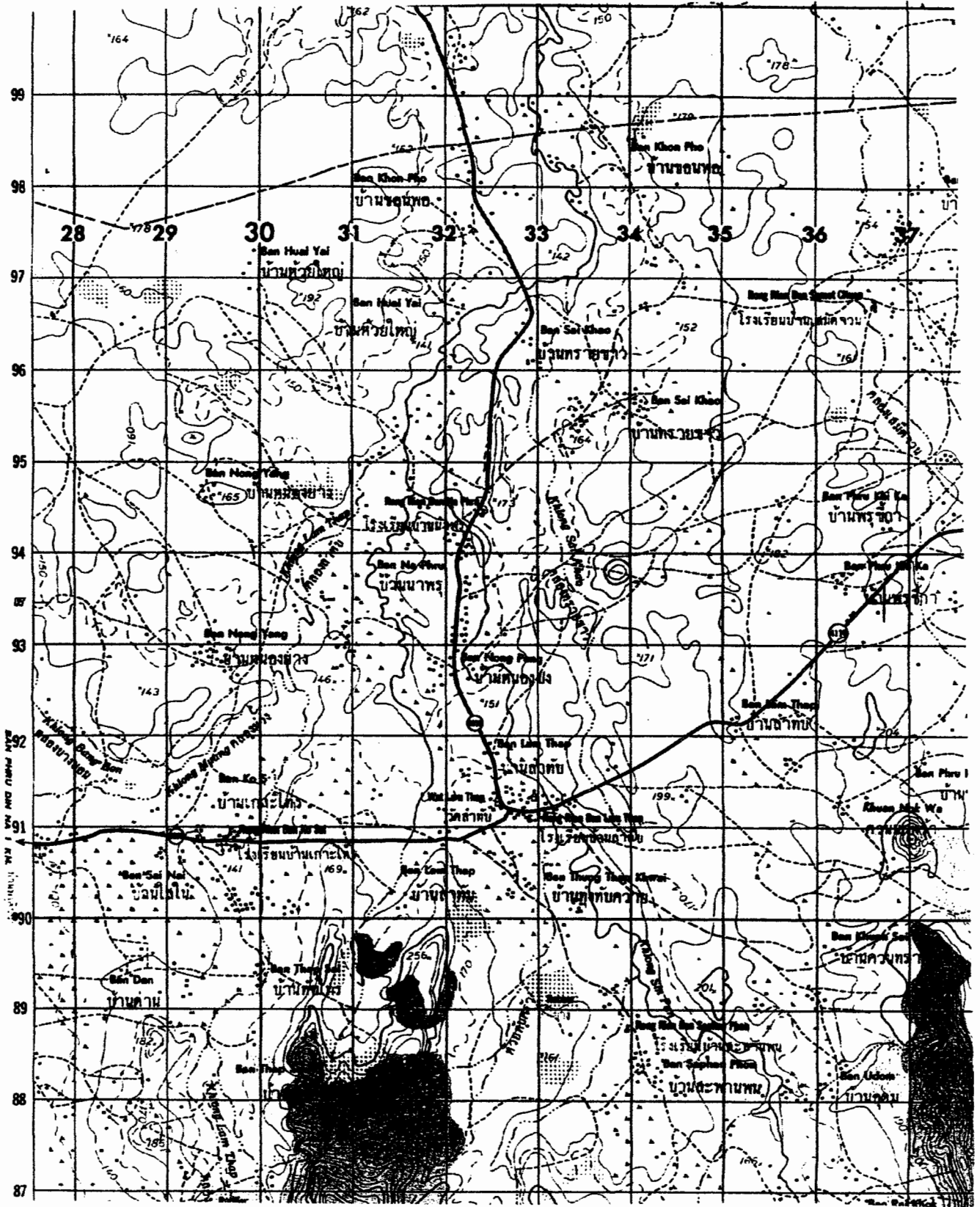
ส่วนการค้าขายหรือเดินทางติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช อาจเดินทางบกด้วยเท้าหรือบรรทุกช้าง เริ่มต้นจากบ้านลำทับ ผ่านบ้านนาทรุ บ้านทรายขาว อำเภอลำทับ บ้านด่านเหนือ อำเภอบางขัน แล้วเข้าเขตอำเภอทุ่งใหญ่ ผ่านบ้านเสม็ดจวน บ้านบางปรน บ้านสำนัก บ้านเขาหิน บ้านท่าช้าง บ้านคลองแระ บ้านไสหลอ ไปอำเภอดวง แล้วเดินทางต่อไปอำเภอทุ่งสง และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ใช้เวลาเดินทางไป - กลับ ใช้เวลา 15 วัน³

การเดินทางไปอ่าวบ้านคอนโดยล่องเรือไปตามคลองสินปุน จากท่าเรือลำทับ ผ่านบ้านหนองปรุ บ้านนาทรุ และบ้านห้วยใหญ่ แล้วผ่านเข้าเขตอำเภอบางขัน จังหวัดกระบี่ และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นคลองแบ่งเขต 2 อำเภอ คือด้านฝั่งซ้ายเป็นอำเภอบางขัน ด้านฝั่งขวาเป็นอำเภอทุ่งใหญ่ ที่บ้านห้วยใหญ่นี้มีคลองบางบอนหรือคลองลำทับไหลมารวมกับคลองสินปุน จุดที่บรรจบกันเป็นวังน้ำลึกมีซากเรือจมอยู่ลำหนึ่ง ซึ่งน่าจะเป็นเรือแจวที่ใช้กันแพร่หลายในท้องถิ่นแถบนั้น ปัจจุบันคลังพังทับถมซากเรือจมมองไม่เห็นแล้ว เดินทางต่อไปจะผ่านบ้านสองแพรก บ้านด่านเหนือ อำเภอบางขัน บ้านเสม็ดจวน บ้านคงคาเทียบ บ้านมะม่วงเอน และบ้านบางตะเกา อำเภอทุ่งใหญ่ ที่จุดนี้มีตำนานที่มาของชื่อ “บางตะเกา” เล่าขานกันมาว่า ในสมัย

¹ สัมภาษณ์พระครูสุภัทรวรรณ เจ้าอาวาสวัดลำทับ หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

² สัมภาษณ์นางฮ่อง เกศศรีสม บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

³ สัมภาษณ์พระชาย คหวิโส ที่วัดลำทับ หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

ภาพประกอบที่ 6 แผนที่แสดงบริเวณคลองสินปุนไหลผ่านวัดลำทับ และพื้นที่บริเวณอำเภอลำทับ
จังหวัดกระบี่

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ราวาง 4825 II

ที่บริเวณนี้ยังเป็นทะเล มีพ่อค้าซื้อนาทอง ภรรยาซื้อนางทองทรัพย์ และบุตรสาวซื้อนางขุมทอง ได้นำทรัพย์สมบัติบรรทุกเรือสำเภา เพื่อนำไปบรรจุในพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่เรือสำเภาได้มาอับปางลงตรงบริเวณนี้เสียก่อน เรือได้กลายเป็นธาตุหินเรียกว่า “เขาบางตะเกกา” และเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านบางตะเกกา” บริเวณเขาบางตะเกกาชาวบ้านเล่าว่าเคยพบเศษกระเบื้องถ้วยชามหม้อไห กระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งสันนิษฐานว่าบริเวณนี้น่าจะเป็นชุมชนที่หนาแน่นมาก่อน แม้ปัจจุบันก็เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ๆ

จากบ้านบางตะเกกาคลองสินปุนไหลคดเคี้ยวไหลวกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านบางเรียง บ้านโพธิ์โกบ บ้านบางสองขอน บ้านบางทอ บ้านวังงา บ้านบางรูป คลองค้อย ๆ วกขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านวังขุนกน บ้านบางกำยาน และไปออกแม่น้ำคาปีที่บ้านบางปลาตาย อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ช่วงระหว่างบ้านบางตะเกกาถึงบ้านบางปลาตาย สภาพพื้นที่ยังเป็นที่สูงมีป่าโปร่งสลับกับสวนยางพารา และสวนผลไม้บางส่วน

คลองสินปุนที่ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ในบริเวณนี้บางแห่งคลองจะแคบและตื้นเขิน บางแห่งจะมีวังน้ำลึกหลงเหลืออยู่บ้าง ดังเห็นได้จากแหล่งน้ำลึกที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังห้วยขม” ตั้งอยู่ในตำบลสินเจริญ อำเภอพระแสง และ “วังทิดสี่คง” ตั้งอยู่ในเขตบ้านบางกำยาน ตำบลบางรูป อำเภอพระแสง เป็นแหล่งที่มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อนานมาแล้วมีพระภิกษุพร้อมด้วยคณะได้ท่องเรือสำเภามาจมลงที่วังน้ำลึก ทรัพย์สมบัติเครื่องถ้วยชามได้จมน้ำไปหมด ได้เคยมีชาวบ้านพบถ้วยชามและแท่งหินบดยาบริเวณวังน้ำลึก ปัจจุบันมีการเก็บรักษาไว้ที่วัดบางกำยาน ชาวบ้านนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า “สากคำยาพ้อท่าน” แต่แท้จริงแล้วสากคำยานี้ก็คือแท่งหินบดยา มีอายุอยู่ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

เมื่อเดินทางมาถึงจุดที่คลองสินปุนบรรจบกับแม่น้ำคาปีตรงบริเวณบ้านบางปลาตาย ถือได้ว่าเป็นการเดินทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออกได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และจากจุดนี้เป็นต้นไปเป็นการเดินทางด้านฝั่งตะวันออกไปออกอ่าวบ้านคอน แต่ก่อนที่จะพิจารณาเส้นทางโบราณด้านฝั่งตะวันออก ขอเล่าเสริมเส้นทางด้านฝั่งตะวันตกเพิ่มเติมดังนี้

การเดินทางข้ามคาบสมุทรทางด้านฝั่งตะวันตกนี้ นอกจากจะใช้เส้นทางคลองท่อมแล้ว ยังมีอีกเส้นทางหนึ่งที่น่าจะใช้เป็นเส้นทางเดินทางข้ามคาบสมุทรได้ แต่ยังคงขาดหลักฐานอื่น ๆ ประกอบ ได้แก่ เส้นทางคลองแรดซึ่งมีปากคลองอยู่ที่ตำบลคลองพนทางด้านทิศใต้ของอำเภอคลองท่อม โดยสามารถล่องเรือขึ้นไปตามคลองแรด ผ่านขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านคลองแรด บ้านพรุคินนาและบ้านหินเพิง จนถึงเขาหลักไก่อ่ เขาขาวปราบและเขาใหญ่ อันเป็นแหล่งต้นน้ำคลองแรด ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร แล้วเดินทางบกข้ามเขาใหญ่ไปลงคลองท่อม ผ่านคลองบางเตียวไปลงคลองสินปุน แต่อย่างไรก็ตามเส้นทางนี้ช่วงต้นน้ำทุรกันดารมาก หากต้องการเดินทางข้ามคาบสมุทร เส้นทางนี้จุดที่น่าสนใจอยู่ที่บริเวณเขาขาวปราบเพราะพบว่ามีบ้านเขาขาวปราบ มีที่ราบหรือแผ่นดินราบ คล้ายเป็นที่ตั้งของชุมชนและเป็นแหล่งที่ได้พบหลักฐานเศษเครื่องปั้นดินเผา แผ่นอิฐ

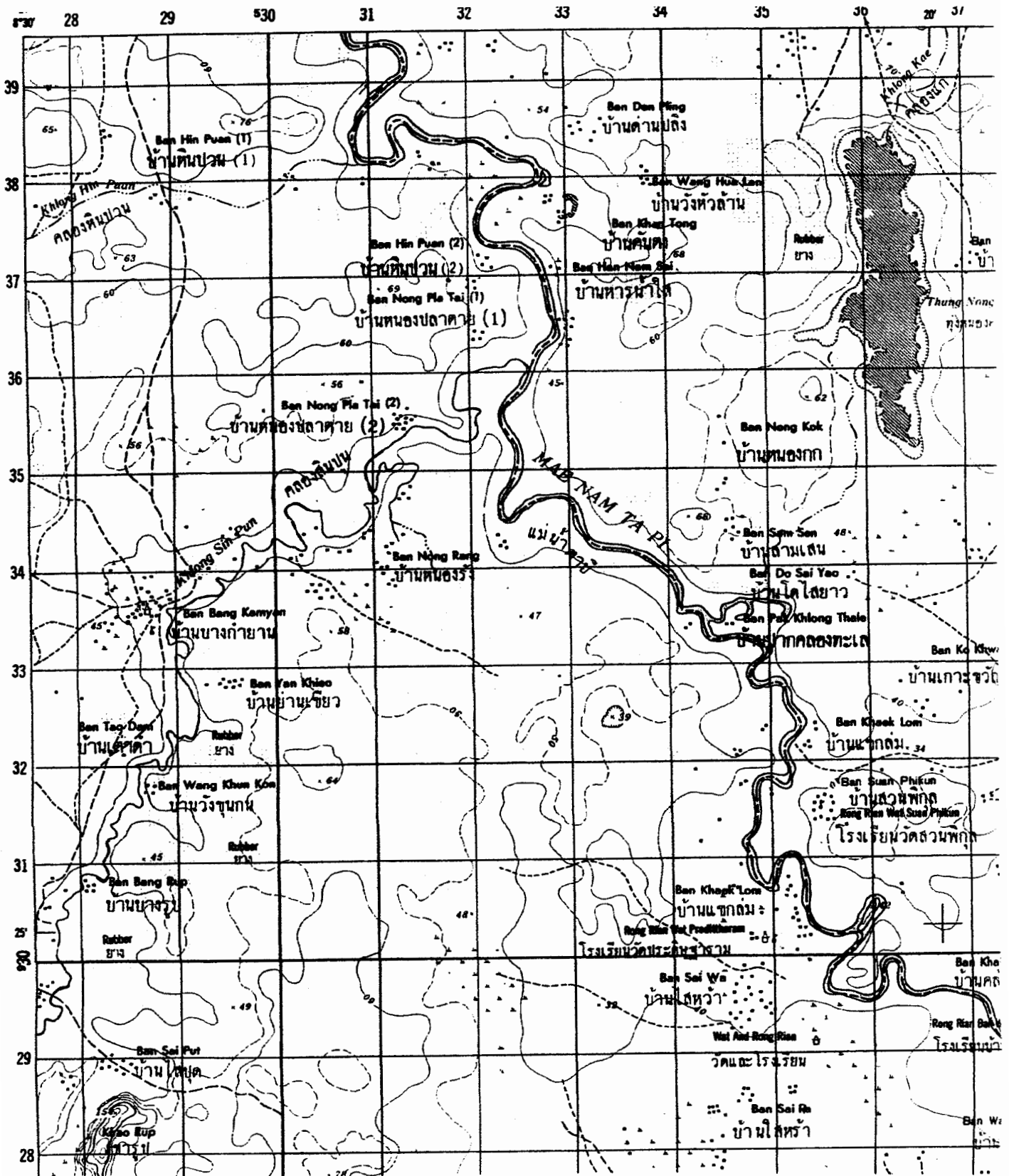
พระพุทธรูป แนวหินคล้ายกำแพงที่เกิดจากการกระทำของฝีมือมนุษย์ และชาวบ้านเล่าต่อ ๆ มาว่าเคยพบสมอเรือและถูกปิดอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีตำนานกล่าวถึงชาวอินเดียอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณเขาชวาปราบ¹ หลักฐานเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นเพียงคำบอกเล่าและตำนานที่เล่าขานกันมาจะยึดเป็นหลักฐานที่มั่นคงไม่ได้มากนักก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสิ่งยืนยันให้เห็นว่าบริเวณนี้น่าจะเป็นแหล่งชุมชนหรือเส้นทางผ่านของนักเดินทางในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูมาก่อนก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องมีการศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

2. สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายูด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะแตกต่างจากด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่เป็นอย่างมาก เนื่องจากภาคใต้ฝั่งตะวันออกทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีติดต่อกับจังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดนครศรีธรรมราช มีแนวเทือกเขาใหญ่ 2 แนวกันอยู่ ได้แก่ แนวเทือกเขาภูเก็ตและแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช ทำให้มีภูเขาสูงสลับซับซ้อน และพื้นที่ลาดเขาไปทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ จึงทำให้แม่น้ำและลำคลองสายต่าง ๆ ที่เกิดจากเทือกเขาทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ไหลลงสู่ที่ราบอันกว้างใหญ่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือไปออกทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนเมืองท่าริมทะเลและริมแม่น้ำลำคลองสายต่าง ๆ เช่น ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิณ ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้ตั้งอยู่ริมน้ำและมีที่ราบกว้างใหญ่ เป็นแหล่งเกษตรกรรมและสะดวกในการเดินทางติดต่อ มีการแลกเปลี่ยนสินค้า จนพัฒนาเป็นการค้าขายระหว่างชุมชนและระหว่างนานาชาติ ทั้งด้านฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก ทำให้เกิดการเดินทางติดต่อข้ามคาบสมุทรมาลายูซึ่งมีอยู่หลายเส้นทางดังได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อเดินทางจากบ้านลำทับตามแนวลำคลองสินปุนไปบรรจบกับแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวงที่บ้านบางปลาตาย อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นจุดแบ่งเขต 3 อำเภอ คือ ทิศใต้เป็นอำเภอทุ่งใหญ่ ทิศตะวันออกเป็นอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และทิศตะวันตกเป็นอำเภอพระแสง แม่น้ำตาปีไหลไปทางทิศเหนือผ่านบ้านหารน้ำใส อำเภอฉวาง บ้านปากเพรียง บ้านกันทลา บ้านคันสะท้อน บ้านไผ่ปุน บ้านอ่างทอง บ้านท่าคันโท บ้านวังโกบ อำเภอพระแสง ลำคลองช่วงนี้จะคดโค้งมาก พื้นที่บริเวณนี้จะเป็นที่ราบมีสวนยางพารา สวนผลไม้ และพื้นที่ทำนาบางส่วน ส่วนด้านฝั่งขวาของแม่น้ำตาปีตรงข้ามบ้านไผ่ปุนเป็นเขตอำเภอเวียงสระ แม่น้ำตาปีเมื่อไหลผ่านบ้านย่านดินแดง ตำบลอิปัน อำเภอพระแสง มีคลองอิปันไหลมาจากอำเภอเมืองกระบี่

¹หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดกระบี่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่.

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดกระบี่. 2538. หน้า 43 - 46.

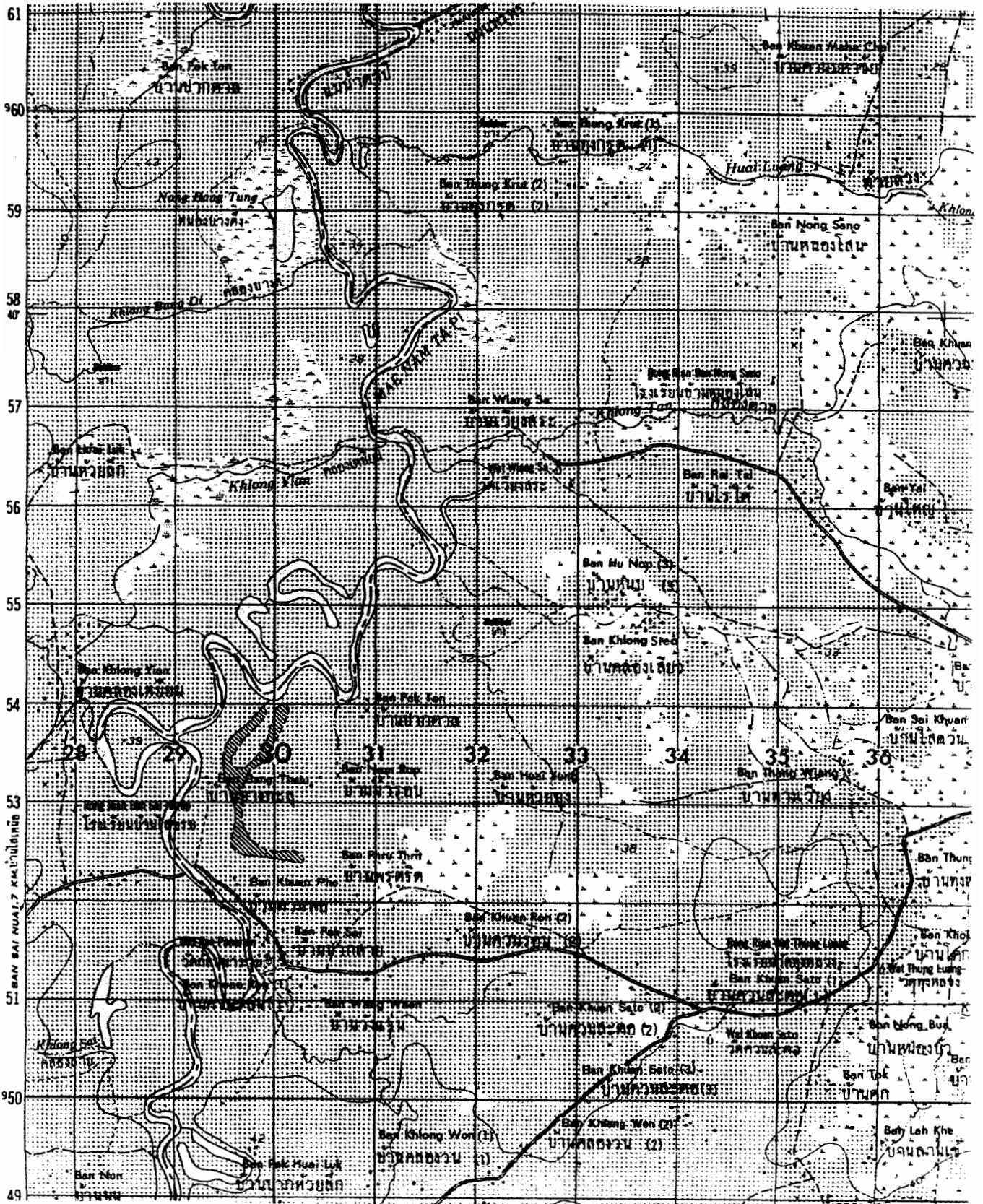
ภาพประกอบที่ 8 แผนที่แสดงบริเวณที่คลองสินปุนบรรจบกับแม่น้ำคาปีที่บ้านบางปลาตาย
 อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบ้านหารน้ำใส อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ราว 4825 I

ผ่านอำเภอเขาพนม มาบรรจบกับแม่น้ำดาปี คลองอีป็นถือได้ว่าเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปลงแม่น้ำดาปีทางด้านฝั่งตะวันออกได้สะดวกอีกเส้นทางหนึ่ง ตรงบริเวณปากคลองอีป็นบรรจบกับแม่น้ำดาปี สมัยก่อนเป็นวังน้ำลึกบริเวณนี้เกิดตำนานเล่าขานมาช้านานว่าเป็นที่อยู่ของจระเข้ชื่อ “แม่ศรีขวัญทอง” มักจะปรากฏตัวให้ชาวบ้านได้เห็นอยู่บ่อย ๆ แต่ไม่เคยทำร้ายใคร ต่อมาครั้งหนึ่งพญาชอคน้าเป็นงูทวดมีขนาดใหญ่มากอาศัยอยู่บริเวณเขาพนมในจังหวัดกระบี่ เวลาที่พญาชอคน้าเคลื่อนตัวไปไหนมาไหนจะสำแดงฤทธิ์สะเทือนเลื่อนลั่นไปทั้งป่าเขา พญาชอคน้าเกิดไปรักใคร่กับจระเข้แม่ศรีขวัญทองทำให้เกิดขัดแย้งทะเลาะวิวาทกับพญาทำข้ามซึ่งเป็นจระเข้อาศัยอยู่บริเวณควนทำข้ามหรือควนพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเป็นผู้ที่ชอบพอรักใคร่อยู่กับแม่ศรีขวัญทอง จึงทำให้เกิดการต่อสู้ติดต่อกันหลายวันจนบาดเจ็บกันทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้เลือดไหลแดงฉานไปทั้งวังน้ำในที่สุดพญาชอคน้าก็พ่ายแพ้ล่าถอยกลับไป บริเวณดังกล่าวจึงเรียกว่า “บ้านย่านคินแดง” ซึ่งยังมีศาลเจ้าเล็ก ๆ ของแม่ศรีขวัญทองตั้งอยู่ริมแม่น้ำเป็นที่กราบไหว้บูชาของชาวบ้านมาจนปัจจุบัน¹

ตำนานเล่าขานเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ผูกเรื่องขึ้นเพื่ออธิบายเรื่องราวปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่จับบอให้เห็นว่าพญาชอคน้าซึ่งเป็นงูใหญ่นั้นเป็นสิ่งแทนสภาพของแม่น้ำลำธารหรือคลองอีป็นที่ไหลคเคี้ยวมาจากภูเขา ฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายเป็นอันครายแก่ผู้สัญจรไปมาพญาทำข้ามแทนแม่น้ำดาปี แม่ศรีขวัญทองแทนจุดบรรจบของแม่น้ำที่บ่งบอกให้ทราบว่าเป็นย่านคลองอีป็น คลองสินปุน และแม่น้ำดาปีในสมัยก่อนมีจระเข้ชุกชุมแต่ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว

จากบ้านย่านคินแดงเดินทางไปตามลำแม่น้ำดาปีที่คเคี้ยวขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านปากห้วยลึก บ้านควนร้อน ณ จุดนี้มีคลองวนไหลมาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านวัดนาพอ (ร้าง) ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ มาบรรจบกับแม่น้ำดาปีตรงบริเวณวัดควนร้อนหรือวัดกัลปนาราม ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ที่บูรณะขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2485 ภายในวัดมีพระพุทธรูปหินทรายแดง สมัยอยุธยา 1 องค์ เป็นพระพุทธรูปบุคพบที่บ้านหาดหลาริมฝั่งแม่น้ำดาปี ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของวัด จากบ้านควนร้อนผ่านบ้านปากสาข บ้านควนพอ บ้านบางทะเล อำเภอเวียงสระ ครบบ้านบางทะเลแม่น้ำดาปีไหลวกไปทางทิศตะวันตก ผ่านบ้านคลองเหยียน อำเภอเคียนซา ซึ่งเป็นจุดที่ด้านฝั่งซ้ายของแม่น้ำดาปีแยกเป็นคลองเหยียน ไหลไปทางทิศเหนือ แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปบรรจบกับแม่น้ำดาปีที่ไหลไปทางทิศเหนือตรงข้ามคลองศาล เมื่อผ่านบ้านคลองเหยียนแม่น้ำวกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วค่อย ๆ ไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านปากศาลและบ้านเวียงสระ อำเภอเวียงสระ แม่น้ำคเคี้ยวมากบางแห่งเห็นร่องรอยของการเปลี่ยนแปลงทิศทางของแม่น้ำดาปีเป็นระยะ ๆ เช่น ร่องรอยของลำน้ำบริเวณบ้านปากห้วย บ้านบางทะเล บ้านคลองเหยียน บ้านเวียงสระ เป็นต้น พื้นที่บริเวณนี้จะเป็นที่ราบ มีป่าไม้ มีการ

¹ กลิ่น คงเหมือนเพชร. “เกาะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม - ดาปี”, *ทักษิณคดี*. 3(3) : 123 - 124 ; ตุลาคม 2536 - มกราคม 2537.

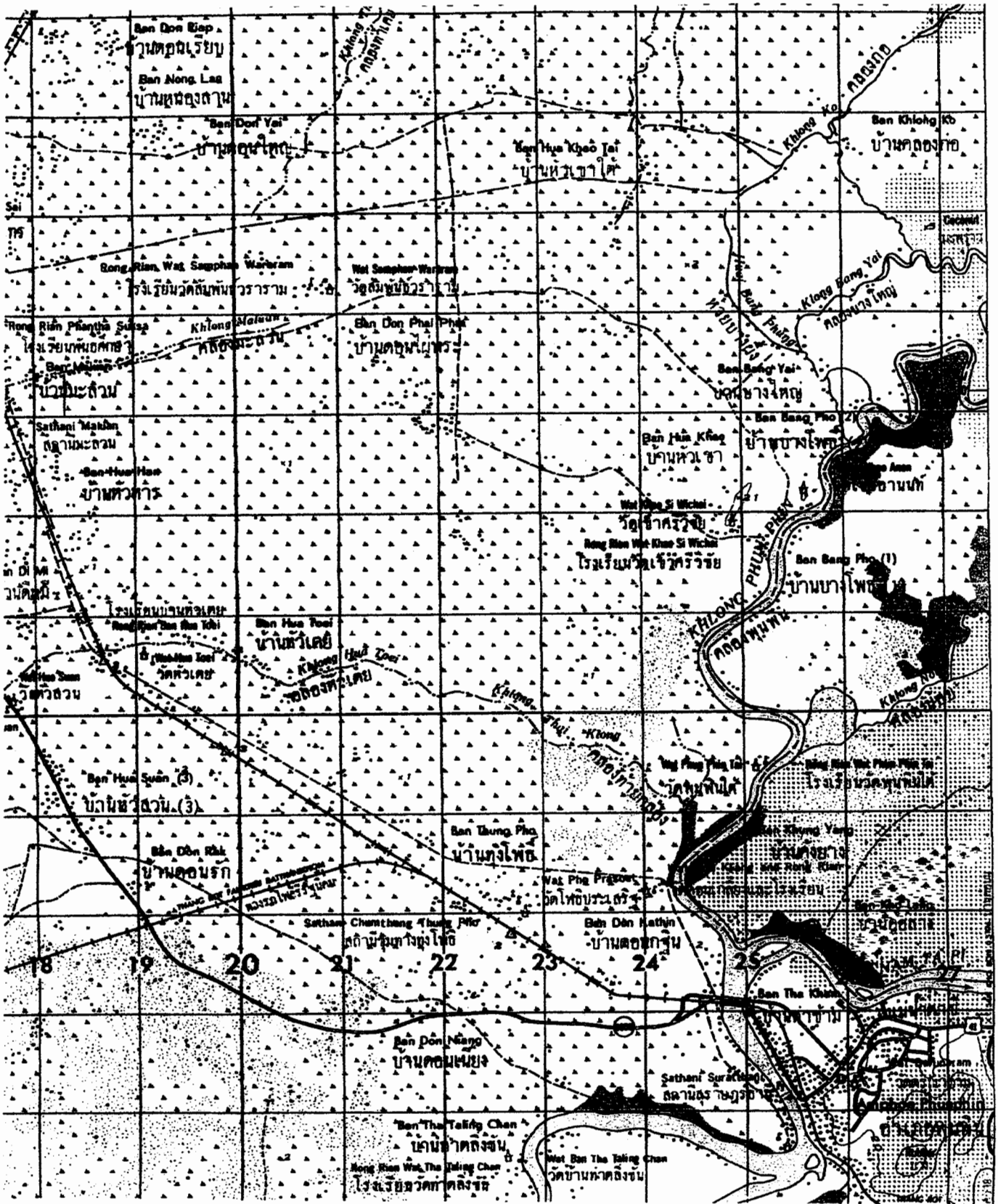

ภาพประกอบที่ 9 แผนที่บริเวณที่แม่น้ำตาปีไหลผ่านพื้นที่อำเภอพระแสง และพื้นที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ระวัง 4826 II

ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และนาข้าว สิ่งที่น่าสังเกตคือบริเวณอำเภอเวียงสระ มีแหล่งน้ำจืดเป็นจำนวนมาก เช่น หนองปลากัด หนองบ่อ หนองคอเสื้อ หนองเมา หนองนาหนั่ง หนองโง เป็นคัน บ้านเวียงสระนี้เป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งของการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาเลย์ เนื่องจากเป็นจุดที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงสระ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำตาปีไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ มีคลองตาลไหลผ่านเมืองไปทางด้านทิศเหนือบรรจบกับแม่น้ำตาปี แต่เดิมแม่น้ำตานำจะไหลผ่านเมืองเวียงสระด้วย เพราะยังมีร่องรอยแอ่งน้ำที่ไปเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปีให้เห็นอยู่จนปัจจุบัน เมือง เวียงสระนี้ถือได้ว่าเป็นเมืองเดียวที่ตั้งอยู่ในแผ่นดินลิกที่นักเดินทางข้ามคาบสมุทรมาเลย์ทั้ง 2 ฝั่ง ต้องเดินทางผ่านเมืองนี้ และยังเป็นเมืองที่มีตำนานกล่าวถึงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวอินเดีย และการหนีโรคห่าออกจากเมือง ส่วนร่องรอยหลักฐานโบราณวัตถุสถานมีพบจำนวนมาก เช่น กุณ้ำคันดิน เทวรูป พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เจดีย์สถาน เป็นต้น (ดูรายละเอียดในหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ)

จากบ้านเวียงสระ แม่น้ำตาปีไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านทุ่งกรูด อำเภอเวียงสระ เข้าเขตอำเภอบ้านนาสาร ผ่านบ้านมอเก็ด บ้านประจน บ้านคันมะเคือ บ้านเทพา บ้านควนเปลือก บ้านฮ่านสิวิไล บ้านท่าหิน ผ่านทางทิศตะวันตกของเขาคอกและเขาเคี่ยม บ้านเกาะแก้วและบ้านวังไผ่ สิ้นเขตอำเภอบ้านนาสาร ระยะทางที่ผ่านมามีตั้งแต่อำเภอเวียงสระและอำเภอบ้านนาสาร พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับป่าโปร่ง เป็นที่นา ทำสวนผลไม้และสวนยางพารา เมื่อผ่านบ้านวังไผ่ฝั่งซ้ายแม่น้ำตาปีจะเข้าเขตอำเภอพุนพิน แต่ฝั่งขวายังเป็นอำเภอบ้านนาสาร แม่น้ำตาปียังไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านบางเบา อำเภอพุนพิน บ้านทับชัน บ้านไทรงาม อำเภอพุนพิน บริเวณนี้พื้นที่จะเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ด้วยนาข้าว จากบ้านไทรงามมีคลองลำพูนเป็นคลองเล็ก ๆ แยกจากแม่น้ำตาปีไปทางทิศตะวันออกไปบรรจบกับคลองท่าสะทอนที่บ้านท่าเรือได้ อำเภอบ้านนาสาร แล้วไหลไปทางทิศเหนือร่วมกับแม่น้ำตาปีอีกครั้งหนึ่งทางด้านทิศตะวันตกของเขาคอกควาย อำเภอพุนพิน เมื่อผ่านบ้านไทรงาม แม่น้ำตาปีไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านป่ายาง บ้านปากพง บ้านปากแพก ผ่านเขาคอกควายและเขาผีเสื้อ บ้านบางฮ้อ บ้านท่าตะเกา บ้านปากบางฮ้อ แล้วร่วมกับแม่น้ำพุมดวงที่ไหลมาจากทิศตะวันตกตรงบริเวณก่อนถึงควนท่าข้ามหรือควนพุนพิน ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่ากล่าวอำเภอพุนพิน แล้วไหลไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านท่าข้ามหรือควนท่าข้าม ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญยิ่งจุดหนึ่งของการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาเลย์ เพราะเป็นแหล่งที่ได้พบโบราณวัตถุสถานจำนวนมาก มีศาสนสถานตั้งอยู่บนควนท่าข้าม เป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ณ จุดนี้แม่น้ำตาปีแยกออกเป็น 2 สาขา สาขาหนึ่งแยกไปทางทิศเหนือ เรียกว่า “คลองพุนพิน” หรือ “แม่น้ำพุนพิน” ผ่านบ้านคังขาง อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี แนวคลองพุนพินนี้เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอพุนพินกับอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ต่อจากนั้นผ่านบ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเขาศรีวิชัย และวัดเขาพระอานนท์ เป็นแหล่งโบราณคดีที่ได้พบหลักฐาน

ภาพประกอบที่ 10 แผนที่แสดงที่ตั้งของควนพูนพิน วัดเขาศรีวิชัย วัดเขาพระอานนท์ และบริเวณ
 ที่แม่น้ำตาปีและคลองพูนพินไหลผ่านพื้นที่อำเภอพูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ระวาง 4827 III

ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากแห่งหนึ่งของภาคใต้ทางด้านฝั่งตะวันออก สิ่งของส่วนใหญ่อยู่ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และยังมีตำนานกล่าวถึงการค้าระหว่างชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยกับเกาะชวา เมื่อผ่านบ้านหัวเขาคลองพูนหินค่อย ๆ ไหลวกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือผ่านบ้านท่าพูลเถื่อน บ้านบางงูเหล็กม บ้านท้องทราย บ้านคลองราง อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไปออกอ่าวบ้านคอนหรือทะเลอ่าวไทยบริเวณที่เรียกว่า “ปากพันคูหา” ส่วนอีกสายหนึ่งเรียกว่า “แม่น้ำบ้านคอน” หรือแม่น้ำดาปี จากควนท่าข้ามไหลวกไปทางทิศตะวันออกเฉียง ผ่านบ้านท่าร้อน อำเภอพูนหิน บ้านบางทอง ผ่านอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ถึงบ้านเกาะเสนอ มีคลองท่ากูบและคลองมะขามเคี้ยว ไหลมาจากทิศใต้บรรจบกับแม่น้ำดาปีในบริเวณใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดเป็นเกาะกลางแม่น้ำ จากจุดนี้แม่น้ำดาปีไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านคอนซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อถึงบ้านหัวแหลม มีคลองแยกจากแม่น้ำดาปีขึ้นไปทางทิศเหนือ เรียกว่า “คลองฉนาก” ไหลวกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือแล้วไหลออกอ่าวบ้านคอนที่ปากคลองฉนาก แต่ก่อนที่จะออกอ่าวบ้านคอนเมื่อถึงบ้านคากแคจะมีคลองแยกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วแยกเป็น 2 สาย ๆ หนึ่งแยกไปทางทิศตะวันตกรวมกับคลองพูนหินออกอ่าวบ้านคอนดังได้กล่าวมาแล้ว อีกสายหนึ่งแยกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า “คลองรีว” ไหลออกอ่าวบ้านคอนที่ปากคลองรีว ส่วนอีกสายหนึ่งเป็นแม่น้ำดาปีสายใหญ่ไหลไปออกอ่าวบ้านคอนตรงจุดที่เรียกว่า “ปากบ้านคอน” ซึ่งจะมีแม่น้ำหรือคลองท่าทองที่เป็นแนวแบ่งเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีกับอำเภอกาญจนดิษฐ์ ไหลมาออกอ่าวบ้านคอนตรงจุดเดียวกันด้วย หากสังเกตสภาพภูมิศาสตร์ตรงปากแม่น้ำดาปี จะพบว่าเป็นดินตะกอนปากแม่น้ำที่เกิดขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ค่อยพบโบราณวัตถุสถานที่เก่าแก่ แต่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าชายเลน ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนในแถบนี้

การเดินทางข้ามคาบสมุทรจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หากคิดเป็นระยะทางด้านฝั่งตะวันตกตั้งแต่ปากคลองท่อม ถึงจุดที่คลองสินปุนบรรจบกับแม่น้ำดาปี ระยะทางยาวประมาณ 95 กิโลเมตร และฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่จุดที่คลองสินปุนรวมกับแม่น้ำดาปี ถึงจุดที่แม่น้ำดาปีไหลออกอ่าวบ้านคอน ระยะทางยาวประมาณ 190 กิโลเมตร รวมตลอดเส้นทางประมาณ 285 กิโลเมตร

เส้นทางข้ามคาบสมุทรจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปออกอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังได้กล่าวมาแล้วนี้ น่าจะเป็นเส้นทางโบราณสายหนึ่งที่ชาวอินเดีย จีน และอาหรับหรือชาวพื้นเมือง ได้เคยใช้เดินทางข้ามคาบสมุทรไทย เพื่อติดต่อค้าขาย แสวงโชค และเผยแพร่ศาสนา มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจนก็ตาม แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยืนยันได้ว่าเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางติดต่อค้าขายระหว่างฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออก คือ ในช่วงระยะเวลา 100 ปีที่ผ่านมา หลังจากชาวบ้านได้เข้าไปหักร้างถางพงจับจองพื้นที่เป็นที่ทำกินตามแนวลุ่มน้ำลำคลองในแถบนี้ก็ได้อาศัยเส้นทางน้ำในการติดต่อค้าขาย ซึ่งเห็นได้จากกรณีของนางฮ่อง เกศศรีสม อายุ 84 ปี (พ.ศ. 2540) ชาวบ้านลำทับได้คุมเรือ 5 ลำไปค้าขายระหว่างบ้านลำทับ

กับอ่าวบ้านคอน เมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว¹ และจากการสอบถามชาวบ้านถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรลาชจากจังหวัดกระบี่ไปออกจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่าต้องเดินบกไปช่วงหนึ่ง คือจากบ้านคลองท่อม - บ้านทับไทร บ้านทุ่งนุ้ย บ้านนา บ้านพรุคินนา และบ้านลำทับ แล้วไปลงคลองสินปุน ในฤดูน้ำหลากเรือค้าขายสามารถเข้ามาถึงบ้านพรุคินนาได้สะดวก ปัจจุบันเส้นทางเดินโบราณเหล่านี้คือเส้นทางหลวงหมายเลข 4038 ผ่านอำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ และอำเภอทุ่งใหญ่นั่นเอง เส้นทางสายนี้นอกจากจะไปลงคลองสินปุนออกแม่น้ำตาปี ต่อไปอ่าวบ้านคอนได้แล้วยังสามารถเดินบกจากอำเภอลำทับไปอำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอดำพระพรหม อำเภอฉวาง อำเภอลานสะกา หรือแยกจากบ้านลำทับไปบ้านกะป่าง อำเภอทุ่งสง และอำเภอร่อนพิบูลย์ ออกเมืองนครศรีธรรมราช ชาวบ้านจากจังหวัดกระบี่เคยใช้เส้นทางเหล่านี้เดินทางไปนมัสการพระบรมราชานุสรณ์นครศรีธรรมราช² เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในชุดแรก ๆ บริเวณอำเภอลำทับส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อพยพไปเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง และเมืองตรัง แม้ว่าเส้นทางนี้จะมีความยากลำบากจากสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นป่าเขา มีไม้ป่าและสัตว์ร้ายนานาชนิด นอกจากนี้แล้วยังมีโจรผู้ร้ายคอยปล้นจี้เอาทรัพย์สินอยู่เสมอ³ ก็ตาม แต่ด้วยแรงศรัทธาและความเชื่อถือที่มีต่อองค์พระบรมราชานุสรณ์นครศรีธรรมราช ทำให้บุคคลเหล่านี้มีพลังที่จะบุกบันไปให้ถึงจุดหมาย นั้นแสดงว่าพวกเขาจะได้รับบุญกุศลบารมีอันยิ่งใหญ่จากการไปบูชาพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาและจิตวิญญาณแห่งพุทธศาสนิกชนในภาคใต้และบริเวณใกล้เคียง

การใช้เส้นทางคลองสินปุน - แม่น้ำตาปี เพื่อไปค้าขายที่อ่าวบ้านคอน สินค้าสำคัญจากฝั่งตะวันตก ส่วนใหญ่เป็นของป่า ได้แก่ หวายชนิดต่าง ๆ และน้ำมันยาง นอกจากนี้มีการรับจ้างค้อนหมูไปขายหรือ “รับจ้างยึกหมู” และยังมีมารับจ้างคุมแพไม้ซุงไปขายที่อ่าวบ้านคอนอีกด้วย ส่วนสินค้าที่รับซื้อมาจากฝั่งตะวันตก มีหลายชนิด เช่น กะปิ เกลือ ถ้วยชาม เสื้อผ้า เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ในรอบ 100 ปีที่ผ่านมาได้มีการใช้เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรลาชจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่จริง แต่เมื่อแม่น้ำลำคลองสายต่าง ๆ เริ่มตื้นเขินมากขึ้นและมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกให้สะดวกสบาย

¹ สัมภาษณ์นางฮ่อง เกศศรีสม บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

² กลิ่น คงเหมือนเพชร. “แกะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม - ตาปี”, ทักษิณคดี, 3(3) : 127 ; ตุลาคม 2536 - มกราคม 2537.

³ สัมภาษณ์นางฮ่อง เกศศรีสม บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

มีถนนหนทางติดต่อถึงกันได้เกือบทุกแห่ง เป็นเหตุให้เลิกการใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรดังกล่าว มาประมาณ 20 ปีแล้ว¹ จึงเหลือไว้แต่ด่านานที่เก่าขานมาตราบเท่าปัจจุบัน

¹สัมภาษณ์นายแคร์ต เรืองวิชา บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

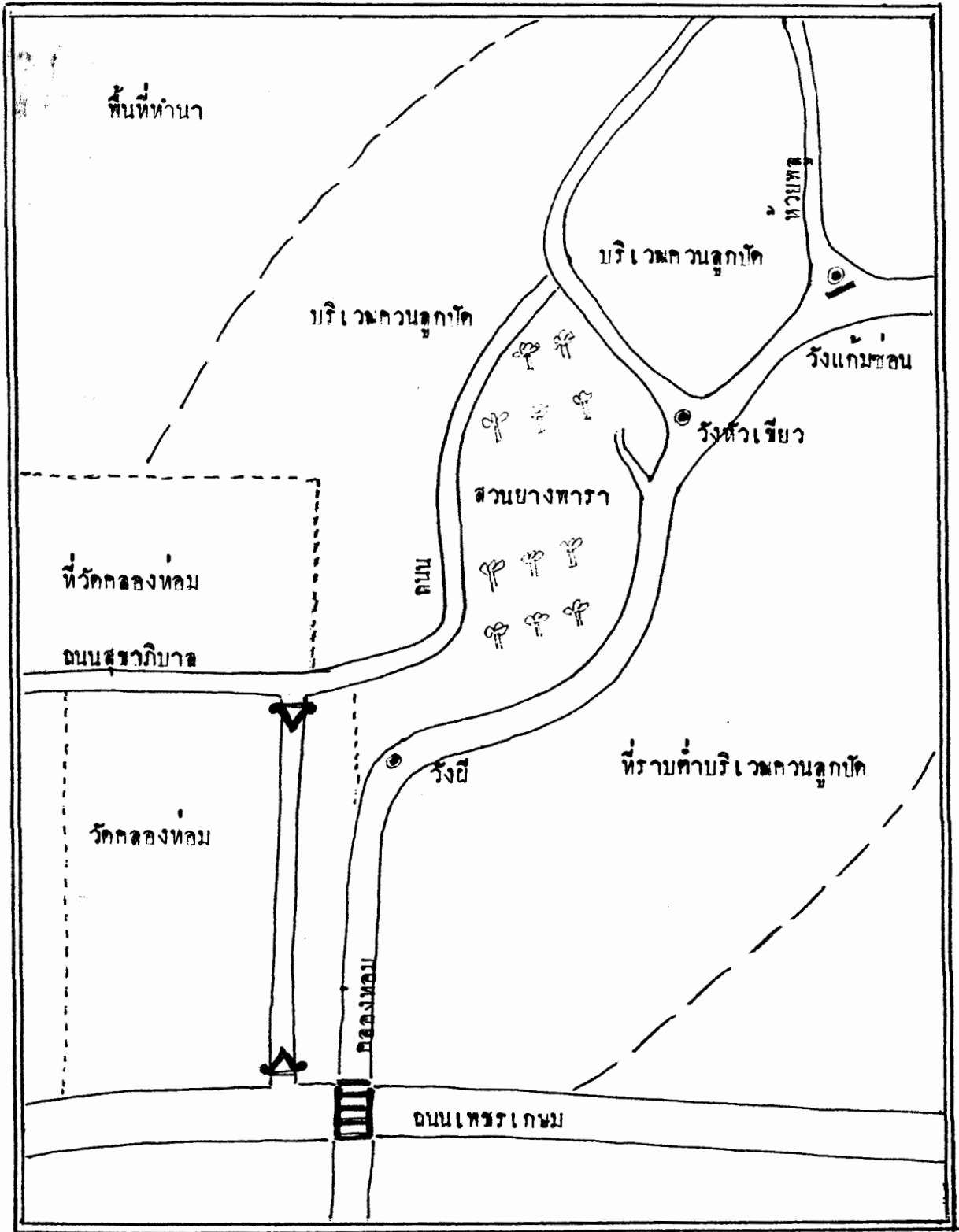
บทที่ 3

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทร มลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเส้นทางใช้ข้ามคาบสมุทรที่สำคัญเส้นทางหนึ่ง ซึ่งนักเดินทางหรือพ่อค้าในสมัยโบราณ ตลอดถึงประชาชนในท้องถิ่นใช้เป็นเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมลายู จากฝั่งตะวันตกไปสู่อีกฝั่งตะวันออก หรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายู การเดินทางติดต่อดังกล่าว ทำให้เกิดชุมชนโบราณทั้ง 2 ฝั่งทะเล และในบริเวณเส้นทางผ่านที่ลึกเข้าไปในแผ่นดินมีหลายชุมชนที่สำคัญ เช่น ชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย - เขาพระอานนท์ เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้ได้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยได้รับอิทธิพลทางด้านสังคมและวัฒนธรรมจากประเทศอินเดีย จีน เปอร์เซีย อาหรับ และกรีก - โรมัน อย่างน้อยตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา ทำให้ชุมชนโบราณเหล่านี้ได้สร้างสรรค์ผลงาน มีการสะสมและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาช้านาน จนกลายเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หลักฐานที่สำคัญมีการค้นพบจำนวนมากมีทั้ง โบราณวัตถุและโบราณสถาน que แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนส่วนนี้ ตลอดถึงการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปัด เป็นเมืองท่าโบราณและแหล่งโบราณคดีที่สำคัญทางด้านฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นเมืองท่านานาชาติ ดังเห็นได้จากการพบหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากมาย ที่ล้วนแต่ชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์ และรับอิทธิพลวัฒนธรรมของชาวอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และกรีก - โรมัน มาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้นชุมชนโบราณคลองท่อมจึงเป็นแหล่งที่มีความสำคัญและน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งค้นทางหนึ่งของเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูทางด้านฝั่งตะวันตก ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 11 แผนที่ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ตามแนวของพระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม

1. สภาพที่ตั้ง

ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปัด มีที่ตั้งตามเขตการปกครองตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 2 บ้านควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดกระบี่ไปทางทิศใต้ ประมาณ 40 กิโลเมตร หรือห่างจากที่ว่าการอำเภอคลองท่อมไปทางทิศใต้ ประมาณ 1 กิโลเมตร และมีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 7 องศา 55 ลิปดา 30 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 9 ลิปดา 5 พิลิปดาตะวันออก

2. สภาพทั่วไป

ชุมชนโบราณคลองท่อมมีลักษณะการตั้งชุมชนบนเนินดินสูงหรือควนที่เป็นแนวต่อเนื่องมาจากเขาครอบกะทะทางด้านทิศใต้เนินดินสูงนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ควนลูกปัด” พื้นที่รอบ ๆ ควนจะเป็นที่ราบ ส่วนตอนบนของควนจะเป็นเนินดินราบสามารถตั้งถิ่นฐานได้ ตัวควนมีระดับความสูง 8 เมตร จากระดับน้ำทะเล ตอนบนที่เป็นที่ราบมีพื้นที่ประมาณครึ่งตารางกิโลเมตร โดยด้านทิศตะวันออกจะเป็นแนวสูง ประมาณ 10 เมตร จากระดับน้ำทะเล ด้านทิศเหนือเป็นที่ราบมีความสูงประมาณ 6 เมตร จากระดับน้ำทะเล ด้านทิศใต้และด้านทิศตะวันตกจะเป็นที่ราบริมคลองท่อม มีความสูงประมาณ 4 เมตร จากระดับน้ำทะเล¹ คลองท่อมนี้เป็นคลองที่มีความกว้าง ประมาณ 10 เมตร ไหลผ่านควนลูกปัดทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก ไปออกทะเลอันดามันที่บริเวณเกาะหลักและเกาะหัง ในช่วงที่คลองท่อมไหลผ่านควนลูกปัดทางด้านทิศใต้นั้น มีลำน้ำหรือลำห้วยเล็ก ๆ ชาวบ้านเรียกว่า “ห้วยพลู” ซึ่งเป็นลำน้ำที่ไหลมาจากทิศตะวันออกของควนลูกปัดมาบรรจบกับคลองท่อมทางด้านทิศใต้ของควนลูกปัด ตรงบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังแก้มช่อน” ซึ่งเป็นแหล่งที่พบซากเรือโบราณ และจากลำห้วยนี้ส่วนหนึ่งจะไหลจากทิศตะวันออกวกไปทางทิศเหนือของเนินดินผ่านกลางควนลูกปัด ไปบรรจบกับคลองท่อมทางด้านทิศตะวันตก ตรงบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังหัวเขี้ยว” จึงทำให้พื้นที่บริเวณนี้ของควนลูกปัดมีลำน้ำล้อมรอบเกือบเป็นสี่เหลี่ยม ซึ่งเป็นบริเวณที่พบหลักฐานโบราณวัตถุประเภทต่าง ๆ จำนวนมากที่สุด และจะพบตลอดแนวชายเนิน ในลำห้วยและในคลองท่อม การใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนยางพารา สวนผลไม้ พื้นที่ทำนา และที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชน โดยทางด้านทิศเหนือพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ทำนา และบางส่วนเป็นที่ของวัดคลองท่อม ส่วนทางด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พื้นที่เป็นสวนยางพารา และเป็นที่ตั้งวัดคลองท่อม พื้นที่ส่วนนี้ยังไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี² แต่พระครูอาทรสังวรกิจ

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “คลองท่อม : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 447.

² เรื่องเดิม.

(สาวท)¹ เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ทางทิศตะวันตกของควนลูกปัดในบริเวณที่เป็นสวนยางพาราเป็นแหล่งที่มีการขุดทำลายน้อยมาก จึงเชื่อว่าบริเวณนี้หากมีการขุดค้นน่าจะพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก ส่วนบริเวณที่มีการขุดพบโบราณวัตถุจำนวนมากในปัจจุบัน ได้แก่ บริเวณบ้านนาขไล เต็งเอ็ด ซึ่งเป็นบ้านที่ตั้งอยู่บนควนลูกปัด ตลอดถึงบริเวณห้วยพลูและในคลองท่อม เนื่องจากบริเวณนี้เดิมมีจอมปลวกเป็นจำนวนมาก ไม่นต่ำกว่า 100 แห่ง ชาวบ้านได้ระดมกันขุดค้นจอมปลวก จนพังทลายทั้งหมด ซึ่งได้พบหลักฐานซากอิฐ เครื่องมือเครื่องใช้สำริด ทองคำ แก้ว ดินเผา และลูกปัดชนิดต่าง ๆ จำนวนมากมาย

3. ประวัติชุมชน

ชุมชนโบราณคลองท่อมเป็นชุมชนโบราณที่พบหลักฐานทางโบราณคดีมีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินกระเทาะ สมัยหินเก่า ขวานหินขัดสมัยหินใหม่ เป็นต้น แม้ว่าการพบหลักฐานเหล่านี้จะไม่ได้เป็นสิ่งยืนยันแน่ชัดว่ามีคนก่อนประวัติศาสตร์เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้ก็ตามเพราะหลักฐานที่พบยังมีน้อย และไม่ได้พบโดยการขุดค้นทางวิชาการ จึงไม่สามารถนำมากำหนดอายุแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน ส่วนหลักฐานด้านตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการตั้งชุมชนบริเวณควนลูกปัด มีนักวิชาการและชาวบ้านในท้องถิ่นได้เล่าไว้สอดคล้องกันว่า ในสมัยโบราณมีชาวอินเดียคนหนึ่ง ชื่อ ขุนสาแหรก² หรือขุนสาแหระ³ หรือหลวงแหระ⁴ ได้อพยพพรรคพวกขึ้นมาจากทางทิศใต้ (ปลายแหลมมลายู) และได้ตั้งบ้านเมืองขึ้นบริเวณควนลูกปัด ต่อมาบ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ประชาชนอยู่กันด้วยความสงบสุข ขุนสาแหระ มีบุตรสาว 1 คน อยู่ต่อมาบุตรสาวได้คบชู้กับชายหนุ่มในเมือง ทำให้ขุนสาแหระมีความโกรธมาก จึงสั่งให้บ่าวไพร่ขุดอุโมงค์ใต้ควนลูกปัด แล้วนำบุตรสาวและชายชู้ไปขังไว้ในอุโมงค์พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติต่าง ๆ จำนวนมากมาย และมีทรัพย์สมบัติบางส่วนได้ทุบทิ้งลงในคลอง ชาวบ้านจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองท่อม” คำว่า “ท่อม” เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง

¹สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สาวท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อม ได้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

²สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สาวท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อม ได้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

³กลิ่น คงเหมือนเพชร. ประวัติตำนานนิทาน ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดกระบี่ และฝั่งทะเลตะวันตก. ม.ป.ป. หน้า 8.

⁴ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. โบราณวัตถุสถานในภาคใต้คอนเทเนอ รวม 7 จังหวัด. 2517. หน้า 180.

ถึง “ทิ่ง” ต่อมาได้เขียนเป็น “คลองท่อม”¹ แต่คำบอกเล่าบางกระแสก็เล่าว่า เดิมบริเวณคลองมีต้นกระต้อมจำนวนมากจึงเรียกว่า “คลองท่อม”²

เมื่อขุนสาแหระได้จับบุตรสาวและชายผู้ขังไว้ได้อุโมงค์แล้วก็สั่งให้เผาบ้านเมืองจนพินาศหมด ขุนสาแหระและภรรยาพร้อมด้วยไพร่พลได้อพยพไปทางเหนือน้ำ (ทิศตะวันออก) ของคลองท่อม และได้สูญหายไปตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากหลักฐานตามตำนานดังกล่าว แม้ว่าจะเชื่อถืออะไรไม่ได้มากนัก แต่ก็ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนบริเวณควนลูกปัด ในยุคแรก ๆ น่าจะเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากที่อื่น และเมื่อชุมชนพัฒนามีความเจริญขึ้นในฐานะเมืองท่าริมทะเล มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชุมชนอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงและจากชุมชนโพ้นทะเล ซึ่งได้ปรากฏมีการพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากมาย ทั้งสิ่งของที่ผลิตขึ้นในชุมชนและต่างถิ่น เช่น ลูกปัด กำไล ดั้มหู ทรายประดับ เครื่องปั้นดินเผา เงินตรา เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้นักโบราณคดีได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ใช้กำหนดอายุชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภคม³ ได้กำหนดอายุโบราณวัตถุที่พบบริเวณควนลูกปัดไว้ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 6 - 15 และธราพงศ์ ศรีสุชาติ⁴ ได้กำหนดอายุของชุมชนแห่งนี้ไว้ 2 ช่วง คือ ในช่วงแรกประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 12 และช่วงที่ 2 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 16 ส่วน อมรา ศรีสุชาติ⁵ ได้กำหนดอายุของชุมชนจากโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงสมัย คือ ช่วงแรกประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7 และช่วงที่ 2 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 10 ซึ่งต่อมาข้อเสนอนี้สอดคล้องกับที่ ธราพงศ์ ศรีสุชาติ⁶ ได้แบ่งอายุไว้ 2 ช่วงสมัยเช่นกัน คือ ช่วงแรกประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7 และช่วงที่ 2 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 11 แต่อย่างไรก็ตามในข้อเขียนของธราพงศ์ ศรีสุชาติ

¹เรื่องเดิม. หน้า 181.

²สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อม ได้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

³ศรีศักร วัลลิโภคม. “ความก้าวหน้าของโบราณคดีในภาคใต้ : การประเมินเพื่อเสนอภาพรวม”, เมืองโบราณ. 14(3) : 43 - 44 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.

⁴ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “คลองท่อม : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 449.

⁵อมรา ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 144.

⁶ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย”, ศิลปากร. 33(6) ; 16 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2533.

เรื่อง “ปกิณกะโบราณคดีเรื่องของพานิชย์นาวิโบราณ” ได้กล่าวถึงการแบ่งอายุของแหล่งโบราณคดี
ควนลูกปัดไว้ว่า

“ตราประทับรูปเทพเจ้าฝรั่งเหล่านี้ แม้จะเป็นของทำเลียนแบบ ซึ่งอาจเอาวัตถุดิบจากอินเดีย
แต่รูปแบบหรือลักษณะทางศิลปะยังบ่งบอกว่าเป็นสมัยคลาสสิกของโรมัน (Classical Roman
Period) ซึ่งมีอายุยาวนานระหว่างก่อนคริสตศักราช 200 จนถึงคริสตศักราช 400 (ตรงกับ
พุทธศตวรรษที่ 4 ถึงพุทธศตวรรษที่ 9 - 10) ซึ่งเข้ากันได้กับการกำหนดอายุแหล่งควนลูก
ปัดที่วางไว้เป็น 2 ระยะสมัย คือ สมัยแรกระหว่างพุทธศตวรรษที่ 6 - 8 และสมัยที่ 2
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 9 - 11¹

หลักฐานทางโบราณคดีและทรสณะของนักโบราณคดีดังกล่าว พอจะสรุปการกำหนดอายุ
ของชุมชนโบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปัดได้อย่างกว้าง ๆ ว่า อยู่ระหว่างพุทธ
ศตวรรษที่ 5 ถึงพุทธศตวรรษที่ 16 โดยแบ่งอายุออกเป็น 2 ช่วงสมัย คือ ช่วงสมัยแรกประมาณ
พุทธศตวรรษที่ 5 ถึงพุทธศตวรรษที่ 12 และช่วงสมัยที่ 2 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงพุทธ
ศตวรรษที่ 16

4. โบราณวัตถุสถาน

โบราณวัตถุสถานที่พบบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม ส่วนใหญ่จะพบโบราณวัตถุไม่
ปรากฏว่าได้พบโบราณสถานหรือสิ่งก่อสร้างที่ชัดเจนพอที่จะศึกษาได้ โบราณวัตถุส่วนใหญ่จะพบ
บริเวณควนลูกปัด ลำห้วย และในคลองท่อม โดยพบเป็นจำนวนมากมหาศาล มากกว่าแหล่ง
โบราณคดีอื่น ๆ ในภาคใต้ ซึ่งเริ่มพบหลักฐานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 และในปี พ.ศ. 2509 พระครู
อาทรสังวรกิจ (สวาท กนตสัโร) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม ได้เริ่มเก็บรวบรวมศิลปะโบราณวัตถุ
เพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดคลองท่อม² ต่อมาในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2510 นายธนิต อยู่
โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้นพร้อมด้วยคณะได้เดินทางมาศึกษาโบราณวัตถุที่วัดคลองท่อม³
หลังจากนั้นได้มีนักโบราณคดีหลายคนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าไปสำรวจและศึกษาแหล่ง

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “ปกิณกะโบราณคดีเรื่องของพานิชย์นาวิโบราณ”, ศิลปากร. 32(3) :
91 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2531.

² สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อม
ได้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

³ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร. “บันทึกเรื่องเดินทางไปสำรวจเรื่องก่อนประวัติศาสตร์และความ
สัมพันธ์ทางวัฒนธรรมสมัยโบราณในจังหวัดภาคใต้ของอธิบดีกรมศิลปากรและคณะ”, ศิลปากร. 11
(6) : 103 - 104 ; มีนาคม พ.ศ. 2511.

ภาพประกอบที่ 12 ห้วยพดูไหลมาบรรจบกับคลองท่อมทางทิศใต้ของควนลูกปัด เป็นจุดที่จุดพบซากเรือโบราณจมอยู่ในคลอง

ภาพประกอบที่ 13 สภาพการขุดทำลายแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดของชาวบ้านปัจจุบันเพื่อหา ลูกปัดขาย

โบราณคดีบริเวณควนลูกปัด เช่น ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ อดีตหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 8 นครศรีธรรมราช เข้าไปสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2512 มานิต วัลลิโกคม และศรีศักร วัลลิโกคม เข้าไปสำรวจ เมื่อ พ.ศ. 2516 ธารพงศ์ ศรีสุชาติ นักโบราณคดีจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร เข้าไปศึกษาและขุดค้นทางวิชาการ เมื่อ พ.ศ. 2523 เป็นต้น¹ ขณะเดียวกันประชาชนในท้องถิ่นและต่างถิ่นได้เข้าไปขุดหาลูกปัดจำนวนมากขึ้น โดยประชาชนผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินยินยอมให้มีการเช่าที่เพื่อขุดหาลูกปัดกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากลูกปัดที่นำมาขายได้ราคาสูง ประกอบกับพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงสถานที่ขุดค้น โดยเฉพาะพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดสุพรรณบุรีได้เริ่มเข้ามารับซื้อลูกปัดอย่างจริงจัง ตั้งแต่วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 พร้อมกับการนำความคิดเห็นในความศักดิ์สิทธิ์ของลูกปัดลักษณะต่าง ๆ มาเผยแพร่ให้กับชาวบ้าน จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านเข้าไปขุดหาลูกปัดในบริเวณแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น² ต่อมา พ.ศ. 2526 มยุรี วีระประเสริฐ ปฐมฤกษ์ เกตุทัต และสมิทธิ ศิริภัทร์ จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เข้าไปศึกษาและขุดค้นทางวิชาการที่บริเวณควนลูกปัด³

นอกจากนักโบราณคดีจะให้ความสนใจเข้ามาสำรวจขุดค้นในแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดแล้ว ยังมีกลุ่มผู้สนใจในท้องถิ่นที่เห็นความสำคัญในการศึกษาแหล่งอารยธรรมแห่งนี้ ส่งเสริมให้มีการศึกษาเผยแพร่และช่วยกันอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งบางคนได้ดำเนินการศึกษามาก่อนที่นักโบราณคดีจะเข้ามาศึกษาอย่างจริงจังเสียอีก เช่น เข็มขง สังข์ชูชีพ สุรกิจบรรหาร ผู้สนใจศึกษาโบราณคดีภาคใต้ และได้เข้าไปศึกษาบริเวณแหล่งโบราณคดีควนลูกปัดหลายครั้ง กลิ่น คงเหมือนเพชร อดีตเลขานุการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ วิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดกระบี่ ได้สนใจศึกษาโบราณคดีควนลูกปัด และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด สุธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ อดีตผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้สนใจศึกษารวบรวมโบราณวัตถุจากบริเวณควนลูกปัดไปเก็บรักษาและอนุรักษ์ไว้ที่พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะข่อย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นต้น จากการขุดพบโบราณวัตถุจำนวนมากมา ทั้งโดยการขุดทำลายของชาวบ้านและการขุดค้นทางวิชาการของนักโบราณคดี ทำให้ทราบถึงหลักฐานที่สำคัญหลายอย่างที่แสดงให้เห็น

¹ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “คลองท่อม : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 439 - 440.

²สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อม ได้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

³มยุรี วีระประเสริฐ. “แหล่งโบราณคดีที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่”, เมืองโบราณ, 10(1) : 1335 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน โบราณคลองท่อม ซึ่งพอจะประมวลผลการศึกษาโบราณวัตถุที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

4.1 ขวานหิน บริเวณควนลูกปัดชาวบ้านได้ขุดพบขวานหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์จำนวนหลายชิ้น ซึ่งพบทั้งบนควนลูกปัดและในคลองท่อม ขวานหินที่พบมี 2 ประเภท คือ ขวานหินกะเทาะ เป็นเครื่องมือที่กะเทาะจากหินอย่างหยาบ ๆ ยังไม่สามารถกำหนดอายุได้แน่นอน แต่จากการกำหนดอายุเครื่องมือหินกะเทาะที่พบในประเทศไทยอย่างกว้าง ๆ ของ ชิน อยู่ดี¹ ได้กำหนดอายุไว้ไม่ต่ำกว่า 10,000 ปีมาแล้ว และ ปรีชา นุ่นสุข² ได้กำหนดอายุเครื่องมือหินกะเทาะในภาคใต้ไว้ว่า มีอายุประมาณ 12,000 - 4,000 ปีมาแล้ว ส่วนขวานหินอีกประเภทหนึ่งเป็นขวานหินขัดสมัยหินใหม่ มีลักษณะเป็นขวานหินที่ขัดแต่งผิวอย่างประณีต ได้พบทั้งชนิดธรรมดาและชนิดมีปาก มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ขวานหินเหล่านี้น่าจะมีอายุประมาณตั้งแต่ 6,000 ปี ถึง 3,000 ปีมาแล้ว³ ขวานหินเหล่านี้จะถูกนำเข้ามาบริเวณควนลูกปัดในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เมื่อมีการตั้งชุมชนขึ้นแล้วหรืออาจเป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิมก็ได้ เนื่องจากเครื่องมือขวานหินเป็นโบราณวัตถุที่ค้นพบทั่วไปในบริเวณป่าเขา ถ้ำและหมู่เกาะต่าง ๆ ของจังหวัดกระบี่และจังหวัดพังงา

4.2 เครื่องประดับ บริเวณแหล่งโบราณควนลูกปัดได้มีการขุดพบเครื่องประดับชนิดต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น จี้หรือหัวแหวน แหวน ลูกปัด คัมพู กำไล เป็นต้น เครื่องประดับเหล่านี้ทำจากโลหะหลายชนิด เช่น ทองคำ เงิน สำริด ดีบุก ตะกั่ว เป็นต้น เครื่องประดับเป็นหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมยุคนั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

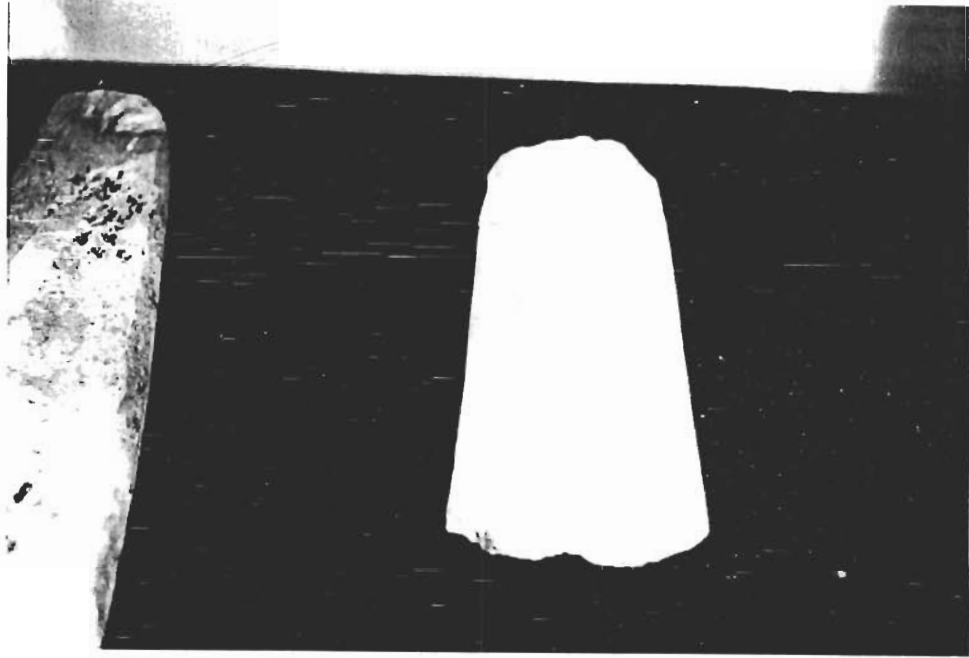
4.2.1 จี้หรือหัวแหวน หลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่พบบริเวณควนลูกปัด ได้แก่ แผ่นจี้หรือหัวแหวนทำจากแร่ประกอบหิน อิทธิพลศิลปะอินเดียและโรมัน แผ่นจี้หรือหัวแหวนที่พบนี้มีจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะถูกจำหน่ายแจกออกไปนอกชุมชนจนยากต่อการติดตาม เพื่อศึกษาค้นคว้า เท่าที่ได้มีการสำรวจพบและศึกษาไว้แล้ว ส่วนใหญ่ได้ข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม ประชาชนบริเวณควนลูกปัด และพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1.1 แผ่นหินสลักรูปสิริษะสตรี มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.5 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นลายเส้นรูปใบหน้าของสตรีแบบหันข้าง ผมนบสีริษะผูก

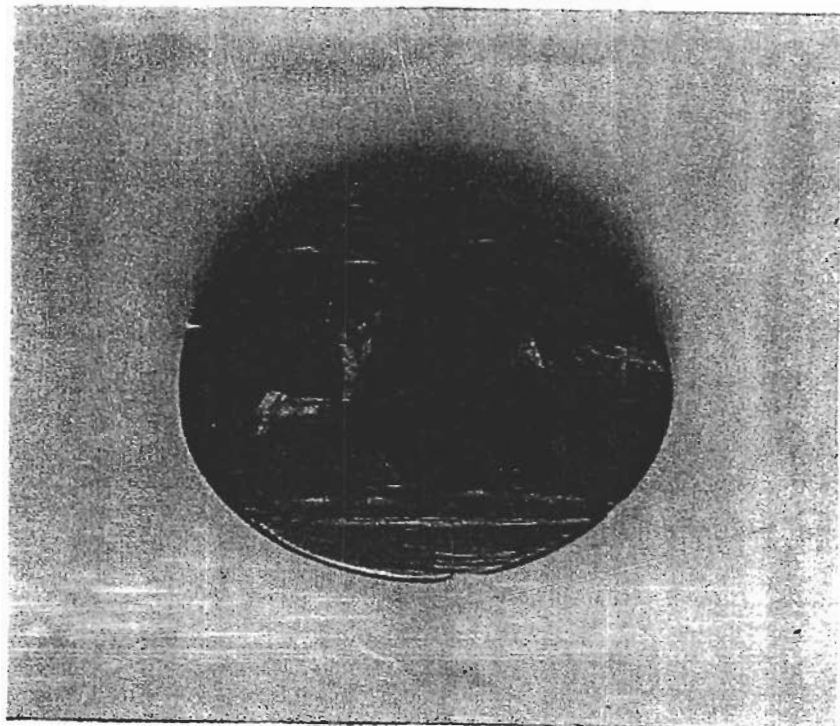
¹ชิน อยู่ดี. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. 2510. หน้า 20.

²ปรีชา นุ่นสุข. "พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในภาคใต้", ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีทักษิณ. 2534. หน้า 32.

³อมรา ศรีสุชาติ. "ขวานหินขัด", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2529. หน้า 302.

ภาพประกอบที่ 14 ขวานหินขัดสมัยหินใหม่ ชุมพบบริเวณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม
จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 15 จี้หรือหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปไก่ 2 ตัว ชุมพบที่ควนลูกปัด อำเภอ
คลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

ด้วยเชือกและรวบผมผูกเป็นโบว์ด้านหลัง โบว์ใส่คัมพुरुวงกลม คอสวมเครื่องประดับเป็นรูปห่วงหรือสร้อยคอ 2 เส้น และมีเสื้อคลุมบ่าทั้ง 2 ข้าง รูปใบหน้าสตรีนี้มีลักษณะเป็นสตรีชาวโรมัน รูปคิงกล่าวจึงน่าจะเป็นรูปของเทวสตรีหรือเจ้าหญิงในเทพนิยายของชาวโรมันที่ชาวพื้นเมืองบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อมสร้างเลียนแบบขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนบริเวณนี้มีความเก่าแก่อยู่ในยุคต้นประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 ถึงพุทธศตวรรษที่ 11¹

4.2.1.2 แผ่นหินสลักรูปสตรียืน มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรีหรือรูปไข่ ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.3 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นลายเส้นรูปสตรียืน ศีรษะสวมมงกุฎทำจากใบมะกอก แต่งกายด้วยเสื้อผ้ายาวกรอมเท้า มือขวาถือเขาสัตว์ มือซ้ายถือใบมะกอก ลักษณะรูปสตรีเป็นชาวโรมัน อาจหมายถึงเทพธิดาแห่งสันติภาพที่ชาวโรมัน เรียกว่า “แพกซ์” (Pax) เพราะมีลักษณะคล้ายกับเทพธิดาแห่งสันติภาพที่ปรากฏในเหรียญโรมัน แต่ของบวสเซอร์ลิเย่ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ศิลปะชาวฝรั่งเศส ได้สันนิษฐานว่าเทพธิดาในแผ่นหินนี้สวมเครื่องแต่งกายคล้ายกับเครื่องแต่งกายของ มาร์คัส ออริเลียส จักรพรรดิชาวโรมัน มีอายุประมาณ พ.ศ. 694 - ถึง พ.ศ. 725²

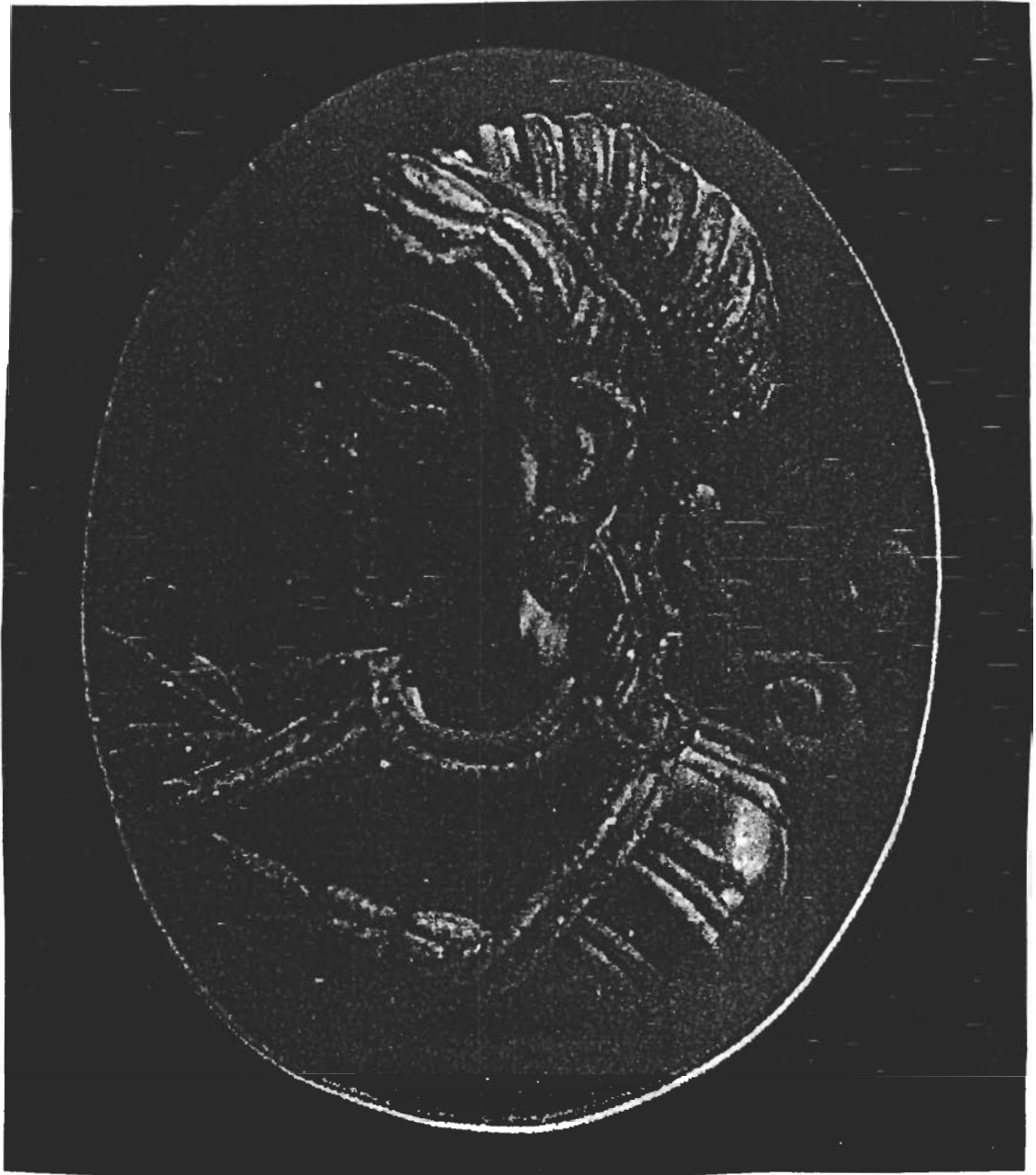
4.2.1.3 แผ่นหินสลักรูปไก่ มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.3 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปสัตว์คล้ายรูปไก่ 2 ตัว ยืนหันหน้าเข้าหากัน รูปไก่นี้โดยทั่วไปมักพบบนตราประดับในประเทศเปอร์เซีย ซึ่งชาวซัสซานีนิยมใช้เป็นเครื่องประดับ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 ถึงพุทธศตวรรษที่ 11³

4.2.1.4 แผ่นหินสลักรูปศีรษะ มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.2 เซนติเมตร หนา 0.3 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นลายเส้นรูปใบหน้าสตรีแบบหันข้างไปด้านซ้ายมือ ผมบนศีรษะผูกด้วยเชือกเป็นโบว์ด้านหลัง ปลายเชือกห้อยผ่านลำคอ จมูกของรูปสตรีค่อข้างใหญ่ ด้านหน้าสลักเป็นรูปมือยกขึ้นถือดอกไม้ โดยสลักเป็นรูปวงกลมเล็ก ๆ 4 วง เรียงกันในแนวตั้ง รูปใบหน้าสตรีนี้มีลักษณะเป็นสตรีชาวโรมัน จึงอาจเป็นรูปของเทวสตรีหรือเจ้าหญิงในเทพนิยายของกรีก - โรมัน ที่ชาวพื้นเมืองสลักเลียนแบบขึ้นหรือนำมาจากที่อื่น และควรมีอายุประมาณพุทธ

¹เมืองโบราณ. “ภาพปก”, เมืองโบราณ. 14(3) : 10 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.

²มยุรี วีระประเสริฐ. “จี๋ห้อยคอ : ที่พบที่ควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 835 - 836.

³เรื่องเดิม. หน้า 836.

ภาพประกอบที่ 16 จี๊หรือหัวแวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปเจ้าหญิงหรือเทวสตรีชาวโรมันขุดพบที่
ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 11

ศตวรรษที่ 8 ถึงพุทธศตวรรษที่ 11 เพราะมีลักษณะคล้ายกับแผ่นหินสลักรูปศิระษะสตรีดังได้กล่าวมาแล้ว

4.2.1.5 แผ่นหินสลักรูปนก มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินตระกูลควอร์ตซ์ ด้านหน้าเป็นสีฟ้า ด้านหลังเป็นสีดำ มีขนาดกว้าง 1.3 เซนติเมตร ยาว 1.4 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปนกหันหัวไปทางด้านขวามือ ตอนใต้ลำตัวของนกสลักเป็นขีดตรงไปด้านหน้า 3 ขีด ด้านหลัง 3 ขีด หรือ 3 เส้น ลักษณะคล้ายกับปีกนกที่กำลังกางออก หรืออยู่ในลักษณะของนกกำลังบินอยู่กลางอากาศ

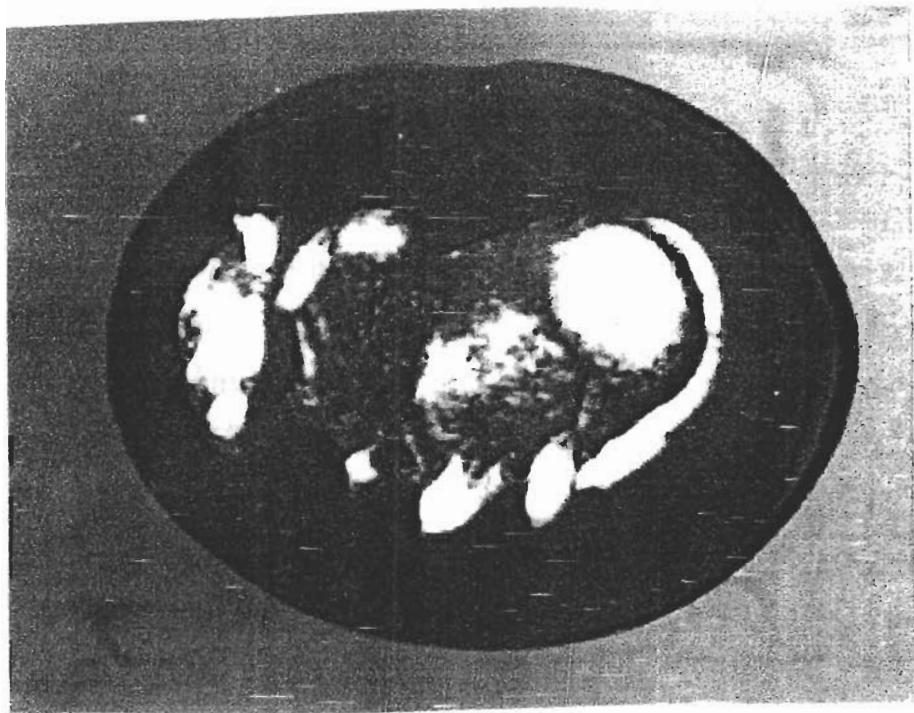
4.2.1.6 แผ่นหินสลักรูปวัว มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 0.7 เซนติเมตร ยาว 0.9 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปวัวป่าหรือวัวกระทิงกำลังนอนหมอบและมีโหนกใหญ่ รูปร่างอ้วนสมบูรณ์ วัวเป็นสัตว์มงคลอย่างหนึ่ง น่าจะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์

4.2.1.7 แผ่นหินสลักรูปหมู มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดง ขนาดกว้าง 0.7 เซนติเมตร ยาว 0.9 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปหมูขึ้นมองเห็น 4 ขา ลักษณะอ้วนสมบูรณ์ ส่วนปากจะแหลมและขึ้นยาวคล้ายหมูป่า หางอยู่ในลักษณะชี้ขึ้น

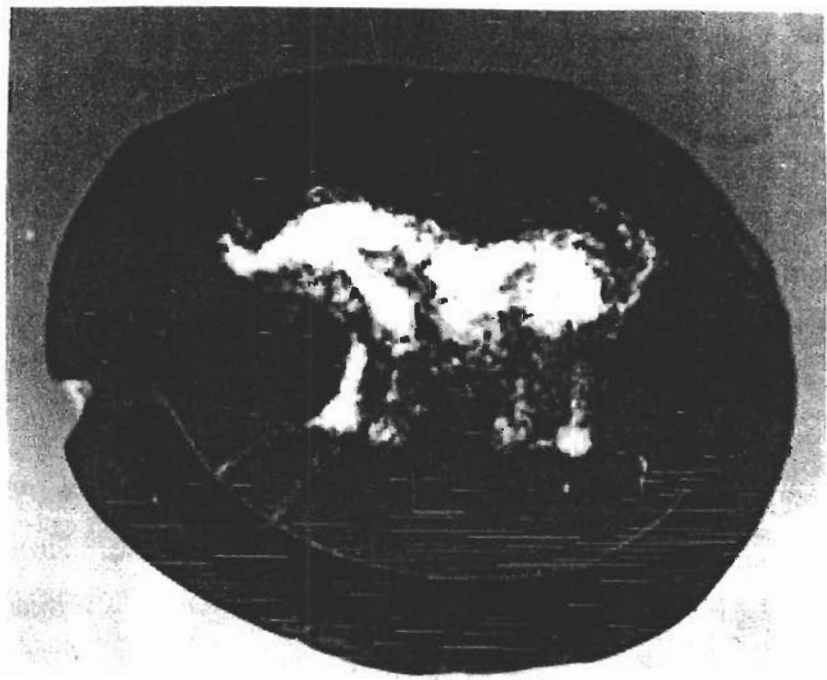
4.2.1.8 แผ่นหินสลักรูปนุรุษขึ้นสอยผลไม้ มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมม่วง ขนาดกว้าง 1.2 เซนติเมตร ยาว 2 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปนุรุษแบบชาวโรมันขึ้นสอยผลไม้ มีลักษณะทางกายภาพเหมือนจริง มองเห็นกล้ามเนื้อขา แขนชัดเจน โดยอยู่ในท่าขึ้นแบบหันข้างและเปลือยกาย เท้าขวาก้าวไปข้างหน้าเล็กน้อย ส่วนเท้าซ้ายก้าวไปด้านหลังเล็กน้อย มือ 2 ข้างยกขึ้นจับไม้สอยที่สลักเป็นเส้นตรง มือซ้ายจับด้านใต้ของไม้ มือขวาจับไม้ตอนบนของมือซ้าย ส่วนด้านหลังของนุรุษ สะพายตะกร้าใส่ผลไม้ โดยสลักเป็นรูปสี่เหลี่ยม ด้านหน้าของนุรุษสลักเป็นรูปคันไม้ มีกิ่งก้านและใบโน้มข้ามศีรษะของนุรุษ ส่วนล่างของรูปคันไม้สลักเป็นเส้นตรงจากโคนคันไม้ไปต่อกับส่วนใต้ของเท้านุรุษ เป็นรูปแทนพื้นดิน

จากภาพสลักดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะโรมันอย่างชัดเจน เป็นภาพสลักเหมือนจริงที่ช่างในท้องถิ่นสลักขึ้นเลียนแบบหรืออาจเป็นวัตถุที่นำเข้ามาจากที่อื่น ซึ่งน่าจะมีอายุอยู่ในยุคต้นประวัติศาสตร์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 11 ร่วมสมัยกับแผ่นหินสลักรูปศิระษะสตรีแบบโรมัน

4.2.1.9 แผ่นหินสลักรูปสตรี มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 0.7 เซนติเมตร ยาว 1 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปสตรีขึ้นแบบศิลปะโรมัน ศีรษะสวมมงกุฎหรือประดับด้วย

ภาพประกอบที่ 17 จีหรือหัวแหวนสลักด้วยหินคาร์เนเลียนเป็นรูปวัว ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอ
คลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 18 จีหรือหัวแหวนสลักด้วยหินคาร์เนเลียนเป็นรูปหมู ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอ
คลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 19 จี๋หรือหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียนรูปนุรุษชาวโรมันสอยผลไม้ จุดพบที่
ควนตุ๊กปัด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่

ข้อไข่มะกอก มือขวาดือข้อไข่มะกอก สวมเสื้อคลุมผ้า ผ่าผ่างยาวถึงเท้า รูปสตรีนี้น่าจะเป็นเทพไซท์หรือเทพธิดาแห่งโชคตามเทพนิยายของกรีก - โรมัน

4.2.1.10 แผ่นหินสลักรูปบุรุษ มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 0.7 เซนติเมตร ยาว 1 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปบุรุษยืนย่อเข้าซ้ายเล็กน้อย ไม่มีรายละเอียดของเสื้อผ้าและกายภาพอื่น ๆ มือขวาดือศีรษะมนุษย์ มือซ้ายถือดาบ มีลักษณะภาพรวมแบบศิลปะโรมัน รูปบุรุษดังกล่าวน่าจะเป็นภาพของเทพเปอร์ซีอัส ส่วนศีรษะมนุษย์น่าจะเป็นหัวของนางมารีอาเมดุซา ตามเทพนิยายกรีก - โรมัน

4.2.1.11 แผ่นหินสลักรูปสตรียืน มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.6 เซนติเมตร หนา 0.2 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปสตรียืนย่อเข้าซ้ายแบบศิลปะโรมัน ศีรษะมีเครื่องประดับผมแค่มองไม่ชัด น่าจะเป็นโบหรือผ้าผูกผม มีชายห้อยลงมาถึงบ่า มือซ้ายยกขึ้นชี้ไปข้างหน้า ส่วนมือขวาห้อยลงมาตามลำตัว ด้านข้างลำตัวด้านซ้ายของรูปสลักเป็นชายผ้า 3 ชาย ไม่มีรายละเอียดของเครื่องแต่งกาย รูปสลักนี้น่าจะเป็นรูปเทพธิดาตามเทพนิยายกรีก - โรมัน หรืออาจเป็นสตรีชั้นสูงของกรีก - โรมัน ก็ได้ และต้องเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนจึงนำมาสลักเป็นจีหรือหัวแหวน

4.2.1.12 แผ่นหินสลักรูปสิงห์และนักบวชโรมัน มีลักษณะเป็นแผ่นหินแบนรูปกลมรี ทำจากหินสีเขียวอ่อน มีขนาดกว้าง 1.2 เซนติเมตร ยาว 2 เซนติเมตร หนา 0.3 เซนติเมตร ภายในแผ่นหินสลักเป็นรูปสิงห์และรูปคนหรือรูปบุรุษ โดยสลักรูปสิงห์ยกขาหน้าทั้ง 2 ขึ้น ใบหน้าสิงห์ทำเป็นรูปหน้าบุรุษ มีหนวดเครายาวแบบนักบวชหรือชนชั้นสูงของโรมัน ตรงลำตัวของสิงห์สลักเป็นรูปปีกนกกางออกกำลังโฉบบิน และส่วนหางยกชูขึ้น รูปสิงห์นี้คล้ายกับตัวสิงห์ของอียิปต์ หรืออาจจะเป็นตัวแมนติคอร์ตามเทพนิยายของกรีก - โรมัน ด้านหลังของรูปสลักเป็นรูปบุรุษแบบนักบวชหรือชนชั้นสูงชาวโรมัน ยืนยกมือซ้ายชี้ไปข้างหน้า ศีรษะคล้ายจะมีผ้าคลุม ใบหน้ามีหนวดเครายาว ใส่เสื้อและมีผ้าผ่างยาวถึงข้อเท้า ปลายผ้าสลักเป็นลวดลาย แต่ไม่มีรายละเอียด แผ่นหินสลักนี้คงเกี่ยวข้องกับเทพนิยายของกรีก - โรมัน และควรมีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 - 11 จึงนับได้ว่าแผ่นหินสลักนี้เป็นวัตถุชิ้นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโรมัน ซึ่งได้ค้นพบที่ควนลูกบิด ปัจจุบันเป็นสมบัติส่วนตัวของพระรัตนพันธ์ อมโร วัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

นอกจากนี้แล้วยังได้ค้นพบแผ่นหินสลักเป็นรูปคนและรูปสัตว์ต่าง ๆ อีกจำนวนมาก เช่น สลักเป็นรูปสิงห์ รูปกระซู่ รูปปลา เป็นต้น แผ่นหินสลักเหล่านี้ น่าจะเป็นวัตถุที่ผลิตขึ้นบริเวณควนลูกบิดตามอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียและโรมัน หรืออาจเป็นวัตถุที่นำมาจากต่างประเทศ ซึ่งสลักขึ้นตามคติความเชื่อของชาวอินเดียและชาวโรมัน โดยใช้เป็นเครื่องประดับหัวแหวนหรือจี้ห้อยคอ และเป็นเครื่องรางของขลังที่เป็นสิริมงคล

ภาพประกอบที่ 20 จี้หรือหัวแวนจำหลักหินคาร์เนเลียนเป็นรูปเทพธิดาหรือสตรีชาวโรมัน ชูคพบ
ที่ควนตุ๊กปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

เงิน มีลักษณะวงเป็นห่วงแบบเส้นลวดกลม มีปุ่มกลมเล็ก ๆ หรือเม็ดไข่มุกปลาล้อมรอบ แหวนทำจากตะกั่วและเงิน มีลักษณะวงเป็นห่วงแบบเส้นลวดรูปครึ่งวงกลม ด้านบนหัวแหวนทำเป็นแผ่นแบนกลมเรียบ แต่บางแบบเป็นรูปสี่เหลี่ยมก็มี แหวนทำจากตะกั่ว มีลักษณะวงเป็นห่วงแบบรูปครึ่งวงกลม สองข้างเป็นปุ่มกลม ด้านบนหัวแหวนทำเป็นช่องว่างไว้ใส่หัวแหวน ซึ่งอาจใช้อัญมณีหรือแร่ประกอบหินเป็นหัวแหวน แหวนทำจากตะกั่ว มีลักษณะวงเป็นห่วงกลวงรูปครึ่งวงกลม ปลายสองข้างของวงแหวนทำเป็นปุ่มกลมต่อกับปุ่มกลมเล็ก ๆ ข้างละ 2 เม็ด ส่วนที่เป็นหัวแหวนทำเป็นแผ่นแบนกลม และแหวนทำจากเงิน มีลักษณะวงเป็นแถบโค้งเล็ก ๆ ต่อเป็นแผ่นเดียวกับแผ่นกลมที่เป็นหัวแหวน ซึ่งมีลวดลายสลักเบา ๆ ไม่ชัดเจน¹

นอกจากนี้ยังได้พบแหวนที่มีลักษณะพิเศษและมีความสำคัญต่อการศึกษารูปแบบและความสัมพันธ์กับต่างชาติในสมัยยุคต้นประวัติศาสตร์ของดินแดนบริเวณนี้ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ แหวนทำจากทองคำแบบศิลปะโรมัน มีลักษณะวงแหวนเป็นรูปวงโค้ง ส่วนหัวแหวนทำเป็นแผ่นหนารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายโค้งมน มีลวดลายนูนต่ำในกรอบรูปวงกลม เป็นลายทรงรูปพัดหรือรูปพุ่มต้นไม้แบบลวดลายโรมัน แหวนนี้บางคนเรียกว่า “แหวนทองแบบรูปกุญแจโรมัน”² แหวนทำจากทองคำเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร หัวแหวนทำเป็นห่วงกลม หัวแหวนทำเป็นรูปวงกลมรอบ มีโหนดใหญ่ บนหลังหัวมีวัตถุลักษณะกลม ๆ วางอยู่ แหวนรูปวงโค้งเป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์หรือแทนเทพเจ้า แหวนทำจากทองคำ มีลักษณะวงแหวนเป็นรูปกลม หัวแหวนทำเป็นลายรูป 8 เหลี่ยมอย่างสวยงาม แหวนทำจากทองคำ มีลักษณะวงแหวนเป็นรูปกลม หัวแหวนทำเป็นรูปวงกลมรอบ แหวนที่มีลักษณะพิเศษยังพบอีกมากมาย แต่ส่วนใหญ่ถูกจำหน่ายแยกออกไปนอกชุมชน จึงยากต่อการที่จะติดตามเพื่อศึกษาค้นคว้าได้

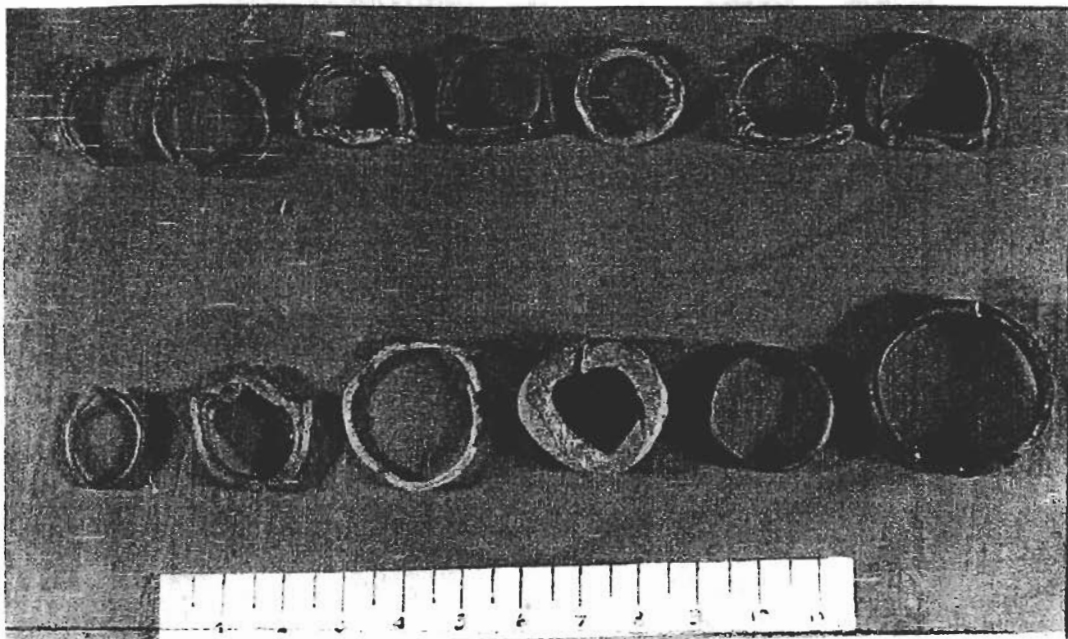
4.2.3 ลูกปัด เครื่องประดับอย่างหนึ่งที่คนโบราณในทุกภูมิภาคนิยมใช้ประดับร่างกายหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น ใช้เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนแทนเงินตรา ใช้ใส่ในหลุมศพเพื่ออุทิศให้ผู้ตาย เป็นต้น สิ่งนี้ได้แก่ ลูกปัดชนิดต่างๆ ซึ่งมีการค้นพบเป็นจำนวนมากในบริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อม ลูกปัดที่ขุดพบส่วนใหญ่ทำจากหิน แก้ว อำพัน และดินเผา โดยเฉพาะลูกปัดที่มีลักษณะพิเศษที่ทำจากแร่ประกอบหินตระกูลคอร์ด์ เช่น คาร์เนเลียน อะเกต โอนิก อะเมริสดี เป็นต้น และลูกปัดที่ทำจากแก้วสีต่างๆ บางรูปแบบมีลักษณะพิเศษ เช่น ลูกปัดแก้วเป็นแผ่นกลมแต่สีเป็นรูปหน้าตาคนมีรัศมีรอบศีรษะ มีลักษณะคล้ายกับลูกปัดที่พบในเมืองฮอควิลนัมในอิตาลี ลูกปัดหินคาร์เนเลียนฝังเส้นสีขาวเป็นลวดลายแบบเดียวกับลูกปัดพบที่เมืองคูซราด

¹อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 564 - 565.

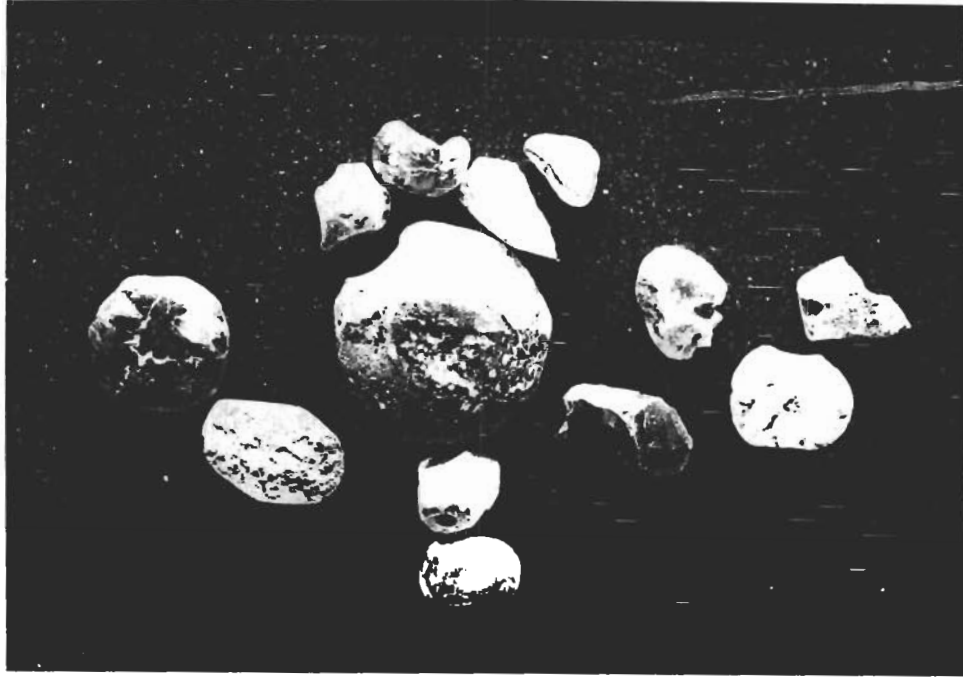
²เรื่องเดิม. หน้า 555.

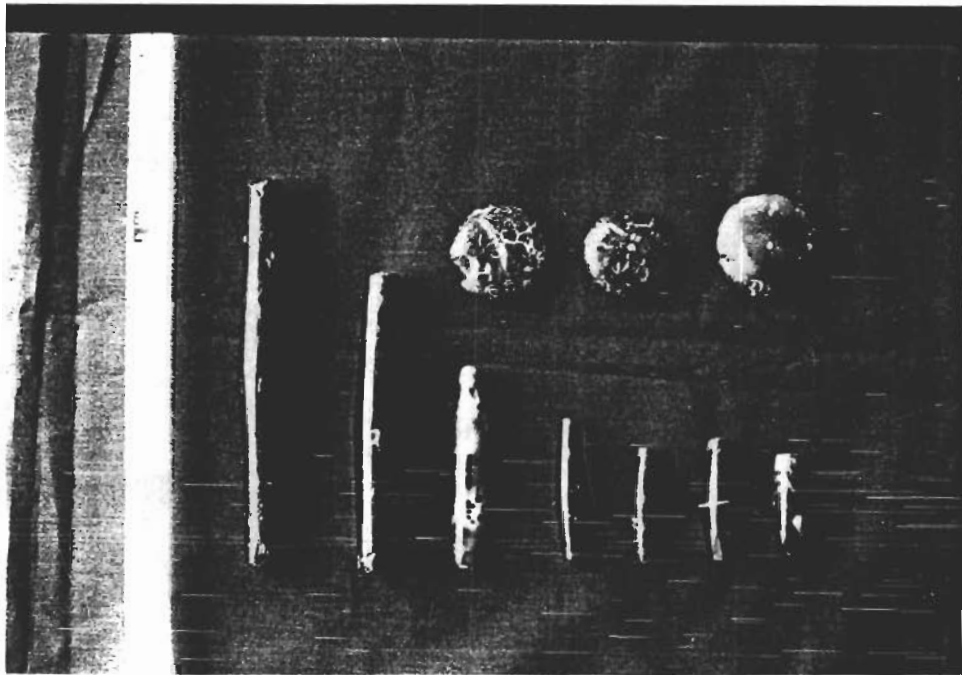
ภาพประกอบที่ 21 แหวนทองคำแบบรูปกุญแจโรมัน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 22 แหวนสำริดรูปแบบต่างๆ ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 23 ลูกปัดหินจุดพบที่ควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 24 ลูกปัดหินจุดพบที่ควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่

ในประเทศอินเดีย ถูกปิดแบบทรงลูกทูนเป็นแบบเดียวกับลูกปิดพบที่เมืองท่าอริกาเมดูในอินเดีย ซึ่งอยู่ในจักรวรรดิโรมัน เป็นต้น เป็นลูกปิดที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 6¹

ลูกปิดที่พบบริเวณควนลูกปิดนี้จากการศึกษาของมยุรี วีระประเสริฐ² พบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ลูกปิดพื้นเมืองที่ผลิตขึ้นเองที่ควนลูกปิด เนื่องจากได้พบหลักฐานแม่พิมพ์ลูกปิด หม้อหลอมแก้ว เถ้าถ่าน และยังได้พบเศษหินแร่ที่สวดยางและเศษแก้วชนิดเดียวกับที่ใช้ทำลูกปิดปะปนอยู่กับลูกปิดที่ทำสำเร็จรูปแล้ว ลูกปิดแบบที่ 2 เป็นลูกปิดที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยการค้าขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าต่างชาติจากประเทศแถบเอเชียกลาง อินเดีย และจีน ส่วนรูปแบบของลูกปิดจากการศึกษาของอมรา ศรีสุชาติ³ พบว่า ลูกปิดในภาคใต้แบ่งออกได้ 9 กลุ่ม แต่เฉพาะพบที่ควนลูกปิด มี 8 กลุ่ม (ยกเว้นลูกปิดกระดุกและเปลือกหอย) ได้แก่ ลูกปิดทรงกระบอกและรูปร่างอื่น ลูกปิดเกลียวและลูกปิดเชื่อมต่อแถว ลูกปิดก้อนกลม ลูกปิดรูปแผ่น ลูกปิดแท่งเหลี่ยมแบบปริซึมหรือลูกปิดผลึก ลูกปิดทรงลูกทูน ลูกปิดฝังเส้นสีและแต้มลวดลาย และลูกปิดลักษณะพิเศษ

4.2.4 **คัมพู** บริเวณควนลูกปิดและในคลองท่อมได้มีการขุดพบคัมพูหรือต่างหูชนิดต่าง ๆ จำนวนมากมายมีหลายรูปแบบ ทำจากโลหะหลายชนิด เช่น ทองคำ เงิน ตะกั่ว ดีบุก เงินขวง เป็นต้น คัมพูเหล่านี้คงใช้เป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่งที่นิยมใช้กันมาตั้งแต่สมัยยุคต้นประวัติศาสตร์ คัมพูที่สำคัญได้แก่ คัมพูทำวงเป็นเส้นลวดรูปร่างกลมปลายทั้ง 2 ข้างไม่ต่อกัน คัมพูทำวงเป็นเส้นลวดรูปร่างกลมปลายทั้ง 2 ข้างเชื่อมต่อกัน คัมพูทำวงเส้นลวดขดเป็นเกลียวปลายทั้ง 2 ข้างเชื่อมต่อกัน คัมพูทำวงเป็นเส้นลวดรูปร่างกลมโค้งปลายทั้ง 2 ข้างทำเป็นปุ่มกลมขมวดเข้าด้านใน และคัมพูทำวงเป็นกระเปาะรูปโค้ง ปลายค้อย ๆ โป่งออกและงอเข้าหากัน⁴ นอกจากนี้ยังพบคัมพูรูปดอกไม้หรือดอกจันทน์ที่มีเคียวสำหรับสอดที่ใบหูอีกด้วย

คัมพูเหล่านี้คงจะสร้างขึ้นบริเวณควนลูกปิด เนื่องจากได้มีการขุดพบแม่พิมพ์คัมพูที่ทำจากหินทรายรูปสี่เหลี่ยม ลักษณะรูปแบบพิมพ์สลักหินเป็นร่องลึกรูปโค้ง ด้านซ้ายของแม่พิมพ์แกะสลักเป็นร่องรูปร่างกลม ตอนบนของแม่พิมพ์เจาะเป็นร่องสำหรับเทโลหะ มุมด้านล่างเจาะเป็นรูสำหรับ

¹อมรา ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปิด อ.คลองท่อม จ.กระบี่”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 145.

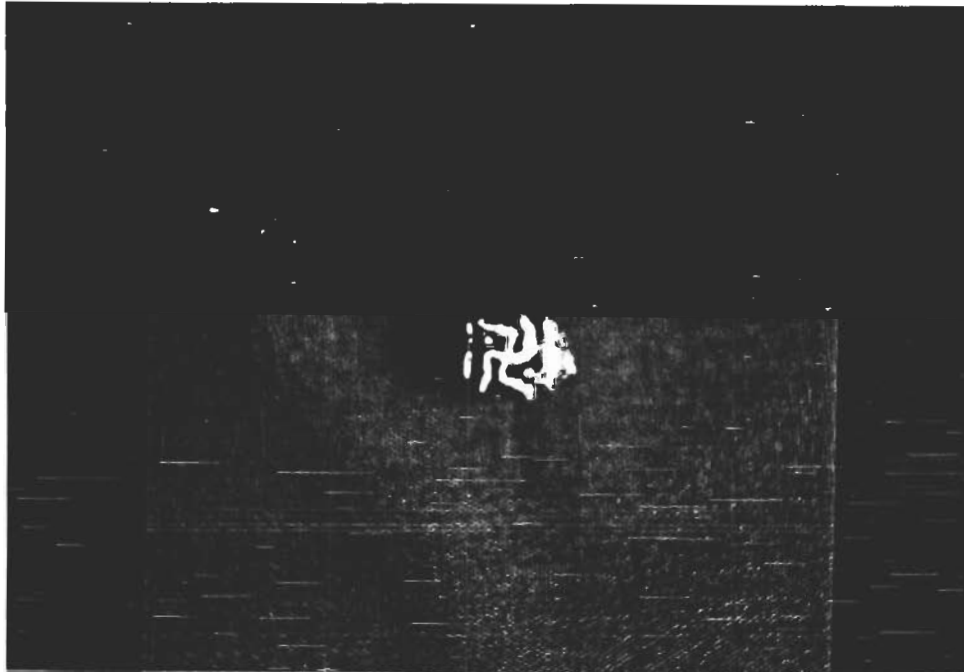
²มยุรี วีระประเสริฐ. “ลูกปิดโบราณ : แหล่งควนลูกปิด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3245.

³อมรา ศรีสุชาติ. “ลูกปิดโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3213.

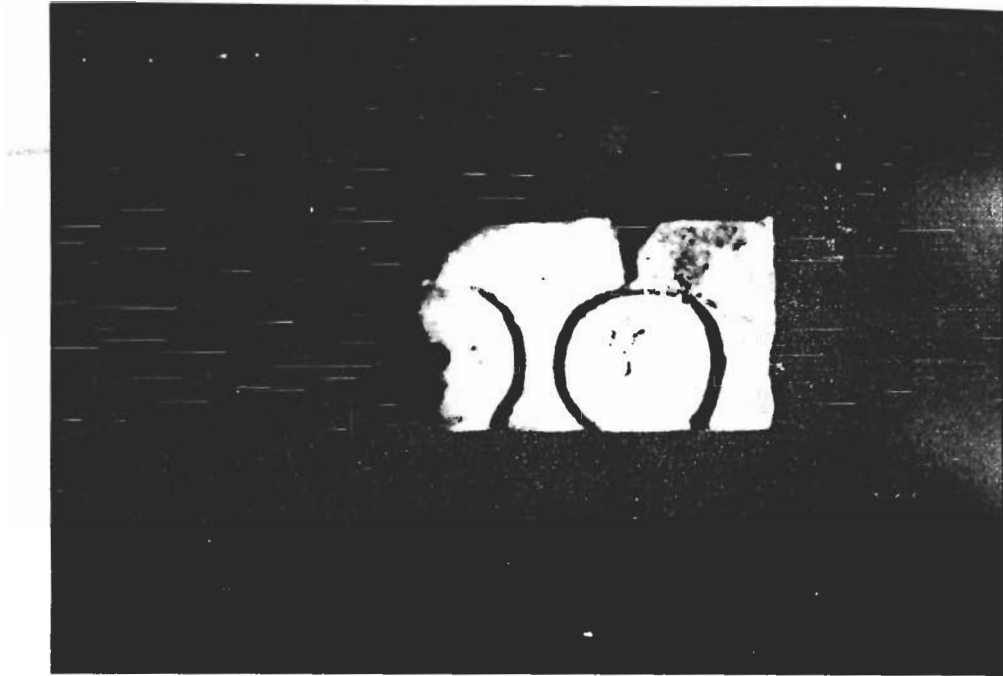
⁴อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 561.

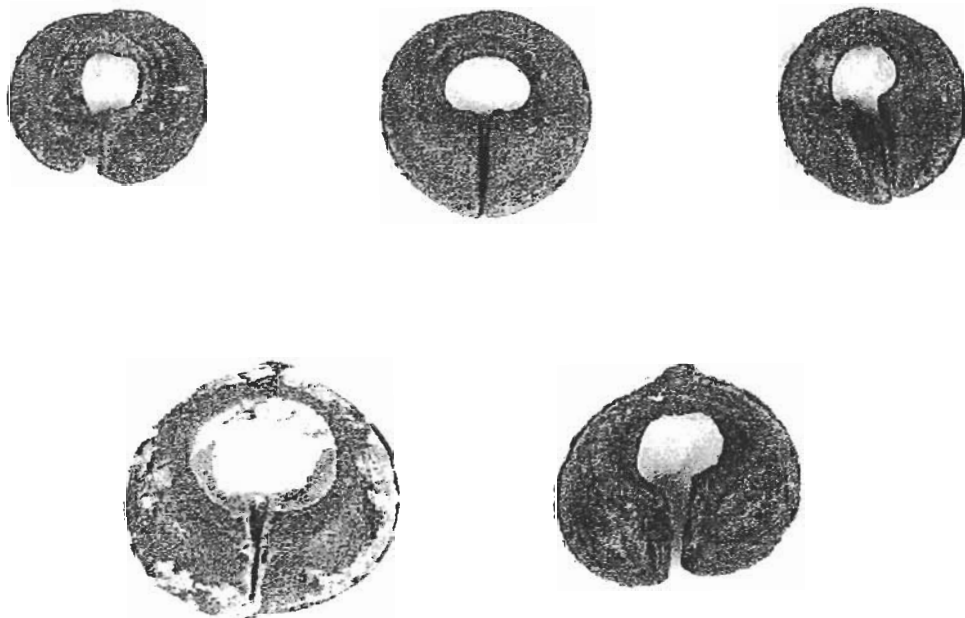
ภาพประกอบที่ 25 ลูกบิดหินสอดสีเป็นรูปนกและดาวกระจายหรือดอกไม้ ขุดพบที่ควนลูกบิด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่.

ภาพประกอบที่ 26 ลูกบิดหินสอดสีเป็นรูปสวัสดิกะ ขุดพบที่ควนลูกบิด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 27 แม่พิมพ์ค้ำหูทำจากหิน ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 28 ค้ำหูทำจากศิบุง ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

สอคมไม้หรือเหล็กเพื่อการประกอบพิมพ์ ที่ต้องใช้ตัวพิมพ์ 2 ตัว หรือ 2 ด้าน คนโบราณเรียกว่า “พิมพ์ประกบ” ซึ่งเป็นวิธีการหล่อและพิมพ์วัตถุที่นิยมใช้ในสมัยโบราณ นอกจากพบแม่พิมพ์แล้วยังพบเบ้าหรือหม้อหลอมโลหะและเศษชิ้นส่วนโลหะที่ทำคัมพูระจัดกระจายอยู่ด้วย ซึ่งชาวบ้านนิยมนำเศษโลหะเหล่านี้ไปหล่อหลอมทำเป็นเครื่องรางของขลัง เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เครื่องรางนั้นเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น

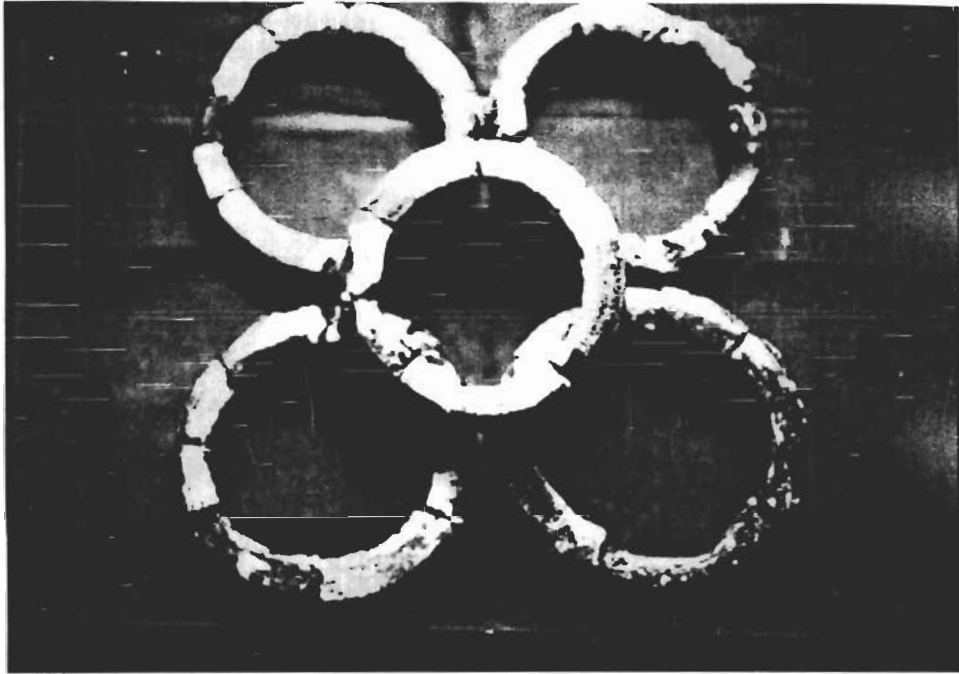
4.2.5 กำไล บริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อมได้มีการขุดพบกำไลที่ทำจากสำริด หินสี และแก้วสีต่าง ๆ เช่น สีส้ม สีเขียว สีน้ำเงิน สีฟ้า สีน้ำตาล เป็นต้น กำไลที่พบมีหลายขนาด แต่ส่วนใหญ่จะเป็นกำไลขนาดใหญ่ เช่น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 10 เซนติเมตร 8 เซนติเมตร 6 เซนติเมตร เป็นต้น แต่ที่น่าสังเกตกำไลที่พบเหล่านี้ส่วนใหญ่จะแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กำไลที่สมบูรณ์หาได้ยาก และการพบกำไลมักจะขุดพบเป็นกลุ่ม ๆ ละจำนวนมาก เช่น บางหลุมขุดพบจำนวนถึง 32 ชิ้น¹ เป็นต้น ลักษณะของกำไลที่ขุดพบโดยทั่วไปก็ไม่มีลักษณะที่แปลกไปจากที่อื่น ๆ กล่าวคือมีลักษณะเส้นวงกลมทั้งด้านนอกและด้านในแบบเส้นลวด กับกำไลที่มีลักษณะเส้นวงภายนอกกลมภายในแบนแบบเส้นลวดผ่าซีก

4.3 เครื่องปั้นดินเผา บริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อมได้มีการพบเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากมาขุดกระจายอยู่ทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะแตกหักชำรุด เครื่องปั้นดินเผาที่พบมากได้แก่ หม้อไหและตะคันดินเผา ซึ่งเป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้

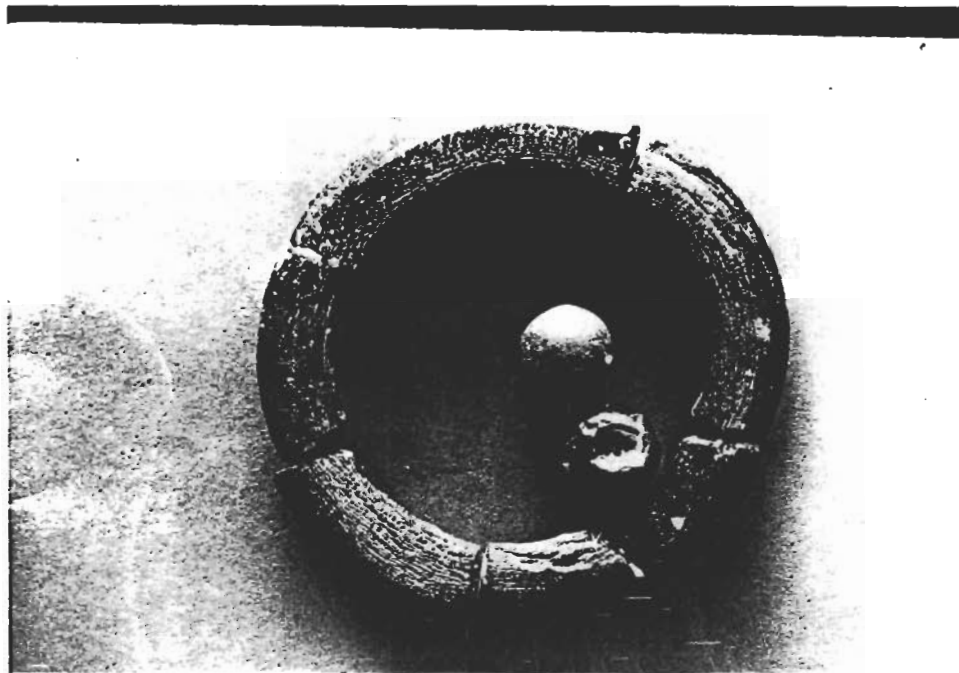
4.3.1 หม้อและไหดินเผา ได้พบหลักฐานหม้อดินเผาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยได้พบเศษชิ้นส่วนหม้อดินเผาสีคำข้ดมันและมีลายเชือกทาบ เนื้อดินหยาบ มีอายุอยู่ในสมัยหินใหม่ แต่พบไม่มากนัก ส่วนที่พบมากเป็นหม้อไห กระจ่าง และอ่างน้ำ ในสมัยยุคต้นประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นภาชนะเนื้อดินละเอียดและเนื้อดินหนาอ่อนข้างหยาบ ฝีมือไม่ประณีต² มีการตกแต่งลวดลายเป็นลายเส้นขนาน ลายขูดขีดแบบตาราง ลายขูดขีดเส้นขนานในแนวนอน เหนือเส้นขนานสลับเป็นลายฟันปลา ลายขูดขีดเป็นเส้นขนานในแนวนอนและแนวตั้ง ลายขูดขีดผสมระหว่างลายเส้นขนาน ลายจุดประริ้วเฉียงและลายลอนคลื่น ลายขูดขีดเป็นเส้นขนานริ้วหักในแนวนอนและเส้นขนานริ้วเป็นหักสลับลายฟันปลา ลายขูดขีดเป็นเส้นคดหักภายในแนวเส้นขนานหลายคู่ประกอบกันเป็นลายสลับเป็นฟันปลา และลายเซาะร่องเป็นรูปดอกสี่กลีบ นอกจากนั้นยังมีฝาปิดหม้อหรือปิดภาชนะดินเผาทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ อย่างสวยงาม แต่ส่วนใหญ่แตกหักพบเฉพาะส่วนที่เป็นหัวของฝาปิดหรือส่วนที่ใช้จับ มีพบอยู่หลายรูปแบบ เช่น รูปทรงกลม รูปทรงบัวตูม เป็นแจก

¹ สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

² ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. โบราณวัตถุสถานในภาคใต้ตอนเหนือรวม 7 จังหวัด. 2517. หน้า 183.

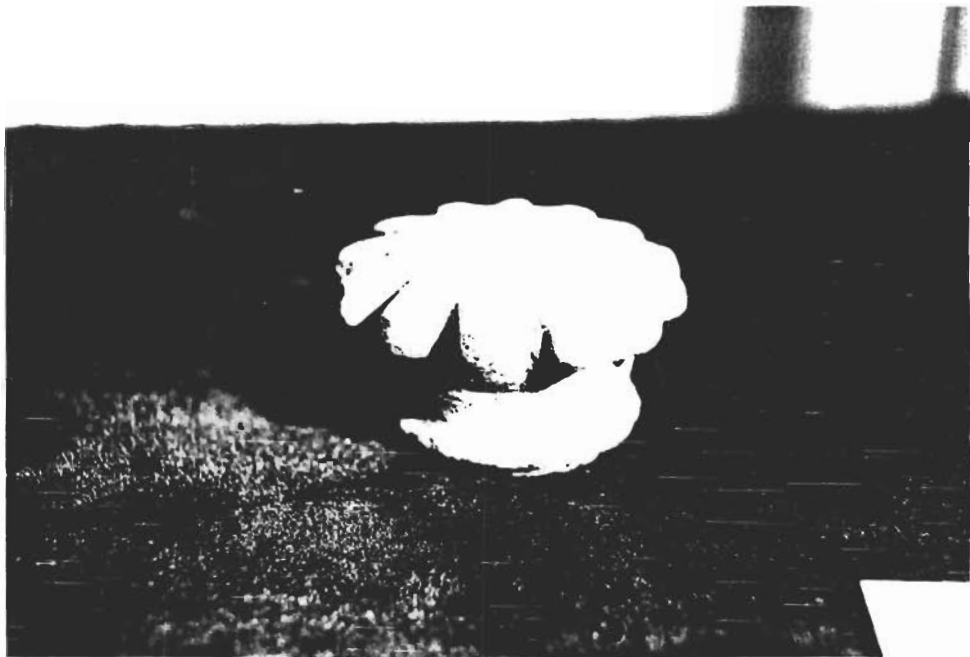
ภาพประกอบที่ 29 กำไลทำจากแก้วสีต่างๆ จุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 30 กำไลทำจากแก้วสีต่างๆ จุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 31 สถูปจำลองดินเผาขุดพบบริเวณควนถูกปิด อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 จัดแสดงในพิพิธภัณฑน์วัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 32 จุกฝาภาชนะดินเผาขุดพบบริเวณควนถูกปิด อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 จัดแสดงในพิพิธภัณฑน์วัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

เป็นต้น หม้อไหเหล่านี้จะมีอายุอยู่ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์¹ (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16) และเป็นภาชนะดินเผาที่สร้างขึ้นบริเวณชุมชน โบราณคลองท่อมหรือชุมชนโบราณควนลูกปิด เนื่องจากได้ค้นพบลูกถ้วยหรือหินค้ำจากหินและดินเผาในบริเวณควนลูกปิดร่วมกับเศษเครื่องปั้นดินเผาจำนวนหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ใช้ปั้นหม้อไหในสมัยโบราณ ดังนั้นหม้อไหที่พบจึงเป็นเครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมืองที่ชุมชนผลิตขึ้นใช้เอง

4.3.2 ตะคัน เป็นภาชนะดินเผาที่มีขนาดเล็กรูปทรงกลม ซึ่งคนโบราณนิยมใช้ใส่น้ำมันพืชและน้ำมันสัตว์ เพื่อจุดไฟตามให้แสงสว่างในเวลากลางคืน หรือใช้ตามบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตะคันดินเผาได้ขุดพบบริเวณควนลูกปิดและในคลองท่อมเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่แตกหักและสมบูรณ์ จากการค้นพบตะคันที่สมบูรณ์พอจะแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ ตะคันดินเผาแบบปากจีบ ตะคันดินเผารูปกลมมนก้นลึก ตะคันดินเผารูปกลมก้นมน และตะคันดินเผารูปคล้ายจานก้นแบน ตะคันดินเผาเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำจากดินเผาเนื้อหยาบขึ้นรูปและตกแต่งด้วยมือ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับตะคันดินเผาที่พบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม เมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เมืองโบราณจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ และเมืองโบราณบ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 14²

4.4 ตราประทับ บริเวณควนลูกปิดได้ขุดพบแผ่นหินสลักจำนวนหลายชิ้นที่ทำจากแร่ประกอบหิน เช่น หินคาร์เนเลียน หินอะเกตหรือโอมรา เป็นต้น แผ่นหินเหล่านี้ด้านหนึ่งมีการสลักเป็นรูปตัวอักษรของอินเดีย ซึ่งก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณของกรมศิลปากร ได้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น “ตราประทับ” เนื่องจากตัวอักษรที่ปรากฏบนแผ่นหินเป็นตัวอักษรด้านกลับ เมื่อนำมาประทับลงบนวัตถุอื่นจึงจะสามารถอ่านได้ และจากการศึกษาอ่านแปลอักษรบนตราประทับของ ก่องแก้ว วีระประจักษ์³ และ ปรีชา นุ่นสุข⁴ ปรากฏผลพอจะประมวลได้ดังนี้

¹ ธาราพงศ์ ศรีสุชาติ และอมรา ชันติสุทธิ. “เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง : สมัยโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 577 - 579.

² มยุรี วีระประเสริฐ. “ตะคันดินเผา”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1237 - 1238.

³ อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องมือเครื่องใช้หินสมัยโบราณ : ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 605.

⁴ ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “ตราประทับ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1201 - 1206.

⁵ ปรีชา นุ่นสุข. “จารึกบนตราประทับรุ่นแรกในภาคใต้”, ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช ชุดที่ 5. 2531. หน้า 105 - 109.

ภาพประกอบที่ 33 ตะคันดินเผา ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 34 คราประทับจารึกอักษรปัลลวะของอินเดีย ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.4.1 ตราประทับทำด้วยแก้ว มีลักษณะเป็นรูปวงรี สลักอักษรพราหมี ภาษาปราคฤตหรือภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “รุชโซ” แปลว่า “ทำลาย” ตราประทับชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นจารึกที่เก่าที่สุดในประเทศไทยสามารถกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 8 หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 7

4.4.2 ตราประทับทำด้วยหินคาร์เนเลียนสีแดง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว 1 เซนติเมตร ด้านหน้าสลักเป็นตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “ทาควย” หรือ “ทาตาข” แปลว่า “ควรให้” หรือ “สมควรให้” แต่ถ้าแปลเอาความจะได้ความหมายว่า “จงให้” หรือ “โปรดให้” สรุปลได้ว่าตรงกับคำว่า “อนุญาต” ตราประทับนี้ใช้รูปอักษรที่ใกล้เคียงกับรูปอักษรที่ใช้ในสมัยของพระเจ้าศิวกันทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะของอินเดีย ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

4.4.3 ตราประทับทำด้วยหินสีเขียว มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 1.5 เซนติเมตร ยาว 4 เซนติเมตร สภาพชำรุดเล็กน้อย ด้านหน้าสลักเป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “อปรลสนสข” แปลว่า “ห้ามเคลื่อนย้าย” หรืออาจเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นชื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิ่งนั้น ๆ ก็ได้ ตราประทับนี้ใช้รูปอักษรแบบเดียวกับรูปอักษรที่ใช้ในสมัยของพระเจ้าศิวกันทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะของอินเดีย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

4.4.4 ตราประทับทำด้วยหินสีเขียว มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 1.50 เซนติเมตร ยาว 4 เซนติเมตร ด้านหน้าสลักเป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “วีรเพนรุตรสข” แปลว่า “เหล่าก่อกู้กล้าผ่านไปได้” (เคลื่อนผ่านไปได้) หรืออาจจะเป็นชื่อบุคคลชื่อว่า “วีรเพนรุตร” โดยใช้ตราประทับบอกความเป็นเจ้าของ ตราประทับนี้ใช้รูปอักษรแบบเดียวกับรูปอักษรที่ใช้ในสมัยของพระเจ้าศิวกันทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะของอินเดีย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

4.4.5 ตราประทับทำด้วยแก้ว มีลักษณะเป็นรูปวงรีหรือรูปไข่ ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.50 เซนติเมตร ด้านหน้าสลักเป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “ศรมมโน” แปลว่า “ความสุข” หรือ “ความเบิกบานใจ” หรือ “ความปิติยินดี” แต่อีกนัยหนึ่งอาจแปลได้ว่า หมายถึง “การป้องกัน” หรือ “การพิทักษ์รักษา” หรือ “ที่พักอาศัย” ตราประทับนี้ใช้รูปแบบอักษรปัลลวะที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

4.4.6 ตราประทับทำด้วยทองคำ มีลักษณะเป็นรูปวงกลม เส้นรอบวงเป็นลายหยัก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 1 เซนติเมตร ด้านหน้าสลักเป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตโบราณของอินเดีย คำจารึกอ่านได้ว่า “สรุชรุมมสข” แปลว่า “แห่งธรรมอันดีงาม” หรือ “แห่งธรรมอันละเอียดอ่อน” คำที่ใช้นี้อาจเป็นชื่อของบุคคลที่ใช้เพื่อประทับแสดงความเป็นเจ้าของในสิ่งนั้น ๆ ตราประทับนี้คงมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

4.4.7 ตราประทับทำด้วยหินทรายสีเทา มีลักษณะเป็นรูปทรงแท่นสามเหลี่ยม โค้งมน ขนาดสูง 2 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 2 เซนติเมตร ส่วนบนเจาะเป็นรู สำหรับร้อยเชือก ส่วนด้านใต้จะตัดเรียบ มีการสลักรูปอักษรปัลลวะ ภาษาบาลี คำจารึกอ่านได้ว่า “อโสก” มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13¹ คำว่า “อโสก” ยังไม่ทราบความหมายที่แท้จริง อาจเป็นชื่อบุคคลก็ได้ ในเรื่องชื่อนี้คงไม่เกี่ยวข้องกับสมัชชพระเจ้าอโสก เพราะไม่ใช่อักษรพราหมีใน สมัชชพระเจ้าอโสกมหाराชของอินเดียอย่างแน่นอน

4.4.8 ตราประทับทำด้วยหินทรายสีเทา มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมรีหรือรูปไข่ ขนาดกว้าง 1.2 เซนติเมตร ยาว 0.8 เซนติเมตร หนา 0.3 เซนติเมตร ด้านหน้าสลักเป็นรูปวัว กำลังนอนหมอบ บนหลังมองเห็นโหนกใหญ่อย่างชัดเจนแบบวัวอินเดีย รูปวัวนี้เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งนิยมใช้ในศิลปะอินเดีย ตราประทับนี้ไม่มีอักษรจารึกน่าจะสร้างขึ้นในท้องถิ่นนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับที่พบในแหล่งอื่น ๆ จะเห็นว่ารูปวัวมีลักษณะคล้ายกับรูปวัวในเหรียญตราพบที่ เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม เหรียญตรารูปวัวสมัยทวารวดี พบในแหล่งโบราณคดีบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เช่น พบที่นครปฐม เมืองอู่ทอง เป็นต้น ดังนั้นตราประทับนี้คงมีอายุ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 ถึงพุทธศตวรรษที่ 12²

4.4.9 ตราประทับทำด้วยดินเผา มีลักษณะเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว มี ลวดลายสลักทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่งสลักเป็นรูป 3 เหลี่ยม ตรงกลางขอบทั้ง 3 ด้าน สลักเป็นลาย กลีบดอกไม้ อีกด้านหนึ่งสลักเป็นลายรูป 3 เหลี่ยมตรงกลาง ขอบเป็นเส้นนูน ภายใน 3 เหลี่ยมสลักเป็นลายโค้งแบบหยดน้ำ 3 วง ขอบด้านนอกสลักเป็นลายเส้นโค้ง นอกจากนี้ยังได้พบ ตราประทับดินเผาในแหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีรูปทรงสี่ เหลี่ยมผืนผ้า และรูปทรงกลมอีกหลายชิ้น ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าบางชิ้นน่าจะเป็นของร่วม สมัยอยุธยา โดยพิจารณาจากลวดลายต่างๆ ที่สลักบนตราดินเผา³

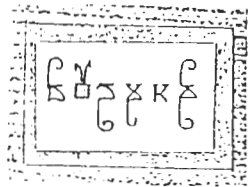
นอกจากนี้ยังได้ค้นพบตราประทับที่ทำด้วยหิน ไม่มีอักษรจารึก แต่มีลวดลายหรือสัญลักษณ์ บางอย่างอีกจำนวนหลายชิ้น บางชิ้นสลักลวดลายคล้ายปมเชือกขดไปมาคล้ายสัญลักษณ์ของพระศิวะ บางชิ้นสลักเป็นลวดลายคล้ายรูปตรีศูล บางชิ้นสลักเป็นลวดลายคล้ายรูปนกกหรือรูปอักษรที่มองไม่ชัด

¹คำอ่านจารึกและการกำหนดอายุนี้ นายชะเอม แก้วคล้าย ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณหอสมุด แห่งชาติเป็นผู้กำหนด ตามหนังสือหอสมุดแห่งชาติ ที่ ศธ 0710/2513 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543.

²มยุรี วีระประเสริฐ. “ตราประทับหินทรายรูปวัว : ที่ควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1206 - 1207.

³ธราพงศ์ ศรีสุชาติ และอมรา ชันติสิทธิ์. “เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง : สมัยโบราณในภาค ใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 596.

๑. ๒๒๒๒๒๒

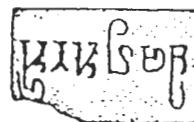
๒. ๒๒๒๒

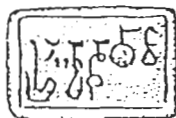
๓. ๒๒๒๒

๔. ๒๒๒๒

๕. ๒๒๒๒

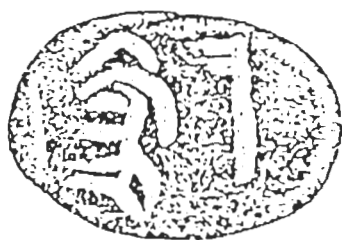

๖. ๒๒๒๒

๗.

๒๒๒๒

๘.

๙.

๑๐.

ภาพประกอบที่ 35 คำจารึกบนตราประทับทำจากหินที่ขุดพบบริเวณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ที่มา : สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3

ตราประทับเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับตราประทับที่พบจากประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดของวัฒนธรรมต่าง ๆ อันจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบริเวณคาบสมุทรมลายูกับประเทศอินเดียในสมัยโบราณได้ดียิ่งขึ้นในระดับหนึ่ง

จึงพอจะสรุปได้ว่าตราประทับเหล่านี้มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ถึงพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นตราที่แสดงสิทธิบัตรทางการค้า การผ่านทาง การแสดงความเป็นเจ้าของสินค้าหรือวัตถุต่าง ๆ และยังเป็นข้อความที่แสดงถึงชื่อบุคคลอีกด้วย¹

4.5 แผ่นหินสลักใส่เครื่องหอม บริเวณควนลูกปัดได้ขุดพบแผ่นหินทรายมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าจำนวนหนึ่ง โดยสลักส่วนขอบเป็นลายเส้นขึ้นคร่าว ๆ ไม่ลึกนัก ด้านหน้าของแผ่นหินสลักเป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยม ในกรอบสี่เหลี่ยมสลักเป็นหลุมกลมขนาดเล็กเรียงกันจำนวน 2 หลุมบ้าง 3 หลุมบ้าง ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับขนาดของแผ่นหินและขนาดของหลุม แผ่นหินนี้มีลักษณะคล้ายกับเบ้าหรือแม่พิมพ์หิน แต่ยังไม่สามารถสืบค้นได้ว่าแผ่นหินเหล่านี้ใช้ทำอะไรหรือใช้ประโยชน์อย่างไร มีนักโบราณคดีบางคนให้ข้อสันนิษฐานไว้ว่า น่าจะเป็นแผ่นหินที่ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ใช้ใส่เครื่องหอม เช่น ใส่แป้งหอมกระแจะ เป็นต้น ซึ่งเป็นแผ่นหินที่มีลักษณะคล้ายกับที่พบในประเทศอียิปต์ใช้น้ำมันในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย มีอายุประมาณ 1,800 - 1,650 ปีก่อนพุทธกาล² หรือประมาณ 4,000 ปีเศษมาแล้ว

4.6 แผ่นหินล่องทอง บริเวณควนลูกปัดได้มีการขุดพบแผ่นหินล่องทองของช่างทองมีลักษณะเป็นแท่งหินสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายกับขวานหินขัด สิ่งที่น่าสนใจได้แก่จารึกที่ปรากฏบนหน้าแท่งหิน จารึกเป็นอักษรพราหมี ภาษาทมิฬ ซึ่ง ศาสตราจารย์สุปปรายาลู (Prof. Subrayalu) ผู้เชี่ยวชาญภาษาทมิฬแห่งมหาวิทยาลัยทมิฬ รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย ได้อ่านและแปลไว้ว่า “เปรมปาคัน” แปลว่า “แผ่นหินของนายเปรมปาคัน” หรือ “แผ่นหินของนายดินโด” แต่ถ้าเทียบกับคำภาษาสันสกฤตแปลได้ว่า “มหาบาท”³ แท่งหินนี้จึงเป็นของช่างทองที่ชื่อนายดินโด หรือมหาบาทใช้เป็นเครื่องพิสูจน์ทองคำในสมัยนั้น ซึ่งจากอักษรและภาษาที่ใช้ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษ

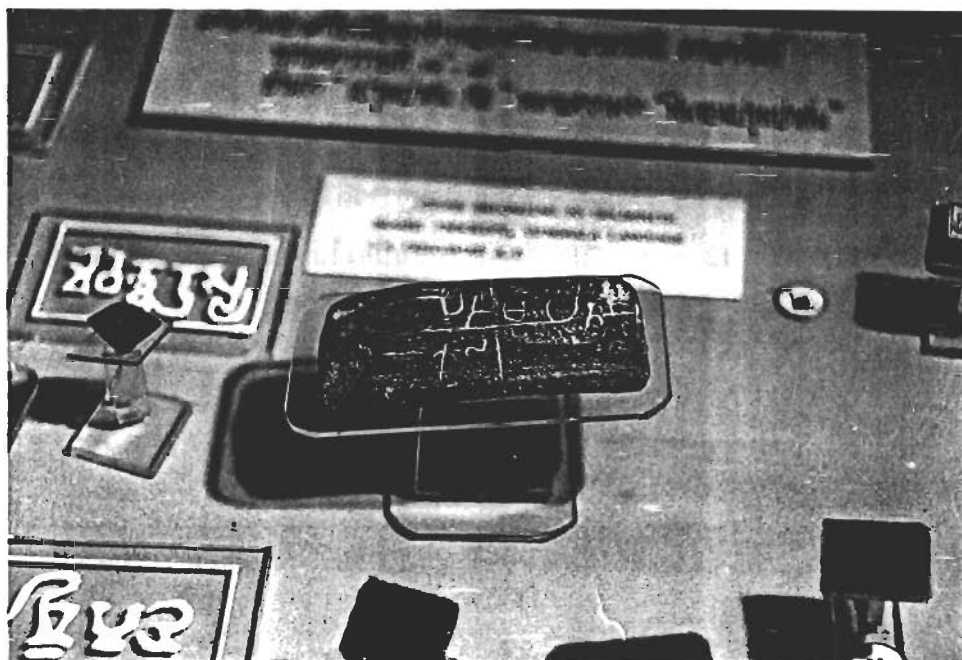
¹อมรา ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อ.คลองท่อม จ.กระบี่”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน, 2536. หน้า 145.

²อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องมือเครื่องใช้หินสมัยโบราณ : ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 615.

³ไมเคิล ไรท์ “พ่อค้าและทองคำหลักฐานใหม่สำหรับ “สุวรรณภูมิ””, ศิลปวัฒนธรรม, 18 (3) : 63 ; มกราคม 2540.

ภาพประกอบที่ 36 แผ่นหินสลักสันนิษฐานว่าใช้ใส่เครื่องหอม ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 37 แผ่นหินล่องทองของช่างทองชาวอินเดีย ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8

ที่ 8 จึงถือได้ว่าหลักฐานนี้เป็นภาษาทมิฬที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในเอเชียอาคเนย์¹ แต่ก็มีนักวิชาการบางคนกำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 4 - 6² หลักฐานดังกล่าวเป็นที่ยืนยันให้เห็นว่าช่างทองชาวอินเดียได้ ได้เข้ามาติดต่อแสวงหาทองคำบริเวณเมืองท่าควนลูกปัดอย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 6 - 8

4.7 หุ่นจำลอง บริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อม ได้มีการค้นพบประติมากรรมขนาดเล็กจำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นรูปหล่อด้วยสำริด ตะกั่ว ดีบุกหรือเงินขวง และดินเผา โดยหล่อเป็นรูปคนและรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมา งู ปลา กบ เป็นต้น³ รูปหล่อเหล่านี้บางชิ้นเดิมอาจเป็นชิ้นส่วนประกอบภาชนะบางอย่างก็ได้ โดยเฉพาะรูปกบสำริดที่พบในคลองท่อมเดิมน่าจะติดอยู่บนหน้ากลองมโหระทึกแบบวัฒนธรรมคองซอน ซึ่งผู้รู้ได้ให้ความเห็นว่ากลองสำริดที่มีรูปกบอยู่บนหน้ากลองนั้น มีอายุประมาณ 2,000 กว่าปีลงมาหรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 7⁴

4.8 รูปเคารพ บริเวณควนลูกปัดเป็นแหล่งโบราณคดีและชุมชนโบราณที่มีข้อน่าสังเกตว่า เป็นแหล่งที่ยังไม่ค่อยพบรูปเคารพทางศาสนา แต่ก็มี การขุดพบประติมากรรมบางชิ้นน่าจะมี ความเกี่ยวข้องกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน หรืออาจจะเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อทางศาสนาบางก็ได้ เช่น ธรรมจักรดินเผา พระพักตร์พระพุทธรูปหรือเทพเจ้าดินเผา รูปเทพโรมัน รูปสตรีอุ้มบุตร เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้ส่วนใหญ่จะชำรุดจึงยากต่อการศึกษาค้นคว้าหาความหมายที่แท้จริงได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.8.1 เทวรูปหรือพระพุทธรูป ขุดพบที่บริเวณควนลูกปัด เป็นประติมากรรมขนาดเล็กทำด้วยดินเผา สภาพชำรุดเหลือครึ่งองค์เฉพาะท่อนบน มีลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเศียรมีกระบังหน้า มวยพระเกศาเป็นรูปทรงกระบอก รายละเอียดบนพระพักตร์มองไม่ชัดเจน แต่มีเค้าของศิลปะอินเดียสมัยคุปตะแบบเดียวกับศิลปะทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ประติมากรรมชิ้นนี้ยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นเทวรูปหรือพระ

¹อมรา ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อ.คลองท่อม จ.กระบี่”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน, 2536. หน้า 145.

²ไมเคิล ไรท์ “พ่อค้าและทองคำหลักฐานใหม่สำหรับ “สุวรรณภูมิ””, ศิลปวัฒนธรรม, 18 (3) : 63 ; มกราคม 2540.

³สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

⁴ศรีศักร วัลลิโภคม. “ความก้าวหน้าของโบราณคดีในภาคใต้ : การประเมินเพื่อเสนอภาพรวม”, เมืองโบราณ, 14(3) : 44 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.

พุทธรูปหรือพระโพธิสัตว์ เนื่องจากขาดรายละเอียดที่จะสันนิษฐานได้อย่างแน่ชัด ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.8.2 รูปนุรุษโรมัน ขุดพบที่บริเวณควนลูกปัด เป็นประติมากรรมหล่อด้วยโลหะ รูปนุรุษชาวโรมัน สูงประมาณ 1 ฟุตเศษ สภาพชำรุดเล็กน้อย นุรุษอยู่ในท่ายืนย่อเข่าซ้าย บนศีรษะประดับด้วยใบมะกอก มือขวาขยี้ระดับลำตัวมือถือวัตถุรูปทรงกระบอก ส่วนมือซ้ายแบออกยกขึ้นระดับลำตัว สวมเสื้อคลุมบ่าแนบเนื้อยาวจดเท้า ด้านหน้าลำตัวระดับหน้าอกมีเชือกผูกปลายเสื้อเป็นปมไว้ ขาด้านซ้ายหักชำรุดไป ประติมากรรมชิ้นนี้เป็นแบบศิลปะโรมัน แต่ยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นรูปนักบวชหรือนักรบ และยังไม่สามารถกำหนดอายุได้แน่นอน ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.8.3 รูปสตรีอุ้มบุตร ขุดพบที่บริเวณควนลูกปัด เป็นประติมากรรมทำจากดินเผา มีลักษณะเป็นรูปสตรีนั่งบนฐานบัวหงาย ใบหน้ารูปกลม เส้นผมแบบผมหวีและไว้มวยบนศีรษะ ใส่เสื้อคอรีและมีลายเป็นช่องสี่เหลี่ยม มือทั้ง 2 อุ้มบุตรให้คืบนมแนบกับอก ประติมากรรมชิ้นนี้ยังไม่สามารถทราบความหมายที่แน่นอน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นรูปเทวีผู้คุ้มครองเด็กตามคติความเชื่อของอินเดียโบราณ แต่ศิลปะคงสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เองเพื่อใช้เป็นรูปบูชาทางไสยศาสตร์ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.8.4 ธรรมจักร ขุดพบบริเวณควนลูกปัด เป็นประติมากรรมทำด้วยดินเผาสีดำ มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนฐานชำรุดหักหายไป ตรงกลางทำเป็นคุมมีซี่กงล้อ 12 ซี่ แต่สภาพของซี่กงล้อลบเลือนมาก จากลักษณะดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นธรรมจักรตามคติพุทธศาสนาที่มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.8.5 พระพักตร์เทวรูปหรือพระพุทธรูป ขุดพบบริเวณควนลูกปัด เป็นประติมากรรมทำด้วยดินเผา สภาพชำรุดเหลือเฉพาะพระพักตร์รูปวงกลมรีหรือรูปไข่ พระเนตรนูน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาและใหญ่ แสดงให้เห็นอิทธิพลของศิลปะอินเดียสมัยคุปตะหรืออิทธิพลศิลปะสมัยทวารวดีคล้ายกับเศียรพระพุทธรูปพบที่จังหวัดนครปฐม มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 แต่ประติมากรรมชิ้นนี้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นพระพักตร์พระพุทธรูปหรือเทวรูปหรืออาจเป็นพระพักตร์พระโพธิสัตว์ก็ได้ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

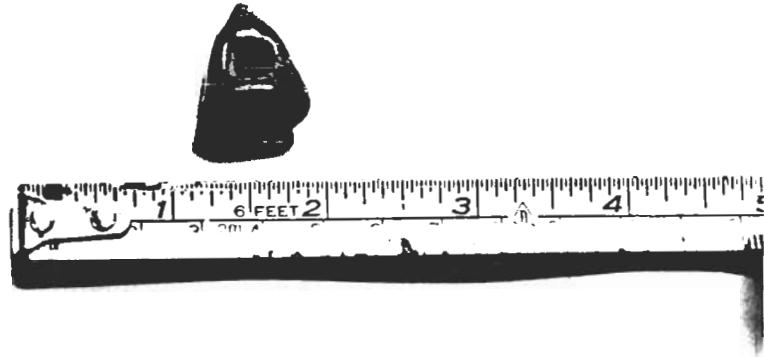
นอกจากนี้ยังได้ขุดพบประติมากรรมหล่อด้วยสำริดรูปทรงเจดีย์ ขนาดฐานกว้าง 2 เซนติเมตร สูง 2 เซนติเมตร แต่น่าแปลกที่ตรงกลางองค์เจดีย์จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมซึ่งไม่ทราบใช้ประโยชน์อะไร สลุปจำลองดินเผาและแผ่นดินเผามีลวดลายของยอดสลุปแต่พบไม่มากนัก ซึ่งน่าจะ

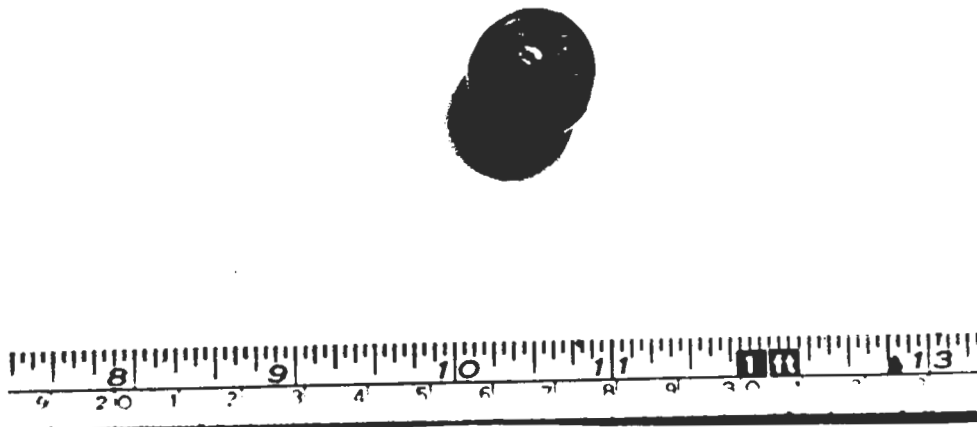
ภาพประกอบที่ 38 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีอุ้มบุตรหรือเทวีผู้คุ้มครองเด็ก พบที่ควนดุกปีด
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์

ภาพประกอบที่ 39 พระพักตร์เทวรูปหรือพระพุทธรูปดินเผา ขุดพบที่ควนดุกปีด อำเภอคลองท่อม
จังหวัดกระบี่ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ภาพประกอบที่ 40 ประติมากรรมหล่อด้วยสำริดรูปทรงคล้ายเจดีย์แต่เจาะรูตรงกลางองค์เจดีย์
ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ภาพประกอบที่ 41 ประติมากรรมรูปทรงกลมหล่อด้วยโลหะชินตะกั่วภายในบรรจุริง ขุดพบที่
ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 16¹ และยังมีการค้นพบวัตถุที่มีลักษณะแปลก ๆ ไม่แน่ใจว่าจะเกี่ยวข้องกับรูปเคารพบ้างหรือไม่และไม่สามารถกำหนดอายุได้ เช่น มณฑปหล่อด้วยดินเผาประดับด้วยอัญมณี วัตถุกลมหล่อด้วยชินภายในบรรจุริง หินกลมภายในมีกริ่ง เจ็อนพรอดหล่อด้วยสำริด เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้คงต้องรอให้นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีได้ศึกษาหาความหมายที่แท้จริงกันต่อไป

4.9 หินบดและลูกกลิ้ง บริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อม ชาวบ้านได้ขุดพบหินบดและลูกกลิ้งเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย หินบดที่สมบูรณ์ก็มีพบบ้างซึ่งมีลักษณะเป็นแท่งหินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายทั้ง 2 โค้งมน บางแบบมีลักษณะโค้งแฉกเล็กน้อย ผิวหน้าแบนเรียบ บางชิ้นมีรอยฝนเป็นร่องลึกหลายร่อง ส่วนฐานล่างแกะสลักเป็นรูปขารองรับทั้ง 2 ด้าน สิ่งที่อยู่กับหินบดได้แก่ลูกกลิ้ง มีลักษณะเป็นแท่งหินรูปทรงกระบอกผิวเรียบมีขนาดแตกต่างกันหลายขนาด แต่ส่วนใหญ่จะแตกหักเป็นชิ้น ๆ หินบดและลูกกลิ้งนี้มีลักษณะเหมือนกับที่พบในแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ทั้งในภาคกลางและภาคใต้ของไทยตามแบบวัฒนธรรมสมัยทราวดีและศรีวิชัย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16

4.10 เหรียญเงินตรา บริเวณควนลูกปัดได้มีการขุดพบเหรียญเงินตราหลายรูปแบบ มีทั้งเหรียญอินเดียและเหรียญโรมัน แต่บางชนิดก็น่าจะเป็นเหรียญที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น โดยผลิตเลียนแบบจากเหรียญที่นำมาจากต่างถิ่นก็ได้ เหรียญเงินตราสำคัญที่พบบริเวณควนลูกปัดมีทั้งเหรียญสำริดและเหรียญทองคำ มีรายละเอียดดังนี้

4.10.1 เหรียญรูปเรือสำเภา มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยสำริดพบจำนวน 2 เหรียญ ทั้ง 2 เหรียญมีสภาพขอบเหรียญชำรุดเล็กน้อย ด้านหน้าเหรียญทำเป็นรูปเรือสำเภา 2 เสา แบบนูนต่ำ รูปเรือนี้มีลักษณะคล้ายกับรูปเรือสำเภาในตราดินเผาพบที่จังหวัดนครปฐม เหรียญนี้จึงมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัตถุคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

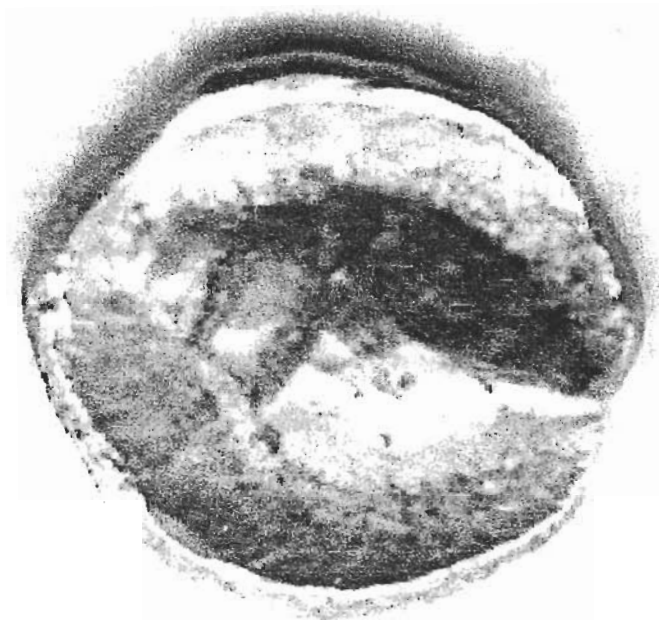
4.10.2 เหรียญรูปชาวโรมัน เป็นเหรียญกลมหล่อด้วยทองคำขนาดเล็ก ด้านหน้าเหรียญทำเป็นรูปศีรษะบุคคลหันข้างแบบนูนต่ำลักษณะคล้ายชาวโรมัน ซึ่งอาจเป็นรูปกษัตริย์หรือบุคคลสำคัญของชาวโรมัน ส่วนด้านหลังเหรียญ มีลักษณะเป็นลายเส้นแบบนูนต่ำน่าจะเป็นตัวอักษรหรือลวดลายอย่างอื่นก็ได้ เนื่องจากลายเส้นไม่ชัดเจนจึงยากต่อการสันนิษฐาน ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัตถุคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. "คลองท่อม : ชุมชนโบราณ", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 448 - 449.

² ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. "ภาพปก", ศิลปากร. 35(6) : ไม่มีเลขหน้า ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2533.

ภาพประกอบที่ 42 เหรียญรูปเรือสำเภากล่อด้วยสำริด ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7

ภาพประกอบที่ 43 เหรียญทองคำมีรูปหอยสังข์ ขุดพบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

4.10.3 เหรียญรูปวัว มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยสำริด ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.7 เซนติเมตร มีสภาพชำรุดเล็กน้อย ด้านหน้าทำเป็นรูปวัวหรือโคแบบนูนต่ำ ลักษณะเป็นรูปวัวยืนมองเห็น 4 ขา บนหลังวัวมีโหนกใหญ่มองเห็นอย่างชัดเจนแบบวัวอินเดีย และรอบขอบเหรียญทำเป็นลายลูกประคำหรือลายไข่มุก อีกด้านหนึ่งของเหรียญทำเป็นรูปเรือใบหรือเรือสำเภา 2 เสา แบบนูนต่ำ และขอบเหรียญทำเป็นลายลูกประคำ รูปวัวในเหรียญคงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์¹ ส่วนรูปเรือคงเป็นสัญลักษณ์ของการค้าขายหรือเมืองท่าค้าขาย เหรียญนี้คงเป็นเหรียญอินเดียหรือเป็นเหรียญที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียที่มีอายุอยู่ในสมัยคอนตันของสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ธารางส์ ศรีสุชาติ² ได้กำหนดอายุเหรียญนี้ไว้ว่า เป็นเหรียญที่ทำขึ้นในอินเดียได้ สมัยราชวงศ์ปัลลวะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัตถุคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

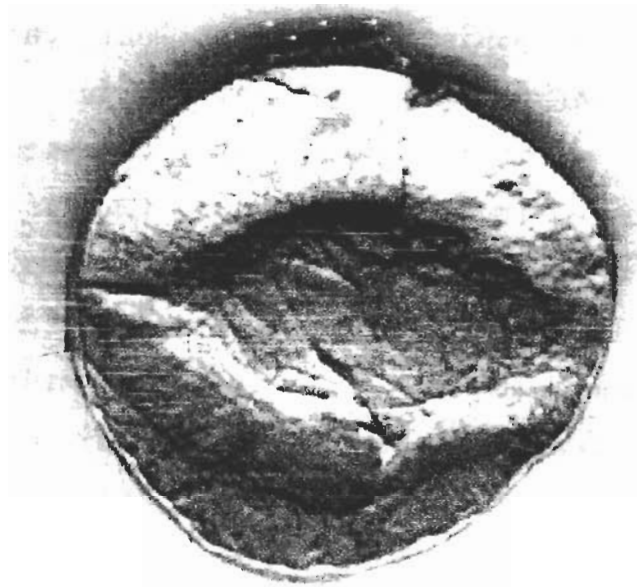
4.10.4 เหรียญรูปหอยสังข์ มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยทองคำ ขนาดเล็กมีเส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง 0.6 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร ด้านหน้าเหรียญทำเป็นรูปหอยสังข์แบบนูนต่ำ ไม่มีรายละเอียดและไม่ค่อยประณีต ส่วนด้านหลังเหรียญเรียบ เหรียญชนิดนี้ได้พบมากบริเวณควนลูกปัด รูปหอยสังข์มีลักษณะคล้ายกับหอยสังข์ที่ปรากฏบนเหรียญทองคำพบที่เมืองอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี รูปหอยสังข์นี้เป็นสัญลักษณ์ของน้ำ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความอุดมสมบูรณ์ ในประเทศอินเดียสมัยราชวงศ์คุปตะนิยมใช้สัญลักษณ์รูปหอยสังข์บนตราประทับของกษัตริย์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 9 - 11³ ดังนั้นเหรียญรูปหอยสังข์พบที่ควนลูกปัดนี้น่าจะมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงพุทธศตวรรษที่ 12 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑวัตถุศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

4.10.5 เหรียญรูปปลา มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยทองคำขนาดเล็ก มีเส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง 0.7 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร ด้านหน้าเหรียญทำเป็นรูปปลาคลายใบไม้ แบบนูนต่ำ ไม่มีรายละเอียดและขาดความประณีต ส่วนด้านหลังเหรียญเรียบ เหรียญชนิดนี้ได้พบบริเวณควนลูกปัดเป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะขายให้คนภายนอกหรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น จึงยากต่อการติดตามเพื่อศึกษาค้นคว้า สัญลักษณ์รูปปลานี้เป็นสิ่งมงคลอย่างหนึ่งที่นิยมใช้ในประเทศอินเดีย ซึ่งลักษณะทั่วไปคล้ายกับเหรียญรูปหอยสังข์ แต่ต่างกันเฉพาะรูป

¹มยุรี วีระประเสริฐ. “ตราประทับหินทรายรูปวัว : ที่ควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1206.

²ธารางส์ ศรีสุชาติ. “คลองท่อม : ชุมชนโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 440.

³ผาสุข อินทรารุช. ทวารวดี การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี, 2542. หน้า 129.

ภาพประกอบที่ 44 เหรียญทองคำรูปปลา ขุดพบที่ควนตูกบีด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

ภาพประกอบที่ 45 เหรียญทองคำรูปจักรพรรดิโรมัน ขุดพบที่ควนตูกบีด อำเภอคลองท่อม
จังหวัดกระบี่

เท่านั้น เหรียญรูปปลานี้จึงน่าจะมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงพุทธศตวรรษที่ 12 ปัจจุบัน เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต.บ้านท่าอิฐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต.บ้านท่าอิฐ อ.เมือง จ.พิษณุโลก และน่าจะเป็นเหรียญที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น จึงทำให้ขาดความประณีตสวยงาม

4.10.6 เหรียญรูปจักรพรรดิโรมัน มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยทองคำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง 2 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร สภาพเหรียญส่วนบนชำรุดหัก หายไปเล็กน้อย ด้านหน้าเหรียญทำเป็นรูปพระเศียรของจักรพรรดิโรมันแบบนูนต่ำ หันพระพักตร์ มองเห็นด้านข้าง บนพระเศียรทำเป็นรูปเส้นพระเกศาคล้ายประดับด้วยใบมะกอกแต่มองเห็นไม่ชัด ส่วนพระอังสามองเห็นพระภูษาคลุมเล็กน้อย ขอบเหรียญเป็นลายรูปไข่ปลา รอบพระเศียรมีจารึก อักษรโรมันแต่ลบเลือนมาก ซึ่ง ชะเอม แก้วคล้าย ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณของหอสมุดแห่งชาติ ได้อ่านไว้บางส่วนว่า “...Y 1881 MAYO..U...WY” ส่วนด้านหลังเหรียญทำเป็น รูปนักรบหรืออัศวินขี่ม้ากำลังแผ่นกระโจน มือขวาของนักรบถือหอกหรือดาบยกขึ้นเตรียมพุ่งไปข้าง หน้า มือซ้ายจับเชือกบังเหียนบังคับม้า อยู่ในลักษณะของการต่อสู้ ด้านหน้าของม้ามีรูปบุคคลร่าง เล็กอยู่ในท่าขอเข้าและยกมือขึ้นเตรียมต่อสู้หรือแผ่นหนี ขอบเหรียญทำเป็นลายเม็ดไข่ปลา รอบรูป นักรบมีจารึกอักษร โรมันแต่ลบเลือนมากมองเห็นไม่ชัด ซึ่ง ชะเอม แก้วคล้าย ได้อ่านไว้บางส่วนว่า “ACFP...NU.....” เหรียญรูปจักรพรรดิโรมันชิ้นนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นความ สัมพันธ์ระหว่างชาวตะวันออกกับชาวตะวันตกได้เป็นอย่างดี แต่คำอ่านจารึกทั้งด้านหน้าและด้าน หลังนี้ยังไม่สามารถตีความได้ คำว่า 1881 MAY หากหมายถึงเดือนพฤษภาคม คริสตศักราช 1881 ก็แสดงว่าเหรียญนี้มีอายุประมาณ 100 ปีเศษ ซึ่งไม่น่าเป็นไปได้ เพราะมีลักษณะเป็นเหรียญ ศิลปะแบบโรมัน โบราณคล้ายกับเหรียญโรมันที่พบบริเวณเมืองออกแก้วในประเทศเวียดนาม และไม่ สอดคล้องกับหลักฐานอื่น ๆ ที่พบบริเวณควนลูกปัด จึงขอฝากไว้ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณช่วย กันพิจารณาต่อไป ปัจจุบันเหรียญชิ้นนี้เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต.บ้านท่าอิฐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต.บ้านท่าอิฐ อ.เมือง จ.พิษณุโลก และน่าจะเป็นเหรียญที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น จึงทำให้ขาดความประณีตสวยงาม

4.10.7 เหรียญจารึกอักษรอินเดีย มีลักษณะเป็นเหรียญกลมหล่อด้วยสำริด ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง 1.5 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร สภาพเหรียญชำรุดเล็กน้อย ด้านหน้าเหรียญมีจารึกอักษรอินเดียแบบนูนต่ำ ลักษณะคล้ายอักษรอินเดียสมัยราชวงศ์ปัลลวะ ซึ่งยังไม่มีการอ่าน/แปลเป็นภาษาไทย ส่วนด้านหลังเหรียญเรียบไม่มีจารึกหรือลวดลายแต่อย่างใด ปัจจุบัน เป็นสมบัติของนายบุญให้ อินทรสุวรรณ บ้านเลขที่ 181/2 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอ คลองท่อม จังหวัดกระบี่

4.11 ซากเรือโบราณ ชาวบ้านได้ขุดพบซากเรือโบราณทำด้วยไม้เนื้อแข็งจมฝังดินอยู่ใน คลองท่อมตรงจุดที่ห้วยพลูไหลมาบรรจบกับคลองท่อม ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “วังแก้มซ่อน” ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของควนลูกปัด ซากเรือที่พบมีจำนวน 2 ลำ เมื่อเวลาน้ำลดจึงจะมองเห็นซากหัวเรือ ส่วนลำเรือจะถูกฝังจมอยู่ในดิน สภาพไม้ที่นำมาทำเรือเป็นไม้เนื้อแข็ง แต่อยู่ในสภาพชำรุดมาก ไม้

เรือบางส่วนพระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม ได้นำมาเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานวัดคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เรือนี้ยังไม่มีหลักฐานว่าเป็นเรือในสมัยใด แต่จากลักษณะของเรือน่าจะเป็นเรือที่ไม่ใหญ่โตมากนัก ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพาหนะในการเดินทางติดต่อในลำคลองต่าง ๆ หรือในแนวชายฝั่งเท่านั้น หรืออาจเป็นเรือค้าขายระหว่างชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองหรือริมน้ำด้วยกัน

โบราณวัตถุสถานที่พบบริเวณควนลูกปัดคงได้นำมากล่าวนี้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น ความจริงยังมีโบราณวัตถุอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้กล่าวถึง เช่น แวคินเผา สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ หินคูทำด้วยหินและดินเผา ตรีศูลสำริด ชิ้นส่วนคันฉ่องสำริดของจีน สมัยราชวงศ์ซัน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ลูกกระสุนดินเผา แม่พิมพ์ขวานทำด้วยหิน แม่พิมพ์รูปตรี ข้าวสารคำและหมาก กลายเป็นหิน เป็นต้น อันแสดงให้เห็นว่าบริเวณควนลูกปัดนี้เป็นแหล่งที่พบโบราณวัตถุจำนวนมากจนประมาณค่าไม่ได้ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าโบราณวัตถุเหล่านี้ในวันจะถูกทำลาย มีการขุดขายกันอย่างกว้างขวาง ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของพระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท)¹ เจ้าอาวาสวัดคลองท่อมว่า เมื่อหลายปีมาแล้วข้าราชการบางคนนำโบราณวัตถุออกไปจากควนลูกปัดรวมน้ำหนักแล้วประมาณ 100 - 200 กิโลกรัม นอกจากนี้มีชาวบ้านบางกลุ่มค้ารังสีฟโดยการขุดหาโบราณวัตถุขายเพียงอย่างเดียวก็สามารถดำเนินชีวิตอยู่ดีกินดีไม่ต้องประกอบอาชีพอย่างอื่น หากมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้ได้ทำลายหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีไปอย่างมากมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องยอมรับแต่ในทางกลับกันในการเรียนรู้ ตลอดถึงความก้าวหน้าของการศึกษาเรื่องราวของควนลูกปัดกลับพบว่าได้รับหลักฐานส่วนใหญ่จากชาวบ้านที่ขุดค้น โบราณวัตถุขายเพื่อเลี้ยงชีพนั่นเอง ดังนั้นการที่พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุมาเป็นเวลาหลายสิบปีและได้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้นที่วัดคลองท่อม เป็นสิ่งควรแก่การยกย่องอย่างยิ่งที่สามารถดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ได้อย่างดี ซึ่งประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการและงบประมาณ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้เรื่องราว รากเหง้าของตนเองได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเวลาต่อไป

¹สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่สำคัญชุมชนหนึ่งในคาบสมุทรทลาย ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรทลาย จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเป็นชุมชนที่เชื่อมต่อทางด้านวัฒนธรรมระหว่างฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออก เพราะเป็นจุดเส้นทางผ่านไปยังอ่าวบ้านดอนและอ่าวนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งศูนย์กลางทางด้านวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคใต้และเอเชียอาคเนย์ จึงทำให้บริเวณชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ มีความเจริญมากมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์เป็นต้นมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังเห็นได้จากหลักฐานที่พบในบริเวณนี้มีจำนวนมาก ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. สถานที่ตั้ง

ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ มีที่ตั้งตามเขตการปกครอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงสระไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 7 กิโลเมตร และมีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้ง 8 องศา 39 ลิปดา 18 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 18 ลิปดา 26 พิลิปดา ตะวันออก

2. สภาพทั่วไป

ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ เป็นชุมชนที่มีสภาพการตั้งชุมชนกระจายอยู่เป็นหย่อม ๆ บนเนินดินกลางที่ราบริมแม่น้ำและลำน้ำสายต่าง ๆ หลายสาย สภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปทางทิศตะวันออกเป็นแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช มีกลุ่มภูเขาต่าง ๆ กระจายอยู่หลายภูเขา เช่น เขากระเบื้อง เขาลา เขาล้าน เขาพรุ้ง เป็นต้น แนวภูเขาเหล่านี้เป็นแหล่งเกิดของลำน้ำหรือคลองต่าง ๆ หลายสาย เช่น คลองตาล คลองหน คลองวน คลองฉนวน เป็นต้น คลองเหล่านี้ไหลผ่านเนินและที่สูงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกลงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปี บริเวณที่เป็นภูเขา ควนหรือเนินส่วนใหญ่พื้นที่จะเป็นป่าไม้ ประเภทป่าไม้ผลัดใบ ซึ่งเป็นป่าที่ขึ้นอยู่ในแถบดินที่มีความชุ่มชื้นอย่างสม่ำเสมอ และเป็นป่าดงดิบชื้นที่มีการบุกรุกทำลาย โดยการหักร้างถางพงทำเป็นสวนยางพารา ทำไร่ และสวนผลไม้ ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านชุมชนโบราณทางด้านทิศตะวันตก แต่เนื่องจากมีลำน้ำหลายสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำตาปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลาก จะทำให้บริเวณนี้มีปริมาณน้ำมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณนี้อยู่เสมอ จึงทำให้เกิดแหล่งน้ำหรือหนองน้ำอยู่ทั่วไป และเป็นแหล่งสัตว์น้ำที่เป็นอาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ของชุมชนอีกด้วย¹ นอกจากนี้ในบริเวณที่ราบลุ่มอันกว้างขวางยังเป็นแหล่งปลูก

¹ เชมชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3374.

ข้าวที่อุดมสมบูรณ์ใช้ในการหล่อเลี้ยงชุมชนมาตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน ดังได้พบหลักฐานชุมชนโบราณกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ชุมชนนาพอ ชุมชนทุ่งหลวง ชุมชนบ้านคลองตาล ชุมชนเวียงสระ เป็นต้น โดยมีศูนย์กลางชุมชนโบราณขนาดใหญ่อยู่ที่เมืองเวียงสระโบราณ ซึ่งในแหล่งดังกล่าวได้พบหลักฐานโบราณวัตถุสถานจำนวนมากมาย เช่น ภูน้ำ คันดิน สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป เทวรูป วัตร้าง เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3. ประวัติชุมชน

ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ เป็นชุมชนหรือเมืองโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ของไทยหรือในเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากเป็นเมืองที่ได้พบหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ในบริเวณเมืองเก่าและบริเวณใกล้เคียงจำนวนมาก เป็นสิ่งของที่มามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ตลอดถึงสมัยขอมชุกษาและรัตนโกสินทร์ เช่น ขวานหินขัดสมัยหินใหม่ พระพุทธรูปและเทวรูปอิทธิพลศิลปะอินเดีย เหรียญเงินอาหรับ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้พบตำนานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของเมืองเวียงสระโบราณ ซึ่งพระเสนาภูษิต อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดตะกั่วป่า ได้พบต้นฉบับที่บ้านทุ่งตึก (อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา) ฉบับหนึ่ง และพระพิชัยเดชะ ได้พบที่วัดเวียงสระ อีกฉบับหนึ่ง¹ ทั้ง 2 ฉบับนี้มีข้อความตรงกัน คือกล่าวถึงพระยาศรีธรรมโศกราชเดิมเป็นพราหมณ์ชาวอินเดีย มีนามว่า “พราหมณ์มาลี” ได้อพยพสมัครพรรคพวกหนีลงเรือสำเภหลายร้อยลำเพื่อหนีการรุกรานของพวกมุสลิม จากอินเดียมาขึ้นบกที่บ้านทุ่งตึก ทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้ และได้สร้างเมืองขึ้นพร้อมกับอภิเสกให้พราหมณ์มาลีขึ้นเป็นกษัตริย์มีพระนามว่า “พระยาศรีธรรมโศกราช” และให้พราหมณ์มาลาผู้เป็นน้องเป็นพระยาอุปราช แต่การตั้งเมืองไม่ทันแล้วเสร็จก็ถูกพวกมุสลิมคิดตามมาตีเมืองแตก จึงต้องอพยพหนีข้ามคาบสมุทรมไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มาตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านน้ำรอบ (ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ให้ชื่อว่า “เมืองธรวาดิ” แต่อยู่ได้ไม่นานก็เกิดโรคทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก จึงต้องเคลื่อนย้ายไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปตั้งเมืองที่เชิงเขาชวาปราบ (ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่) แต่เนื่องจากบริเวณที่ตั้งเมืองเป็นภูเขาและป่าไม้ทำให้ไข้ห่าหรือโรคห่าเกิดขึ้นอีก จึงย้ายไปตั้งที่เมืองเวียงสระ ตั้งอยู่ได้ไม่นาน ไข้ห่าก็ยังไม่หาย จึงย้ายไปตั้งเมืองที่หาดทรายแก้วคือเมืองนครศรีธรรมราช² ทำนองเดียวกัน ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์³ ได้กล่าวถึงตำนานการสร้างเมืองเวียงสระไว้ว่า เมืองเวียงสระสร้างก่อนเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือพวกอินเดียได้ได้เดินทางอพยพมาขึ้น

¹ตำนานฉบับนี้พระพิชัยเดชะ ได้นำไปถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2449.

²สวัสดิ์ รัตนเสวี. “กำเนิดเงินตราในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ป. หน้า 49 - 51.

³ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2529. หน้า 82.

บกที่บ้านทุ่งตึกเมืองตะกั่วป่า แล้วเดินทางตามลำน้ำตะกั่วป่าข้ามเขาสกลมาลงแม่น้ำพุมดวง ล่องลงมาตามลำน้ำแล้วแยกออกเป็น 2 พวก ๆ หนึ่งไปตั้งเมืองที่อ่าวบ้านคอน คือเมืองครหิหรือเมืองไชยา อีกพวกหนึ่งเดินทางไปตามแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง ไปตั้งเมืองที่เวียงสระอยู่ระยะหนึ่ง แล้วจึงอพยพหนีไข้ห่าไปตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่นครศรีธรรมราช

ตามตำนานดังกล่าวแม้จะจับเอาสาระอะไรได้ไม่มากนัก แต่ก็ยังเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าการตั้งชุมชนหรือตั้งเมืองเวียงสระน่าจะเกิดขึ้นจากกลุ่มชนที่อพยพมาจากที่อื่นหรือไม่ก็เป็นชาวอินเดียที่อพยพเข้ามา นอกจากนี้เมืองเวียงสระก็เป็นเมืองทางผ่านหรือเป็นจุดพักข้ามคาบสมุทรจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และจากตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ไปยังหาดทรายแก้ว จังหวัดนครศรีธรรมราช และอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนความเห็นของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่เกี่ยวกับเมืองเวียงสระ ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันหลายความเห็นดังที่ ธรรมทาส พานิช¹ ได้กล่าวถึงเมืองเวียงสระไว้ว่า เดิมเป็นที่ตั้งของรัฐพัน - พาน จนกระทั่ง พ.ศ. 1100 จึงย้ายเมืองไปตั้งที่กรุงตามพรลิงค์ ทำนองเดียวกันมานิต วัลลิโกดม² ได้เสนอความเห็นไว้ว่า เมืองหลวงของรัฐพัน - พานน่าจะตั้งอยู่ที่เมืองเวียงสระหรือมีจะนั้นก็อยู่ที่อำเภอพุนพิน แต่อย่างไรก็ตามเมืองเวียงสระน่าจะมียุไม่สูงถึงรุ่นพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 และควอริตซ์ เวลส์ นักโบราณคดีชาวอังกฤษอีกผู้หนึ่งที่เสนอความเห็นไว้ว่า เมืองเวียงสระนี้เองที่ชาวอินเดียได้มาตั้งเป็นรัฐขึ้นเป็นแห่งแรก เรียกว่า รัฐพัน - พาน³ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเมืองเวียงสระตรงกับรัฐพัน - พาน หรือพัน - พัน หรือไม่ เนื่องจากว่ารัฐพัน - พานเป็นเมืองที่มีอายุมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 900⁴ หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 แต่หลักฐานโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูปแบบอิทธิพลศิลปะอินเดีย เทวรูปพระนารายณ์ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้มีอายุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 11

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองเวียงสระปรากฏหลักฐานในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ในชื่อเมืองจงสระหรือเมืองสระ ในฐานะเป็นเมืองขึ้นเมืองหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช ดังที่ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ได้ระบุไว้ว่า พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ ให้พระพนมทะเลศรีมหาเสวีศดิทราธิราช พระญาติองค์หนึ่งของพระองค์ไปตั้งถิ่นฐานทำนาเกลืออยู่ที่เมืองเพชรบุรี ต่อมาพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนได้นำนางจันทราเทวีศรีบาทราชบุรีทองสมุทรมาถวายเป็นพระ

¹ธรรมทาส พานิช. พนม ทวารวดี ศรีวิชัย. 2515. หน้า 6 - 7.

²มานิต วัลลิโกดม. "สภาพของอาณาจักรต่าง ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ", ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ - โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 83.

³พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ). แนวตั้งเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านคอน. 2529. หน้า 32.

⁴มานิต วัลลิโกดม. ทักษิณรัฐ. 2530. หน้า 91.

อัศรมเหสีของพระพนมทะเล และให้พระญาติอีกองค์หนึ่งชื่อพระพนมวังและนางสะเคียงทองออกไปสร้างนครคอนพระ เมื่อพระพนมวังนางสะเคียงทองสร้างเมืองนครคอนพระเสร็จแล้ว ได้ออกมาตั้งบ้านอยู่จ้งสระนอกเมืองนครคอนพระ ได้สร้างบ้านสร้างนาขึ้นหลายแห่ง พระพนมวังมีบุตร 3 คน คือ เจ้าศรีราชา เจ้าสนทรา และเจ้ากุมาร เจ้าศรีราชาเอานางสนทราพระพนมวังเป็นเมีย แล้วขึ้นไปสร้างนาที่เมืองสะอูเลา เจ้ากุมารเอานางจันทร์ทลานพระพนมวังเป็นเมีย ได้ไปสร้างนาทุ่งท่าเซน ตำบลคำละหมอ¹ ต่อมาเมื่อพระพนมวังนางสะเคียงทองได้แต่งตั้งให้แขกออกไปเป็นเจ้าเมืองต่าง ๆ แล้ว พระพนมวังนางสะเคียงทองได้ออกไปอยู่ที่บ้านจ้งสระ ดังที่ตำนานได้ระบุไว้ว่า “แต่งแขกให้กินเมืองได้พระพนมวังนางสะเคียงทองให้ผูกส่วยทองปีละ 10 คำลึงทองทุกเมืองแล พระพนมวังนางสะเคียงทองตั้งบ้านอยู่จ้งสระแล”²

เมื่อพระพนมวังถึงแก่กรรม เจ้าศรีราชามาแต่เมืองสะอูเลา ได้ทำการศพเสร็จแล้ว นำอัฐิไปไว้ในถ้ำในตำบลอัคริกันแล้วก่อเจดีย์ไว้ หลังจากนั้นนำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง 2 พระองค์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาศรีธรรมโศกราช ดังที่ตำนานได้ระบุไว้ว่า “เจ้าศรีราชากราบทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า พระพนมวังตายแล้ว แลพระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาปราณีพระพนมวัง พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์มีพระกรุณาแก่เจ้าศรีราชา ประทานให้ชื่อเป็นพระยาศรีธรรมโศกราช”³ ในส่วนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง 2 พระองค์ที่กล่าวถึงในตำนานนี้ ประทีป ชุมพล ได้เสนอความเห็นไว้ว่า หมายถึง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระบรมราชา เพราะในระหว่าง พ.ศ. 2006 ถึงปี พ.ศ. 2035 เป็นช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเป็นกษัตริย์ปกครอง 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ที่เมืองพิษณุโลก และพระบรมราชาปกครองอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา⁴ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ ได้ระบุไว้ว่า “ศักราช 825 มะแมศก (พ.ศ. 2006) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า ไปเสวยราชสมบัติเมืองพิษณุโลก และครัสให้พระเจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยาทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชา”⁵

¹ สวัสดิ์ รัตนเสวี. “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ป. หน้า 26 - 28.

² เรื่องเดิม. หน้า 28.

³ เรื่องเดิม. หน้า 29.

⁴ ประทีป ชุมพล. วรรณกรรมภาคใต้ประเภทตำนาน : การศึกษาเฉพาะกรณี. 2528. หน้า 20.

⁵ กรมศิลปากร. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ. 2515. หน้า 449.

หลังจากพระยาศรีธรรมโศกราชได้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิพระพนมวังเสร็จแล้ว ได้มอบหมายให้พันวังเป็นผู้ดูแลรักษา ดังที่ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ได้ระบุไว้ว่า “พญาศรีธรรมโศกราชให้พันวัง หมั้นดงบ้านอยู่จุงสระรักษาพระธาตุพนมวังอยู่ในถ้ำ ซึ่งก่อบรรจุธาตุนั้นแลญาติกาทั้งปวง แลลูกหลานพระพนมวังนางสะเคียงทองใส่พระยาไว้ให้อยู่ นางสนทรา เจ้าอินราชกุมารก็แจกกันบ้านจุงสระให้อยู่ท่าทอง”¹

นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานเมืองสระหรือเมืองเวียงสระในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้ระบุไว้ว่า

ยังมีศรีมหาราชลูกนายนกระทาสูรากับคนทั้งหญิงชาย 100 หนึ่ง มาตั้งอยู่สุดท่าน้ำ ชื่อเมืองลานตาก ก็เกิดลูกชื่อพระหล้า ๆ ก็เกิดลูก ชื่อ พระศรีมหาราช เป็นผู้ใหญ่อยู่เมืองลานตาก ยังมีขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวางอยู่เมืองสระ มีพรานแปดคนตามเนื้อหลงมาพบพระเจดีย์เดิมจึงนายก็คืนไปบอกกับขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวางเมืองสระนั้นขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช แลเมืองสระนั้นเกิดใช้ห้าจึงแม่นางเอดรีอมาตั้งเมืองสระนั้นมาพบเมืองแล้ว มาตั้งทุ่งหลวงหริเมือง²

หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองเวียงสระได้เกิดใช้ห้า จึงมีการอพยพผู้คนไปตั้งที่บ้านทุ่งหลวง (ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ) ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองเวียงสระไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 7 กิโลเมตร (ตำนานว่าทิศหรดีหรือทิศตะวันตกเฉียงใต้)

เมืองเวียงสระในสมัยกรุงศรีอยุธยายังปรากฏหลักฐานในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชอีกหลายครั้ง ดังที่ตำนานได้ระบุไว้ว่า

“และศรีมหาราชแลนายสามจอมวัดที่ภูมิมีสัตให้แก่ ทั้งนี้ให้ญาติทั้งปวงพาขบถ และให้พระยาคำแพง แลพระระเบียงทั้งนั้นด้วยแล้ว และให้ขุนศรีพลเอาเชิงกุฎิในวัดพระครุหาจัดลำพูนจวางเมืองสระ³ และในปี พ.ศ. 2039 เจ้าพระยานครได้เดินทางเข้าไปกรุงศรีอยุธยาได้

¹ สวัสดิ์ รัตนเสวี. “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ป. หน้า 29.

² สวัสดิ์ รัตนเสวี. “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ป. หน้า 40.

³ เรื่องเดิม. หน้า 45.

ผ่านเมืองเวียงสระ ดังที่ตำนานได้ระบุไว้ว่า เมื่อศักราช 2039 ปี โปรคให้พระยาพลเทพราชา มาเป็นเจ้าเมืองเกณฑ์ให้คนแต่งทำกำแพงกำซบไว้ แล้วเข้าไปกรุงไปทางเมืองสระ¹

นอกจากนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการพระราชทานพระบรมราชูทิศเพื่อถวายเป็นวัดในหัวเมือง เวียงสระหลายวัด ดังที่เอกสารถวายเป็นวัดได้ระบุไว้ว่า

ในเมืองสระแลไชยคร วัดกลางหนึ่ง เจ้าศรีคำเพ็ชรพยาบาล มีข้าพระห้วงารคือ พระ...
รักษานามหาไชยเมาลี เจ้าราชกวิพยาบาล มีข้าพระห้วงาร ... เหมินรามร วัดกำแพงสงาน
พระสงฆเถร พยาบาล มีข้าพระห้วงาร วัดถ้ำคูหาสวรรค์เจ้าศีลวิสุทธิ เจ้ามีไสรยทานเมาลี
เจ้าสรามเนรศรีพยาบาล มีข้าพระห้วงาร คือ นายพันเทพแลผ้าขาวศรี นายพันอิน พันส่วย
พันรัตนสาคร วัดกรุงกรซัง มีข้าพระห้วงาร คือ นายแสนทราญุทธา อ้ายแก้ว วัดกำมณารา
มีข้าพระปรปามมหาเถรธรรมเสนาพยาบาล มีข้าพระสองห้วงาร คือ นายสรรม นายสามกอง
รัก วัดเวียงสระสองอาราม มหาเถรพุทธมหารัตนวันัง พยาบาล มีข้าพระสองห้วงาร²

หลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพของเมืองเวียงสระในสมัยกรุงศรีอยุธยา ว่าเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับเมืองนครศรีธรรมราชอย่างใกล้ชิด ในฐานะเมืองขึ้นหรือเมืองบริวาร ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏหลักฐานในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 (พ.ศ. 2354) ได้ระบุถึงเมืองเวียงสระไว้ว่า “ที่เวียงสระ” ซึ่งขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช มีขุนพรหมธานีถือศักดินา 400 เป็นนายที่มีหมื่นโกชน์ถือศักดินา 200 เป็นนายอำเภอที่วัดเวียงเป็นที่เลขหุบาท ในที่เวียงสระ 2 ตำบล ส่วนที่ “ที่สี่องห้วยมะนาว” มีขุนสิทธิธานี ถือศักดินา 400 เป็นนายที่³ และหนังสืออักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3 ได้ระบุไว้ว่า อำเภอเวียงสระเดิมเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดนครศรีธรรมราช เรียกว่า อำเภอเวียงสระสี่องห้วยมะนาว ต่อมา พ.ศ. 2420 ได้แยกเป็น 2 อำเภอ คือ อำเภอเวียงสระ และ

¹เรื่องเดิม หน้า 46.

²หอสมุดแห่งชาติ. พงศาวดารเมืองพัทลุง (ถวายเป็นวัดหัวเมืองพัทลุง) เลขที่ 37/ฉ
001.4/17.

³สุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์. “เวียงสระ, อำเภอ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529
เล่ม 8. 2529. หน้า 3379.

ภาพประกอบที่ 46 คลองตาลไหลผ่านเมืองเวียงสระทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศเหนือ ไปบรรจบกับแม่น้ำดาปีทางด้านทิศตะวันตกของเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบที่ 47 สภาพของหนองบ่อพอ ซึ่งเป็นหนองน้ำทางทิศตะวันตกของเมืองเวียงสระ สันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำดาปีก่อนที่แม่น้ำสายนี้จะเปลี่ยนทิศทางการไหล

อำเภอสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี พ.ศ. 2439 ทั้ง 2 อำเภอจึงรวมกัน เรียกว่า อำเภอเวียงสระ¹ ขึ้นกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาจนปัจจุบัน

4. โบราณวัตถุสถาน

เมืองเวียงสระโบราณเป็นเมืองที่มีความเจริญมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ อย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองเวียงสระมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางของพุทธศาสนาในแถบนี้ และได้ลดความสำคัญลงในสมัยรัตนโกสินทร์ จนในที่สุดได้กลายเป็นเมืองที่รกร้างมาจนปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ได้พบหลักฐานโบราณวัตถุสถานในบริเวณเมืองเก่าและบริเวณใกล้เคียงจำนวนมาก ซึ่งเป็นสิ่งของที่ต่างยุคต่างสมัยกันกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ซากเมืองโบราณ วัดโบราณ พระพุทธรูป เทวรูป เจดีย์สถาน เหมียวจินตรา เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าอดีตของดินแดนแถบนี้เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 เมืองเวียงสระ เป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่ในแนวทิศเหนือ - ใต้ มีลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือมีลักษณะเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ขนาดของเมืองจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ยาวประมาณ 620 เมตร จากทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงทิศตะวันตกเฉียงใต้ ยาวประมาณ 600 เมตร² มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 386 ไร่ 3 งาน 38 ตารางวา เป็นเมืองที่มีคูน้ำ คันดิน และมีแนวคลองธรรมชาติล้อมรอบ โดยด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีคลองตาลเป็นแนวคูเมือง ซึ่งเป็นคลองที่เกิดจากกลุ่มภูเขาต่าง ๆ ในแนวเทือกเขานครศรีธรรมราชทางด้านทิศตะวันออก ไหลไปออกแม่น้ำตาปีทางด้านทิศตะวันตกของเมืองเวียงสระ ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้เป็นคูน้ำที่ขุดขึ้น 2 ชั้น ซึ่งยังคงเหลือคันดินหรือกำแพงดินให้เห็นเป็นหลักฐานอย่างชัดเจน โดยคูเมืองด้านทิศตะวันออกขุดไปบรรจบกับคลองตาลทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนคูเมืองด้านทิศใต้ขุดไปบรรจบกับหนองน้ำใหญ่ทางด้านทิศตะวันตก ชาวบ้านเรียกว่า “หนองบอพอ” ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าเคยใช้เป็นที่เรือหรืออยู่เรือมาก่อน หนองน้ำนี้มีรูปร่างโค้งเว้าไม่แน่นอน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำตาปีเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนทิศทางการไหลอย่างปัจจุบัน³ ซึ่งปัจจุบันแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวงอยู่ห่างจากเมืองเวียงสระไปทางทิศตะวันตกประมาณ 1 กิโลเมตร จากการขุดคูน้ำหรือคูเมืองเป็น 2 ชั้นนี้เอง จึงทำให้พื้นที่ของเมืองเก่าถูก

¹ราชบัณฑิตยสถาน. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3. 2507. หน้า 1336.

²นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 226.

³สัมภาษณ์นายสหัส ชัยสิทธิ์. บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

ภาพประกอบที่ 48 สภาพที่ตั้งเมืองเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ปรากฏร่องรอยคูน้ำและคันดินชัดเจน

ภาพประกอบที่ 49 สภาพคูน้ำด้านทิศใต้ของเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เมืองนอกและเมืองใน เป็นลักษณะเมืองคู่กันหรือเป็นเมืองคู่แฝดกัน ซึ่ง เขมรชาติ เทพไชย ได้กล่าวถึงเมืองนอกและเมืองในไว้ดังนี้

4.1.1 เมืองนอก เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้าง 492 เมตร ยาว 550 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนขางพารา มีแนวคูเมืองต่อเนื่องกับเมืองในทางด้านทิศตะวันออก คูเมืองลึกประมาณ 1 - 3 เมตร กว้างประมาณ 3 - 5 เมตร คูเมืองและคันดินบางตอนถูกทำลาย โดยการปรับพื้นที่ จึงทำให้คูเมืองขาดเป็นช่วง ๆ และมีประตูเมืองอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชาวบ้านเรียกว่า “ประตูชัย” ภายในเมืองเป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระหรือวัดนอก ซึ่งเดิมมีซากโบสถ์เก่า แต่ได้รับการบูรณะใหม่หลายครั้ง จนไม่มีเค้าเดิมเหลืออยู่เลย ซ่างอุโบสถมิมิวหารหรือศาลาการเปรียญ และมีซากเนินโบราณอยู่ 2 แห่ง แต่ถูกทำลายไปหมดแล้ว นอกจากนี้ก็มีกุฏิกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป และยังมีสระน้ำขนาดใหญ่ทางด้านทิศตะวันออก ภายในสระน้ำสร้างเป็นกุฏิทรงเรือนไทย และหอพระไตรปิฎก เมื่อ พ.ศ. 2456

4.1.2 เมืองใน เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้างประมาณ 200 เมตร ยาวประมาณ 620 เมตร คูเมืองและคันดินกว้าง ประมาณ 3 - 5 เมตร ลึกประมาณ 4 - 5 เมตร และมีความสูงจากระดับพื้นดิน 1.50 - 2.00 เมตร ภายในบริเวณเมืองในยังคงปรากฏร่องรอยและหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่มีดิน ไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น ประกอบกับชาวบ้านใกล้เคียงมีความเชื่อว่า บริเวณเมืองในเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หากใครไปขุดทำลาย ดินไม้หรือโบราณวัตถุสถานแล้วจะต้องมีอันเป็นไป ด้วยเหตุนี้เนินโบราณสถานจึงมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ หากจะพังทะลายไปก็เนื่องจากกาลเวลาและการทำลายจากธรรมชาติ² แต่อย่างไรก็ตามในช่วงสมัยหลัง ๆ ได้มีคนต่างถิ่นและชาวบ้านในท้องถิ่นบางคนเข้าไปลักลอบขุดหาโบราณวัตถุมีค่าจำนวนมากหลายครั้ง ดังที่ ขุนพันธุรักษัรราชเดช (บุตร) ได้กล่าวถึง การขุดหาสมบัติมีค่าที่เมืองเวียงสระไว้ว่า

ครั้งหนึ่งที่วัดร้างเมืองเก่าสุราษฎร์ฯ วัดเวียงสระ เนื่องมาจากนายประจวบลูกศิษย์ผมและเป็นหลานพ่อท่านคล้าย วัดจันดี ได้พาพวกไปขุดพระแล้วพบผีเป็นงูจางใหญ่สีดำ 1 ตัว ขาว 1 ตัว อีก 1 ตัว มองไม่เห็นมาเลื้อยขึ้นบนดักกรดคนไว้ อีกตัวหนึ่งมาชะเง้อบนสายสัญญาณ ตัวที่มองไม่เห็นมาหมอนอยู่ใต้ขาของคนทุกคน แล้วมีสัตว์ใหญ่ขนาดกระบือเปลี่ยววิ่งมาตะครุบ พวกนายประจวบต้องวิ่งหนีบุกป่ากลางดึกหัวร้างข้างแตก ตะเกียงเจ้าพายุ 2 ลูก หิวติดมือมาแตงวง (หู) ต่อมานายประจวบมาเชิญอาจารย์นำ แก้วจันทร์ (วัดดอนศาลา อำเภอ

¹ เขมรชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3374.

² เรื่องเดิม. หน้า 3374.

ควนขนุน จังหวัดพัทลุง สมัยยังไม่บวชพระ - ผู้วิจัย) ไปทำพิธีขุด ผูกกับนายประจวบรวม กับพวกอีก 7 คน ไปด้วย ขุดกันอยู่ 3 วัน 3 คืน ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น¹

การขุดหาโบราณวัตถุของขุนพันธรักษ์ราชเดชในครั้งนั้นไม่ทราบได้พบโบราณวัตถุอะไรไปบ้าง เนื่องจากไม่มีการบอกรายละเอียดไว้ แต่ร่องรอยการขุดยังปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ขุดพบโบราณวัตถุอีกหลายอย่าง เช่น เครื่องปั้นดินเผาวัฒนธรรมศรีวิชัย แบบเดียวกับที่พบที่เมืองไชยา กระปุกเคลือบลายคราม สมัยราชวงศ์เหม็ง (พุทธศตวรรษที่ 19 - 22) เป็นต้น และเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ชาวบ้านยังได้ขุดพบขันสำริด ผอบทองคำ ผอบเงิน และทองคำรูปพรรณหลายชนิด เดิมเก็บรักษาไว้ที่วัดเวียงสระ แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปหมดแล้ว ดังที่ สวัสดิ์ รัตนเสวี ได้กล่าวไว้ว่า “วัตถุโบราณได้จากที่นี่หลายอย่างเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้ขุดพบขันสัมฤทธิ์ มีฝาบรรจุผอบเงิน ผอบทอง และทองคำรูปพรรณ ซ่อนกันเป็นชั้น ๆ มีพินคน 2 ซี่ด้วยเวลานี้ก็อยู่ที่วัดเวียงสระ”²

ส่วนปัจจุบันภายในบริเวณเมืองในมิชากเนินโบราณสถานที่สำคัญอยู่หลายแห่ง ได้แก่ สระน้ำ ชากฐานเจดีย์ ชากฐานวิหาร พระพุทธรูปหินทรายแดง ฐานพระนารายณ์ และศาลพระเจ้าอุทอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานสำคัญที่น่าจะมีการศึกษาโดยการขุดค้นทางด้านโบราณคดี เพื่อตรวจสอบอายุของเมืองแห่งนี้ได้อย่างถูกต้องต่อไป

4.2 วัดเวียงสระ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดเวียงสระ มี 2 วัด คือ วัดเวียงสระหรือวัดนอก ตั้งอยู่บริเวณเมืองนอก และวัดเวียงสระ (ร้าง) หรือวัดใน ตั้งอยู่บริเวณเมืองใน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 วัดเวียงสระหรือวัดนอก เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาจนปัจจุบัน ภายในบริเวณวัดมีโบราณวัตถุสถานที่น่าสนใจดังนี้

อุโบสถ เดิมเป็นอาคารไม้ทรงโถงกั้นผนังก่ออิฐเฉพาะด้านหลังและด้านซ้ายและด้านขวาของพระประธาน ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่นภาคใต้ ปัจจุบันได้สร้างใหม่ด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กแบบทรงไทยมีช่อฟ้า ใบระกา อย่างอุโบสถที่มีอยู่ทั่วไป ภายในอุโบสถมีพระประธานปูนปั้น แต่เดิมเป็นพระพุทธรูปสลักหินทรายแดง แตกหักชำรุด จึงนำมาซ่อมแปลงเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นรอบอุโบสถล้อมด้วยใบพัทธสีมาจำหลักหินทรายแดง เป็นเสมาคู่ จำนวน 16 ใบ มีขนาดใกล้เคียงกัน คือ สูงตั้งแต่ 94 เซนติเมตร ถึง 97 เซนติเมตร ฐานเสมากว้างตั้งแต่ 50 เซนติเมตร ถึง

¹พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช. “พระอาจารย์นำ ชินวโร (แก้วจันทร์)”, พุทธันดรไตรเวทย์ 1(8) : 21 ; กรกฎาคม 2520.

²สวัสดิ์ รัตนเสวี. “กำเนิดเงินตราในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ป. หน้า 51.

54 เซนติเมตร ความหนาของใบเสมาเท่ากันทั้งหมด ขนาด 18 เซนติเมตร ใบเสมาทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานเขียงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่สลักจากหินทรายแดง ส่วนใบเสมาสลักลวดลายแตกต่างกัน โดยสลักเป็นรูปบัวหงายและเป็นเส้นโค้ง กลางใบเสมาสลักเป็นเส้นนูน ขอบใบเสมาสลักเป็นเส้นโค้ง ทำให้เพิ่มขอบเป็น 2 ชั้น และส่วนขอบจะสลักเป็นลายกลีบบัว ใบพัทธเสมาเหล่านี้เป็นเสมาเก่าที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19¹ หรือประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น แต่ ประยูร อุลุชาฎะ (น. ฌ ปากน้ำ) ได้กล่าวถึงใบเสมาวัดเวียงสระไว้ว่า “ใบเสมาที่พบยังเวียงสระ เป็นใบเสมาคู่ทำด้วยหินทรายแดง มีลายที่ฐานเสมาเก่ามาก และพบชิ้นส่วนบางอันของเสมาจำหลักนูนเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ คล้ายเป็นชาดก ทำให้คิดว่าคติของเสมาอันนี้เป็นของทวารวดีรุ่นหลัง น่าจะราวพุทธศตวรรษที่ 14”²

วิหารหรือศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถ สร้างเป็นอาคารไม้ทรงโถงตั้งบนฐานสูง ไม่มีฝาผนัง หน้าบันสลักไม้เป็นลวดลายคล้ายลายก้านขดฝีมือช่างท้องถิ่น ซึ่งได้บูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. 2542 ภายในวิหารมีพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงที่บูรณะขึ้นใหม่เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น จำนวน 6 องค์ ส่วนด้านหลังวิหารเดิมมีซากเจดีย์ก่อด้วยอิฐ 1 องค์ ซึ่งภายในฐานเจดีย์เคยมีการขุดหรือได้พบพระพุทธรูปจำนวนมาก มีทั้งพระพุทธรูปเงินและพระพุทธรูปทองคำ แต่เมื่อบูรณะวิหารใหม่ได้ขยายฐานวิหารไปทับฐานเจดีย์จนไม่เหลือหลักฐานในปัจจุบัน³

พระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ในบริเวณวัดเวียงสระหรือวัดนอกได้พบพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงจำนวนหลายสิบองค์ แต่ส่วนใหญ่จะแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย มีลักษณะทั่วไปพระพักตร์เป็นรูปไข่ เมศพระศกตะเอียด พระโอษฐ์บางขมเล็กน้อย ครองจีวรห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแผ่นยาวจดพระนาภี ปลายตัดตรง ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย บางองค์จำหลักนูนสูงฐานบัวหงาย ด้านข้างจำหลักเป็นพระพุทธรูปสาวก ชิ้นส่วนพระพุทธรูปเหล่านี้ น่าจะสลักขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นหรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 19

ฐานโยนิโทระณะ ตั้งอยู่ภายในวิหาร เป็นฐานโยนิโทระณะหรือฐานเทวรูปจำหลักจากหินทรายแดง รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว 46 เซนติเมตร สูง 51 เซนติเมตร ตอนบนของฐานสลักเป็นร่องนํ้ามนต์ ตรงกลางฐานสลักเป็นรูปสี่เหลี่ยม สำหรับปักศิวลึงค์หรือเทวรูป ส่วนฐาน

¹ ศิลปวิจัย ขึ้นประเสริฐ. “เวียงสระ”, เมืองโบราณ, 10(1) : 43 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

² ประยูร อุลุชาฎะ. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, น. ฌ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ, 10(1) : 65 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

³ สัมภาษณ์พระสมเฑศ จันทสุวรรณโณ ที่วัดเวียงสระ หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

ภาพประกอบที่ 50 ใบพิททเสมาเจ้าหลักหินทรายแดงภายในวัดเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19

สลักเป็นฐานหน้ากระดาน 3 ชั้น ซึ่ง ประยูร อุลุชาฎะ หรือ น. ฌ ปากน้ำ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 แบบศิลปะขอมหรือกัมพูชา¹

สระน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถเป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ภายในสระสร้างกุฎด้วยไม้เนื้อแข็ง แบบทรงเรือนไทยยกพื้นสูง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465 และสร้างหอพระไตรปิฎกด้วยไม้ เมื่อ พ.ศ. 2456 แบบทรงเรือนไทยสวยงาม

นอกจากนี้บริเวณวัดเวียงสระยังมีซากชิ้นส่วนหินทรายแดงกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปอีกจำนวนมากที่สลักขึ้นเพื่อใช้ประกอบอาคารสิ่งก่อสร้างหรือประกอบฐานประติมากรรมขนาดใหญ่ ดังที่ ชอง บวสเชอลีเย่ (Jean Boisselier) นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ศิลปะชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงไว้ว่า “แผ่นศิลาซึ่งคงเป็นส่วนหนึ่งของฐาน บนด้านหนึ่งมีภาพสลักเป็นรูปช้างและบนอีกด้านหนึ่งมีรูปคล้ายนก และมีจารึกว่า “เงินหนึ่งแสน”² แผ่นศิลานี้ปัจจุบันไม่ทราบสูญหายไปไหนที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่เป็นแผ่นศิลาที่สลักขึ้นเกลี้ยง ๆ ไม่มีลวดลายประกอบแต่อย่างใด

4.2.2 วัดเวียงสระ (ร้าง) หรือวัดโนนเป็นวัดร้างที่ตั้งอยู่ในเมืองโนน บริเวณวัดปกคลุมด้วยต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โบราณวัตถุสถานต่าง ๆ ส่วนใหญ่ชำรุดหักพังเหลือแต่ซากฐานและเนินดินที่แสดงให้เห็นว่า วัดนี้เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน โบราณวัตถุสถานที่สำคัญมีรายละเอียดดังนี้

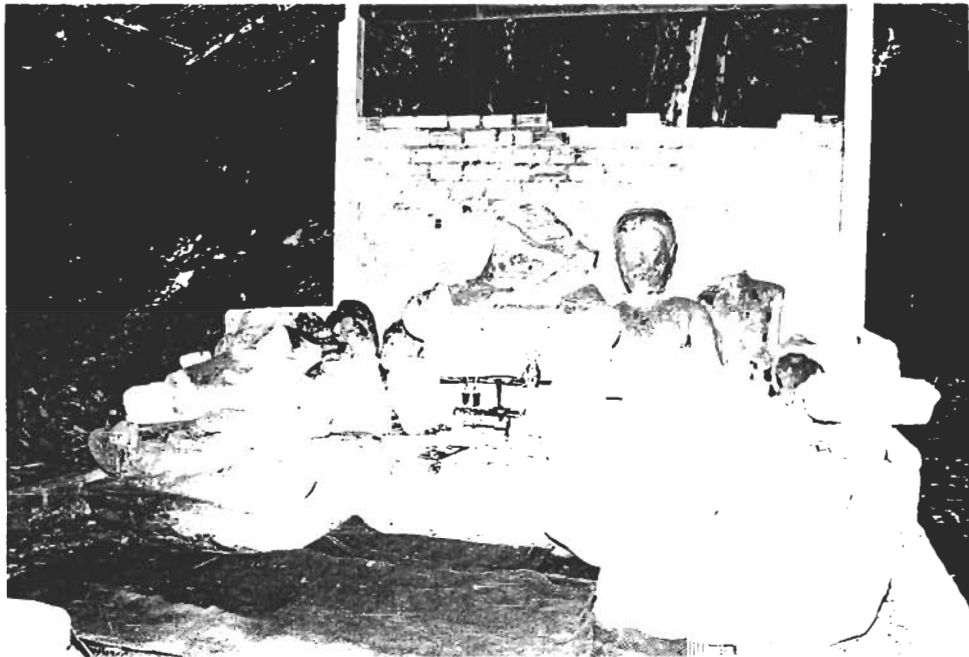
พระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ในบริเวณวัดเวียงสระ (ร้าง) ได้พบพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงจำนวนมากมาย แต่ส่วนใหญ่หักพังเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ตั้งกองอยู่ภายในบริเวณวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการสร้างศาลาฝีมือหยาบขึ้นบนเนินโบราณสถาน และนำชิ้นส่วนพระพุทธรูปมาเก็บรักษาไว้ บางส่วนได้นำไปเก็บรักษาไว้ที่วัดเวียงสระ (วัดนอก) ชิ้นส่วนพระพุทธรูปเหล่านี้ น่าสนใจศึกษามาก เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะสวยงามมากซึ่งคงสลักขึ้นในท้องถิ่น เพราะวัดหินทรายแดงเป็นวัดที่ทำได้ง่ายในแถบอำเภอเวียงสระ อำเภอไชยา และบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงที่พอจะศึกษาได้ มีลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระศกเป็นเม็ดละเอียด ไม่มีไรพระศก อุษณิยะเป็นปุ่มนูน พระเกตุมาลาเป็นแบบบัวตูม บางองค์มีลวดลายประกอบแบบเดียวกับพระพุทธรูปแถบเมืองไชยา พระขนงเป็นรูปปีกกา พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์เล็กบาง มีลักษณะขี้มเล็กน้อย ครองจีวรแบบห่มเฉียง

¹ประยูร อุลุชาฎะ. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, น. ฌ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 64 - 65 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

²หม่อมเจ้าสุภัทรีดิศ ดิศกุล (ทรงแปลและเรียบเรียง). “โบราณวัตถุสถานทางภาคใต้ของประเทศไทย”, (ของ บวสเชอลีเย่ - ผู้แต่ง) ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 141 - 142.

ภาพประกอบที่ 51 พระพุทธรูปปูนปั้น จำนวน 6 องค์ ภายในวิหารวัดเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการบูรณะใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2542

ภาพประกอบที่ 52 ซากพระพุทธรูปเจ้าหลักหินทรายแดง พบภายในบริเวณวัดเวียงสระ (ร้าง) ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตั้งมาปฏิเป็นแผ่นกว้างยาวจดพระนาภีปลายตัดตรง ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย บางองค์ ประทับนั่งบนฐานบัวหงาย บางองค์ประทับนั่งบนฐานหน้ากระดานเอาแน่นอนไม่ได้ พระพุทธรูปเหล่านี้มักปราศรัยทางโบราณคดีได้กำหนดอายุไว้แตกต่างกัน ดังที่ ประยูร อุลุชาฎะ หรือ น. ณ ปากน้ำ ได้กล่าวถึงไว้ว่า “พระพุทธรูปที่นี้ไม่มีเส้นไรพระศก แต่พระศกมีคเล็ก ๆ เหมือนกับศิลปะแบบอโยธยา แต่พระพักตร์ใกล้เคียงไปทางพัทลุง (คล้ายกับพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงที่วัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง - ผู้วิจัย) บ่งถึงศิลปะร่วมสมัยกันอยู่ เพราะคล้ายกับศิลปะแบบก่อนอยุธยาที่อยุธยาและลพบุรี”¹ ในทำนองเดียวกัน ศิลปชัย ชื่นประเสริฐ ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงที่เมืองเวียงสระไว้ว่า

กลุ่มพระพุทธรูปหินทรายแดงชำรุดกองสุมรวมกัน จับด้วยตะไคร่น้ำเนื่องจากความชื้นของป่าทึบ พระพุทธรูปเหล่านี้ส่วนใหญ่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ มีพระพักตร์กลมรูปไข่ นัยน์ตาโปนเหลือบดำ พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อย ขมวดพระเศวตเล็ก สลักอย่างคร่าว ๆ ไม่มีเส้นไรพระศก ประทับนั่งขัดสมาธิราบปางมารวิชัย กลุ่มพระพุทธรูปหินทรายแดง เหล่านี้คงมีอายุไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 18²

ส่วน ของ บวสเชอลีเย่ (Jean Boisselier)³ และ นางคราญ ศรีชาข⁴ ได้กำหนดอายุพระพุทธรูปหินทรายแดงบริเวณเมืองเวียงสระไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

พระพุทธรูปเจ้าสากขมุณีจำหลักหินทรายแดง เป็นพระพุทธรูปจำหลักนูนสูง ขนาดสูง 16.50 เซนติเมตร ขุดพบบริเวณวัดเวียงสระ (ร้าง) หรือวัดในกลางเมืองเวียงสระ เมื่อ พ.ศ. 2477 มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับยืนด้วยอาการตรีกังค์ ส่วนบนและส่วนล่างของแผ่นหินชำรุดหักหายไป มีพระพักตร์เป็นรูปกลม ไม่มีไรพระศก ขมวดพระศกเป็นเม็ดใหญ่ ไม่มีพระเกตุมาลา ทรงครองจีวรแบบห่มคลุมพระอังสาทั้ง 2 ข้าง ยาวถึงพระบาท จีวรบางแนบพระวรกาย พระกรขวา

¹ประยูร อุลุชาฎะ. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 65 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

²ศิลปชัย ชื่นประเสริฐ. “เวียงสระ”, เมืองโบราณ. 10(1) : 44 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

³หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (ทรงแปลและเรียบเรียง). “โบราณวัตถุสถานทางภาคใต้ของประเทศไทย”, (ของ บวสเชอลีเย่ - ผู้แต่ง) ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 141 - 142.

⁴นางคราญ ศรีชาข. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 229.

ภาพประกอบที่ 53 พระพุทธเจ้าศากยมนีเจ้าหลักหินทรายแดง จุดพบบริเวณเมืองเวียงสระ ตำบล
เวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 9 - 11

ทอดลงข้างพระวรกาย พระหัตถ์แบออกแสดงปางประทานพร พระหัตถ์ซ้ายหักหายไป แต่ร่องรอยที่หักแสดงให้เห็นว่า พระหัตถ์ซ้ายน่าจะทรงถือชายฉัตรไว้ในระคับพระอุระ พระพุทธรูปองค์นี้คงได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ สกุลช่างสารนาถ ซึ่งหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล¹ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 9 - 11 สอดคล้องกับที่ พริยะ ไกรฤกษ์² ได้กำหนดอายุไว้ประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 11

พระพุทธรูปองค์นี้นักปราชญ์ทางโบราณคดียังมีความเห็นที่แตกต่างกันถึงที่มาของพระพุทธรูป โดยแยกความเห็นออกเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 มีความเห็นว่าเป็นพระพุทธรูปศิลปะอินเดีย สมัยคุปตะ อย่างแท้จริง ที่พ่อค้าชาวอินเดียนำติดตัวเข้ามา เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กที่สามารถนำไปไหนมาไหนได้สะดวก³

แนวทางที่ 2 มีความเห็นว่าเป็นพระพุทธรูปที่ช่างในท้องถิ่นสลักขึ้นเลียนแบบศิลปะอินเดีย สมัยคุปตะ เนื่องจากวัสดุที่ใช้ทำเป็นหินทรายแดง ซึ่งหาได้ง่ายในแถบเมืองเวียงสระ ไชยา และพุนพิน⁴ ส่วน เอ บี กริสวอลด์ (A.B. Griswold) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “พระพุทธรูปหินทรายขนาดเล็กจากเวียงสระนี้ได้ออกแบบมาจากต้นฉบับของสารนาถ และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่ก็ได้ไม่ได้เหมือนกันเสียทั้งหมด อันเป็นข้อสนับสนุนว่า สกุลช่างภาคใต้ของประเทศไทยได้ทำขึ้นเองและประมาณเวลาร่วมสมัยกันกับต้นฉบับที่สารนาถ”⁵

ฐานเจดีย์ ในบริเวณวัดเวียงสระได้พบซากฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ 2 แห่ง คือ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสระน้ำ 1 แห่ง และทางทิศตะวันตกอีก 1 แห่ง เป็นเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐถือปูนบางส่วน ฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส อิฐมีขนาดกว้าง 16.50 เซนติเมตร ยาว 28 เซนติเมตร หนา 8 เซนติเมตร ฐานเจดีย์ทั้ง 2 แห่ง มีร่องรอยของการลักลอบขุดค้นมาหลายครั้งแล้ว และคงเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากในสมัยนี้วัดเวียงสระ ทั้ง 2 มีความเจริญมาก ดังเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกลับไปที่ดินและข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดเวียงสระ ทั้ง 2 วัด โดยมีพระมหาเถรพุทธมหารัตนวงศ์เป็นผู้ดูแลวัด

¹หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 6.

²พริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปะทักซิติก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 110.

³หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 6. และพริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปะทักซิติก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 110.

⁴นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 229.

⁵ลิตปัทม์ ชื่นประเสริฐ. “เวียงสระ”, เมืองโบราณ. 10(1) : 43 - 44 ; มกราคม - มีนาคม 2527. (อ้างอิงมาจาก Griswold, A.B. “Imported Images and the Nature of Copy in the Set of Siam”, Essay of fered to Luce (Ascona 1966) P. 60 - 61.

ภาพประกอบที่ 54 ซากฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐกลางเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณสมัยอยุธยา

ภาพประกอบที่ 55 สระน้ำกลางเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินมาก

เจดีย์เหล่านี้ไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังได้กล่าวไว้ว่า “ในแถบใกล้กับวัดเวียง มีซากเจดีย์ 3 องค์ ซึ่งมีเนื้อเดียวกันและใช้ปูนสออย่างมาก และก็ก่อสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา”¹

สระน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดเป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว ประมาณ 20 เมตร ปัจจุบันสระน้ำตื้นเขินมากแล้ว สระน้ำนี้มีคู่มากับวัดเวียงสระ ทั้ง 2 วัด ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในสมัยก่อนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ จะใช้น้ำจากสระนี้ เนื่องจากสถานที่พบเทวรูปที่อยู่ไม่ห่างจากสระมากนัก นอกจากนี้การที่มีสระน้ำอยู่กลางเมืองหรือกลางวัดเวียงสระ จึงอาจเป็นที่มาของชื่อเมืองเวียงสระและชื่อวัดเวียงสระก็ได้

4.3 พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน พระโพธิสัตว์ที่พบในบริเวณเมืองเวียงสระ ได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหล่อด้วยสำริด มีจำนวน 2 องค์ ดังนี้

4.3.1 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร องค์ที่ 1 เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด มี 4 พระกร ขนาดสูง 50 เซนติเมตร พระโพธิสัตว์องค์นี้อยู่ในสภาพชำรุด ตั้งแต่พระขมถึงพระบาทหักหายไป รอบพระเศียรมีประภามณฑลหรือประภารัศมี แต่ชำรุดหักหายไปบางส่วน บนพระเศียรด้านหน้าประดับด้วยรูปพระอมิตาภะ ประทับนั่งสมาธิ พระศอประดับด้วยลายรูปประจำ ส่วนพระกรประดับด้วยลายดอกไม้ พระหัตถ์ขวาด้านหน้าแสดงปางประทานพร พระหัตถ์ขวาด้านหลังทรงถือเชือกศักดิ์สิทธิ์ ส่วนพระหัตถ์ด้านอื่น ๆ มองเห็นวัตถุที่ทรงถือไม่ชัด พระโพธิสัตว์องค์นี้สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบ มีลักษณะใกล้เคียงกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบจากวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15²

4.3.2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร องค์ที่ 2 เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด มี 4 พระกร ขนาดสูงประมาณ 60 เซนติเมตร พระโพธิสัตว์องค์นี้พระศอประดับด้วยเครื่องประดับเป็นริ้วขนาดใหญ่ รอบพระโสณีประดับด้วยสายรัดประคดด้านได้เป็นพระภูษารูปวงโค้งม้วนเข้าหากัน และจากพระโสณีทำเป็นพระภูษารูปวงโค้งอยู่เหนือพระขมที่หักหายไป

4.4 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ ในบริเวณเมืองเวียงสระได้พบหลักฐานเทวรูปในศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดู จำนวนหลายองค์ตรงซากฐานอิฐที่ชาวบ้านเรียกว่า “ฐานพระ

¹หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (ทรงแปลและเรียบเรียง). “โบราณวัตถุสถานทางภาคใต้ของประเทศไทย”, (ของ บวสชอลิเย่ - ผู้แต่ง) ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 141.

²เขมชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3377.

³เรื่องเดิม.

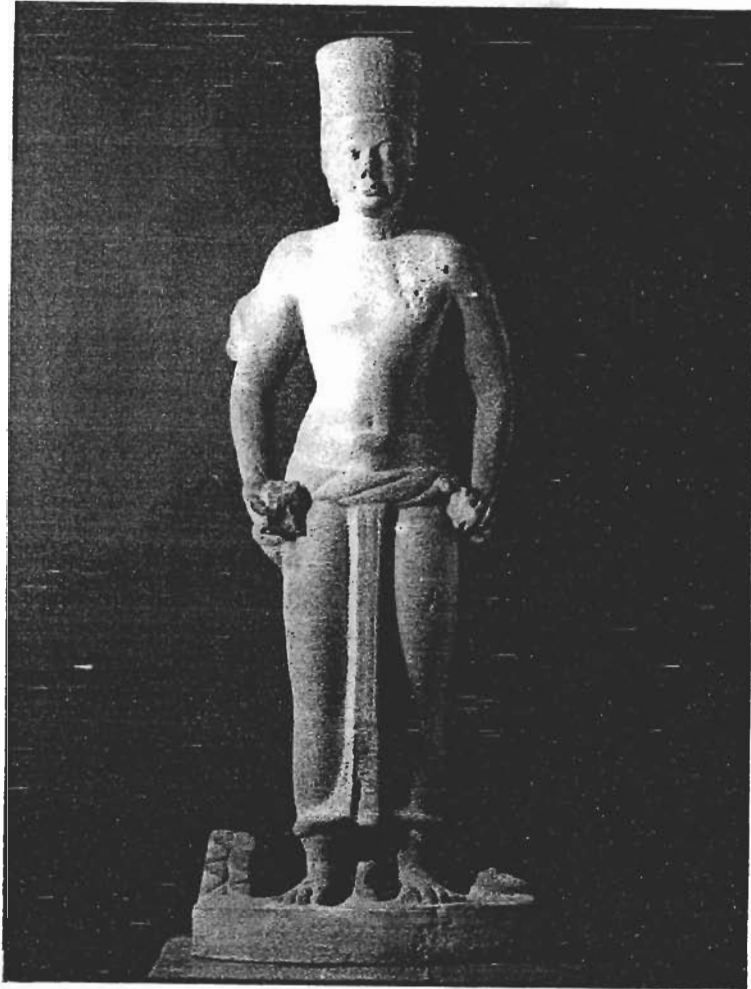
นารายณ์” เทวรูปที่สำคัญส่วนใหญ่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2470 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 1 เป็นเทวรูปพระนารายณ์หรือพระวิษณุในลัทธิไวษณพนิกายพบที่บริเวณศาลพระนารายณ์กลางเมืองเวียงสระ เทวรูปองค์นี้จำหลักจากหินทรายแบบลอยองค์ ประทับยืน มีขนาดสูง 148 เซนติเมตร พระเศียรทรงสวมมุกฎรูปทรงกระบอกตอนบนผายออกเล็กน้อย บางคนจึงเรียกว่า “พระนารายณ์ทรงสวมหมวกแขก” พระพักตร์แบบรูปไข่ พระเนตรเปิดกว้าง พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อย กายวิภาคแบบเหมือนจริง มี 4 พระกร พระหัตถ์ขวาด้านหน้าทรงถือธรรณีหรือก้อนดิน พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้าทรงถือคทาแนบกับพระองค์ ส่วนพระหัตถ์ขวาและซ้ายด้านหลังชำรุดหักหายไป ซึ่งเดิมพระหัตถ์ทั้ง 2 คงสลักยึดติดกับรูปวงโค้งที่สลักล้อมองค์เทวรูป ปลายทั้ง 2 ข้างยึดติดกับฐาน แต่ได้หักพังไปหมดแล้ว พระนาภีสลักนูนหรือแอ่นขึ้นและพระปฤษฎางค์สลักเว้าเข้าได้สัดส่วนกับพระวรกายอย่างประณีตสวยงาม พระภูษาทรงที่ใช้ยาวจดพระขงฆ์แบบพระภูษาโสร่ง ด้านหน้าขมวดชายภูษาเป็นจีบยาวลงไป ระหว่างพระบาทยึดติดกับฐาน รอบพระโสณิรัคหรือคาคด้วยภูษาเป็นแนวตรง เทวรูปองค์นี้มีลักษณะคล้ายกับเทวรูปพระนารายณ์พบที่อำเภอคงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี และพิริยะ ไกรฤกษ์¹ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งสอดคล้องกับที่หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล² ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

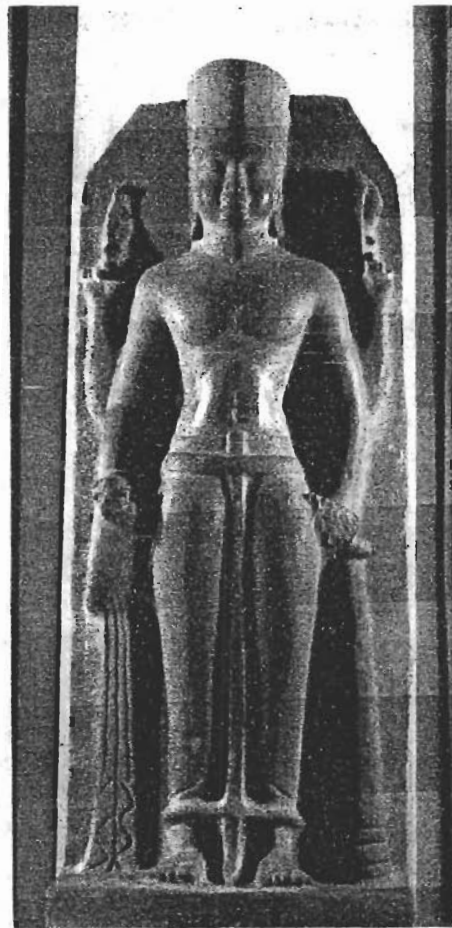
4.4.2 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 2 เป็นเทวรูปพระนารายณ์หรือพระวิษณุในลัทธิไวษณพนิกาย พบที่บริเวณศาลพระนารายณ์กลางเมืองเวียงสระ เทวรูปองค์นี้จำหลักจากหินทรายแบบนูนสูง ประทับยืน มีขนาดสูง 134 เซนติเมตร ลักษณะคล้ายกับเทวรูปพระนารายณ์องค์ที่ 1 ซึ่งพบในสถานที่เดียวกัน คือมีลักษณะพระเศียรสวมมุกฎรูปทรงกระบอกหรือรูปทรงหมวกแขก พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระหัตถ์ขวาด้านหน้าอยู่ระดับพระโสณิทรงถือธรรณีหรือก้อนดิน พระหัตถ์ขวาด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสาทรงถือจักร ซึ่งสลักติดกับแผ่นหลังรูปทรงโค้ง พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้าอยู่ระดับพระโสณิทรงถือคทาสลักยาวจดฐาน ส่วนพระหัตถ์ซ้ายด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสาทรงถือสังข์ พระวรกายมีกายภาพแบบเหมือนจริง พระอุระนูน และพระนาภีนูนแอ่นขึ้นเล็กน้อย พระปฤษฎางค์เว้าได้สัดส่วนสวยงาม ทรงสวมพระภูษายาวถึงพระขงฆ์แบบภูษาโสร่งของอินเดีย ชายภูษาด้านหน้าขมวดเป็นริ้วยาวลงไปจดฐานระหว่างพระบาท ทั้ง 2 พระโสณิรัคด้วยภูษาในแนวตรง เทวรูปองค์นี้คงได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยปัลลวะ ซึ่ง พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 122.

²หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลป์ในประเทศไทย. 2518. หน้า 19.

ภาพประกอบที่ 56 พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมืองเวียงสระ อำเภอ
เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ภาพประกอบที่ 57 เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมืองเวียงสระ อำเภอ
เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

กำหนดอายุไว้ ประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 12¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.4.3 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 3 เป็นเทวรูปพระนารายณ์หรือพระวิษณุในลัทธิไวษณพนิกาย พบบริเวณศาลพระนารายณ์กลางเมืองเวียงสระ เทวรูปองค์นี้จำหลักจากหินทรายแบบนูนสูง ประทับยืนส่วนพระบาทชำรุดหักหายไป มีขนาดสูง 53 เซนติเมตร ลักษณะพระเศียรมีพระเกศามวยคมวยเป็นรูปทรงกระบอก พระพักตร์เป็นรูปกลมรีหรือรูปไข่ มีไรพระศกเป็นขอบหนา พระขนงเป็นรูปปีกกามองเห็นชัดเจน พระเนตรนูน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาและใหญ่ พระหัตถ์ขวาด้านหน้ายกขึ้นระดับพระอุระและปั้นพระองค์ นิ้วพระหัตถ์ใหญ่แสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ขวาด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสา ประดับด้วยกำไลพระกร 3 อัน นิ้วพระหัตถ์ใหญ่และทรงถือสังข์ โดยสลักรูปสังข์วางไว้บนปลายพระคชนี้ (นิ้วชี้) และพระมัชฌิมา (นิ้วกลาง) ที่ยกชูสูงขึ้นไปจดกับรูปสลักหอยสังข์ ซึ่งมีแผ่นหินด้านหลังเชื่อมระหว่างสังข์กับพระเศียร จึงทำให้เกิดช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เหนือพระอังสด้านขวา พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้าวางไว้ที่พระโสณีและประดับด้วยกำไลพระกร 3 อัน นิ้วพระหัตถ์มีขนาดใหญ่ พระหัตถ์ซ้ายด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสา ประดับด้วยกำไลพระกร 3 อัน ทรงถือจักร โดยสลักรูปจักรไว้บนปลายพระคชนี้ และพระมัชฌิมาที่ยกชูสูงขึ้นไปจรดรูปจักร ซึ่งมีแผ่นหินด้านหลังเชื่อมต่อกับพระเศียร จึงทำให้เหนือพระอังสาซ้ายเกิดเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เทวรูปองค์นี้พระวรกายค่อนข้างผอม พระโสณีเล็ก แต่พระกรและพระหัตถ์ใหญ่ไม่ได้สัดส่วนกัน ทรงพระภูษาสั้น พระวรกายประดับด้วยสร้อยพระศอ 3 เส้น ใต้พระอุระพันรัดด้วยเชือกผูกเป็นข้อไว้ด้านหน้าที่เรียกว่า “สายอุทรพันธะ”² และคาดทับด้วยสายขัณฑ์ปวิด 3 เส้น จากพระอังสาซ้ายขวาไปจดพระนาภี ส่วนพระกรและพระขงษ์ประดับด้วยกำไล ลักษณะของเทวรูปองค์นี้คงได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบโจฬะ ซึ่งเดิม ควอริทซ์ เวลส์ ได้กำหนดอายุไว้ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 แต่ โอคอนเคอร์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16³ และพิริยะ ไกรฤกษ์⁴ ได้กำหนดอายุไว้ ประมาณครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 16 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.4.4 พระวฑูกะไกรวระ 4 พระกร เป็นเทวรูปพระศิวะหรือพระอิศวรปางคูรายในลัทธิไศวนิกาย พบบริเวณศาลพระนารายณ์กลางเมืองเวียงสระ เป็นเทวรูปจำหลักจากหินทราย

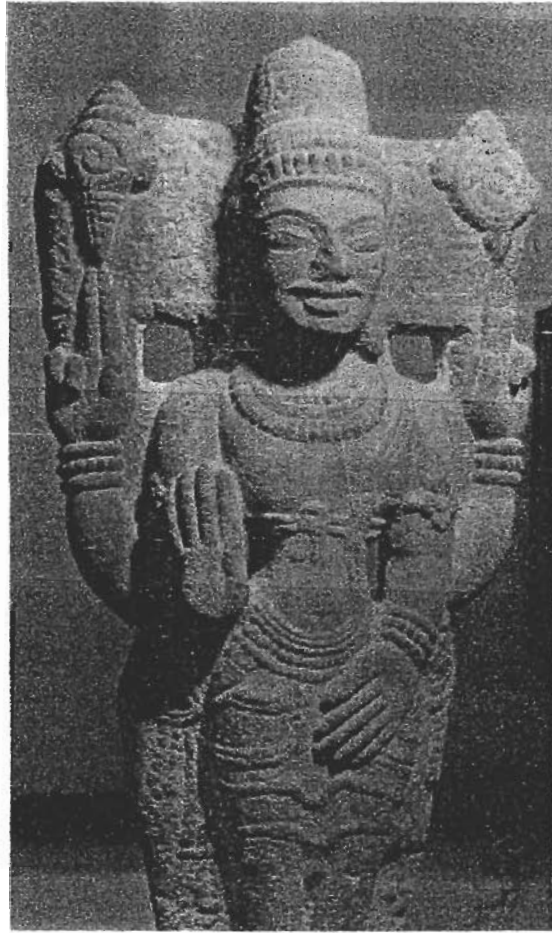
¹พิริยะ ไกรฤกษ์. “พระวิษณุ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2385.

²เรื่องเดิม.

³เจมชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 8. 2529. หน้า 3376.

⁴พิริยะ ไกรฤกษ์. เรื่องเดิม.

๕

ภาพประกอบที่ 58 เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมืองเวียงสระ
อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16

ภาพประกอบที่ 59 เทวรูปพระวศุกะไกรวະ 4 พระกร จำหลักหิน พบในบริเวณเมืองเวียงสระ
อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

แบบนูนสูง ประทับยืนตรง ด้านหลังสลักพาหนะเป็นรูปสุนัข มีขนาดสูง 51.50 เซนติเมตร ลักษณะพระเศียรกลมใหญ่ พระเกศาขมวดมวยไว้ข้างบนและสยายออกทั้ง 2 ข้าง เป็นรูปเปลวเพลิง กลางพระนลาฏเป็นรูปพระเนตรที่สาม พระเนตรนูนมองไปข้างหน้า พระโอษฐ์บางเคร่งขรึม พระหัตถ์ขวาด้านหน้ายกขึ้นระดับบั้นพระองค์ ประดับด้วยกำไลพระกรและทรงถือเชือกศักดิ์สิทธิ์ พระหัตถ์ขวาด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสาประดับด้วยกำไลพระกรและทรงถือกลองเล็ก ๆ หรือ บัณเฑาะว์ พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้ายกขึ้นระดับบั้นพระองค์ ประดับด้วยกำไลพระกรและทรงถือขันน้ำมนต์ที่ทำจากกระโหลกศีรษะมนุษย์ พระหัตถ์ซ้ายด้านหลังยกขึ้นระดับพระอังสา ประดับด้วยกำไลพระกรและทรงถือตรีศูล ส่วนพระวรกายมีลักษณะเปลือยกายมองเห็นอวัยวะเพศชัดเจน มีเครื่องประดับกายเป็นสังวาลหรือสายกระดิ่งเส้นใหญ่คล้องพระศอกเป็นเม็ดใหญ่ยาวลงไปถึงพระขงฆ์ และมีสังวาลอีกเส้นหนึ่งสวมพระศอห้อยอยู่ในระดับพระอุระ พระโสณิศาครัดด้วยเชือกคล้ายรูปงูและประดับด้วยเชือกที่มีลวดลายคล้ายลูกกระพวน พระบาทประดับด้วยกำไลเป็นเม็ดกลม ส่วนพาหนะรูปหมาที่สลักไว้ด้านหลัง หัวสุนัขสลักโผล่ทางด้านขวาของเทวรูป ปากสุนัขอยู่ในลักษณะแยกเขี้ยวอย่างคร่ำย ที่คอประดับด้วยมาลัยมีกระดิ่งและส่วนหางของสุนัขสลักโผล่ไปทางด้านซ้ายของเทวรูป เทวรูปพระวฑูกะไภรวะองค์นี้จึงมีลักษณะคร่ำยและเคร่งขรึม ซึ่งสร้างตามอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบโจฬะ มีอายุประมาณช่วงกลางของพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงช่วงกลางของพุทธศตวรรษที่ 16¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

นอกจากได้พบเทวรูปในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ทั้ง 4 องค์ ดังได้กล่าวมาแล้ว บริเวณเมืองเวียงสระยังได้พบประติมากรรมที่น่าจะเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อีกชิ้นหนึ่ง ได้แก่ ประติมากรรมรูปเทพีอู้มเด็กหรืออู้มโอรส มีขนาดสูง 22 เซนติเมตร ทำด้วยดินเผา เป็นเทพีที่มีลักษณะทางประติมากรรมคล้ายกับรูปเทพีอู้มโอรสซึ่งพบที่เกาะคอเขา อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา อาจกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 17²

4.5 วัดนาพอ (ร้าง) ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากเมืองเวียงสระไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 6 กิโลเมตร มีคลองวนไหลผ่านวัดทางทิศเหนือ ไปลงแม่น้ำตาปีทางด้านทิศตะวันตก ตรงบริเวณวัดกัลปนารามหรือวัดควนร้อน ตำบลทุ่งหลวง

วัดนาพอเป็นวัดที่มีความสำคัญและมีความเจริญมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากมีเส้นทางน้ำติดต่อกับเมืองเวียงสระได้สะดวก โดยผ่านคลองวนตรงบริเวณที่เรียกว่า “ท่านาพอ” ไปออก

¹ผาสุข อินทรารุช. “พระศิวะ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2396.

²เขมชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3377.

ภาพประกอบที่ 60 ซากอิฐและหินทรายแดง ชุมพบบริเวณวัดนาพอ (ร้าง) ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบที่ 61 นาทุ่งหลวงบริเวณตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แม่น้ำตาปี นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงยังมีวัดอื่น ๆ ตั้งกระจายอยู่หลายวัดที่มีอายุถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น วัดโคกอินทนิล (ร้าง) วัดทุ่งหลวง วัดคลองตาล เป็นต้น ในบริเวณวัดเหล่านี้มีที่ราบสำหรับทำนาอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะพื้นที่ระหว่างวัดนาพอกกับวัดทุ่งหลวงนั้นมีทุ่งนากว้างใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า “นาทุ่งหลวง” หรือ “ทุ่งหลวง” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลและชื่อวัด แต่ในอดีตบริเวณนี้น่าจะเป็นนาที่ขึ้นกับวัดหนึ่งวัดใดก็ได้ หรือเป็นนาที่ไพร่พลช่วยกันทำเพื่อเก็บเกี่ยวขึ้นฉางหลวง และยังปรากฏหลักฐานในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อเกิดโรคห่าขึ้นที่เมืองเวียงสระในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประชาชนจากเมืองเวียงสระได้อพยพไปอยู่ที่ทุ่งหลวงดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าคนเหล่านี้ได้มาตั้งหลักแหล่งทำนาบริเวณทุ่งหลวงจนทำให้เกิดชุมชนกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ชุมชนบ้านนาพอก ชุมชนบ้านทุ่งหลวง เป็นต้น

วัดนาพอกได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ช้านานและได้รกร้างไปในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน ปัจจุบันบริเวณวัดนาพอกเป็นที่รกร้างเหลือแต่เนินดินสูงอยู่กลางทุ่งนา มีสระน้ำ ซากอิฐฐานอุโบสถ และหินทรายแดงกระจายอยู่ทั่วไป จนกระทั่ง พ.ศ. 2542 พระครูคงจกต่างถิ่นรูปหนึ่งได้ร่วมมือกับชาวบ้านช่วยกันบูรณะวัดขึ้นใหม่ มีการขุดไถบริเวณวัดได้พบพระพุทธรูปหินทรายแดงขนาดเล็ก 2 องค์ นอกจากนั้นเป็นชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายอีกหลายชิ้น แต่เดิมวัดนี้มีพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงอย่างน้อย 7 องค์ ฐานโยนิ 1 องค์ ต่อมาเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ชาวบ้านได้นำช่างมาชักลากพระพุทธรูปหินทรายแดง จำนวน 6 องค์ ฐานโยนิ 1 องค์ ไปไว้ที่วัดคลองตาล อำเภอเวียงสระ และพระพุทธรูปอีก 1 องค์ นำไปไว้ที่วัดทุ่งหลวง พระพุทธรูปเหล่านี้มีอย่างน้อยมีอายุอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

นอกจากนี้หลักฐานสำคัญที่พบบริเวณวัดนาพอกที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายกับชนต่างชาติ ได้แก่ เหรียญเงินอาหรับ ซึ่งชาวบ้านได้ขุดพบจำนวนหลายพันเหรียญ แต่ถูกทำลายโดยการหล่อหลอมแปรสภาพเป็นวัตถุอย่างอื่นจนเกือบหมด มีเหรียญบางชิ้นที่โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) ได้ตัวอย่างนำไปศึกษาวิเคราะห์ ผลปรากฏว่าเป็นเหรียญอาหรับที่จัดอยู่ในยุคสมัยของกาหลิบอุบายูต (Umaiyaard Kaliphate) มีอายุประมาณ พ.ศ. 1325 และด้านหนึ่งของเหรียญได้จารึกไว้ว่า “อัลล่าห์” หรือ “อัลลอฮ์” หมายถึง พระเจ้าองค์เดียวของศาสนาอิสลาม¹

¹ เชมชาติ เทพไชย. “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3377.

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณพุนพิน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณพุนพินเป็นชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง ทางด้านฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ และเป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียและอาหรับ เป็นแหล่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมมาช้านาน ดังเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในบริเวณชุมชนนี้มีจำนวนมาก ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. สถานที่ตั้ง

ชุมชนโบราณพุนพินมีที่ตั้งตามเขตการปกครอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพุนพินไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 500 เมตร และมีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้ง 9 องศา 6 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 14 ลิปดา 13 พิลิปดา ตะวันออก

2. สภาพทั่วไป

ชุมชนโบราณพุนพิน มีสภาพการตั้งชุมชนบนเนินหรือบนควนที่เรียกว่า “ควนท่าข้าม” หรือ “ควนพุนพิน” หรือทางราชการเรียกว่า “ควนสราญรมณ์” โดยควนพุนพินตั้งอยู่ในแนวทิศเหนือ - ใต้ ริมฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี มีระยะห่างจากแม่น้ำ ประมาณ 200 - 100 เมตร ซึ่งเป็นควนหรือเนินเขาที่กว้างใหญ่ ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร เป็นเนินที่เกิดจากการสลายตัวของหินดินดาน มีระดับความสูง 20 - 40 เมตร จากระดับน้ำทะเลและบริเวณใกล้ ๆ ควนพุนพินยังมีแม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลมาบรรจบกัน คือทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีแม่น้ำพุ่มควงไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี และทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีคลองพุนพินไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี นอกจากนี้ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกระหว่างควนพุนพินกับแม่น้ำตาปีมีที่ราบแคบ ๆ เป็นที่ตั้งชุมชนท่าข้ามหรือชุมชนพุนพิน ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม และบนควนแห่งนี้ยังเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการและเอกชนหลายหน่วยงาน เช่น โรงเรียนเอกชน โรงพยาบาลสวนสราญรมณ์ สำนักงานไฟฟ้า เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญที่เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนบริเวณนี้ ได้แก่ ซากอิฐที่มีลักษณะคล้ายฐานสถูป ตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 30 เมตร จากระดับน้ำทะเล ส่วนในระดับ 20 เมตร จากระดับน้ำทะเลหรือบริเวณชายเนินบางตอน มีการก่ออิฐเป็นแนวคล้ายเป็นขอบเขตของชุมชน¹ นอกจากนี้ซากอิฐดังกล่าวแล้วยังได้ขุดพบโบราณวัตถุอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เช่น ขวานหินขัด พระพิมพ์ดินดิบและดินเผา พระโพธิสัตว์หล่อสำริด เหรียญอาหรับ ลูกปัดชนิดต่างๆ เป็นต้น

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “พุนพิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2525.

3. ประวัติชุมชน

ชุมชนพุนพินเป็นชุมชนที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดีให้ข้อสันนิษฐานว่า “พุนพิน” น่าจะเป็นคำที่มาจากคำว่า “พัน - พาน” หรือ “พัน - พัน” หรือ “ผัน - ผัน”¹ ซึ่งเป็นชื่อรัฐหนึ่งในแหลมมลายูที่ปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุจีน มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 กล่าวกันว่าเมืองหลวงของรัฐพัน - พาน น่าจะเป็นเมืองเวียงสระ หรือไมก็น่าจะอยู่ที่อำเภอพุนพิน² รัฐนี้ได้ปรากฏชื่อในจดหมายเหตุจีนหลายสมัย ได้แก่ สมัยราชวงศ์เหลียง (พุทธศตวรรษที่ 11) และจดหมายเหตุของม้าตวนหลิน (พุทธศตวรรษที่ 18)³ เรื่องรัฐพัน - พานนี้ มานิต วัลลิโกดม ได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า “บริเวณอำเภอพุนพินนี้เองเป็นที่ตั้งเมืองพัน - พาน แม้ชื่อเสียง พัน - พาน ในสำเนียงจีนก็ใกล้เคียงกับพุนพินในสำเนียงไทย”⁴ และ เขียว ยง ส. สุทธิภรรยา⁵ ได้เสนอความเห็นสอดคล้องกันว่า รัฐพัน - พาน ตั้งอยู่บริเวณแหล่งโบราณคดีควนพุนพิน ส่วน นิคม สุทธิรักษ์⁶ ได้เสนอความเห็นว่ารัฐหรืออาณาจักรผันผันนี้สันนิษฐานว่า มีอาณาเขตตั้งแต่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถึงเขตอาณาจักรตามพรลิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

แม้ว่าเราจะไม่สามารถสรุปได้ว่า รัฐพัน - พาน ตั้งอยู่ที่บริเวณควนพุนพินจริงหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากยังขาดหลักฐานที่ชัดเจน และทำให้นักโบราณคดีมีความเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่ แต่ชื่อควนพุนพินก็เป็นชื่อที่ใช้เรียกกันมาแต่ดั้งเดิม ส่วนชื่อควนท่าข้าม เรียกตามตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณท่าข้ามแม่น้ำตาปี⁷ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับบนพลับพลาที่จังหวัดได้สร้างไว้บนควนนี้ เมื่อ พ.ศ. 2458 พระองค์จึงได้พระราชทานนามควนนี้ว่า “ควนสราญรมณ์” และภายหลังได้มีการสร้างโรงพยาบาลรักษาโรคจิต จึงตั้งชื่อว่า “โรงพยาบาลสราญรมณ์” ตามชื่อควนที่ตั้งใหม่

¹พระยาอนุমানราชชน. เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. 2515. หน้า 65.

²มานิต วัลลิโกดม. “สภาพของอาณาจักรต่าง ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ”, ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ - โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 83.

³เรื่องเดิม. หน้า 82.

⁴เรื่องเดิม. หน้า 84.

⁵ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “พุนพิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2523.

⁶นิคม สุทธิรักษ์. “อาณาจักรโบราณในภาคใต้ก่อนสมัยสุโขทัย”, ศิลปากร. 13(5) : 75 ; มกราคม 2513.

⁷นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัย : มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 212.

4. โบราณวัตถุสถาน

โบราณวัตถุและโบราณสถานบริเวณชุมชนโบราณพุนพิน ส่วนใหญ่จะพบบนควนพุนพิน มีทั้งซากฐานอาคาร พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ พระพิมพ์ เหรียญเงินตรา และลูกปัดแบบต่างๆ จำนวนมาก โบราณวัตถุสถานเหล่านี้ได้เริ่มขุดพบ เมื่อ พ.ศ. 2504 ดังปรากฏหลักฐานในข่าวของหนังสือพิมพ์ “เสียงอ่างทอง” ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 พอสรุปได้ว่า เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 นายพิมพ์ มาดี เจ้าหน้าที่ ร.ส.พ. ประจำสถานีรถไฟสุราษฎร์ธานี ได้สร้างบ้านพักอยู่บริเวณริมควนพุนพินทางทิศใต้ของสถานีรถไฟ ขณะที่ขุดดินเพื่อทำถนนเข้าบ้านได้พบพระพิมพ์จำนวนมาก พระพุทธรูปสมัยทวารวดี และเทวรูปสำริดรวมอยู่ด้วย¹ ส่วน มานิต วัลลิโกดม ได้กล่าวถึงการขุดพบโบราณวัตถุบริเวณควนพุนพินไว้ว่า

เมื่อราว 8 - 9 ปี ล่วงมาชาวบ้านทำไร่ข้าวโพดที่หัวควนใกล้แม่น้ำหลวง (ตาปี) พรวนดินพบพระพิมพ์ดินดิบ ทางราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีรายงานมายังกรมศิลปากร ขณะนั้นข้าพเจ้ายังรับราชการอยู่ในกองโบราณคดี ได้รับคำสั่งให้ไปทำการสำรวจขุดค้น ขุดได้รูปพระโพธิสัตว์สำริด 2 - 3 องค์ กับพระพิมพ์แบบต่างๆ ทำด้วยดินดิบเนื้อสีแดงจำนวนมาก เป็นศิลปะซึ่งจะเรียกว่าศรีวิชัยหรือทวารวดีก็ได้ทั้งนั้น พร้อมกันนั้นได้ขุดแต่งทวารวดีก่อด้วยอิฐรักษาไว้เป็นหลักฐานด้วยแห่งหนึ่ง รูปพระโพธิสัตว์กับพระพิมพ์ดินดิบขุดได้ในกองถ้ำถ่านอิฐที่วางกองอยู่ในพื้นดิน ไม่มีกรุก่อด้วยอิฐหรือวัตถุอื่นใดครอบคลุมแปลกต่างว่าแหล่งอื่น ๆ เพราะเป็นที่อยู่กลางแจ้งไม่ใช่ในถ้ำในเขา ต่อเมื่อเดินตรวจพิจารณาทั่ว ๆ ไปจึงได้ความคิดว่าบริเวณนี้เป็นวัดมีวิหาร เจดีย์ แต่ถูกขุดหรืออิฐอย่างถอนรากถอนโคนเอาไปถมทางรถไฟเสียหมด หลงเหลืออรากฐานวิหารที่ขุดแต่งรักษาไว้แห่งเดียวเท่านั้น²

ส่วน อำนวย พากประดิษฐ์ ชาวบ้านผู้ตั้งบ้านเรือนบนควนพุนพินได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่าเมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว ชาวบ้านได้เริ่มเข้ามาขุดค้นบริเวณซากเจดีย์รูปสี่เหลี่ยม ได้พบพระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปสำริด พระพิมพ์ดินเผาแบบทรงกลม ชาวบ้านเรียกว่า “ทรงลูกเนียง” หรือ “งบน้าอ้อย” และลูกปัดแบบต่างๆ จำนวนมาก

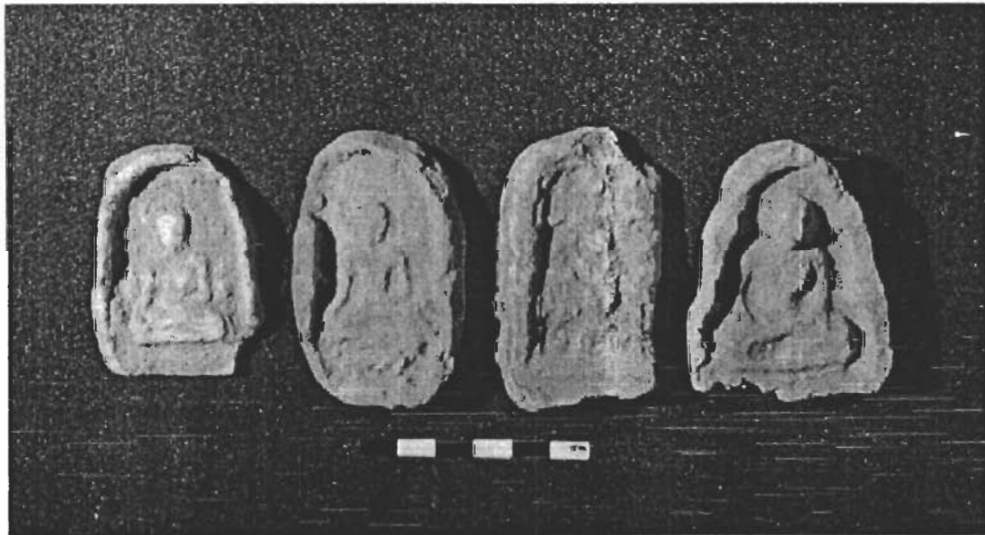
¹พร้อม สุทัศน์ ณ อยุธยา. ประวัติศาสตร์โบราณคดี - โบราณสถาน และพระพิมพ์สมัยศรีวิชัย ลพบุรี - ขอม - เชียงแสนและอุทอง. 2512. หน้า 60.

²มานิต วัลลิโกดม. สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. 2521. หน้า 27 - 28.

³สัมภาษณ์นายอำนวย พากประดิษฐ์ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

ภาพประกอบที่ 62 ซากอิฐบนควนพูนพินหรือควนท่าข้าม อำเภอพูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งที่ขุดพบพระพิมพ์และลูกปัดเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบที่ 63 พระพิมพ์สมัยศรีวิชัย ขุดพบบนควนพูนพินหรือควนท่าข้าม อำเภอพูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18

โบราณวัตถุสถานที่พบจำนวนมากบนควนพุนพินหรือควนท่าข้ามนี้ ส่วนใหญ่มีการซื้อขาย กระจัดกระจายเป็นสมบัติส่วนบุคคล จึงยากต่อการที่จะสืบค้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา แต่ที่พอจะนำมาศึกษาอย่างเป็นตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ซากอิฐฐานอาคาร บนควนพุนพินได้พบซากอิฐฐานอาคารอย่างน้อย 3 แห่ง เดิมน่าจะมามากกว่านี้ แต่ในสมัยที่มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ ผ่านบริเวณควนพุนพินคงมีการรื้ออิฐไปถมทางรถไฟเป็นจำนวนมาก ซึ่งน่าจะเป็นฐานวิหารหรือฐานเจดีย์ ปัจจุบันที่เห็นได้ชัดว่าเป็นซากอิฐฐานเจดีย์ ได้แก่ ฐานอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวประมาณ 7 เมตร ซึ่ง นายมานิต วัลลิโกดม ได้ดำเนินการขุดแต่งมาแล้ว และ ของ บวสเชอติเย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะทางภาคเอเชียอาคเนย์ ได้เดินทางมาสำรวจและเสนอความเห็น ว่า อิฐที่ฐานเจดีย์มีลักษณะคล้ายกับอิฐในสมัยทวารวดี มีขนาดใกล้เคียงกับอิฐที่ใช้กันอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในระยะเวลาเดียวกัน แต่ดินเหนียวที่ใช้ทำอิฐไม่มีเกลบผสม ลวดลายซึ่งประกอบด้วยบัวขนาดใหญ่ใช้อิฐ 2 แผ่น เรียงซ้อนกันคล้ายกับศิลปะทวารวดี แม้ว่าจะมีการให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่ลวดลายบัวขนาดเล็กที่ทำขึ้นโดยการฝนอิฐก็ตาม ดังนั้นโบราณสถานแห่งนี้จึงถือเป็นจุดได้สุดของอิทธิพลการก่อสร้างแบบศิลปะทวารวดี การก่อสร้างแบบนี้ไม่เหมือนกับที่อำเภอไชยา¹

4.2 พระพิมพ์และสถูปจำลอง บริเวณซากอิฐบนควนพุนพินได้ขุดพบพระพิมพ์และสถูปจำลองทำด้วยดินดิบและดินเผาจำนวนมากเป็นแบบศิลปะศรีวิชัย พระพิมพ์ที่พบนี้มีหลายแบบพิมพ์ ดังที่ พร้อม สุตศน์ ณ อยุธยา² ได้แบ่งไว้ไม่น้อยกว่า 9 พิมพ์ ดังนี้

แบบพิมพ์ที่ 1 รูปพระพุทธรูปปางปาฏิหาริย์ ประทับนั่งห้อยพระบาท รอบ ๆ มีพระพุทธรูปประกอบ 3 - 6 องค์

แบบพิมพ์ที่ 2 รูปพระพุทธรูปคล้ายหลวงพ่อกุ๊ก จังหวัดลพบุรี (หลวงพ่อกุ๊กเป็นพระพิมพ์ดินเผาศิลปะแบบลังกา - ผู้วิจัย)

แบบพิมพ์ที่ 3 รูปพระโมคคัลลานและพระสารีบุตร

แบบพิมพ์ที่ 4 รูปพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมธองค์เดียวในรูปทรงกลม (พิมพ์งบน้ำอ้อย - ผู้วิจัย)

แบบพิมพ์ที่ 5 รูปพระพุทธรูป ประทับนั่งปางสมาธิ ข้าง ๆ มีรูปฉัตร

แบบพิมพ์ที่ 6 รูปพระพุทธรูปประทับนั่งบนดอกบัว

¹ หม่อมเจ้าสุภัทรรดิศ ดิศกุล (ทรงแปลและเรียบเรียง). "โบราณวัตถุสถานทางภาคใต้ของประเทศไทย", (ของ บวสเชอติเย - ผู้แต่ง) ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. 2521. หน้า 141.

² พร้อม สุตศน์ ณ อยุธยา. ประวัติศาสตร์โบราณคดี - โบราณสถานและพระพิมพ์ สมัยศรีวิชัย - ลพบุรี - ขอม - เชียงแสนและอุทอง. 2512. หน้า 60 - 61.

แบบพิมพ์ที่ 7 รูปพระเจดีย์หรือรูปสถูป

แบบพิมพ์ที่ 8 รูปทรงระฆัง

แบบพิมพ์ที่ 9 รูปพระพุทธรูปประทับนั่งองค์เดียวอยู่ในพื้นวงกลม

ส่วน มานิต วัลลิโกคม¹ ได้แบ่งพระพิมพ์ที่พบบนควนพูนพินออกเป็น 2 แบบพิมพ์ มีรายละเอียดดังนี้

แบบพิมพ์ที่ 1 รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตรงกลางทำเป็นรูปพระพุทธรูปยืนปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ด้านซ้ายและขวามีรูปพระอินทร์และพระพรหมประทับยืน ตอนบนทำเป็นรูปเทวดาหาลอยอยู่ 2 - 3 องค์

แบบพิมพ์ที่ 2 รูปสี่เหลี่ยมตอนบนโค้งมน ตอนกลางทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทปางเทศนา ด้านซ้ายและขวามีรูปพระอินทร์และพระพรหมประทับยืนแบบตรีภังค์ ตอนบนทำเป็นรูปพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิ จำนวน 3 องค์

พระพิมพ์ทั้ง 2 แบบนี้ ได้เคยพบที่อื่นในภาคใต้ ส่วนใหญ่ทำด้วยดินดิบสีขาวนวล แต่จะเป็นดินดิบสีแดงหรือสีขาวก็ตาม นักโบราณคดีจัดไว้ในสกุลช่างศรีวิชัย ส่วนที่พบในภาคกลาง เช่น จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี เป็นต้น พระพิมพ์จะทำด้วยดินเผาจัดไว้ในสกุลช่างทวารวดี ซึ่งก็ไม่น่าแปลกแต่อย่างใด เพราะสกุลช่างศรีวิชัยและทวารวดีต่างก็รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ และสมัยหลังคุปตะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 15 และศิลปะปาละเสนา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18

4.3 พระโพธิสัตว์และพระพุทธรูป บริเวณควนพูนพินได้ขุดพบรูปพระโพธิสัตว์และพระพุทธรูปจำนวนหลายองค์ ตัวอย่างที่น่าสนใจมีดังนี้

4.3.1 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสร้างตามคติพระพุทธรูปศาสนาวัชรยาน หล่อด้วยสำริดขนาดสูง 21.20 เซนติเมตร พระโพธิสัตว์องค์นี้ส่วนล่างตั้งแต่พระโสณีถึงพระบาทชำรุดหักหายไป มีลักษณะพระพักตร์รูปไข่ ทรงเกล้าพระเกศาเป็นมุ่นมวยแบบนักพรต เรียกว่า “ชฎามุกฏ” ด้านหน้าชฎามุกฏประดับด้วยรูปพระอมิตาภะ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระเศียรประดับด้วยกระบังหน้า พระกรรณสวมกุณฑลยาวจดพระอังสาทั้งสอง มี 2 พระกร พระหัตถ์ขวาขขึ้นระดับพระโสณี แสดงปางวิตรรกะ พระหัตถ์ซ้ายขขึ้นระดับพระโสณีทรงถือหม้อน้ำ และทรงสะพายพระภูษาขาวเฉียงจากพระอังสาซ้ายลงไปถึงพระโสณีด้านขวา พระโพธิสัตว์องค์นี้มีลักษณะคล้ายกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดที่พบในแถบลุ่มน้ำกฤษณาของประเทศอินเดีย สมัยราชวงศ์ปัลลวะ ซึ่งมีอายุระหว่าง พ.ศ.

¹มานิต วัลลิโกคม. “สภาพของอาณาจักรต่าง ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ”, ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ - โบราณคดีศรีวิชัย. 2525. หน้า 83 - 84.

1143 - พ.ศ. 1393¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

4.3.2 พระพุทธรูป เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด พบบนควนพูนพิน มีขนาดสูง 10.50 เซนติเมตร สภาพชำรุด มีเฉพาะพระเศียรและองค์พระ พระพักตร์มีลักษณะกลม พระเศียรมีเม็ดพระศกใหญ่ ขมวดเป็นรูปก้นหอยอุษณิษะนูนต่ำมาก พระศอเป็นลอน ครองจีวรเป็นริ้ว พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปศิลปะอินเดียแบบอมราวดีตอนปลาย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

4.4 เหรียญเงินอาหรับ เป็นเหรียญที่ทำจากเงิน ชาวบ้านขุดพบในซากอิฐบนควนพูนพิน ลักษณะเป็นเหรียญกลม มีอักษรจารึกเป็นภาษาอาหรับแบบเดียวกับที่พบบริเวณเมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอายุประมาณ พ.ศ. 1310³

4.5 ลูกปัด โบราณวัตถุอีกประเภทหนึ่งที่ขุดพบจำนวนมากบริเวณควนพูนพิน ได้แก่ ลูกปัดทำจากหินและแก้ว เป็นลูกปัดสีขาว สีม่วง สีน้ำเงิน และบางแบบทำเป็นลูกปัดสอดสีเป็นเส้น ลูกปัดเหล่านี้มีลักษณะแบบเดียวกับที่พบบริเวณชุมชนโบราณควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ชุมชนเขาศรีวิชัย และบริเวณแหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า 21

- 23.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 120.

³มานิต วัลลิโกดม. สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. 2521. หน้า 28.

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเป็นชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม และเป็นเมืองท่าทางด้านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ โดยได้รับอิทธิพลทางด้านสังคม วัฒนธรรม และศาสนา จากชาวอินเดีย จีน และอาหรับ ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกลายเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ดังเห็นได้จาก โบราณวัตถุสถานที่ค้นพบในบริเวณนี้ มีจำนวนมากมายังหลายรูปแบบ หลายยุคหลายสมัยล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนส่วนนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถานที่ตั้ง

ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย มีที่ตั้งตามเขตการปกครอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพุนพินไปทางทิศเหนือ ประมาณ 6 กิโลเมตร และมีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้ง 9 องศา 9 ลิปดา 15 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวง 9 องศา 13 ลิปดา 35 พิลิปดา ตะวันออก

2. สภาพทั่วไป

ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองพุนพิน ซึ่งเป็นคลองสาขาหนึ่งที่แยกจากแม่น้ำตาปีบริเวณควนท่าข้ามหรือควนพุนพิน ไหลผ่านชุมชนเขาศรีวิชัยไปออกอ่าวบ้านดอน ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร บริเวณชุมชนเขาศรีวิชัยโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มกว้างขวางเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีพื้นที่ราบริมฝั่งคลองพุนพินในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ - ทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีความหรือเนินเขาที่สำคัญ 5 แห่ง ได้แก่ เขาหิน เขาจรเข้ เขาศรีวิชัย เขาพระอานนท์ และเขาชัยสน เนินเขาเหล่านี้อยู่ในแนวที่ต่อเนื่องกัน เป็นแหล่งที่ได้พบซากโบราณสถานที่แสดงให้เห็นว่าเป็นแหล่งศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนมาก่อน แหล่งศาสนสถานที่สำคัญ เช่น เทวาลัยพระนารายณ์บนเขาศรีวิชัย อุโบสถและเจดีย์บนเขาพระอานนท์ เป็นต้น ส่วนบริเวณเชิงเขาระหว่างพื้นที่ราบไปจดคลองพุนพิน มีร่องรอยของสายน้ำเล็ก ๆ ที่ตื้นเขินมากแล้ว ไหลไปออกคลองพุนพินทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชาวบ้านเรียกว่า “คลองบางร้อนทอง” ซึ่งเป็นบริเวณที่ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากมายัง เช่น เทวรูป พระพุทธรูป พระพิมพ์ ลูกปัด ตราประทับ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ อีกจำนวนมาก เป็นต้น

3. ประวัติชุมชน

ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเป็นชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดีย เมื่อสมัย พ.ศ. 1000 หรือประมาณ 1100 ปีมาแล้ว¹ โดยการนำเทวรูปพระนารายณ์เข้ามาประดิษฐานไว้บนเขาศรีวิชัย ทำให้ศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ในบริเวณนี้ และบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเดิมคงเป็นเมืองท่าเรือโบราณที่มีความสำคัญ แต่เป็นเมืองที่ไม่ปรากฏภูมิกำหนดที่แสดงอาณาเขตชุมชนอย่างชัดเจน ดังเห็นได้จากตำนานในท้องถิ่น ที่กล่าวถึงเขาศรีวิชัยและเทวรูปพระนารายณ์ไว้ว่า ครั้งหนึ่งมีเศรษฐีคนหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และในบ้านของเศรษฐีมีทาสรับใช้สองคนผิวเมืง ทาสมีบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อ “อ้ายทอง” สมัยเด็ก ๆ อ้ายทองเป็นเด็กชนมมาก ในสมัยนั้นกลางคืนจะตามไฟด้วย “ไต้” ซึ่งทำจากกระบอกไม้ไผ่เอาน้ำมันชันหรือน้ำมันยางใส่ในกระบอกพร้อมกับเปลือกไม้แล้วจุดไฟโดยใช้ไม้เคาะ ครั้งหนึ่งอ้ายทองใช้ไม้เคาะกระบอกไม้ไผ่ ทำให้น้ำมันที่เดือดอยู่ข้างในกระเด็นไปถูกแก้มด้านขวาของอ้ายทองเป็นแผลเป็น ทาสทั้ง 2 เห็นว่าอ้ายทองชนและคือจึงได้เขียนตีอ้ายทอง ทำให้อ้ายทองโกรธมากหนีออกจากบ้านไปทางทิศใต้ต่อมาอีกประมาณ 20 ปี ได้มีเรือค้าขายเข้ามาจอดเทียบท่าบริเวณเขาศรีวิชัยจำนวนมาก เรือสินค้าแต่ละลำมีขนาดใหญ่ และมีเรือพ่วงท้ายหลายลำ ทาส 2 ผิวเมืงได้ไปซื้อสินค้าที่ทำเรือได้พบกับผู้ควบคุมเรือก็จำได้ว่าเป็นลูกชายของตนเองที่ได้ออกจากบ้านไปนานแล้ว เพราะมีแผลเป็นที่แก้มขวาแต่ก็ไม่กล้าถาม ต่อมาอีก 1 ปี เรือสินค้าลำเดิมก็เข้ามาค้าขายอีก 2 ผิวเมืงก็ตัดสินใจจะไปถามผู้คุมเรือ ทาส 2 ผิวเมืงได้คำข่าวว่า ข่าวเหนียวคำ 1 กระสอบ และกล้วย 1 หวี ซึ่งของเหล่านี้เป็นสิ่งที่อ้ายทองชอบมาก เมื่อไปพบนายเรือ ๆ ก็ไม่ยอมรับว่าเป็นอ้ายทอง แต่บอกว่าเขาเป็นแขก บ้านเดิมอยู่ที่เกาะชวา ไม่เคยมีพ่อแม่อยู่ที่เขาศรีวิชัย เพราะอ้ายทองมีความละอายกลัวลูกน้องจะรู้ชาติกำเนิดที่แท้จริง จึงไม่ยอมรับ 2 ผิวเมืงเป็นพ่อแม่ของตัวเอง 2 ผิวเมืงจึงพูดขึ้นว่า ถ้าเขาไม่ใช่อ้ายทองก็นับว่าเขาเป็นคนดี แต่ถ้าหากว่าเป็นอ้ายทองพบพ่อแม่แล้วทำไมรู้จักก็ถือว่าเป็นคนไม่ดี หากเดินทางมาค้าขายอีกก็ขอให้มีความเป็นไป พอรุ่งขึ้นอีกปีหนึ่ง เรือลำนี้ก็เข้ามาค้าขายอีก เมื่อเรือเข้ามาเทียบท่าได้ไม่นาน ได้เกิดลมพายุพัดมาทางทิศตะวันออก พัดลูกเรืออ้ายทองไปกระแทกกับก้อนหินที่อยู่ระหว่างเกาะเล็ก ๆ สองเกาะ คือ เกาะทางทิศเหนือ (เขาศรีวิชัย) และเกาะทางทิศใต้ (เขานรเศรษฐ) ทำให้เรือขาดเป็น 2 ท่อน พวกลูกเรือจึงขนเอาสมบัติข้าวของขึ้นไปไว้บนเขาศรีวิชัยและที่ท้ายเรือมีเทวรูปพระนารายณ์ 1 องค์ ลูกเรือได้ยกไปไว้บนยอดเขาศรีวิชัย²

¹พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านคอน. 2529. หน้า 31.

²จิราภรณ์ เพชรนาค และคณะ. วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ ตำบลเขาศรีวิชัย อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. 2525. หน้า 137 - 138.

จากตำนานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเป็นเมืองท่าค้าขายกับชุมชนภายนอกมาแล้วในอดีต ดังที่ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ¹ ได้กล่าวว่า ชุมชนบริเวณนี้ได้รับวัฒนธรรมจากดินแดนโพ้นทะเลมาไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ 11 - 14 มีการติดต่อทางการค้ากับอินเดีย จีน และอาหรับ หลักฐานที่สามารถกำหนดอายุได้ ได้แก่ รูปเคารพในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ภาชนะดินเผา และเครื่องถ้วยจีน ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 เป็นช่วงสมัยที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านพุทธศาสนาเถรวาทมหานิกาย จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 19 - 21 จึงกลายเป็นชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายแบบลังกาวงศ์ และต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 บ้านเมืองวุ่นวายไม่สงบสุข ทำให้วัดวาอารามขาดการบำรุงรักษา เป็นเหตุให้วัดต่าง ๆ ซ้ำรูดทรุดโทรมไประยะหนึ่ง จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชุมชนบริเวณนี้ก็กลับได้รับการพัฒนาเจริญขึ้นตามลำดับจนปัจจุบัน

4. โบราณวัตถุสถาน

ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเป็นแหล่งที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญอย่างขึงแห่งหนึ่งในภาคใต้ของไทยหรือเป็นแหล่งสำคัญในเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากได้ค้นพบหลักฐานโบราณวัตถุสถานหลายยุคหลายสมัยทับถมกระจายอยู่ทั่วไปทั้งบนเนินเขาและบนพื้นราบ เช่น ซากเทวสถาน เทวรูป พระโพธิสัตว์ พระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด เครื่องประดับ เหรียญเงินตรา เป็นต้น โบราณวัตถุสถานเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญและภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดที่จะนำมาศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.1 เขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ เป็นภูเขาหรือเนินเขาลูกโคกที่ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองพุนพินในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ - ทิศตะวันตกเฉียงใต้ เนินเขานี้ประกอบด้วยหินดินดานผสมดินลูกรัง มีขนาดกว้างประมาณ 100 เมตร ยาวประมาณ 650 เมตร สูงประมาณ 21 - 30 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ บนภูเขาเป็นป่ารกทึบและมีที่ราบไปตามแนวสันเขา ขนาดกว้างประมาณ 45 - 50 เมตร ชาวบ้านได้ขึ้นไปจับจองทำเป็นสวนยางพาราและหาของป่าอยู่เสมอ โดยมีทางขึ้นภูเขา 2 ทาง ได้แก่ ทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

เขาศรีวิชัยเดิมชาวบ้านเรียกว่า “เขาพระนารายณ์” ตามชื่อเทวรูปพระนารายณ์ที่พบประดิษฐานอยู่บนยอดเขานี้ แต่ต่อมาอย่างน้อย พ.ศ. 2445 ได้พบหลักฐานการเรียกชื่อเขาศรีวิชัยและวัดเขาศรีวิชัย ในหนังสือสัญญาการรับหมาก่อสร้างกฎ 3 หลัง ของวัดเขาศรีวิชัย ลงวันที่

¹ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “พุนพิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2527.

24 กันยายน ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) โดยเรียกชื่อและเขียนไว้ว่า “เขาศรีวิชัย”¹ แต่อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2479 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งนี้ใช้ชื่อว่า “เขาพระนารายณ์” มิใช่เขาศรีวิชัย แต่กลับเรียกชื่อวัดว่า “วัดศรีวิชัย”² แสดงให้เห็นว่าชื่อที่ใช้เรียกภูเขานี้ได้อย่างแท้จริงตามที่ชาวบ้านใช้เรียกกันเดิมเรียกว่า “เขาพระนารายณ์” ส่วนชื่อเขาศรีวิชัยคงจะมาเรียกกันภายหลัง

สิ่งสำคัญที่พบบนภูเขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์นี้ ได้แก่ ซากเนินโบราณสถานก่อด้วยอิฐและหิน จำนวน 8 แห่ง โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ บริเวณยอดเขาทางด้านทิศใต้ มีจำนวน 4 แห่ง และบริเวณยอดเขาทางด้านทิศเหนือ มีจำนวน 4 แห่ง นอกจากนี้ยังได้พบซากเนินโบราณสถานบริเวณเชิงเขาอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 10 แห่ง โดยได้พบทางด้านทิศตะวันตกของภูเขา จำนวน 8 แห่ง และทางด้านทิศตะวันออกของภูเขา จำนวน 2 แห่ง และทางทิศตะวันออกของภูเขานี้ยังพบถ้ำอีก 1 แห่ง ซากหรือเนินโบราณสถานเหล่านี้ จากข้อมูลการสำรวจจุดแต่ง จุดค้น แหล่งโบราณสถานเขาศรีวิชัยของนางคราญ ศรีชาย และวรวิทย์ หัสภาค³ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รายงานการสำรวจโบราณสถานเขาศรีวิชัยไว้ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 เนินโบราณสถานบริเวณยอดเขาศรีวิชัย บนยอดเขาศรีวิชัยมีเนินโบราณสถาน 8 แห่ง โดยนับจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือของภูเขา มีรายละเอียดดังนี้

เนินโบราณสถานหมายเลข 1 เป็นเนินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว 45 เมตร มีแนวก่อหินขนาดใหญ่ก่อเรียงเป็นชั้น ๆ คล้ายกำแพงหิน สูงประมาณ 1.20 - 2.00 เมตร แนวหินนี้อยู่ทางทิศใต้สุดของเนิน ก่อเป็นแนวยาวตามความกว้างของสันเขาในแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก ยาวประมาณ 45 เมตร ทางทิศใต้ของแนวหินนี้ได้พบอิฐฉาบเป็นรูปวงกลม ซึ่งถ้าจะเป็นส่วนหนึ่งของเสาที่รองรับอาคาร และตรงกลางเนินโบราณสถานก่อนไปทางทิศใต้ มีเนินดินรูปสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 15 เมตร ยาว 18 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ตอนบนสุดของเนินมีก้อนหินทรายแดงขนาดใหญ่ 2 ก้อน ขนาดกว้างยาว 74 เซนติเมตร หนา 35 เซนติเมตร มีรอยสลักเป็นรูปวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 53 เซนติเมตร ซึ่งน่าจะเป็นหินฐานเสาหรือบาทเสารับเครื่องบน เนินโบราณสถานแห่งนี้ปัจจุบันได้รับการขุดแต่งจากกรมศิลปากรเรียบร้อยแล้ว

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “พูนดิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2524.

² นางคราญ ศรีชาย และวรวิทย์ หัสภาค. “รายงานเบื้องต้น : การสำรวจ จุดแต่ง จุดค้น แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่ การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 272.

³ เรื่องเดิม. 279.

เนินโบราณสถานหมายเลข 2 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 1 ระยะห่างประมาณ 6 - 8 เมตร มีแนวหินก่อเรียงซ้อนกันเป็นฐานอาคารทางด้านทิศใต้ของเนิน สูงประมาณ 3 เมตร และใกล้ ๆ กับแนวฐานหินตรงมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 30 เมตร สูงประมาณ 1.50 เมตร

เนินโบราณสถานหมายเลข 3 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 2 ตัวเนินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 30 เมตร สูง 2.10 เมตร บริเวณเนินพบอิฐแตกหักกระจายอยู่ทั่วไป และเนื่องจากโบราณสถานหมายเลข 2 กับหมายเลข 3 อยู่ใกล้กันมาก จึงอาจเป็นไปได้ว่า โบราณสถานทั้ง 2 แห่ง น่าจะตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน

เนินโบราณสถานหมายเลข 4 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 3 ระยะห่างประมาณ 50 เมตร เนินดินรูปสี่เหลี่ยมกว้าง 50 เมตร ยาว 60 เมตร สูง 1.50 เมตร บนเนินได้พบเศษอิฐกระจายอยู่จำนวนมาก อิฐบางก้อนมีลักษณะเป็นส่วนประกอบของลวดบัวฐานอาคารสถาปัตยกรรม

เนินโบราณสถานหมายเลข 5 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 4 ระยะห่างประมาณ 150 เมตร มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว 30 เมตร สูง 1.50 เมตร ที่ขอบเนินทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้พบแนวฐานหินก่อเป็นแนวซ้อนกันสูงประมาณ 3 เมตร ตรงกลางเนินมีลักษณะเป็นบ่อขนาดใหญ่ มีความลึกประมาณ 1 เมตร น่าจะเป็นบ่อที่เกิดจากการลักลอบขุดหาสมบัติมากกว่าจะเป็นบ่อน้ำธรรมชาติ นอกจากนั้นยังได้พบอิฐกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งอิฐบางก้อนมีลักษณะเป็นอิฐธากรูปฐานบัวที่เป็นส่วนประกอบของฐานอาคาร

เนินโบราณสถานหมายเลข 6 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 5 ระยะห่างประมาณ 20 เมตร มีลักษณะเป็นฐานอิฐหนาแน่นมาก รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาวประมาณ 25 เมตร กลางเนินมีร่องรอยของการลักลอบขุดหาสมบัติเป็นหลุมลึก ประมาณ 1 เมตร

เนินโบราณสถานหมายเลข 7 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 6 ระยะห่างประมาณ 30 เมตร มีลักษณะเป็นฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว ประมาณ 25 เมตร กลางเนินมีหลุมที่เกิดจากการลักลอบขุดหาสมบัติ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.20 เมตร ลึก 1 เมตร เนินโบราณสถานนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ฐานพระนารายณ์”

เนินโบราณสถานหมายเลข 8 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 7 ระยะห่างประมาณ 30 เมตร มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีขนาดกว้างยาว ประมาณ 25 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร มีเศษอิฐและหินกระจายอยู่ทั่วไป และมีร่องรอยหลุมที่เกิดจากการลักลอบขุดหาสมบัติลึกประมาณ 1.50 เมตร เนินโบราณสถานแห่งนี้เป็นจุดสุดท้ายของโบราณสถานบนยอดเขาศรีวิชัย ซึ่งสันเขาทางทิศเหนือจะมีความสูงกว่าสันเขาทางด้านทิศใต้ โดยมีแนวสูงสุดอยู่บริเวณเนินโบราณสถานฐานพระนารายณ์

4.1.2 เนินโบราณสถานบริเวณเชิงเขาศรีวิชัย บริเวณเชิงเขาได้พบเนินโบราณสถาน จำนวน 10 แห่ง แบ่งเป็นเนินโบราณสถานทางทิศตะวันตกของภูเขา จำนวน 8 แห่ง และทางทิศตะวันออกของภูเขา 2 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

4.1.2.1 เนินโบราณสถานทางด้านทิศตะวันตกของภูเขา จำนวน 8 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

เนินโบราณสถานหมายเลข 1 ตั้งอยู่เชิงเขาในแนวเดียวกับโบราณสถานหมายเลข 2 บนยอดเขามีลักษณะเป็นเนินหรือโคกสูงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 15 เมตร ยาว 20 เมตร สูง 2 เมตร ฐานอาคารก่อเป็นแนวหินซ้อนกันขึ้นมาหลายชั้น

เนินโบราณสถานหมายเลข 2 ตั้งอยู่เชิงเขาติดกับเนินโบราณสถานหมายเลข 1 ทางด้านทิศเหนือเข้าใจว่าเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน มีลักษณะเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 30 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ฐานล่างของเนินดินก่อเป็นแนวหินวางซ้อนกันอยู่เป็นชั้น

เนินโบราณสถานหมายเลข 3 ตั้งอยู่เชิงเขาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเนินโบราณสถานหมายเลข 2 ระยะห่างประมาณ 50 เมตร เป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 34 เมตร สูงประมาณ 1.80 เมตร บริเวณเนินดินพบเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วไป

เนินโบราณสถานหมายเลข 4 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเนินโบราณสถานหมายเลข 3 ระยะห่างประมาณ 20 เมตร เป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้าง 15 เมตร ยาว 25 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร เนินโบราณสถานแห่งนี้ถูกทำลายจากการปรับพื้นที่เพื่อปลูกสวนยางพารา พบซากอิฐกระจายอยู่ทั่วไป

เนินโบราณสถานหมายเลข 5 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเนินโบราณสถานหมายเลข 4 ระยะห่างประมาณ 25 เมตร เป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 25 เมตร สูงประมาณ 1.50 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกทำลายจากการปรับพื้นที่เพื่อปลูกสวนยางพารา

เนินโบราณสถานหมายเลข 6 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเนินโบราณสถานหมายเลข 5 ระยะห่างประมาณ 30 เมตร เป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 30 เมตร ยาว 40 เมตร สูงประมาณ 1.80 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกทำลายจากการปรับพื้นที่เพื่อทำสวนยางพารา ทางทิศตะวันตกของเนินดิน มีร่องรอยของการเรียงอิฐเป็นฐานอาคาร

เนินโบราณสถานหมายเลข 7 ตั้งอยู่ติดกับเนินโบราณสถานหมายเลข 6 ทางด้านทิศเหนือเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 40 เมตร ยาว 45 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกปรับพื้นที่เพื่อทำสวนยางพารา แต่ทางทิศตะวันตกมีร่องรอยการเรียงหินเป็นฐานของอาคาร

เนินโบราณสถานหมายเลข 8 ตั้งอยู่ติดกับเนินโบราณสถานหมายเลข 6 และหมายเลข 7 ทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งติดกับเนินเขา มีลักษณะคล้ายกับแนวคันคู ขนาดกว้าง 20 เมตร

ยาว 60 เมตร ใกล้เคียง ๆ กับเนินเคยมีบ่อน้ำ แต่ปัจจุบันพื้นที่ถูกปรับพื้นที่เพื่อทำสวนขางพารา พบเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนทางทิศเหนือของเนินโบราณสถานหมายเลข 8 เป็นแหล่งที่ชาวบ้านขุดดินไปขายทำให้พื้นที่กลายเป็นสระน้ำขนาดใหญ่

4.1.2.2 เนินโบราณสถานทางด้านทิศตะวันออกของภูเขา พบจำนวน 2 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

เนินโบราณสถานหมายเลข 1 ตั้งอยู่เชิงเขาด้านทิศตะวันออก ตรงกับเนินโบราณสถานหมายเลข 7 บนยอดเขา หรือตรงกับฐานพระนารายณ์ สภาพทั่วไปเป็นป่ารก แต่พอสังเกตได้ว่าการเรียงหินซ้อนกันคล้ายกับฐานอาคาร มีขนาดสูงประมาณ 1.20 เมตร

เนินโบราณสถานหมายเลข 2 ตั้งอยู่ติดกับเนินโบราณสถานหมายเลข 1 ทางด้านทิศใต้ ตรงกับแนวโบราณสถานหมายเลข 6 บนยอดเขา มีลักษณะเป็นเนินดินสูงประมาณ 1.50 เมตร ตอนล่างเป็นแนวหินก่อเรียงเป็นฐานอาคาร

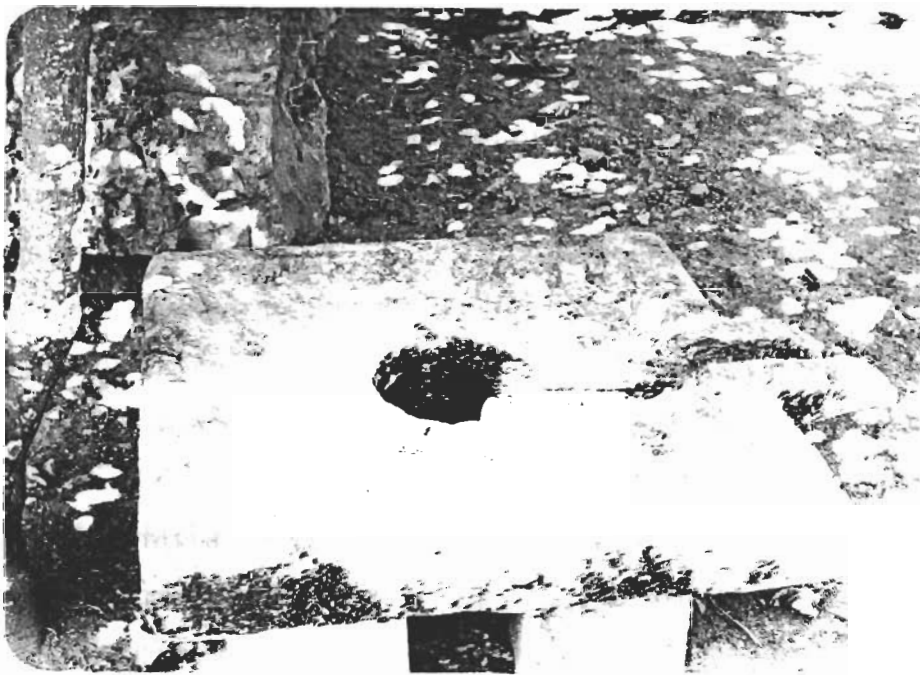
นอกจากโบราณสถานบนยอดเขาและเชิงเขาดังกล่าวมาแล้ว ยังพบว่าบริเวณรอบ ๆ เชิงเขาศรีวิชัยเดิมมีซากเนินดินที่เป็นโบราณสถานอีกหลายแห่ง แต่ถูกทำลายไปหมดแล้ว โดยเฉพาะเชิงเขาด้านทิศตะวันออกตรงบริเวณโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย และบริเวณวัดเขาศรีวิชัยเดิมมีเนินโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ขนาดใหญ่ 2 แห่ง ปัจจุบันได้มีการปรับพื้นที่เป็นที่ราบหมดแล้ว แต่ยังปรากฏร่องรอยของซากอิฐ หินชนดิประตุ หินกรอบประตุ หินชิ้นส่วนที่เป็นส่วนประกอบของอาคารสิ่งก่อสร้าง และแผ่นหินโซนิโทรณะ 2 - 3 ชั้น โบราณวัตถุเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ทั้งในบริเวณโรงเรียนและบริเวณวัดเขาศรีวิชัย มีแผ่นหินบางส่วนที่ทางโรงเรียนได้นำไปประดับไว้ที่ฐานเทวรูปพระนารายณ์สวมหมวกแขกจำลอง ซึ่งประดิษฐานไว้หน้าอาคารเรียน และยังได้พบชิ้นส่วนหินฐานเสาอีกจำนวน 2 ชิ้น ชิ้นหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของภูเขาตรงริมถนนเส้นทางไปวัดเขาพระอานนท์ มีลักษณะเป็นหินทรายรูปร่างไม่แน่นอน ตรงกลางสลักเป็นรูปวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 53 เซนติเมตร อีกชิ้นหนึ่งพบอยู่ทางทิศตะวันออกของเขานรเศรษฐ มีลักษณะเป็นหินปูนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว 86 เซนติเมตร ตรงกลางสลักเป็นรูปวงกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร

ส่วนทางทิศตะวันตกของเขาศรีวิชัยตรงบริเวณบ้านนายจรัส ทิพย์บรรพต เลขที่ 67/2 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เดิมมีเนินโบราณสถานก่อด้วยอิฐ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2527 ได้มีการปรับพื้นที่เพื่อปลูกผัก เนินโบราณสถานจึงถูกทำลายไปด้วย¹ ปัจจุบันยังมีเศษอิฐกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป สิ่งสำคัญที่ขุดพบ ได้แก่ หินชนดิประตุ ขนาดกว้าง 80 เซนติเมตร ยาว 174 เซนติเมตร

¹สัมภาษณ์นายจรัส ทิพย์บรรพต ที่บ้านเลขที่ 67/2 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2542.

ภาพประกอบที่ 64 ซากพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง พบภายในถ้ำเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย
อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณสมัยอยุธยา

ภาพประกอบที่ 65 โยนิโทระณะจำสลักหินพบบริเวณโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอ
พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

4.1.3 ถ้ำเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่เชิงเขาศรีวิชัยทางด้านทิศตะวันออก อยู่ห่างจากวัดเขาศรีวิชัยไปทางทิศเหนือ ประมาณ 200 เมตร ลักษณะเป็นเพิงหินที่น่าจะเกิดจากการเจาะหรือการตกแต่งเพิงหินธรรมชาติ ปากถ้ำหันไปทางทิศตะวันออก กว้าง 5 เมตร สูง 2.50 เมตร ลึก 7 เมตร ภายในถ้ำพบพระพุทธรูปสลักหินทรายแดง 3 - 4 องค์ อยู่ในสภาพชำรุดแตกหักเป็นชิ้น ๆ บางองค์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยฐานสลักเป็นรูปพญานาค 2 ตัว ไขว้หัวกัน พระพุทธรูปเหล่านี้คงสลักขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนจะประดิษฐานอยู่ภายในถ้ำมาแต่เดิมหรือมีการนำมาเก็บรักษาไว้ภายหลัง ยังไม่มีหลักฐานยืนยันที่แน่ชัด สภาพพื้นถ้ำถูกขุดทำลายเพื่อหาทรัพย์สมบัติเงินเสี้ยวหายเกือบหมด

นอกจากนี้ยังมีเพิงหินอีกหลายแห่งในบริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันออก พบเศษเครื่องปั้นดินเผาสมัยอยุธยาใช้สออิฐผู้ตาย ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณ

4.2 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ พระนารายณ์หรือพระวิษณุเป็นเทวรูปหรือรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งนิยมบูชาพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด โดยเฉพาะชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้มีการค้นพบเทวรูปพระนารายณ์อย่างน้อย 4 องค์ แต่ละองค์มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 1 เป็นเทวรูปจำหลักหินพบที่ฐานพระนารายณ์หรือเทวาลัยบนยอดเขาศรีวิชัย และต่อมา พ.ศ. 2470 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้นำเทวรูปองค์นี้ไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พระนารายณ์องค์นี้มีลักษณะเป็นเทวรูปประทับยืนตรง ขนาดสูง 170 เซนติเมตร ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเศียรทรงสวมกิริฎ มุกฎทรงสูงหรือทรงกระบอกคล้ายหมวกแขกอินเดีย ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พระนารายณ์สวมหมวกแขก” พระเนตรเปิดมองตรง พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์แถมยิ้มเล็กน้อย มี 4 พระกร พระกรขวาและพระกรซ้ายด้านบนที่ยกขึ้นหักหายไป ส่วนพระกรขวาด้านหน้าห้อยลงในแนวพระวรกาย พระหัตถ์ขวาสลักติดกับพระโสณีทรงถือธรรณีหรือก้อนดิน แต่ก้อนดินได้ชำรุดหักหายไป พระกรซ้ายด้านหน้าห้อยลงในแนวพระวรกาย พระหัตถ์ซ้ายสลักติดกับพระโสณีทรงถือคทายาวลงไปจดฐาน แต่ตัวคทาได้ชำรุดหักหายไป พระวรกายมีกายภาพแบบเหมือนจริง มีลักษณะองอาจ ผึ่งผาย พระอังสาทั้ง 2 กว้าง พระอุระนูนเล็กน้อย บนพระองค์เล็ก ทรงสวมพระภูษายาวถึงพระขงฆ์แบบโจงหรือแบบโสร่งของอินเดีย ชายพระภูษาขมวดไว้ด้านหลังได้พระนาภี สลักเป็นแผ่นยาวลงไปจดฐานระหว่างพระบาททั้งสอง คาดรัดด้วยเชือกหรือสายรัดประคดผูกเป็นโบไว้ได้พระนาภี และทรงคาดพระภูษาเฉียงจากพระโสณีด้านซ้ายไปด้านขวาแล้วผูกเป็นโบไว้ได้พระหัตถ์ขวาล่าง เทวรูปองค์นี้คงได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยหลังคุปตะหรือสมัยราชวงศ์ปัลลวะ ดังที่หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ทรงเสนอความเห็นเกี่ยวกับเทวรูปองค์นี้ไว้ว่า “มีลักษณะคล้ายคลึงกับเทวรูปในศิลปะสมัยหลังคุปตะ คือสมัยราชวงศ์ปัลลวะทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย ในราวพุทธศตวรรษ

ภาพประกอบที่ 66 ธรณีประตู่จำหลักหิน ขุดพบในบริเวณบ้านของนายจรัส ทิพย์บรรพต ทางทิศตะวันออกของเขาศรีวิชัย อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ภาพประกอบที่ 67 เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบบนยอดเขาศรีวิชัย อำเภอ
พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ภาพประกอบที่ 68 เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหินบุคพบที่เชิงเขาศรีวิชัยทางด้านทิศใต้
อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ที่ 12 เป็นอันมาก”¹ ส่วน พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุเทวรูปพระนารายณ์ไว้สอดคล้องกัน โดยกำหนดอายุอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1200 - พ.ศ. 1250 และยังได้เสนอความเห็นไว้ว่า “ประติมากรรมรูปพระวิษณุในยุคนี้มีลักษณะใกล้เคียงกันมากกับรูปพระวิษณุในศิลปะของอาณาจักรเจนละของเขมร และที่พบที่อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรีอีกด้วย”²

4.2.2 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 2 เป็นเทวรูปจำหลักจากหิน จุดพบที่เชิงเขาศรีวิชัยด้านทิศใต้ เมื่อ พ.ศ. 2494 สภาพชำรุดไม่มีพระเศียร พระกรและพระบาทหักหายไป มีขนาดสูง 40 เซนติเมตร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เทวรูปองค์นี้แม้ว่าพระเศียร พระกรขวาและซ้ายด้านหลัง และพระบาทจะชำรุดหักหายไป แต่ลักษณะทางศิลปะมีลักษณะเหมือนกับเทวรูปพระนารายณ์สวมหมวกแขกที่พบบนยอดเขาศรีวิชัย คือ พระกรขวาด้านหน้าทอดลง พระหัตถ์ขวาสลักติดกับพระโสณิทรงถือธรรณีหรือก้อนดิน พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้าสลักติดกับพระโสณิทรงถือคทา แต่ตัวทาทหักหายไป พระวรกายมีกายภาพเหมือนจริง พระอังก้าทั้ง 2 กว้าง พระอุระนูน ทรงพระภูษาแบบโจงหรือแบบโสร่ง ขมวดไว้ด้านหน้าได้ พระนาภีและผูกรัดด้วยเชือกหรือสายรัดประคด ผูกเป็นโบไว้ด้านหน้า และยังคงพระภูษาเฉียงจากพระโสณิด้านซ้ายไปด้านขวาผูกเป็นโบไว้ได้พระหัตถ์ขวา เทวรูปองค์นี้ พริยะ ไกรฤกษ์³ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13 หรือประมาณ พ.ศ. 1200 - พ.ศ. 1250

4.2.3 พระนารายณ์ องค์ที่ 3 เป็นเทวรูปจำหลักหินพบที่บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เป็นเทวรูปประทับยืนอยู่ในสภาพชำรุดมากเหลือเฉพาะองค์เทวรูป มีลักษณะคล้ายกับเทวรูปพระนารายณ์พบที่ศาลพระนารายณ์กลางเมืองเวียงสระ คือมีพระวรกายแบบเหมือนจริง พระอังก้ากว้าง พระอุระนูน ทรงพระภูษาแบบโจงหรือแบบโสร่ง มีชายพระภูษาขมวดไว้ด้านหน้า และคาดทับด้วยพระภูษาเป็นแผ่นได้พระนาภี เทวรูปองค์นี้ พริยะ ไกรฤกษ์⁴ กำหนดอายุไว้ประมาณครั้งหลังของพุทธศตวรรษที่ 12 หรือประมาณ พ.ศ. 1150 - พ.ศ. 1200 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วังจันทร์เกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2.4 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 4 เป็นเทวรูปจำหลักหิน พบที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยอยู่ในสภาพชำรุด มีลักษณะพระอังก้ากว้าง พระอุระเล็กสูง บั้นพระองค์คอด พระโสณิผาย ต้นพระเพลาใหญ่ พระขงฆ์ใหญ่ พระบาทโต พระกรทั้ง 4 หักหายไป ทรงพระภูษาโจงขาวหรือแบบโสร่ง ขมวดชายพระภูษาเป็นปมไว้ด้านหน้าได้พระนาภี มีอายุประมาณครั้ง

¹หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 19.

²พริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า 38.

³พริยะ ไกรฤกษ์. “พระวิษณุ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2384.

⁴เรื่องเดิม. หน้า 2583.

หลังของพุทธศตวรรษที่ 13' หรือประมาณ พ.ศ. 1250 - พ.ศ. 1300 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วังจันทร์เกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.3 วัดเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่เชิงเขาศรีวิชัยทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ในหมู่ที่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้ง 9 องศา 9 ลิปดา 15 ฟลิปดา เหนือ และเส้นแวง 99 องศา 13 ลิปดา 35 ฟลิปดา ตะวันออก

วัดเขาศรีวิชัย เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดหัวเขาบน” คู่กับวัดเขาพระอานนทที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหัวเขาล่าง” เนื่องจากวัดเขาศรีวิชัยตั้งอยู่เหนือน้ำและวัดเขาพระอานนทตั้งอยู่ใต้น้ำของคลองพุนพิน จึงเป็นที่มาของชื่อวัดทั้ง 2 ส่วนชื่อของวัดเขาศรีวิชัยนั้นคงใช้เรียกกันมาแล้วอย่างน้อย พ.ศ. 2445 ดังหลักฐานในสัญญาจ้างมหาสร้างกุฏิ 3 หลัง ลงวันที่ 24 กันยายน ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

วัดเขาศรีวิชัยจะสร้างขึ้นในสมัยใดยังไม่มีความแน่ชัด แต่ถ้าพิจารณาจากหลักฐานโบราณวัตถุสถานที่พบในบริเวณวัด อันได้แก่ ใบพิทธเสมา และพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ภายในถ้ำเขาศรีวิชัย วัดนี้คงสร้างมาแล้วอย่างน้อยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โบราณวัตถุสถานที่สำคัญของวัดเขาศรีวิชัยปัจจุบันมีดังนี้

อุโบสถ ตั้งอยู่บนเนินสูงติดกับเขาศรีวิชัย เป็นอุโบสถทรงโถงสร้างด้วยไม้ ต่อมาได้บูรณะใหม่และปรับเปลี่ยนเป็นอุโบสถก่ออิฐถือปูน ภายในมีพระประธานปูนปั้นปางมารวิชัย 1 องค์ รอบอุโบสถมีใบพิทธเสมาสลักหินทรายแดง ประดิษฐานบนฐานบัวปูนปั้น 2 ชั้น ใบพิทธเสมาสลักกลดลายบัวหงายที่ฐาน เอวเสมาสลักเป็นลายกนก ส่วนยอดใบพิทธเสมาสลักเป็นลายดอกไม้ 4 กลีบ บางใบสลักเป็นลายกนกรูปสามเหลี่ยม แต่ละใบสลักฝีมือไม่เหมือนกัน ซึ่งคงสลักขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

กุฏิเรือนไทย สร้างขึ้นติดกัน จำนวน 3 หลัง เมื่อ พ.ศ. 2445 เป็นกุฏิทรงเรือนไทยที่สร้างด้วยไม้ยกพื้นสูง มีหน้าจั่ว 3 ด้าน หันไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ บันไดทางขึ้นมี 2 ด้าน คือทางด้านทิศใต้และทิศเหนือ ภายในบริเวณช่องลมแกะสลักไม้เป็นลายดอกไม้และใบไม้สวยงาม กุฏิหลังนี้ใช้เป็นที่จำพรรษาของเจ้าอาวาสมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังใช้เป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่พบในบริเวณชุมชน โบราณเขาศรีวิชัยไว้จำนวนหนึ่ง

เทวรูปพระนารายณ์สวมหมวกแขกจำลอง เนื่องจากเดิมบนยอดเขาศรีวิชัยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้านมาก พอถึงเดือน 5 ในเทศกาลสงกรานต์ทุกปี

นางคราญ ศรีชาย และวรวิทย์ หัสภาค. “รายงานเบื้องต้น : การสำรวจ ขุดแต่ง ขุดค้น แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่ การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน, 2543. หน้า 270.

๙

ภาพประกอบที่ 69 โบพัทธเสมาจำหลักหินทรายแดง วัดเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย

ชาวบ้านจะขึ้นไปบนยอดเขาเพื่อทำพิธีสงฆ์พระนารายณ์ โดยใช้น้ำมะพร้าวอ่อนเพราะถือว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์ แต่หลังจากนำเทวรูปพระนารายณ์ไปไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครแล้ว ชาวบ้านก็ไม่ได้ขึ้นไปสร้างพระนารายณ์อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการจำลองเทวรูปพระนารายณ์ปูนปั้นขึ้นจำนวน 2 องค์ องค์ใหญ่มีขนาดเท่ากับองค์เดิม ประดิษฐานไว้ภายในวัดเขาศรีวิชัย เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา และทำพิธีสงฆ์ในวันสงกรานต์ทุกปี ส่วนองค์เล็กนำไปประดิษฐานไว้หน้าอาคารเรียน โรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย¹

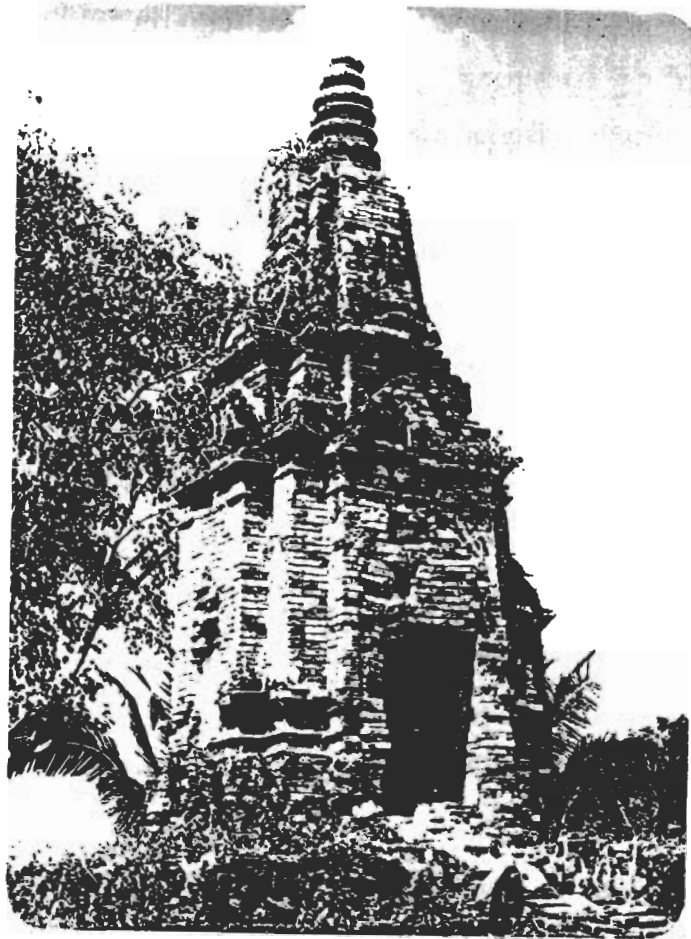
นอกจากนี้ในบริเวณวัดยังได้พบหลักฐานโบราณวัตถุสถานอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เช่น ชากอิฐ หินชนมประติมากรรม กรอบประติมากรรม ลูกปัดชนิดต่างๆ พระพิมพ์ดินเผา เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน โบราณเขาศรีวิชัยได้เป็นอย่างดี

4.4 วัดเขาพระอานนท์ ตั้งอยู่บริเวณเขาพระอานนท์ ซึ่งอยู่ห่างจากเขาศรีวิชัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 700 เมตร อยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ ระหว่างเส้นรุ้ง 9 องศา 9 ลิปดา 25 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 14 ลิปดา - พิลิปดาตะวันออก

วัดเขาพระอานนท์ วัดนี้คงตั้งชื่อตามชื่อพระอานนท์ พุทธสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล แต่ชาวบ้านในบริเวณนี้เรียกว่า “วัดหัวเขาล่าง” คู่กับวัดเขาศรีวิชัยที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหัวเขาบน” ตามประวัติของวัดกล่าวกันว่า มีพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระองค์หนึ่งเป็นผู้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับวัดน้ำรอบ ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน และวัดถ้ำสิงขร ตำบลถ้ำสิงขร อำเภอบางสะพานบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่บริเวณวัดเขาพระอานนท์ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ตั้งอยู่เชิงเขาทางทิศเหนือซึ่งเป็นที่ราบริมคลองพุนพิน เป็นเขตสังฆาวาส มีกุฏิ หอฉัน และสระน้ำที่ขุดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2537 ในการขุดสระนั้นได้พบซากเรือโบราณ 1 ลำ และเศษเครื่องปั้นดินเผาแบบน้ำเงิน - ขาว สมัยราชวงศ์เหม็งจำนวนหนึ่ง ส่วนที่ 2 ตั้งอยู่บนยอดเขา เป็นเขตพุทธาวาส โดยมีการปรับแต่งภูเขาก่อด้วยหินเป็นชั้น ๆ ถึง 4 ชั้น มีบันไดทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศเหนือ บนยอดเขาเป็นที่ตั้งของอุโบสถและเจดีย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

อุโบสถ ตั้งอยู่บนยอดเขา มีขนาดกว้าง 6.50 เมตร ยาว 12.70 เมตร เป็นอุโบสถก่อด้วยอิฐถือปูน ฐานสูงใช้ผนังรับน้ำหนักแทนเสา เครื่องบนเป็นไม้หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ได้รับการบูรณะใหม่หมดแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2534 เดิมใช้กระเบื้องชิงชามีลวดลายเทพนมและลายกนกแบบพุ่มข้าวบิณฑ์ ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากได้พบชิ้นส่วนกระเบื้องเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ภายในอุโบสถมีพระประธานขนาดใหญ่และพระพุทธรูปอื่น ๆ จำนวน 8 องค์ เป็นพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง แต่บางองค์ถูกพอกทับด้วยปูนขาว แสดงให้เห็นว่ามีการซ่อม

¹ สัมภาษณ์พระปลัดเอี่ยม เทวธมโม เจ้าอาวาสวัดเขาศรีวิชัย หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2542.

ภาพประกอบที่ 70 เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองบนยอดเขาพระอานนท์ วัดเขาพระอานนท์ ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2523 ก่อนการบูรณะใหม่)

แซมกันหลายครั้งแล้ว บางองค์ชำรุดไม่มีพระเศียร พระพุทธรูปเหล่านี้คงสลักขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา รอบอุโบสถมีใบพัทธสีมาสลักจากหินทรายแดง จำนวน 8 ใบ สลักขึ้นเกลี้ยง ๆ ไม่มีลวดลาย ศิลปะสมัยอยุธยา ส่วนภายในมุขด้านหน้าอุโบสถ สร้างเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ประทับนั่งห้อยพระบาทขนาดใหญ่ 1 องค์

เจดีย์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ แต่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเล็กน้อย มีขนาดกว้าง 3.20 เมตร สูงประมาณ 10 เมตร เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูน รูปทรงสี่เหลี่ยมหรือทรงปราสาท ที่ฐานย่อมุมไม้สิบสอง มีซุ้มพระทั้ง 4 ทิศ ซุ้มพระด้านทิศตะวันออกประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย 1 องค์ ที่ฐานย่อมุมแต่ละมุมมีลายปูนปั้นรูปหน้ายักษ์ เหนือซุ้มพระแต่ละซุ้ม ทำเป็นรูปหน้าจั่วเล็ก ๆ ลดหลั่นกัน 3 ชั้น หน้าจั่วชั้นล่างสุด เป็นลายปูนปั้นรูปราหูอมจันทร์ ชั้น 2 เป็นรูปเทพนม ชั้น 3 ไม่ปรากฏเป็นรูปอะไร เพราะพังไปหมดแล้ว ยกเว้นหน้าจั่วชั้น 2 ทางด้านทิศตะวันออกปั้นลวดลายเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ องค์เจดีย์เป็นแบบย่อมุมไม้สิบสอง ปล้องโถงเป็นแผ่นหรือบัวกลมขอดหักหายไป ปัจจุบันได้รับการบูรณะใหม่แล้ว เมื่อ พ.ศ. 2533 เจดีย์องค์นี้คงได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุไชยา ผสมกับเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองแบบอยุธยา ดังนั้นเจดีย์องค์นี้คงสร้างขึ้นประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย นอกจากนั้นทางทิศตะวันตกของเจดีย์ ยังมีเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูนองค์เล็ก เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองขอดหักหายไป เข้าใจว่าคงเป็นบัวเก็บบัฏฐิของอดีตเจ้าอาวาสในสมัยอยุธยาตามที่ตำนานได้เรียกว่า “ท่านเจ้าฟ้า”

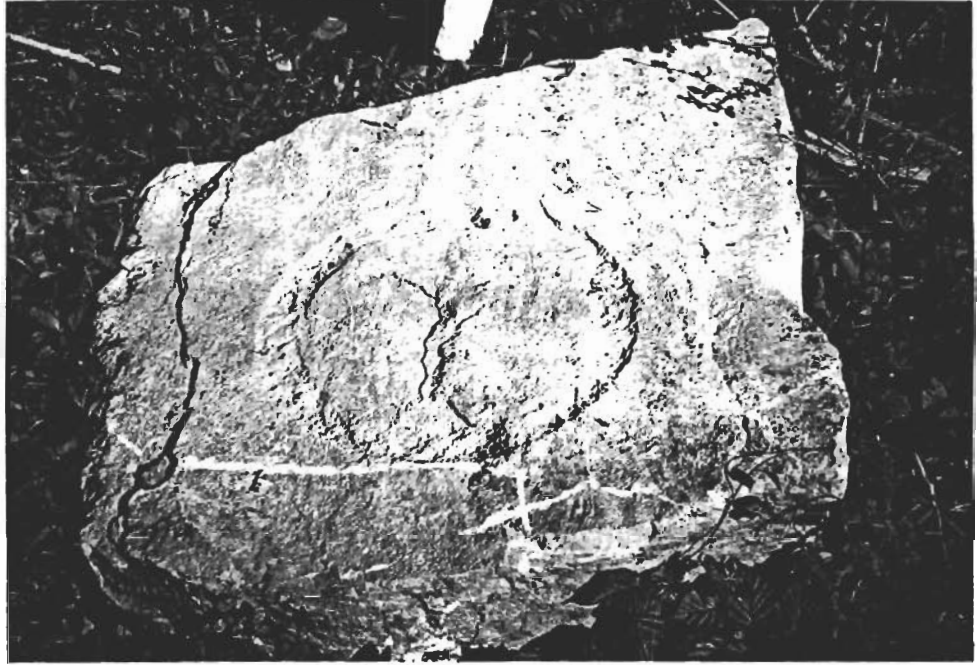
4.5 เจานรเศรษฐ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาศรีวิชัย ระยะห่างกันประมาณ 200 เมตร ชาวบ้านเรียกว่า “เจานอเศรษฐ” เป็นภูเขาหินดินดานผสมลูกรัง สูงประมาณ 30 เมตร บริเวณภูเขาเต็มไปด้วยป่ารก มีสวนยางพาราและสวนผลไม้ของชาวบ้านปลูกไว้ทั่วไป บนยอดเขาในส่วนที่เป็นที่ราบได้พบซากหรือเนินโบราณสถานก่อด้วยอิฐและหิน จำนวน 3 เนิน แต่ไม่สามารถสำรวจรายละเอียดได้เนื่องจากตั้งอยู่ในป่ารกมาก ส่วนที่สำรวจได้เป็นฐานก่อด้วยอิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาว 30 เมตร ซึ่ง ธรานพศ ศรีสุชาติ¹ ได้สันนิษฐานว่าเป็นเนินโบราณสถานร่วมสมัยอยุธยา

4.6 พระพิมพ์ดินเผา ในบริเวณวัดเขาศรีวิชัยและพื้นที่ทางทิศตะวันออกของวัดในรัศมี 100 เมตร ได้มีการขุดพบพระพิมพ์ดินเผาอยู่เสมอ การพบพระพิมพ์ครั้งสำคัญ มี 2 ครั้ง ดังนี้

การพบครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2518 มีการพัฒนาชุมชนโดยการสร้างถนนผ่านบริเวณวัดเขาศรีวิชัย ได้มีการขุดพบพระพิมพ์ดินเผา และของมีค่าอื่น ๆ มีอายุถึงสมัยศรีวิชัยจำนวนมาก²

¹ ธรานพศ ศรีสุชาติ. “พูนพิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2525.

² ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 76.

ภาพประกอบที่ 71 แผ่นหินปูนมีลายสลักเป็นรูปวงกลมใช้เป็นบาทเสาศา พบบางทิศตะวันออกของ
เขานรเคช ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบที่ 72 เขานรเคช ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ ตำบลศรีวิชัย
อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี บนยอดเขาพบซากอิฐโบราณสถาน

การพบครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2533 ชุคพบพระพิมพ์ดินเผาในบริเวณบ้านพักของ นายวิรัช - นางอารีย์ เรื่องเจริญ ซึ่งอยู่ห่างจากวัดเขาศรีวิชัยไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 100 เมตร นางอารีย์ เรื่องเจริญ¹ ได้เล่าให้ฟังถึงการพบพระพิมพ์ครั้งนี้ว่า เดิมบริเวณที่พบพระพิมพ์เป็นซากอิฐ มีจอมปลวกขึ้นปกคลุม ต่อมาน้ำท่วมทำให้จอมปลวกพังลงมา ทำให้ได้พบพระพิมพ์จำนวนหนึ่งจึงได้ทำการขุดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ได้ขุดลึกลงไปประมาณ 2 เมตร ได้พบพระพิมพ์ดินเผาจำนวนมาก ประมาณ 2,000 องค์ ได้นำมาแจกจ่ายชาวบ้านและขายไปจนหมด

พระพิมพ์ดินเผาพบที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยมีอยู่หลายแบบพิมพ์ ในวงการพระเครื่องเรียกชื่อแตกต่างกันหลายชื่อ ได้แก่ พระเม็คกระคุมศรีวิชัย พระทรงพลศรีวิชัย พระยอดขุนพลศรีวิชัย พระจันทร์ลอยศรีวิชัย และพระซุ้มศรีวิชัย² พระพิมพ์เหล่านี้พอจะนำมาจัดแยกพิมพ์ได้กว้าง ๆ ดังนี้

พิมพ์รูปสี่เหลี่ยมด้านบนโค้งมน มีพระพุทธรูปประทับนั่งบนดอกบัวหงายแสดงปางสมาธิ พระพักตร์รูปไข่ พระเกตุมาลาเป็นปุ่มเตี้ย พระขนงจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตร พระนาสิก และพระโอษฐ์บางเล็ก รอบพระเศียรเป็นรูปประภามณฑล ต่อด้วยรูปซุ้มโพธิ์อยู่เบื้องบน พระอังสาทั้ง 2 กว้างใหญ่ พระวรกายผอม การครองจีวรมองเห็นไม้ซัด ด้านขวาของพระพุทธรูปเป็นรูปเสาสูงยอดเสาประดับด้วยธรรมจักร ส่วนด้านซ้ายมือของพระพุทธรูป เป็นรูปสถูปทรงระฆังคว่ำมีบัลลังก์และปล้องไฉนเป็นชั้น ๆ พระพิมพ์แบบนี้คล้ายกับพระพิมพ์สมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งรับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

พิมพ์รูปกลมรีหรือรูปไข่ มีพระพุทธรูปประทับนั่งบนดอกบัวหงาย แสดงปางสมาธิ พระพักตร์กลมรีไม่มีรายละเอียดของพระพักตร์ พระเกตุมาลาเป็นปุ่มนูน พระอังสาทั้ง 2 ข้างกว้างใหญ่ พระวรกายอวบอ้วน ด้านขวาและด้านซ้ายของพระพุทธรูปมองเห็นไม้ซัดน่าจะเป็นรูปธรรมจักรและสถูปตามลำดับ เป็นพระพิมพ์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ มีอายุร่วมสมัยกับพระพิมพ์สมัยทวารวดีของภาคกลางในประเทศไทย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16

พิมพ์รูปทรงกลม พระพิมพ์นี้ส่วนใหญ่ขุดพบที่บ้านนางอารีย์ เรื่องเจริญ มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมผ่าซีกด้านหลังอูมนูนคล้ายเม็คกระคุมโบราณ องค์พระพุทธรูปประทับนั่งบนดอกบัว แสดงปางสมาธิ พระพิมพ์นี้แบ่งออกเป็น 2 พิมพ์ คือ พิมพ์คือ พระพุทธรูปมีลักษณะพระพักตร์กลมใหญ่ รอบพระเศียรเป็นรูปประภามณฑล พระเกตุมาลาเป็นปุ่มเตี้ย พระขนงจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรโปน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา พระกรณยาวจดพระอังสา พระอังสาใหญ่

¹สัมภาษณ์นางอารีย์ เรื่องเจริญ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2537.

²ชินดิษฐ์ ดันติพันธุ์วดี. "พระซุ้มศรีวิชัย กรุเขาศรีวิชัย (บ้านยายริย์) อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี", ใน งานนิทรรศการ การอนุรักษ์และการประกวดพระเครื่อง พระบูชา เหรียญคณาจารย์ 10 เมษายน 2537 ณ โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. 2537. หน้า 20.

รูปที่ 73

ภาพประกอบที่ 73 พระพิมพ์ดินเผา ขุดพบบริเวณเชิงเขาศรีวิชัย อำเภอทუნพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

ภาพประกอบที่ 74 พระพิมพ์ดินเผา ขุดพบบริเวณบ้านนางอารีย์ เรืองเจริญ อำเภอทუნพิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

พระวรกายอวบอ้วน รอบองค์พระพุทธรูปมีจารึกกาลา เขรุมมา คิ้วอักษรอินเดีย สมัยราชวงศ์ ปิลละวะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13¹ ส่วนอีกพิมพ์หนึ่งเรียกว่า พิมพ์ชลุค มีลักษณะ เหมือนกับพิมพ์ด้อ แต่องค์พระพุทธรูปพิมพ์ชลุคจะสูงและผอมกว่าพิมพ์ด้อ สำหรับอักษรจารึกกาลา เขรุมมา นั้น นายชะเอม แก้วคล้าย ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณหอสมุดแห่งชาติ ได้อ่านและถอดเป็น อักษรไทยได้ว่า “เข รุมมา เหตุ ปุรภาวา เศษญเหตุ ตถาคโต เศษญจโย นิโรโธ เอววาที มหา สมโน” แปลได้ว่า “ธรรมทั้งหลายเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุ แห่งธรรม เหล่านั้น อนึ่งความดับ (ทุกข์) อันใดมีอยู่ พระตถาคตเจ้าตรัสความดับ (ทุกข์) แห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณเจ้าเป็นผู้มีปรกติกถาวอย่างนี้”²

4.7 ลูกปัด บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้มีการขุดพบลูกปัดทำจากหิน แก้ว อำพัน ทองคำ ดินเผา และกระดูกสัตว์จำนวนมากมาย โดยพบทั้งบนเขาศรีวิชัยและบริเวณพื้นที่ราบ ระหว่างเขาศรีวิชัยไปจดคลองพุนพิน ซึ่งมีรูปแบบอย่างหลากหลาย ที่สำคัญได้แก่ ลูกปัดรูปทรง กระบอกยาวทำจากกระดูกสัตว์ ลูกปัดแบบเกลียวทำจากแก้วสีต่าง ๆ ลูกปัดแบบรูปโคมจีนทำจาก แก้วและหิน ลูกปัดแบบทรงกลมทำจากแก้วและหิน ลูกปัดแบบแผ่นบางทำจากหิน ลูกปัดแบบแท่ง เหลี่ยมปริซึมหรือรูปผลึก และลูกปัดแบบฝังเส้นสีและแต้มลวดลาย³

นอกจากได้พบลูกปัดที่ทำสำเร็จรูปแล้ว ยังได้พบเศษแก้ว เศษหิน แบบพิมพ์ และเบี้ย หลอมลูกปัดอีกจำนวนมาก ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยเป็นแหล่ง ผลิตลูกปัดและเครื่องประดับชนิดต่าง ๆ แหล่งใหญ่ในภาคใต้ของประเทศไทย มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์

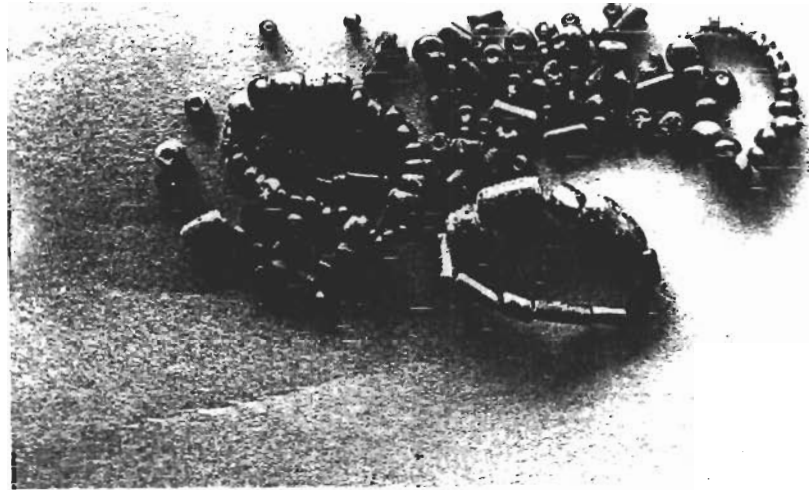
4.8 เหรียญเงินตรา บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ได้มีการขุดพบก้อนสินแร่โลหะ สำริดสำหรับหล่อหรือนำมาแต่งตีเป็นแผ่นจำนวนมาก⁴ ซึ่งอาจใช้เป็นเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยน บาง ชนิดเป็นก้อนโลหะขนาดใหญ่แบบเงินคอกไม้ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานศึกษา สถาบัน ศึกษาศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา ส่วนเหรียญเงินตราชิ้นสำคัญที่สุดพบใกล้กับ เจานรเศรษฐ ได้แก่ เหรียญเงินกลม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร จำนวน 1 เหรียญ ด้านหน้าเหรียญมีลักษณะเป็นลวดลายดวงอาทิตย์อุทัยรูปโค้งครึ่งดวงเปล่งแสงหรือรัศมีเป็นเส้นด้าน

¹ทรงวิทย์ แก้วศรี. “จารึก เขรุมมา บนพระซุ้มศรีวิชัย”, ศิลปากร. 36(3) : 95 ; พฤษภาคม - มิถุนายน 2536.

²เรื่องเดิม. หน้า 95 - 96.

³อมรา ชันดีสิทธิ์ ศรีสุชาติ. “ลูกปัดโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3213 - 3226.

⁴ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “พุนพิน : ชุมชนโบราณ”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2527.

ภาพประกอบที่ 75 ลูกปัดหินและแก้วชุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอ
พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบที่ 76 ลูกปัดหินและแก้ว ชุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอ
พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บน 6 เส้น ด้านล่าง 6 เส้น ส่วนด้านหลังมีลวดลายรูปสัญลักษณ์ “ศรีวัตสะ” หรือชนหน้าอก พระนารายณ์ รูปทรงคล้ายรูปปราสาทหรือคล้ายรูปตรี เงินเหรียญแบบนี้คล้ายกับเหรียญเงินที่พบใน แหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ในภาคกลาง เช่น เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองพรหมทิน จังหวัดลพบุรี เป็นต้น ส่วนในภาคใต้ยังได้พบที่แหล่งโบราณคดีทุ่งน้ำเค็ม¹ หรือบริเวณใกล้เคียง ๆ กับ แหล่งโบราณคดีโมคคัลลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจำนวนมาก²

นอกจากนี้จากการขุดแต่งเนินโบราณสถานหมายเลข 1 บนยอดเขาศรีวิชัยทางด้านทิศใต้สุด ได้พบเบี้ยดินเผา จำนวน 14 ชิ้น มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 2.2 เซนติเมตร ถึง 6 เซนติเมตร³ เบี้ยเหล่านี้คงผลิตขึ้นในท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนพอว่า จะนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนหรือใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่น

4.9 เครื่องปั้นดินเผา บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้มีการขุดพบเครื่องปั้นดินเผา จำนวนมากทั้งบนยอดเขาศรีวิชัยและพื้นที่ราบ พบทั้งเครื่องปั้นดินเผาแบบไม่เคลือบ ซึ่งเป็นแบบพื้น เม็ง และเครื่องปั้นดินเผาเคลือบของจีนสมัยต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่แตกหักชำรุดกระจายอยู่ทั่วไป เช่น เศษหม้อกุ่มจี - กุ่มโฑ แวดินเผา ตะคัน หม้อทะนุน ไหสี่หู เป็นต้น ส่วนเครื่องปั้น ดินเผาเคลือบ เป็นเครื่องถ้วยชามจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิงและราชวงศ์เฉิง เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้มีอายุตั้งแต่สมัยศรีวิชัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยัน ให้เห็นว่าชุมชนโบราณแห่งนี้เคยเป็นชุมชนเมืองท่าค้าขายกับนานาชาติมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่สมัยศรี วิชัยจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

4.10 ตราประทับ เป็นตราประทับที่ชาวบ้านได้ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เดิมเป็นสมบัติของ นายสว่าง ทิพย์บรรพต บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันได้ขายไปเสียแล้ว ตราประทับชิ้นนี้มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาว 1.6 เซนติเมตร กว้าง 1.05 เซนติเมตร หนา 3 เซนติเมตร ทำจากหินตระกูลควอร์ตซ์ด้านหนึ่ง มีสีขาวขุ่น อีกด้านหนึ่งสีน้ำตาลมีการสลักเป็นตัวอักษรอินเดียอย่างสวยงาม ซึ่ง ก่องแก้ว วีระ ประจักษ์⁴ ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณหอสมุดแห่งชาติ ได้อ่าน/แปล และได้กล่าวถึงตราประทับชิ้นนี้

¹นางคราญ ศรีชาย และวรวิทย์ หัสภาค. “รายงานเบื้องต้น : การสำรวจ ขุดแต่ง ขุดค้น แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่ การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน, 2543. หน้า 266.

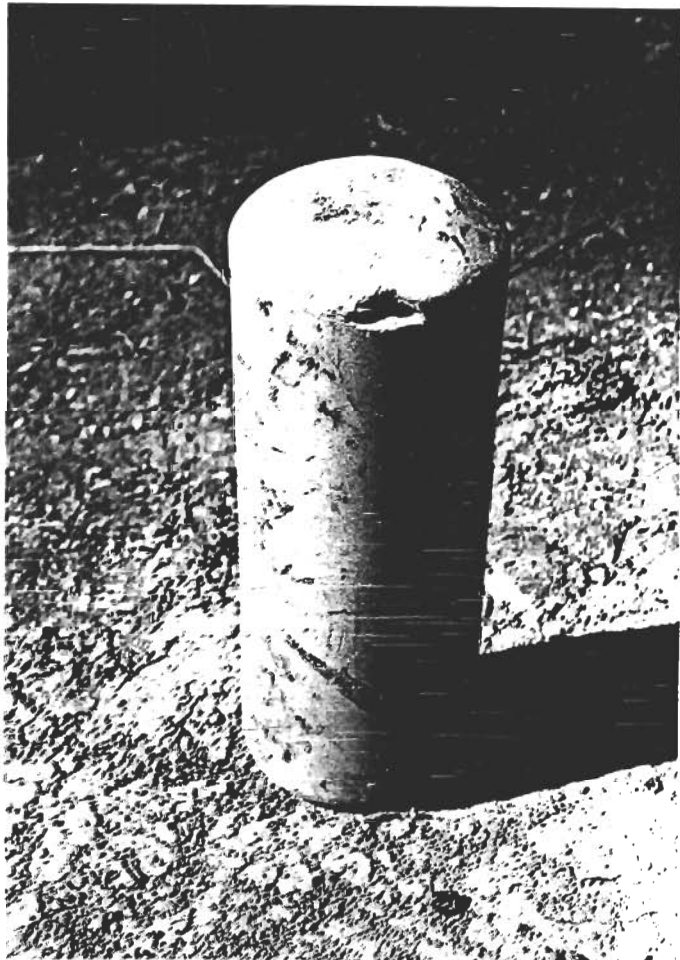
²ชวลิต อังวิทย์ชาร. “เหรียญและเงินตราเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน นครศรีธรรมราช, 2537. หน้า 55.

³นางคราญ ศรีชาย และวรวิทย์ หัสภาค. เรื่องเดิม, หน้า 298 - 299.

⁴ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “ตราประทับ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาค ใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1202 - 1203.

ภาพประกอบที่ 77 หินบดและลูกกลิ้งทำจาก
หินทราย ชุมพบที่บริเวณชุมชนโบราณ
เขาศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ไว้ว่า รูปอักษรในตราประทับนี้เป็นจารึกอักษรด้านกลับ และเมื่อกลับอักษรมาเป็นด้านตรงจะทราบได้ว่า เป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ลักษณะรูปพื้นฐานของเส้นอักษรเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในประเทศอินเดีย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 จารึกนี้อ่านได้ว่า “วิระสมุทราโพธิ” แปลเป็นความหมายกว้าง ๆ ไว้ 2 ประการ ประการแรกแปลว่า “ความรู้แจ้งเป็นเครื่องแสดงการทำลายล้าง (กิเลส)” ประการที่ 2 แปลว่า “ประทับตราไว้ให้รู้” หรือ “ประทับตราหมายไว้เป็นสำคัญ” ตราประทับนี้จึงเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยกับประเทศอินเดีย ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ได้เป็นอย่างดี

4.11 หินบดและลูกกลิ้ง บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ได้มีการขุดพบหินบดและลูกกลิ้งทำจากหินทรายและหินปูนจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ชำรุดแตกหัก ชิ้นที่สมบูรณ์ได้ขุดพบระหว่างการสร้างถนนจากเขาศรีวิชัย - บ้านพุนพิน เมื่อ พ.ศ. 2537 ปัจจุบันเก็บรักษาที่บ้านนายสมนึก ทิพย์บรรพต หมู่ที่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย มีลักษณะเป็นแท่นหินทรายรูปทรงยาวผิวด้านบนขัดเรียบ ด้านล่างสลักลวดลายคล้ายขาตั้ง 2 ขา หินบดมีขนาดสูง 23 เซนติเมตร ยาว 48 เซนติเมตร กว้าง 23 เซนติเมตร ส่วนลูกกลิ้งเป็นรูปทรงกระบอกกลม มีขนาดสูง 27 เซนติเมตร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

4.12 ทรายหรือสระน้ำ บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้มีการขุดพบสระน้ำหรือแหล่งน้ำที่ถูกขุดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์กระจายอยู่หลายแห่ง สระน้ำที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ สระน้ำทางทิศตะวันตกของเขาศรีวิชัย ระยะห่างประมาณ 500 เมตร เป็นสระน้ำขนาดใหญ่มากมีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ สมัยก่อนมีความลึกมาก ชาวบ้านได้ใช้น้ำตลอดปีแต่ปัจจุบันตื้นเขินมากแล้ว รอบ ๆ สระเป็นคันดินหรือเนินดินที่ถูกขุดขึ้นเป็นขอบสระและยังพบว่าทางทิศใต้ของสระนี้ ได้พบสระน้ำอีก 2 แห่ง ได้แก่ สระน้ำที่วัดทุ่งโพธิ์ และวัดสระพัง ซึ่งตั้งอยู่ในแนวเดียวกัน มีระยะห่างและขนาดใกล้เคียงกัน สระน้ำหรือสระพังเหล่านี้ถ้าพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นแหล่งน้ำจืดที่ถูกขุดขึ้นตั้งเรียงรายขนานกับลำน้ำหรือคลองพุนพิน จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าสระน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งน้ำจืดที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้ใช้สำหรับอุปโภคและบริโภคในฤดูแล้งมาแล้วในอดีต

นอกจากโบราณวัตถุสถานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยยังได้พบโบราณวัตถุอื่น ๆ อีกจำนวนมากในบริเวณชุมชนและบริเวณใกล้เคียง เช่น กำไลสำริดและกำไลแก้ว แหวนทองคำและสำริด ตุ้มหูทองคำและสำริด เครื่องมือเครื่องใช้สำริด เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้ถูกจำหน่ายแจกไปนอกชุมชน จนยากต่อการติดตามศึกษาได้ อย่างไรก็ตามจากหลักฐานดังกล่าวมาทั้งหมด เป็นหลักฐานเพียงพอที่จะชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนนี้ในฐานะส่วนหนึ่งของความเจริญในดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 เป็นอย่างน้อย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณบริเวณรอบอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นชุมชนใหญ่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทางด้านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ เนื่องจากมีปัจจัยด้านทรัพยากรและทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางและเส้นทางผ่านเพื่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับนานาชาติ และมีที่ราบอันกว้างใหญ่เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อขังชีพและค้าขาย จึงเป็นที่รวมชุมชนโบราณหลายชุมชน ชุมชนหลายแห่งมีศักยภาพพอที่จะพัฒนาเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรหรือรัฐโบราณในการควบคุมเมืองบริวารอื่น ๆ ทั้งที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงและห่างไกลออกไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการ โดยทั่วไปที่มีความเห็นว่าบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนเคยเป็นที่ตั้งศูนย์กลางของรัฐโบราณมาแล้วหลายรัฐ เช่น รัฐคุนเคียน รัฐพัน - พาน รัฐศรีวิชัย รัฐครหิ เป็นต้น รัฐเหล่านี้มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 ถึงพุทธศตวรรษที่ 18 ดังนั้นบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน จึงได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายยุคหลายสมัยจำนวนมาก ที่กระจายอยู่ทั่วไป มีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินขัด ลูกปัด เทวรูป พระโพธิสัตว์ พระพุทธรูป เจดีย์สถาน ซากเมืองโบราณ จารึก เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรือง ที่ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดีย จีน และอาหรับ ชนชาติเจ้าของวัฒนธรรมเหล่านี้ได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณในบริเวณรอบอ่าวบ้านคอน จนมีการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรม เกิดการสร้างสรรคงานที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. สถานที่ตั้ง

ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน มีอาณาเขตที่ตั้งกว้างขวางมาก ครอบคลุมพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่รอบอ่าวบ้านคอน ได้แก่ อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี และอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. สภาพทั่วไป

ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน มีสภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำลำคลองและทะเล ที่เกิดจากการทับถมของดินตะกอนปากแม่น้ำและการกระทำของทะเล ทำให้เกิดเป็นที่ราบลุ่ม มีแนวสันทราย และภูเขาลูกโดด กระจายอยู่ทั่วไป เช่น เขาเขียว เขาน้อย เขาพนมแบก เขาโพธิ์ทองหรือเขาพุดทอง เขานางเอ เขาสูง เขาเสม็ดชุน เขาควน เขาท่าเพชร เป็นต้น ส่วนแม่น้ำลำคลองสายสำคัญที่ไหลผ่านบริเวณนี้ เช่น แม่น้ำตาปี คลองบางกล้วย คลองฉนาก คลองทองกลาง คลองพุนพิน คลองท่าสะท้อน คลองทำดิน คลองไชยา คลองใหญ่พุ่มเรียง แม่น้ำพุมดวง เป็นต้น จึงทำให้บริเวณอ่าวบ้านคอนเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ภูเขา นาข้าว และสวนผลไม้ จากสภาพพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์นี้จึงทำให้เกิดชุมชนโบราณกระจายอยู่ทั่วไปใน

บริเวณที่เป็นแนวสันทรายเก่า เนินสูง และที่ราบริมทะเล เช่น ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณบ้านท่าม่วง ชุมชนโบราณเขาคูหา เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้ เป็นชุมชนโบราณสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดีย จีน อาหรับ และ เปอร์เซีย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีกระจายอยู่บริเวณอ่าวบ้านคอนเป็นจำนวนมาก เช่น ขวานหินขัด กลองมโหระทึก เมืองโบราณ เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด เทวรูป พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เจดีย์ ศิลาจารึก เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจที่ใช้ในการศึกษาเรื่องราวการพัฒนาการของชุมชนในบริเวณนี้ได้เป็นอย่างดี

3. ประวัติชุมชน

ชุมชนโบราณบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนเป็นชุมชนที่ได้พบหลักฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินขัด กลองมโหระทึก เป็นต้น จึงทำให้นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ากลุ่มชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ป่าเขาทางด้านทิศตะวันตก ต่อมาได้เคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นราบตามแนวลำน้ำและริมทะเล และเริ่มมีการติดต่อกับชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จากภายนอก อย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 5 และสืบเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 10¹ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมาชุมชนโบราณบริเวณอ่าวบ้านคอนเริ่มรับวัฒนธรรมทางศาสนา พราหมณ์และพุทธศาสนาจากอินเดีย หลังจากนั้นจึงได้พัฒนาการขึ้นเป็นรัฐที่สำคัญระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 13 โดยมีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่เมืองไชยา บริเวณเมืองไชยา² เองมีนักโบราณคดีหลายคนได้สันนิษฐานว่าน่าจะเคยเป็นศูนย์กลางของรัฐศรีวิชัย ดังที่ ควอริตซ์ เวลส์ ได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า ในสมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ปกครองรัฐศรีวิชัย ได้ตั้งราชธานีที่เมืองไชยา³ ส่วนหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชณี ทรงอธิบายเกี่ยวกับศูนย์กลางหรือเมืองหลวงของรัฐศรีวิชัยหรือที่จดหมายเหตุจีน เรียกว่า “ส้ม - โฟ - ชิ” ไว้ว่า

ที่จริง เซ - ลี - โฟ - ชิ เป็นเมืองหรือนครหนึ่ง และเป็นเมืองหนึ่งเท่านั้น เมืองนั้น คือไชยา ส่วน ส้ม - โฟ - ชิ มีความหมายสองอย่าง อย่างหนึ่งเป็นชื่อประเทศ มีเขตกว้างยาวตั้งแต่กระบุรี จังหวัดชุมพร ลงใต้ไปจนถึงเกาะสุมาตรา ความอีกอย่างหนึ่ง คือ เซ - ลี - โฟ - ชิ เป็นชื่อเมืองหลวงของประเทศส้ม - โฟ - ชิ และเมืองหลวงนั้นตั้งอยู่ที่ไชยาหลักฐานมีอยู่ใน จาว ู กัว อย่างไม่มีที่สงสัย³

¹ ธาราพงศ์ ศรีสุชาติ. “ไชยา : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1076.

² พระยาอนุমানราชชน. เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. 2515. หน้า 311.

³ หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชณี. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. 2530. หน้า 29.

ไชยาและชุมชนโบราณบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนมีความเจริญมากในฐานะเมืองท่าค้าขายกับนานาชาติในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 โดยมีเมืองท่าสำคัญตั้งอยู่บริเวณแหลมโพธิ์ ซึ่งเป็นท่าเรือที่ติดต่อกับนานาชาติ เช่น อินเดีย จีน อาหรับ เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนโบราณบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนมีความเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหรือรัฐเป็นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ก็เป็นลัทธิศาสนาที่ประชาชนในบริเวณนี้ได้ยึดมั่นถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นระยะ ๆ

เมื่อรัฐศรีวิชัยเสื่อมลงในราวพุทธศตวรรษที่ 17 อาณาจักรหรือรัฐตามพรลิงค์แห่งนครศรีธรรมราชกลับมามีอำนาจยิ่งขึ้น ทำให้เมืองไชยาหรือที่รู้จักกันในสมัยนั้นว่า “ครหิ” ได้ลดบทบาทลงเป็นเมืองบริวารของรัฐตามพรลิงค์ และหลักฐานเกี่ยวกับชุมชนโบราณไชยา หรือชุมชนบริเวณอ่าวบ้านคอนได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนอีกในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีเรื่องราวหลักฐานปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่พบในชุมชนนี้ และศิลปะวัตถุที่ได้จากการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีในบริเวณรอบอ่าวบ้านคอน ได้บ่งชี้ให้เห็นว่า ชุมชนบริเวณนี้เป็นชุมชนพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของขอม นครศรีธรรมราช สุโขทัย และอยุธยา ตามลำดับ¹

4. โบราณวัตถุสถาน

เนื่องจากชุมชนโบราณบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ หลายชุมชนที่ตั้งกระจายอยู่ในบริเวณกว้าง เช่น ชุมชนโบราณเมืองไชยา ชุมชนโบราณพุมเรียง - แหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณเขาควหา ชุมชนโบราณท่าชนะ เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้มีอายุต่างยุคต่างสมัยกัน และบางชุมชนก็อยู่ร่วมสมัยเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมาช้านาน ดังเห็นได้จากหลักฐานโบราณวัตถุสถานที่พบกระจายอยู่ตามชุมชนจำนวนมาก มีรูปแบบ คตินิยม และอายุสมัยที่หลากหลาย เช่น เมืองโบราณ วัดโบราณ สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เทวรูป ศิลาจารึก เป็นต้น โบราณวัตถุสถานเหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงควรอนุรักษ์และศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างชัดเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น อันนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

4.1 ขวานหินขัด ในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านคอนได้มีการขุดพบขวานหินขัดสมัยหินใหม่อยู่ทั่วไป เช่น บ้านน้ำคำ ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ ตำบลปากหมาก อำเภอ

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. “ไชยา ,อำเภอ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1882.

²รภาพงศ์ ศรีสุชาติ. “ไชยา : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 2529. หน้า 1078.

ไชยา¹ เป็นต้น ขวานหินขัดที่พบในบริเวณอ่าวบ้านคอน มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ขวานหินขัดรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ทำด้วยหินควอร์ตซ์ หินปูนสีดำ ขวานหินขัดรูปสามเหลี่ยม ขวานหินขัดรูปแบบมีบ่าทำด้วยหินปูน ขวานหินขัดรูปทรงจอยปากนก ขวานหินขัดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขวานหินขัดเหล่านี้น่าจะมีอายุประมาณ 4,500 - 3,500 ปีมาแล้ว² ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า ดินแดนบริเวณนี้เป็นแหล่งอาศัยของคนก่อนประวัติศาสตร์มาเมื่อหลายพันปีมาแล้ว

4.2 กลองมโหระทึก เป็นกลองที่หล่อด้วยสำริด ซึ่งจัดไว้ในวัฒนธรรมคองซอน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะสำริด เนื่องจากได้มีการค้นพบกลองชนิดนี้ครั้งแรกที่เมืองคองซอน บนฝั่งขวาของแม่น้ำซงมา (Song Ma) ในจังหวัดชานหัว ประเทศเวียดนามตอนเหนือ และต่อมาได้มีการค้นพบกลองมโหระทึกอย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ เกือบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³ รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งได้พบอย่างแพร่หลายในทุกภาค สำหรับภาคใต้ของประเทศไทย ได้พบที่จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

กลองมโหระทึกนี้ได้ค้นพบในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 5 ใบ ได้แก่ พบที่อำเภอไชยา 1 ใบ อำเภอพุนพิน 2 ใบ อำเภอเกาะสมุย 1 ใบ และอำเภอท่าชนะ 1 ใบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กลองมโหระทึกพบที่อำเภอไชยา หลักฐานไม่ได้ระบุไว้ว่าพบในบริเวณใด เป็นกลองหล่อด้วยสำริด มีขนาดสูง 39 เซนติเมตร หน้ากลองรูปทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 39 เซนติเมตร ตรงกลางของหน้ากลองทำเป็นลวดลายนูนต่ำรูปดวงดาวหรือดวงอาทิตย์เปล่งรัศมีเป็น 12 แฉก ล้อมรอบด้วยลายรูปวงกลมที่ต่อเชื่อมด้วยเส้นทะแยง สลับกับลายขีดเป็นช่อง ๆ และมีลายรูปนกปากยาว หางยาวกำลังบิน จำนวน 4 ตัว ส่วนด้านข้างของระฆังกลองทำเป็นลวดลายวงกลมต่อเชื่อมด้วยลายขีดทะแยง และลายขีดเป็นช่อง ๆ แบบเดียวกับลายหน้ากลอง มีหู จำนวน 4 หู ได้หูนั้นมีลวดลายแบบเดียวกับลายบริเวณระฆังกลอง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลองมโหระทึกพบที่วัดชีเหล็ก (ร้าง) ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน จำนวน 2 ใบ แต่ใบหนึ่งแตกชำรุดไม่สามารถศึกษาได้ ส่วนใบที่สมบูรณ์ มีขนาดสูง 44 เซนติเมตร หน้ากลองรูปทรงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 50.50 เซนติเมตร ตรงกลางหน้ากลองมีลวดลายนูนต่ำทำเป็นรูปดวงดาวหรือดวงอาทิตย์เปล่งรัศมี 12 แฉก ช่องระหว่างแฉกมีลวดลายสามเหลี่ยม มีจุดวงกลมอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยลวดลายคล้ายประแจจีน ถัดไปเป็นลายรูปนกปากยาวหางยาว จำนวน 4

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 55.

²ชมชาติ เทพไชย. แหวมโหรีแหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. 2531. หน้า 40.

³ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. "กลองมโหระทึกเกาะสมุย", ศิลปากร. 22(1) : 63 ; พฤษภาคม 2521.

ภาพประกอบที่ 78 กลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริด พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุ
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7

ภาพประกอบที่ 79 กลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริด ขุดพบที่วัดขี้เหล็ก (ร้าง) ตำบลน้ำรอบ อำเภอ
พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7

ตัว กำลังบินวนทวนเข็มนาฬิกา วงนอกทำเป็นลวดลายขีดเป็นช่อง ๆ ถัดลงมาเป็นลายขีดเส้น
 ทะแยงในแนวตั้ง ถัดจากนั้นเป็นลายขีดเป็นช่อง ๆ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลองมโหระทึกพบที่หน้าวัดศรีวังการาม (วัดคลังพัง) ตำบลคลังพัง อำเภอเกาะสมุย
 เป็นกลองที่มีขนาดสูง 53.5 เซนติเมตร หน้ากลองรูปทรงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 69.5
 เซนติเมตร กลองใบนี้มีลวดลายที่น่าสนใจมาก หน้ากลองตรงกลางทำเป็นลวดลายนูนต่ำรูปดวงดาว
 หรือดวงอาทิตย์เปล่งรัศมี 10 แฉก ระหว่างแฉกเป็นลายขีดเส้นตรงรูปจั่วซ้อน ๆ กัน ล้อมรอบด้วย
 ลายขีดเป็นช่อง ๆ และลายวงกลมมีเส้นทะแยงเชื่อมต่อกัน ถัดจากนั้นลายคล้ายตัวอักษร Z ถัดจาก
 นั้นเป็นลายคล้ายรูปสัตว์หรือคล้ายรูปคน ศิระยะสวมขนนกจัดเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3 ตัว หรือ 3 คน
 ถัดออกไปเป็นลวดลายรูปนกปากยาวและหางยาว จำนวน 10 ตัว กางปีกบินวนทวนเข็มนาฬิกา
 ถัดจากนั้นเป็นลวดลายขีดเป็นช่อง ๆ และลายวงกลมสลับกันไป ส่วนกระพุ้งกลองทำลวดลายเป็น
 รูปเรือ 6 ลำ ในเรือทำเป็นรูปสัตว์หรือรูปคน 12 คน ถัดจากหูกกลองลงไปแบ่งเป็นช่อง 6 ช่อง
 ในแต่ละช่องทำเป็นลวดลายรูปสัตว์หรือรูปคน 3 คน ถัดลงไปจึงเป็นลายวงกลมเชื่อมด้วยลายขีด
 เส้นทะแยง และสุดท้ายเป็นลายขีดเป็นช่อง ๆ¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนกลองมโหระทึกพบที่อำเภอท่าชนะนั้นเนื่องจากพบเป็นเพียงชิ้นส่วน จึงไม่สามารถ
 ศึกษาในรายละเอียดได้² กลองมโหระทึกดังกล่าวมานี้ มีอายุอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุค
 โลหะตอนปลาย ดังที่ ชิน อยู่ดี ได้กำหนดอายุไว้ ประมาณ 300 ปีก่อนพุทธกาล ถึงประมาณ
 พุทธศตวรรษที่ 5 หรือประมาณ 2800 ปี ถึง 1500 ปีมาแล้ว³ ส่วน เขมชาติ เทพไชย ได้
 กำหนดอายุไว้ประมาณ พ.ศ. 200 เป็นต้นมา หรือประมาณ 2000 - 3000 ปีมาแล้ว⁴ และพิริยะ
 ไกรกฤษย์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณ 355 ปีก่อนคริสตกาล ถึงประมาณ ค.ศ. 43⁵ หรือประมาณ
 2300 ปี ถึงประมาณ 950 ปีมาแล้ว

4.3 ลูกปัด เป็นหลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีการค้นพบ
 ในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนเป็นจำนวนมาก แหล่งพบที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้าน

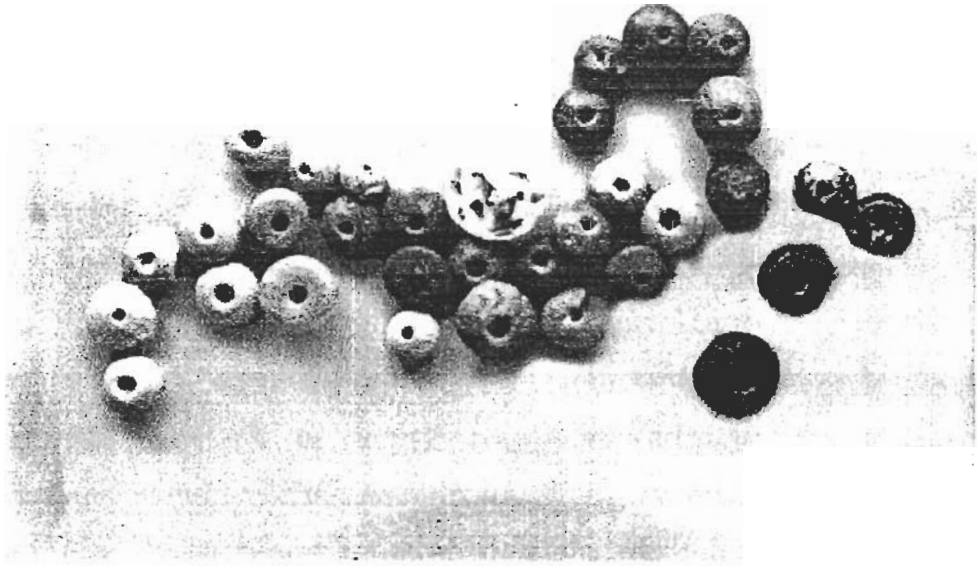
¹เขมชาติ เทพไชย. “รายงานการสำรวจและศึกษากลองมโหระทึก ณ บ้านขวนเฒ่า ตำบล
 เทพรราช อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช”, ศิลปากร, 29(4) : 87 - 92 ; กันยายน 2528.

²เขมชาติ เทพไชย. “กลองมโหระทึก : ที่พบบริเวณภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรม
 ภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1, 2529. หน้า 67.

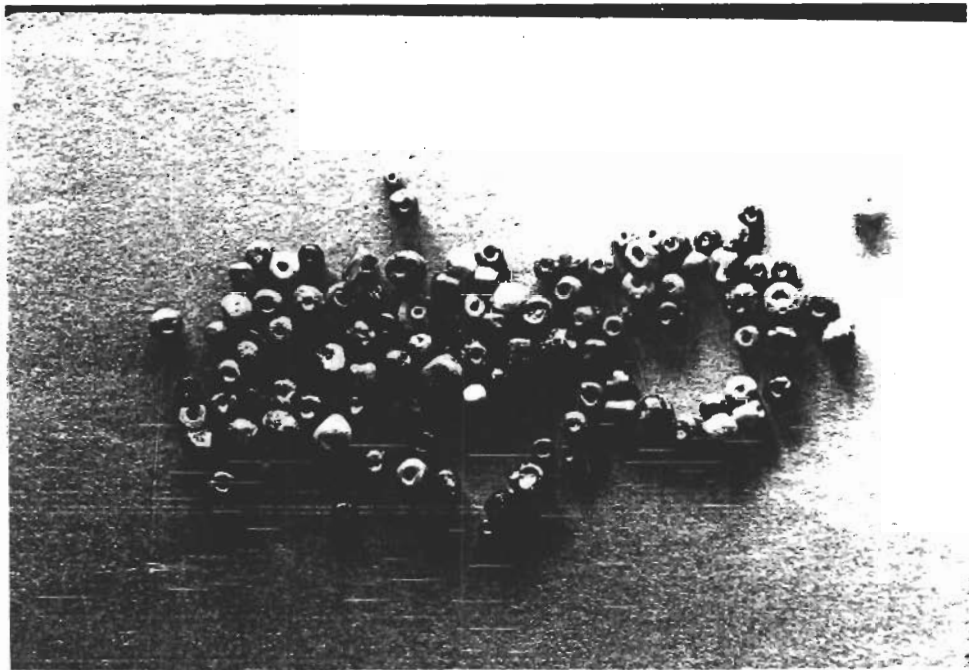
³ชิน อยู่ดี. คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, 2512. หน้า 104.

⁴เขมชาติ เทพไชย. เรื่องเดิม, หน้า 72.

⁵พิริยะ ไกรกฤษย์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย, 2533. หน้า 164.

ภาพประกอบที่ 80 ลูกปัดหินและแก้วสีต่างๆ ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณท่าชนะ อำเภوتاชนะ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบที่ 81 ลูกปัดหินและแก้วสีชนิดต่างๆ ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ อำเภอ
ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ท่าม่วง ตำบลวัง อำเภอนำชนะ และแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ ตำบลพุมเรียง อำเภอยาไชย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลูกปัดพบที่แหล่งโบราณบ้านท่าม่วง ตำบลวัง อำเภอนำชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นลูกปัดที่ทำจากแก้วสีต่าง ๆ และลูกปัดหินรูปทรงต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ลูกปัดแบบทรงลูกทูน ลูกปัดแบบแว่นบาง ลูกปัดแบบทรงกระบอกและรูปร่างอื่น ๆ ลูกปัดแบบทรงกลม ลูกปัดแบบแท่นสี่เหลี่ยมปริซึม ลูกปัดแบบขวานหินขัด ลูกปัดแบบรูปหัวใจ เป็นต้น¹ ลูกปัดเหล่านี้คงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย นอกจากนี้ยังได้พบเศษแก้วและหินสีต่าง ๆ ที่ใช้ทำลูกปัดตลอดถึงแม่พิมพ์หิน ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า บริเวณนี้เป็นแหล่งผลิตลูกปัดส่งขายให้ชุมชนภายนอกอีกด้วย ซึ่งหลักฐานเหล่านี้คงจะมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 13²

ลูกปัดพบที่แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ ตำบลพุมเรียง อำเภอยาไชย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นลูกปัดที่ทำจากแก้วสีต่าง ๆ เช่น สีเหลือง สีน้ำเงิน สีขาว สีม่วง สีฟ้า สีดำ เป็นต้น ลูกปัดที่ทำจากหินต่าง ๆ เช่น หินคาร์เนเลียน โมรา (อะเกต) ออเนกซ์ หยก เป็นต้น ลูกปัดที่ทำจากแก้วและหินเหล่านี้ มีรูปแบบต่าง ๆ กัน ได้พบเป็นจำนวนมากมาย เช่น ลูกปัดทรงเม็ดมะขม ลูกปัดแบบวงแหวน ลูกปัดแบบมีตา ลูกปัดแบบทรงกระบอก ลูกปัดแบบทรงหมวกหัวตัด ลูกปัดแบบทรงกลม ลูกปัดแบบวงกลมรี ลูกปัดทรงตั้งเบียร์ เป็นต้น³ นอกจากนี้ยังได้พบเศษก้อนแก้วและหินสีที่ใช้ทำลูกปัดกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป อันแสดงให้เห็นว่า บริเวณแหลมโพธิเป็นแหล่งผลิตลูกปัดชนิดต่าง ๆ เพื่อส่งออกเป็นสินค้า ในฐานะที่แหลมโพธิเป็นเมืองท่าที่สำคัญของเมืองยาไชยโบราณ ซึ่งลูกปัดเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15⁴

4.4 เครื่องแก้ว ในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนได้มีการค้นพบเครื่องแก้วสีต่าง ๆ เป็นแบบเครื่องแก้วอาหรับ และเครื่องแก้วที่ได้รับอิทธิพลเครื่องแก้วอียิปต์และโรมัน ซึ่งมีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16⁵ แหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องแก้วมีดังนี้

แหล่งตำบลวัง อำเภอนำชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบแก้วที่นำไปใช้ทำลูกปัดหรือกำไล มีหลายสี เช่น สีเขียว ขาว เหลือง ฟ้า น้ำตาล น้ำเงิน เป็นต้น แก้วเหล่านี้ส่วนใหญ่

¹อมรา ชันติสิทธิ์. "ลูกปัดโบราณในภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3215 - 3227.

²ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. "ท่าชนะ : ชุมชนโบราณ", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 4. 2529. หน้า 1513.

³เขมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิแหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. 2531. หน้า 181 - 190.

⁴เรื่องเดิม. หน้า 197.

⁵พรชัย สุจิตต์ และเขมชาติ เทพไชย. "เครื่องแก้วโบราณ : ที่พบในภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 527.

เป็นชิ้นส่วนแตกหัก และก้อนแก้วที่เกิดจากการหล่อหลอม เพื่อใช้ทำเครื่องประดับ ยังไม่พบเครื่องแก้วที่ทำเป็นภาชนะ แหล่งเขาศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบเศษชิ้นส่วนแก้วสีต่าง ๆ บริเวณพื้นที่รอบ ๆ เขาศรีวิชัย และบริเวณบนเขาศรีวิชัย ซึ่งมีซากเนินโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ประดิษฐานอยู่ แก้วสีในแหล่งเขาศรีวิชัยมีลักษณะคล้ายกับที่พบที่บริเวณตำบลวัง อำเภอท่าชนะ เป็นแก้วที่ใช้ผลิตลูกปัดและกำไลแก้ว ยังไม่พบแก้วที่ทำเป็นภาชนะ

แหล่งแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบภาชนะแก้วและเศษเครื่องแก้ว ตลอดถึงแก้วที่ผ่านการหล่อหลอม เพื่อใช้ผลิตลูกปัดและกำไลแก้วจำนวนมากมายแก้วที่พบมีหลายสี เช่น สีเขียวอ่อน - แก่ สีน้ำเงิน สีเหลือง สีม่วง สีน้ำตาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบแก้วที่เขียนลวดลายด้วยสีต่าง ๆ เช่น สีเหลือง สีน้ำเงิน เป็นต้น ส่วนแก้วที่เป็นภาชนะมีพบบ้างพอจะแยกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ แก้วรูปทรงขวด มีลักษณะส่วนคอและปากขวดจะผายออกเล็กน้อย แต่บางชิ้นปากขวดจะเป็นรูปทรงกระบอกก็มี ตัวขวดเป็นรูปทรงกลม ส่วนฐานหรือก้นจะเว้าเข้าเล็กน้อย และแก้วรูปทรงถ้วย มีลักษณะของปากโค้งเข้าเป็นส่วนใหญ่ ถ้าตัวทรงกระบอกหรือทรงกรวยผายเข้า ส่วนฐานหรือก้นทำเป็นรูปแบนมีขอบวงแหวนทำแบบทรงกลมที่เว้าเข้าด้านใน¹

4.5 เครื่องปั้นดินเผา ในบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนได้พบหลักฐานประเภทเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งชุมชนโบราณ และบริเวณที่เป็นเมืองท่าค้าขายจำนวนมากมาย แต่ส่วนใหญ่เป็นชิ้นส่วนแตกหัก พอจะแยกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมืองและเครื่องปั้นดินเผาต่างถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง พบทั่วไปในบริเวณอ่าวบ้านคอน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่แตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ไม่เคลือบ ที่น่าสนใจได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาพบที่บ้านมณฑล ตำบลป่าเว และบริเวณวัดเวียง อำเภอไชยา เป็นหม้อปากผายก้นกลมมีลายเขียนสีแดง เป็นเส้นรอบคอและไหล่ของหม้อ ซึ่งสามารถกำหนดอายุได้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 13² นอกจากนี้ยังพบบริเวณตำบลเวียง ตำบลเสม็ด ตำบลทุ่ง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา โดยเฉพาะที่ตำบลพุมเรียงตรงบริเวณแหลมโพธิ์ซึ่งเป็นเมืองท่าโบราณได้มีการขุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบจำนวนมากมายที่มีอายุสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ร่วมสมัยศรีวิชัย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-18

¹พรชัย สุจิตต์ และเขมชาติ. "เครื่องแก้วโบราณ : ที่พบในภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529, หน้า 518.

²ธราพงศ์ ศรีสุชาติ และอมรา ชันติสิทธิ์ ศรีสุชาติ. "เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง : สมัยโบราณในภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529, หน้า 574 - 575.

เครื่องปั้นดินเผาต่างถิ่น ส่วนใหญ่ที่พบเป็นเครื่องปั้นดินเผาจีนและเครื่องปั้นดินเผาจาก สุโขทัยและสิงห์บุรี จะพบปะปนกันในแหล่งชุมชนโบราณ เช่น บริเวณแหล่งโบราณคดีวัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว แหลมโพธิ เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาสมัย ราชวงศ์ถัง ราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิง และสมัยราชวงศ์ชิง โดยเฉพาะแหล่ง โบราณคดีแหลมโพธิ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา ได้พบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161 - พ.ศ. 1249) เป็นจำนวนมาก จากการขุดค้นทางโบราณคดีและศึกษาวิเคราะห์ของ เขมชาติ เทพไชย¹ พบว่าเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังที่พบแบ่งได้ 14 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ชิ้นส่วนเหยือกหูและพวยกาเคลือบสีน้ำตาลไหม้ มีลวดลายประดับหรือเรียกว่าแบบฉางชา (Chang - Sha Type) มีแหล่งผลิตจากเตาเผาฉางชา มณฑลหูหนาน (Hunan) สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 เหยือกชนิดนี้มีรูปทรงกระบอกรี ส่วนคอและปาก ผายออก ส่วนก้นแบน มีหู 3 หู อยู่ในแนวตั้งรูปคล้ายรีวเชือก พวยกาทำเป็นรูปเหลี่ยมค่อนข้าง สั้น มักมีลวดลายปรากฏอยู่ใต้หูหรือพวยกา นิยมทำเป็นรูปนก ผลองุ่น ภาพบุคคล นักรบ เขียน ดอกไม้ เป็ด รูปโอบ และใบไม้ชนิดต่างๆ

ประเภทที่ 2 ไหสีดำขดมัน (Jar with a Shiny black Surface) ผลิตที่มณฑลกว๋างตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ไหชนิดนี้มีรูปทรงคล้ายรูปโลก ส่วนไหล่จะป่อง ออก ปากผายบาน มีหู 4 - 5 หู ส่วนก้นแบน เนื้อดินค่อนข้างละเอียด สีเทาเข้มหรือสีน้ำตาล กึ่งดำและก่อนเผาจะมีการขัดผิวให้มัน

ประเภทที่ 3 ไหเคลือบเขียวมะกอก (Jar with Olive green glaze) หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า “ไหดูซุน” (Dusunjar) ผลิตที่มณฑลกว๋างตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ไหชนิดนี้มีรูปทรงรูปไข่หรือคล้ายลูกแพร์ ขอบปากสั้นและเป็นสันหนา หูอยู่ในแนวนอนมี ประมาณ 4 - 6 หู เคลือบใสเหมือนแก้ว มีสีสันต่างๆ หลายสี จากสีน้ำตาลอ่อนไปจนถึงสีเขียว มะกอก โดยจะเคลือบไว้ภายนอกและภายในของปากไห และจะเว้นส่วนก้นไว้ ไหบางใบจะมีการ เขียนชื่ออักษรจีนกำกับไว้ด้วย แต่ยังไม่มีการอ่าน/แปลเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ไหดูซุนพบที่แหลม โพธิ์ยังแยกออกได้อีก 2 แบบ คือ ไหรูปทรงถังเบียร์ เท่าที่พบเกือบสมบูรณ์ เป็นไหเคลือบสีเขียว มะกอกออกเหลือง มีขนาดสูง 33 เซนติเมตร ปากกว้าง 14 เซนติเมตร มีหูในแนวนอน จำนวน 4 หู และไหขนาดเล็กรูปทรงกลม มีหูในแนวนอน 4 หู

¹เขมชาติ เทพไชย. “เครื่องถ้วยจีนแหลมโพธิ : ที่พบจากการขุดค้นทางวิชาการ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2, 2529. หน้า 545 - 550. และดูรายละเอียดใน เขมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิแหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พุทธศักราช 2531 เอกสารกองโบราณคดีหมายเลข 15/2531.

ประเภทที่ 4 อ่างเคลือบเขียวมะกอก (Basin with olive green glaze or large bowls) ผลิตในมณฑลกวางตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 อ่างเคลือบเขียวมะกอกจัดไว้กลุ่มเดียวกับไหหูซุน มีลักษณะก้นแบน ปากผายออก และมีหูอยู่ในแนวนอนใกล้กับส่วนปาก

ประเภทที่ 5 ชามเคลือบเขียวมีรอยก็เป็นรูปสี่เหลี่ยมภายใน 5 แฉก (Green glaze bowls with five pointed Starmarke) ผลิตในมณฑลกวางตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 มีลักษณะเป็นรูปชามเคลือบสีเขียวอ่อนออกเหลือง ด้านในมีร่องรอยชุดเอาเคลือบออกเป็นแฉกประมาณ 5 แฉก ก่อนจะเผา แต่ตรงกลางยังคงรักษาเคลือบไว้ ส่วนก้นจะหนาเป็นรูปวงกลมตรงกลางเป็นวงเล็ก

ประเภทที่ 6 ชามเคลือบเขียวอ่อนหรือเขียวแก่แบบภาชนะชิว (Bowls with pale or dark green glaze - yueh type) ผลิตในมณฑลกวางตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 มีลักษณะเป็นชามเคลือบเขียว ส่วนก้นจะกลมและหนา เนื้อในเป็นสีเทาหรือขาวออกชมพู น้ำเคลือบมักแตกราน

ประเภทที่ 7 ชามเคลือบขาว (White Porcelaneous bowls) หรือเรียกว่า “แบบสมารา” (Samara Type) ผลิตในอำเภอหลินเฉิง เต่าเผ่าซึ่ง มณฑลเหอเป่ สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 มีลักษณะเป็นชามแบบทำจากดินขาวคุณภาพดี เนื้อละเอียดผิวเนียนสูง

ประเภทที่ 8 ชามเขียนสี 3 สี (Bowls with painted decoration) ผลิตจากเตาฉางซาในเมืองฉางซา มณฑลหูหนาน สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 มีลักษณะเนื้อดินหยาบสีเทาอ่อน ขาวปนเหลือง สีชมพู ส่วนการเขียนลวดลายภายในนิยมใช้สีเขียว น้ำเงินและน้ำตาล เขียนเป็นรูปลายเส้น และรูปดอกบัว ชามชนิดนี้น้ำเคลือบมักจะหลุดได้ง่าย

ประเภทที่ 9 ชามเคลือบเขียวมะกอกแบบขั้ว (Olive - green glazed bowls with Spur - marks) ผลิตในมณฑลกวางตุ้ง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 มีลักษณะเป็นชามเคลือบเขียวมะกอก ด้านในมีรอยทำด้วยก้อนดินเผา 5 - 6 รอย ส่วนก้นทำเป็นรูปวงกลม เนื้อภาชนะเป็นสีเทาอ่อนและสีเหลือง

ประเภทที่ 10 ไหเคลือบสีน้ำตาลออกเหลืองและเขียวมะกอกแก่ ผลิตจากเตาฉางซา สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15

ประเภทที่ 11 ชามเคลือบสีเขียวอ่อน ผลิตจากเตาถัง มณฑลเหอหนาน สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

ประเภทที่ 12 ชามหรือถ้วยเคลือบเขียวมะกอกแบบเซลาดอน ที่ด้านในมีร่องรอยการชุดด้วยเครื่องมือมีคม รอยขีดมีประมาณ 15 - 17 รอย สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่

ประเภทที่ 13 ชามหรือถ้วยเคลือบเขียวมะกอกแบบเซลาดอน ผลิตจากเตาขี้ อำเภอยุทธยา มณฑลเจ้าเจียง สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 เนื้อดินสีเทาเคลือบสีเขียวมะกอก บางชิ้นมีการเขียนลวดลายดอกไม้ภายใต้เคลือบ

ประเภทที่ 14 ภาชนะเคลือบสีน้ำเงินแบบเปอร์เซีย มีแหล่งผลิตแถบประเทศเปอร์เซีย สามารถกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

ส่วนเครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบบริเวณวัดหลง เป็นเครื่องถ้วยแบบขี้ สมัยราชวงศ์ซ่ง พบจำนวนมากจากการขุดตรวจบริเวณฐานอาคารเก่าในบริเวณวัดหลง ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้วยวัดหลง” เครื่องถ้วยแบบนี้ตกแต่งด้วยลายดอกบัวและลายนก ไก่ฟ้า หรือหงส์จีน นอกจากนี้ยังขุดพบเครื่องปั้นดินเผาจีน สมัยราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิง บริเวณฐานเจดีย์วัดแก้วและวัดเวียงอีกจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นเครื่องลายคราม โดยเฉพาะกระปุกเล็ก ๆ ใช้ใส่กระดูกและฟันของผู้ตายแล้วนำไปฝังไว้รอบฐานเจดีย์¹

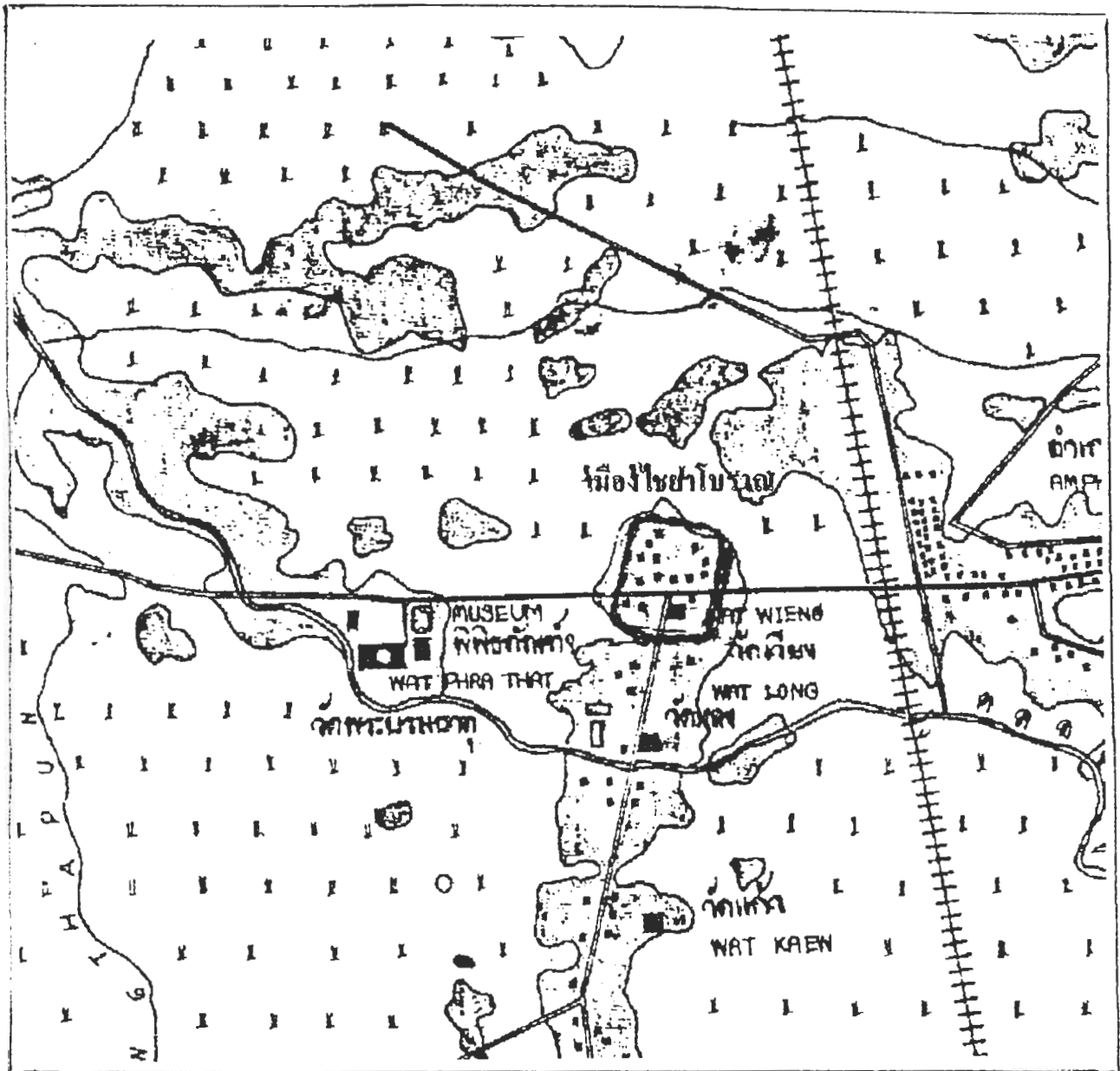
นอกจากเครื่องถ้วยจีนแล้วยังได้พบถ้วยชาม กระปุก และไหสังคโลกที่ผลิตจากเตาเมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองลพบุรี กระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งโบราณคดี เช่น บริเวณวัดแก้ว วัดหลง วัดเวียง เป็นต้น ซึ่งมีอายุร่วมสมัยสุโขทัยและอยุธยา

4.6 เมืองไชยาโบราณ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง 9 องศา 23 ลิปดา 5 ฟลิปดา ตะวันออก

เมืองไชยาเป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่บนแนวสันทรายเก่าในแนวทิศเหนือ - ทิศใต้ แนวสันทรายนี้มีความยาว 2 กิโลเมตร ปัจจุบันตัวเมืองเก่ายังปรากฏร่องรอยคูน้ำและคันดินให้เห็นอยู่บ้าง และมีวัดเวียงเป็นวัดประจำเมือง ตัวเมืองมีลักษณะแผนผังเป็นรูปเหลี่ยมด้านไม่เท่า คือ ด้านทิศตะวันออก ยาว 276 เมตร มีร่องรอยของคูน้ำและคันดินค่อนข้างชัดเจน ด้านทิศตะวันตก ยาว 288 เมตร ด้านนี้คูน้ำและคันดินกรูทำลายไปหมดแล้ว ด้านทิศใต้ กว้าง 276 เมตร ด้านนี้ยังมีแนวคูเมืองเหลืออยู่บ้าง และด้านทิศเหนือ กว้าง 278 เมตร² ด้านนี้มีคูน้ำและคันดินเหลืออยู่บ้าง เดิมตัวเมืองเก่าน่าจะมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แต่เนื่องจากผ่านกาลเวลามายาวนาน จึงทำให้สภาพพื้นที่บริเวณสันทรายมีการเปลี่ยนแปลง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะของตัวเมืองเปลี่ยนแปลงไปด้วย และตลอดของแนวสันทรายนี้ได้ใช้เป็นที่ตั้งวัง ตั้งวัด เช่น วัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว วัดคนบ เป็นต้น โดยตัววังตั้งอยู่ในกำแพงดิน มีคูเมืองหรือคูน้ำล้อมรอบ มีวัดเวียงและหลักเมืองอยู่ใกล้กับวัง นอกจากนี้ตลอดแนวสันทรายยังได้พบหลักฐานการตั้งชุมชนกระจายอยู่ทั่วไป เช่น พระ

¹ ภูซงค์ - ฉัญญภัทร จันทวิช. “เครื่องถ้วยจีนในประเทศไทย”, ใน เครื่องถ้วยในประเทศไทย. 2523. หน้า 157.

² ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. โบราณวัตถุสถานในภาคใต้ตอนเหนือ รวม 7 จังหวัด. 2517. หน้า 88.

ภาพประกอบที่ 83 แผนที่แสดงที่ตั้งของเมืองไชยาโบราณ วัดแก้ว วัดหลง วัดเวียง และวัดพระ
บรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่มา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา

พิมพ์ลูกปิด เครื่องปั้นดินเผา บ่อน้ำโบราณ¹ เป็นต้น โบราณสถานที่สำคัญในบริเวณนี้ ได้แก่ เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง และเจดีย์วัดเวียง (ปัจจุบันรื้อเสียแล้ว) โบราณสถานที่เหล่านี้ล้วนแต่สร้างมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย จึงเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าเมืองไชยาเก่าเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18

4.7 ศิลจารึก จารึกเป็นหลักฐานชั้นต้นที่มีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยเฉพาะในบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน ได้มีการค้นพบศิลจารึกหลายหลัก หลักฐานจากการสำรวจและที่กรมศิลปากรได้จัดทำทะเบียนไว้พบว่าในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศิลจารึก จำนวน 10 หลัก โดยใช้เลขที่ ศ.ญ. 1 ถึง ศ.ญ. 10 จารึกที่พบนี้แยกเป็นศิลจารึกสมัยศรีวิชัยหรือสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 จำนวน 3 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 4 (จารึกหลักที่ 24 ในประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) จารึกเลขที่ ศ.ญ. 3 (จารึกหลักที่ 24 ก. ในประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) และ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 9 (จารึกหลักที่ 25 ในประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) จารึกสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 2 หลัก² ได้แก่ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 5 (จารึกวัดตะพาน อำเภอไชยา พ.ศ. 2010) และ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 1 (จารึกวัดจำปา อำเภอไชยา ความจริงเป็นหลักเดียวกับเลขที่ ศ.ญ. 5)³ จารึกสมัยกรุงธนบุรี มีจำนวน 1 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 6 (จารึกวัดจำปา อำเภอไชยา) พ.ศ. 2319 จารึกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 4 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ ศ.ญ. 8 (จารึกวัดหัววังน้ำรอบหรือวัดน้ำรอบ อำเภอพุนพิน) พ.ศ. 2372 จารึกเลขที่ ศ.ญ. 2 (จารึกวัดสมุหนิมิต อำเภอไชยา) พ.ศ. 2392 จารึกเลขที่ ศ.ญ. 10 (จารึกเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย) พ.ศ. 2464 และจารึกเลขที่ ศ.ญ. 7 (จารึกวัดสมุหนิมิต อำเภอไชยา) พ.ศ. 2493⁴

นอกจากนี้ยังมีศิลจารึกหลักที่ 23 ซึ่งเป็นจารึกที่ได้รับการถกเถียงกันมากถึงสถานที่พบว่าพบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือพบที่วัดเสมามเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังไม่เป็นที่ยุติแน่นอน จึงขอนำรายละเอียดคำแปลจารึกหลักที่ 23 หลักที่ 24 และหลักที่ 25 มาเสนอไว้ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอนในช่วงสมัยศรีวิชัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 50 - 51.

²ยังมีจารึกวัดจำปา อำเภอไชยา อีกหลักหนึ่งจารึก เมื่อ พ.ศ. 2309 จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาไทย ซึ่ง ประสาร บุญประคอง ได้อ่าน/แปล และจัดพิมพ์ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ 24 เล่ม 3 กรกฎาคม 2523 หน้า 92 - 94.

³ประเสริฐ ณ นคร. “จารึกที่พบในสุราษฎร์ธานี”, ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ของ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร. 2534. หน้า 93.

⁴เรื่องเดิม. หน้า 92 - 93.

ศิลาจารึกหลักที่ 23 เป็นศิลาจารึกพบที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่นักวิชาการหลายคนระบุว่า น่าจะมาจากวัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี¹ จึงยังเป็นที่ถกเถียงไม่ยุติว่ามาจากที่แหล่งใดแน่ จารึกนี้มีลักษณะเป็นแผ่นหินทรายแดงรูปใบเสมา ขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร สูง 106 เซนติเมตร หนา 8.5 เซนติเมตร จารึกอักษร 2 ด้าน ด้วยรูปอักษรสมัยหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1318 เนื้อหาของจารึกหลักนี้บ่งบอกถึงความเจริญของอาณาจักรหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยพุทธศตวรรษที่ 14² โดยแบ่งจารึกออกเป็น 2 ด้าน ด้านที่ 1 หรือด้านหน้ามี 29 บรรทัด ตอนต้นเป็นคำขอพระเกียรติของพระเจ้ากรุงศรีวิชัย ตอนปลายเป็นเรื่องการประดิษฐานประสาธอิฐ 3 หลัง กับสถูปเจดีย์ ด้านที่ 2 หรือด้านหลัง มี 4 บรรทัด เป็นเรื่องการขอพระเกียรติของพระเจ้าศรีมหาราช ในราชวงศ์ไศเลนทร์³ คำจารึกเดิม ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านและแปลเป็นภาษาไทยไว้ ต่อมาได้มีผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณอ่านและแปลใหม่อีกหลายสำนวน จึงขอนำเสนอไว้เพื่อประโยชน์ของการศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้

คำแปลของ ยอร์ช เซเดส์

ด้านที่ 1

(พระเจ้ากรุงศรีวิชัย) พระองค์ทรงพระคุณประสิทธิ คือวินัยคุณความประพฤติ เคารพคุณ ความสุภาพ ศรุตคุณความรู้ สมคุณความทน กษมาคุณความเพียร ไชรคุณความกล้าหาญ คชคุณความบริจาคน ทหุติคุณความสง่า มติคุณความฉลาด ทหุคุณความเมตตาจิต พระองค์ซึ่งประกอบ ด้วยคุณทั้งนั้นเป็นอาทิมิพระเกียรติปราศจากเหตุอันตราย แลเวลาแพร่หลาย (ต่างประเทศ) บังเกิดความเลื่อมแห่งพระราชอื่น ๆ คุณดังแสงดาวเลื่อมลงไป เมื่อพระจันทร์อุทัย เมื่อฤดูศราท (คือฤดูใบไม้ร่วง)

พระองค์ทรงคุณเป็นบ่อเกิด ไซ้แต่เท่านั้นในโลกนี้พระองค์ยังเป็นทีพึ่งของสาธุชนอันมีชื่อเสียงเลื่องลือ อันประกอบด้วยคุณที่ส่งแสงราวกับว่าแสงขอเดชาพระหิมาลัย อุปมาดั่งมหาสมุทรซึ่งล้างความชั่ว มิใช่เป็นแต่บ่อเกิดแห่งแก้วมุกดา เพชร พลอย ทั้งปวงเท่านั้น ยังเป็นที่พึ่งของพวกนาคอันมีสิริষะประดับด้วยแสงแก้ว

¹ธรรมทาส พานิช. ไชยาที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. 2533. หน้า 48.

²ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3503.

³ยอร์ช เซเดส์. "ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้ และเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25", ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. 2520. หน้า 41.

ผู้ใดมีใจร้อนรุ่มด้วยเปลวเพลิง คือความขากจน เข้ามาสู่พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ เป็นที่พึง อุปมาดังช้างเวลาแควร้อนไปสู่หนองอันมีน้ำใสเต็มไปด้วยแสรคอกบัว

สาธุชนทั้งหลายมาจากทั่วทุกแห่ง เมื่อได้เข้าสู่พระองค์ผู้ทรงพระคุณคล้ายกับพระมุณีก็ได้รับสิ่งอันประเสริฐ อุปมาดังบรรดาดันไม้มีต้นมะม่วงและต้นพิกุล เป็นอาทิ เวลาฤดูมรสุมย์ก็ได้รับ สิริอันประเสริฐยิ่งนัก

พระเจ้ากรุงศรีวิชัย มีชัยชนะแลพระสิริขาว พระองค์มีวาสนาอันร้อยด้วยเพลิงรัศมี ซึ่งเกิดขึ้นจากพระราชอาณาจักรใกล้เคียง พระองค์นี้ พระพรหมได้อุตสาห์บันดาลให้บังเกิดราวกับว่า ทรงพระประสงค์ที่จะทำให้พระธรรมมั่นคงในอนาคตกาล

พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ผู้เป็นเจ้าของพระราชอาณาจักรทั้งหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐ ทั้งสามนี้เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (คือปทุมปามี) พระผู้ผจญพระยามารแลพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถืออชริระ (คือวชรปามี)

ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับว่าเพชร ในภูเขาอันเป็นมลทินของโลกทั้งปวง แลเป็นที่บังเกิดความรู้เรื่องแก่ไตรโลก พระองค์ได้ถวายแก่พระชินราช ประกอบด้วยพระสิริอันเลิศกว่าพระชินะทั้งหลาย ซึ่งสถิตอยู่ในทศทิศ

ภายหลังทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชสถวิระ ชันตะ สร้างพระสถูปสามองค์

เมื่อ (ชชันตะ) ถึงมรณะภาพแล้ว พระสถวิระ อธิมุคิต ผู้เป็นศิษย์ได้สร้างพระเจดีย์อิฐ สององค์ใกล้ปราสาททั้งสาม

(มหาศักราช) 697 ขึ้น 11 ค่ำ มาฆมาส เดือน 6 เมื่อเวลาพระอาทิตย์พร้อมกับพระศุกร์อุทัยในดาวกรกฎ พระเจ้ากรุงศรีวิชัย พระองค์มีรูปสัณฐานคล้ายกับเทวราช แลประกอบด้วยสิริอันประเสริฐยิ่งกว่าพระราชารอื่น ๆ พระองค์ส่งแสงรัศมีราวกับว่าแก้วจินดามณีทรงเอาพระทัยใส่ในไตรโลก ได้สร้าง.....พระสถูป.....

ด้านที่ 2

พระองค์ผู้เป็นเจ้าของพระราชอาณาจักรทั้งปวง ทรงเคยชานูภาพคล้ายกับพระอาทิตย์ ทรงบำบัดความมืดมัวผู้ศัตรูของพระองค์ รูปสัณฐานของพระองค์งามราวกับว่า พระจันทร์อันปราศจากมลทิน เมื่อฤดูศราท

พระราชารพระองค์นี้คือ ศรีวิขเณทรราชา ผู้ทรงชัยมีพระราชสาสมนต์ (กษัตริย์ใกล้เคียง) บูชาแล้ว มีพระราชบัลลังก์อันเป็นสิริรุ่งเรืองแล้ว เป็นผู้ที่พระพรหมทรงสร้างขึ้นมาแล้วด้วยความพยายาม โดยเหตุที่ประชาชนเบือนหน้าหนีจากการตั้งมั่นในธรรมอันประเสริฐ

พระราชารศรีวิขเณทรนั้น เป็นมหาสมุทรแห่งคุณธรรม เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์เอกสูงสุดในพื้นแผ่นดินโคชรอบ ๆ โปรดให้สร้างเรือนอิฐอันประเสริฐ 3 องค์ ในรัชกาลของพระองค์นั้น เหมือนวิมานของพระวิษณุ วิมานของพระศิวะและวิมานของพระอินทร์

เรือนอิฐนั้น ทรงมอบถวายให้เป็นที่อยู่ของเจดีย์ตลอดกาลทั้ง 3 เนื่องนิคค์คือ เป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้าผู้สูงสุด ซึ่งประทับอยู่ในทิศทั้ง 10 เป็นเหมือนปลา (อานนท์) ประเสริฐอันหนุนพื้นดินเป็นอมตบพ อันอำนาจความมั่งคั่งสมบูรณ์พิเศษในไตรภพ

พระเถระราชาคณะชื่อ ชัยนตะ พระเจ้าแผ่นดินทรงมอบหมายให้สร้างสถูปด้วยองค์หนึ่ง (ในจำนวน 3 องค์) หรือพระงามเมื่อเอาปฏิสนธิในโลกนี้ หรือพระนารายณ์..... ทรงเป็นหัวหน้าแห่งไศลเอนทร์ ทรงพระนามศรีมหาราช.....¹

คำแปลของ แสง มนวิฑูร

ด้านที่ 1

อันว่าแสงสว่าง อันแผ่สร้า่นไปด้วยเกียรติของพระราชาองค์ใด ซึ่งแผ่ไปทั่วไม่รู้เสื่อมสิ้น ด้วยพระคุณ คือ นช (ข้อกำหนดคกฏหมาย) วินชยะ (ความประพฤติตามหลักประเพณีนิยม) เสารัชชยะ (ความกล้าหาญ) ศรุต (การศึกษาเล่าเรียน) สมะ (ความสงบ) กษมา (ความอดทนหรือการไม่ถือโทษผู้ผิด) ไรรัชชยะ (ความหนักแน่นมั่นคง) คชชยะ (การบริจาคหรือเสียสละ) พุคคิมคิ (ความคิดเห็นหรือพระปรีชาอันรุ่งเรือง) และทษา (ความกรุณา) เป็นต้น ข่มเสียดซึ่งพระราชาชั้นรองลงมา องค์อื่น ๆ

ดั่งว่าแสงสว่างของดวงจันทร์ในศรทกาล (ราวเดือนกันยายน ถึงเดือนตุลาคม คือฤดูใบไม้ร่วง) ข่มแสงสว่างของดวงดาวทั้งหลาย

อันว่าพระราชาพระองค์ใดในโลก เป็นที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมทั้งหลาย งามเด่นดั่งว่ายอดภูเขาหิมาลัย (ปรากฏ) แก่คนทั้งหลาย ผู้สะพรังไปด้วยคุณธรรม

ผู้มากไปด้วยแก้วมณีคือยศอันสูงส่ง เหมือนพียงพานของพระขานาคซึ่งมีแก้วมณีโชติช่วงใหญ่แวงวาวที่ศีรษะ อันได้สลักลูกศรคือความชั่วร้ายออกแล้ว

ผู้ที่ถูกไฟคือความปั่นป่วนด้วยทรัพย์สิน เผากลายเป็นคนย่อยยับอันจนลงต้องอดอยากมาประชุมกันเข้าเฝ้าพระราชาราชองค์ใด ซึ่งทรงเป็นผู้ควรเป็นที่พึ่งพำนักของตนเป็นอย่างยิ่ง เหมือนช้างเมื่อควงอาทิตย์ แผลคเณออย่างร้ายแรง พวกมันไปประชุมที่หนองน้ำ มีน้ำไม่แห้งเป็นนิคค์ มีน้ำใสสะอาดน่าบริโภค เต็มไปด้วยเกสรดอกบัว

คนที่เกิดจากพระมนู (มนุษย์) ทั้งหมด ห้อมล้อมเข้าไปสู่พระราชาราชองค์ใด ซึ่งสะพรังไปด้วยคุณธรรม เสมอด้วยพระมนู พระองค์ก็ได้ประทานทรัพย์สมบัติมากมาย เหมือนต้นไม้ใหญ่ให้ทรัพย์สมบัติมากมายจากเกษรมะม่วง เป็นต้น ไนวสันตฤดู (ฤดูใบไม้ผลิ)

¹ชอร์ช เซคส์. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้และเมืองประเทศราชชั้นแก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย, 2520. หน้า 44 - 45.

จึงมีสถูปขึ้น 3 องค์ คือทำตามเรือนอิฐนั้นองค์หนึ่ง เมื่อท่านขยันตะนั้นล่วงลับไปแล้ว พระเถระศิษย์ของท่านมีนามว่า อธิมุคฺติ ให้ทำเจดีย์อิฐครั้งที่ 2 เป็นครั้งสุดท้าย รวมเป็นเจดีย์ 3 องค์

สร้างสำเร็จเมื่อมหาศักราช 697 ดาวอาทิตย์อยู่ในเดือนวิสาขะ (เดือน 6) ขึ้น 11 ค่ำ ลักณายู่ราศีกรกฎประกอบด้วยวันพุธ

พระเจ้าแผ่นดินพระนามศรีวิชัย ผู้สูงสุดกว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่น ๆ เหมือนพระอินทร์ เพราะทรงเป็นผู้ควรเคารพ ทรงเป็นผู้รู้เรื่อง และทรงเป็นผู้ควรบูชา โปรดให้สร้างสถูป (เจดีย์) มีรูปเหมือนจินดามณี (แก้วสารพัดนึก) เป็นจุดเดิยของไตรโลก

ด้านที่ 2

สวัสดิ์ พระราชาพระองค์ใดนั้น เป็นพระราชาธิราชกำจัดหมู่อริราช ไพร่ทั่วไป เป็นองค์เอกเหมือนดวงอาทิตย์ พระองค์เหมือนพระวิษณุ โดยทรงกำลังทั้งหลายของพระองค์ เหมือนดวงจันทร์ปราศจากมลทินในฤดูศรทะ (กันยายนถึงตุลาคม คือ ฤดูร้อน) มีพระสรีระว่างงามเหมือนกามเทพ

ทรงทำลายความกระด้างของอริราชไพร่ทั้งปวงอันเหลือนอกนั้น พระราชาพระองค์นั้นนั้น ได้รับขนานพระนามว่า พระวิษณุองค์ที่สอง โดยพระอำนาจของพระองค์ เพราะได้ชื่อว่าเป็นต้นกำเนิด และพระรา..... ทั้งหมดของพระองค์นั้น ๆ'

คำแปลของ จิตรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา

ด้านที่ 1

(บรรทัดที่ 1 - 4) ซึ่งเพราะพระเกียรติยศของพระองค์ที่เกิดจากคุณสมบัติที่ไม่มีวันเสื่อมสิ้น ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีวินัย ความกล้าหาญ ความเป็นผู้คงแก่เรียน ความมีใจสงบ ความอดกลั้น ความมั่นคง การให้ทาน ความรุ่งเรือง ความมีปัญญา ความเมตตา เป็นต้น (เกียรติยศ) ที่แผ่กระจายไป รัศมีคือการแผ่กระจายไปแห่งเกียรติยศของพระราชาทั้งหลายในแผ่นดิน จึงถูกข่มแล้วโดยสิ้นเชิง เหมือนแสงของดวงดาวทั้งหลาย ถูกข่มแล้วโดยแสงของพระจันทร์ ในฤดูศรท (ระหว่างเดือนกันยายน - พฤศจิกายน)

(บรรทัดที่ 4 - 7) แม้ในหมู่บุรุษทั้งหลาย ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติด้วยกันในโลก พระองค์ก็ทรงมีคุณสมบัติ (ยิ่งกว่า) เพราะพระรัศมีที่รุ่งเรืองยิ่งกว่ายอดเขาหิมาลัย พระองค์ผู้ทรงทำลายความทุกข์ยาก ทรงมีแก้วที่มีชื่อสูงเด่นมากมาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ที่ทำลายล้างบาป

ประเสริฐ ฌ นคร. "จารึกที่พบในสุราษฎร์ธานี", ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ของ
ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ฌ นคร. 2534. หน้า 96 - 97.

ได้ มีแก้วมณีที่มีชื่อสูงเด่นมากมาย พระองค์ยังทรงเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์พวกนาคทั้งหลาย ที่มีเศียร มีวงรัศมีที่เกิดจากแสงแก้วมณีอีกด้วย

(บรรทัดที่ 8 - 11) ผู้ใดเข้าเฝ้าพระองค์ ด้วยความหวังที่จะทำให้ระลอกแห่งเปลวเพลิงคือ ความขาดแคลนทรัพย์หมดสิ้นไป ผู้นั้นก็ประสบความสุขอย่างยิ่ง เหมือนพวกช่างเข้าไปหาสระน้ำที่ไม่เคยเหือดแห้งที่มีน้ำใสบริสุทธิ์ที่นำลงไปเล่นและมีสีแดงเพราะเกสรดอกบัว ในเวลาพระอาทิตย์ กล้าและร้อนแรง ย่อมประสบความสุข

(บรรทัดที่ 11 - 13) คนทั้งหลาย (ผู้เกิดจากพระมनु) ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ เมื่อเข้าไป อยู่ใกล้พระองค์ ผู้ทรงมีคุณสมบัติอันเลิศ ผู้เสมอเหมือนพระมनु ทุกค้ำย่อมมีความงามอย่างยิ่ง เหมือนต้นไม้ใหญ่ทั้งหลายมีต้นมะม่วงและพิทูล เป็นต้น เมื่อเข้าไปใกล้ต้นตฤ (ฤดูใบไม้ผลิ) ย่อมมีความงามอย่างยิ่ง

(บรรทัดที่ 14 - 16) ขอพระราชารู้เป็นเจ้าแห่งศรีวิชัย พระองค์นั้น ผู้ทรงทำให้พระ ลักษมีของพระราชแห่งแคว้น โคจรอบมีอาสน์ร้อนดังเปลวเพลิง ผู้เหมือนกับได้รับการสร้างขึ้น มาด้วยความพยายาม โดยพระพรหมผู้ทรงมุ่งมั่นเพื่อความมั่นคงแห่งพระธรรมอันประเสริฐ จึงทรงมีชัย ชนะ

(บรรทัดที่ 16 - 19) พระราชาผู้เป็นเจ้าแห่งศรีวิชัย ผู้ทรงคุณมากมาย ผู้เหนือพระราช ของแคว้น โคจรอบทั้งหมดบนพื้นพิภพผู้เป็นเอก พระองค์นั้นนั่นเอง ได้ทรงให้สร้างอาคารอิฐที่ สวยงามทั้งสามหลังนี้ให้เป็นที่ประทับของพระ โพธิสัตว์ผู้มีดอกบัวในพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้าผู้ทรง ชนะมาร และของพระโพธิสัตว์ผู้มีวัชระ

(บรรทัดที่ 19 - 21) ขอปราสาทที่เป็นเจดีย์สำหรับประทับในสามฤดู ที่ได้พระราชทาน แก่พระพุทธองค์ (พระวัชร?) ผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในบรรดาพระพุทธเจ้า ผู้สถิตอยู่ในทิศทั้งสิบ (ปราสาท) ที่เป็นเหมือนสายฟ้าอันประเสริฐบนภูเขาที่สกลปรกคือโลกทั้งหมด ที่ก่อให้เกิดความเจริญ รุ่งเรืองอันยอดเยี่ยมแก่โลกทั้งสามที่เหมือนวิมานของเทวดาทั้งสามหลังนี้ จึงคงอยู่ชั่ววันรันดร

(บรรทัดที่ 22 - 23) พระราชสลวิระ ชื่อว่า ชัยนตะ ได้รับพระราชโองการจากพระ ราชอีกว่า “ท่านจงสร้างสถูป 3 หลัง” ดังนี้ จากนั้นท่านจึงได้สร้างสถูปทั้งสามนี้แน่นอนขึ้น

(บรรทัดที่ 23 - 25) เมื่อพระราชสลวิระ ชัยนตะ มรณภาพแล้ว พระสลวิระศิษย์ของ ท่านผู้มีชื่อว่า อธิมุคตะ ได้สร้างเจดีย์อิฐ 2 เจดีย์ ใกล้เคียงกับเจดีย์ทั้งสามนั้น

(บรรทัดที่ 25 - 29) เมื่อศักราชมีการเพิ่มขึ้นถูกได้รับด้วยรสและแก้วและมณี (คือ 697) ในวัน 11 ค่ำ แห่งเดือน 6 ในศุภกัปภย์ (ข้างขึ้น) เมื่อดวงดาวที่เป็นที่เคารพยิ่งคือ พระอาทิตย์ และดาวพระศุกร์อยู่ในกลุ่มดาวที่เกี่ยวข้องกับปู (กรกฎ) (พระสถูปและเจดีย์) ที่งามเหมือนแก้วสาระ พัดนิภที่เป็นเลิศในโลกทั้งสามได้รับสถาปนาขึ้นโดยพระราชแห่งศรีวิชัย ผู้เหมือนกับพระอินทร์ ผู้ สูงสุดในหมู่ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินอื่น ๆ

ด้านที่ 2

(บรรทัดที่ 1 - 4) ขอความสวัสดิ์จึงมี พระราชาผู้เป็นจอมแห่งราชาทั้งหลายพระองค์นั้น ซึ่งเป็นเอกอุปมาดังดวงอาทิตย์ในท่ามกลางความมืดคือศัตรูของศัตรูทั้งหมด ผู้เหมือนดวงจันทร์ที่มืดม่องในฤดูศรัท เพราะความงามดังพระจันทร์ เนื่องจากพระรัศมีของพระองค์ผู้งดงามเหมือนกามเทพ (พระองค์) มีพระนามว่าวิษณุทรงเป็นผู้ทำลายความหยิ่งผยองของศัตรูทั้งหมด ทรงเป็นที่สอง (รองจากพระวิษณุ) ก็ด้วยอำนาจของพระองค์เท่านั้น พระราชาพระองค์นี้นั้นเอง ผู้มีการประสูติในราชวงศ์ไศเลนทร์ที่พระองค์ได้ประกาศแล้วจึงทรงมีพระนาม (อีกพระนามหนึ่ง) ว่าศรีเมหาราช และทั้งสิ้นของพระองค์¹

คำแปลของ ชะเอม แก้วคล้าย

ด้านที่ 1

1. รัศมีที่แผ่ไปด้วยเกียรติของพระราชาในแผ่นดินทั้งหลาย ถูกข่มโดยสิ้นเชิงด้วยเกียรติที่เกิดจากคุณอันไม่หมดสิ้น มินช (ข้อกำหนดกฎหมาย) วินช (ความประพฤติตามหลักประเพณี) เสารุช (ความกล้าหาญ) สรุต (การศึกษาเล่าเรียน) สม (ความสงบ) กษม (ความอดทน) ศโรช (ความหนักแน่นมั่นคง) ดุชค (การเสียดสละ) ทุชติ (ความสง่างาม) มติ (ความฉลาด) หยา (ความกรุณา) เป็นต้น ของพระราชาพระองค์ใดที่แผ่ไป เหมือนรัศมีของดวงดาวทั้งหลายถูกข่มด้วยแสงของดวงจันทร์ในศรทกาลฉะนั้น

2. พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด เป็นผู้ทำลายความชั่ว เป็นที่รองรับคุณธรรมทั้งหลาย เพราะรัศมีที่มากกว่ายอดเขาหิมาลัย เป็นที่รองรับนุรุษทั้งหลายผู้มากด้วยคุณธรรม และเป็นที่รองรับแก้วมณีทั้งหลายมากมายที่มีชื่อเสียงสูงเด่นในโลก เหนือมหาสมุทร เป็นที่ทำลายสิ่งเปรอะเปื้อนที่ยิ่งใหญ่เป็นที่รองรับแก้วมณีมากมาย และเป็นที่รองรับพญานาคทั้งหลาย ผู้มีศรีอันมีวงล้อมด้วยรัศมีของแก้ว

3. ชนเหล่าใดผู้มีความหวังถูกบีบคั้นแล้ว เพราะไฟคือความไม่สมบูรณ์แห่งทรัพย์ได้เข้ามาแล้วพึงพระองค์ ชนเหล่านั้นได้ถึงแล้วซึ่งความสุขอย่างยิ่ง เหมือนช่างที่เข้าไปหาสระน้ำที่ไม่แห้งเป็นนิตย์ มีน้ำใสสะอาดน่าอาบ แสงด้วยเกษรดอกบัว ในเมื่อพระอาทิตย์ร้อนจัด

4. ชนทั้งหลายผู้เกิดจากมนุ ผู้มีคุณธรรมได้เข้าไปหาพระราชาพระองค์ใด ผู้ทรงคุณธรรม ผู้เสมอด้วยพระมนูทุกด้าน พระองค์ทรงให้สมบัติมากมาย (แก่ชนเหล่านั้น) เหมือนต้นไม้ใหญ่ทั้งหลายยังมีต้นมะม่วงและต้นมหาหิงค์ เป็นอาทิ ย่อมให้ผลประโยชน์มากมาย ในฤดูใบไม้ผลิ

¹ประเสริฐ ฦ นคร. “จารึกที่พบในสุราษฎร์ธานี”, ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ของ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฦ นคร. 2534. หน้า 97 - 98.

5. พระราชาพระองค์นั้นคือ ศรีวิชัยนทรราชา ผู้มีรัศมีแห่งราชบัลลังก์ของพระราชาโดยรอบร้อนด้วยพระมนูทุกด้าน ผู้เหมือนถูกสร้างด้วยความพยายามโดยพระพรหม ผู้มุ่งหน้าในความมั่นคงต่อพระธรรมที่ประเสริฐจึงมีชัยชนะ

6. พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของกรุงศรีวิชัยนี้ ผู้เป็นหัวหน้าแห่งคุณธรรม ผู้สูงสุดในบรรดาพระเจ้าแผ่นดินโดยรอบทั้งหมดในโลก พระองค์เดียว ได้สร้างอาคาร 3 หลัง ที่ทำด้วยอิฐนี้ ให้เป็นที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ผู้ทำลายมารด้วยมือที่ถือดอกบัว

7. อาคารนี้ เป็นที่ตั้งของเจดีย์ 3 ฤดู เป็นนิศย์ ที่พระองค์ทรงถวายแก่ผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในบรรดาพระชยะ ทั้งหมดที่อยู่ในทิศทั้ง 10 เป็นสายน้ำที่ประเสริฐบนภูเขาที่มีมลทินในโลกทั้งหมด เป็นที่ให้ความเจริญและความดี โลกทั้ง 3 เป็นที่อยู่ของเทพ (ผู้ไม่ตาย)

8. พระเถระราชาคณะ ผู้ชื่อว่าชยันตะนั้น ถูกแต่งตั้งแล้วโดยพระเจ้าแผ่นดิน แม้อีกว่าท่านจงสร้างสถูป 3 องค์ ดังนี้ จากนั้นพระเถระชยันตะนั้น ได้สร้างสถูปนั้นตามที่ทรงรับสั่ง

9. เมื่อพระชยันตะมรณภาพแล้ว (ไปสวรรค์แล้ว) พระเถระชื่อ อธิมุक्ति ผู้เป็นศิษย์ของท่าน ได้สร้างเจดีย์อิฐ 2 องค์ ใกล้เคียงกับเจดีย์ 3 องค์ (นั้น)

10. สถูปทั้งหลายถูกสร้างแล้วโดยพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีวิชัย ผู้เหมือนพระอินทร์ในเพราะควรแก่การเคารพ (ผู้สร้าง) ความรุ่งเรือง และควรแก่การบูชา ผู้สูงสุดในบรรดาพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่น ๆ ผู้มีรูปงามราวกับว่าดวงแก้วมณีที่เป็นเลิศในโลกทั้ง 3 ในปักษ์ขึ้น 11 คำ เดือน 6 มหาศักราช 697 ที่มาถึงแล้ว โดยนักษัตรและเป็นปักษ์ที่พระอาทิตย์ พร้อมทั้งดาวพระศุกร์อยู่ในลัคนาจรกฏ

ด้านที่ 2

ขอความสวัสดิงมี พระราชาธิราชพระองค์นั่นเอง ผู้เป็นหนึ่งในอันเปรียบด้วยพระอาทิตย์ สำหรับความมืดคืออหุคัทรูทั้งปวง เพราะความสามารถของพระองค์ผู้เป็นคจดวงจันทร์ที่ไม่มีมลทินในฤคสุรทกาล เพราะความงามอันน่าปรารถนา (ของพระองค์) ผู้มีรูปงามเหมือนกามเทพ ผู้ทำลายความหยิ่งผองของอหุคัทรูทั้งปวงโดยไม่มีส่วนเหลือ ผู้ชื่อว่าเป็นพระภิกษุองค์ที่ 2 เพราะอำนาจของพระองค์

พระราชาพระองค์นั่นเอง ผู้มีชื่อว่า ศรีมหาราชาที่ถูกกล่าวไว้ เกิดจากไศเลนทรวงศ์ และ..... ทั้งปวงของพระองค์¹

ศิลาจารึกหลักที่ 24 พบที่วัดหัวเวียงหรือวัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีจำนวน 2 หลัก คือศิลาจารึกหลักที่ 24 และหลักที่ 24 ก. ซึ่งตรงกับเลขทะเบียน

¹ประเสริฐ ณ นคร. "จารึกที่พบในสุราษฎร์ธานี", ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ของ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร. 2534. หน้า 98 - 99.

ปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เลขที่ สฎ. 4 และ สฎ. 3 จารึกทั้ง 2 หลักนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จไปตรวจราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตก ได้ทรงพบและรับสั่งให้นำไปเก็บรักษาที่กรุงเทพฯ เมื่อวันอาทิตย์ แรม 7 ค่ำ เดือน 11 ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2447 ดังที่ ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ได้กล่าวถึงการพบศิลาจารึกหลักที่ 24 ไว้ว่า เดิมจารึกทั้ง 2 อยู่ที่ตำบลเวียง ห่างจากวัดเวียงไปทางทิศตะวันตก ราว 10 เส้น บริเวณนั้นมีผนังก่อขึ้นไป มีความยาวไปตามทิศเหนือ - ทิศใต้ ในที่ใกล้ผนังนั้นมีเทวรูปอยู่ตรงกลาง หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก มีศิลาจารึกหลักหนึ่ง เมื่อแรกพบวางนอนอยู่บนพื้นห่างจากเทวรูปไปทางทิศเหนือประมาณ 3 ศอก เป็นจารึกขนาดใหญ่ สูง 200 เซนติเมตร กว้าง 47 เซนติเมตร หนา 14 เซนติเมตร มีเดือยลงในฐานเชิง ส่วนจารึกอีกหลักหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเทวรูป เป็นจารึกขนาดเล็กสูง 72 เซนติเมตร กว้าง 37 เซนติเมตร หนา 12 เซนติเมตร เมื่อแรกพบปักอยู่บนดิน¹

ศิลาจารึกหลักที่ 24 ทั้ง 2 หลักนี้ หลักที่ใช้เลขที่ สฎ. 4 จารึกด้วยภาษาสันสกฤต ซึ่ง ชอร์ช เซคส์ ได้อ่านและแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ส่วนหลักที่ สฎ. 3 จารึกด้วยภาษาบาลี ซึ่ง ชะอม แก้วคล้าย ได้อ่านและแปลเป็นภาษาไทย² มีรายละเอียดดังนี้

คำแปล

(จารึกหลักที่ 24 เลขที่ สฎ. 4)

สวสตี

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ ทรงประพุดิประโยชน์เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนา พระองค์สืบตระกูลอันรุ่งเรือง คือปทุมวงศ์ มีรูปร่างงามเหมือนพระกามะ อันมีรูปร่างงามกับพระจันทร์ ทรงฉลาดในนิติศาสตร์ คล้ายกับพระธรรมาโศกราช เป็นหัวหน้าของตระกูล.....ทรงพระนาม ศรีธรรมราช

ศรีสวสตี

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ เป็นผู้อุปถัมภ์ตระกูลปทุมวงศ์ พระหัตถ์ของพระองค์ มีฤทธิ์มีอำนาจ ด้วยอานุภาพแห่งบุญกุศลซึ่งพระองค์ได้ทำต่อมนุษย์ทั้งปวง

¹ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "ศิลาจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยา", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3514.

²เรื่องเดิม. หน้า 3517.

ทรงเสขานภาพเท่าพระอาทิตย์พระจันทร์ แลมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลกทั้งปวง ทรงพระนาม
จันทร์ภาณุ ศรีธรรมราช เมื่อกลีขุค 4332¹.....

คำแปล

(จารึกหลักที่ 24 ก เลขที่ สฎ. 3)

1.อีกอย่างหนึ่ง.....
2. (ชน) เหล่านั้น ผู้มีเครื่องประดับ.....
3. 4.....// (ชน) ทั้งสิบ ยงวิชา (ให้เกิด) ด้วยเจตนา อันเป็นที่รักต่อพระชินะผู้ประเสริฐในกาล
ทั้งปวง //.....ส่วน ทั้งห้า
5. เป็นความรู้ของพระผู้เป็นที่รัก ผู้มาสู่สังกตสนคร...
6.โดยประการทั้งปวง // ชนทั้งเก้าเหล่านั้นเป็นผู้มีปัญญา มีความปรารถนา ตามวาระ
.....ทั้งแปด
7. ทั้งสิบ เป็นผู้มีศรัทธาตามที่ตนคิดแล้ว // บางครั้ง.....ทั้งสิบและทั้งแปด.....
8. อีกอย่างหนึ่ง (ชน) ทั้งหลายผู้ประชุมกัน ทั้งห้าสิบห้าคน เป็นผู้เปล่งวาจาแล้ว ย่อมเป็นผู้
บริสุทธิ์ คุงพระผู้บริสุทธิ์ที่หาความเศร้าหมองมิได้ //
9. วัตถุทั้งสิบพร้อมภณะต่าง ๆ ที่มีได้กำหนดเป็นวัตถุจำนวนมากเพื่อทาน // ผู้มีบุญเม้มทำทาน
ทานทั้งปวงด้วย
10. ความเอื้อเพื่อข้อมกล่าวถึงความนำเคารพของพระศาสดา ผู้เป็นธรรมราชา.....
11. คณะเหล่านั้น ผู้คล้อยตามบริษัท ได้สดับข่าวพระนาคแล้ว²
12.
13.
14.
15.

ศิลาจารึกหลักที่ 25 เป็นจารึกที่ฐานพระพุทธรูปหล่อสำริดปางนาคปรก พบที่วัดหัวเวียง
หรือวัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมศิลปากรจัดไว้เป็นจารึก เลขที่
สฎ. 9 จารึกมีด้านเดียว จำนวน 5 บรรทัด ตัวอักษรจารึกด้วยอักษรขอม ภาษาเขมร เนื้อหาจารึก

¹ฮอร์ช เซคส์. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้และเมืองประเทศ
ราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25”. ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัด
สุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. 2520. หน้า 47.

²ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “ศิลาจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยา”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาค
ใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3518.

ได้กล่าวถึง เมื่อ พ.ศ. 1726 (ม.ศ. 1105) ในสมัยของมหाराชศรีมัตไตรโลกยราชมีรับสั่งให้มหาเสนาบดีคาลาโน ผู้รักษาเมืองครหิ (เมืองไชยา) หล่อพระพุทธรูปสำริดองค์นี้ขึ้น ปัจจุบันจารึกหลักนี้เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่ง ชอร์ช เซเดส์ ได้อ่าน/แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้

คำแปล

ศักราช 1105 เถาะนักษัตร มีพระราชโองการกัมรแดงอัญมหาราช ศรีมัตไตรโลกยราช เมถิกฤษนวรรรมเทวะ ขึ้น 3 ค่ำ เชษฐมาส (เดือน 7) วันพุธ ให้มหาเสนาบดีคาลาโน ผู้รักษาเมืองครหิ อารธนา มรแดงศรีญาโน ให้ทำ (พระพุทธรูป) ปฏิมากรนี้สำริดมีน้ำหนัก 1 ภาระ 2 ตูละ ทองคำ (ที่ปิด) มีราคา 10 ตำลึง สถาปนา (พระพุทธรูปนี้) ให้มหาชนทั้งปวงผู้มีศรัทธาอนุโมทนาแลบุชานมัสการอยู่ที่นี่ เพื่อจะได้ถึงสรรรเพ็ชฌญาณ¹

4.8 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ บริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนนี้ ศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาเผยแพร่อย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา ดังเห็นได้จากการค้นพบหลักฐานที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งหลักฐานที่เป็นเทวสถานและเทวรูป เช่น เทวรูปพระนารายณ์ พระศิวะ พระพินเนสวร ศิวลึงค์ โยนิโทรณะ เป็นต้น หลักฐานสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

4.8.1 พระนารายณ์ 4 พระกร เป็นเทวรูปจำหลักหินในลัทธิไวษณพนิกาย ค้นพบที่บริเวณวัดศาลาทิงหรือวัดชยาวรม ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเทวรูปประทับยืนตรง ขนาดสูง 67 เซนติเมตร มีลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเศียรทรงสวมหมวกรูปทรงกระบอกหรือสวมมงกุฎทรงสูง (กิริฎมุกฎ) พระกรรมสวมกมลทล ประดับด้วยพู่ยาวไปจดพระอังสาทิ้ง 2 ข้าง มี 4 พระกร พระหัตถ์ขวาด้านหน้ายกขึ้นในระดับพระอังสาแบฝ่าพระหัตถ์ในปางอภัยมุทรา พระหัตถ์ขวาด้านหลังทรงถือคทา พระหัตถ์ซ้ายด้านหน้าทรงถือสังข์ในระดับพระโสณี ส่วนพระหัตถ์ซ้ายด้านหลังได้หักหายไป แต่น่าจะทรงถือจักร² พระวรกายค่อนข้างผอมประดับด้วย กรองพระศอ พาหุรัด ทองพระกร และทรงพระภูษาแบบโสร่งหรือโจงขาวลงไปจดพระขม้ ด้านหน้ามีชายพระภูษาขวลงไปจดกับฐานอยู่ระหว่างพระบาททั้ง 2 และมีเชือกคาดหรือปิ่นแห่งทับพระภูษาที่คาดพระโสณี มีชายพระภูษาห้อยโค้งเป็นรูปครึ่งวงกลม แล้วชักชายพระภูษาจากพระโสณีทั้งด้านซ้ายและด้านขวาห้อยลงไปจดกับฐานประติมากรรม แต่บางส่วนได้หักหายไป

¹ชอร์ช เซเดส์. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้และเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย, 2520. หน้า 50.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย, 2533. หน้า 200.

ภาพประกอบที่ 84 เทวรูปพระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาตั้ง ตำบล
ตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10

เทวรูปองค์นี้ได้รับอิทธิพลศิลปอินเดียสมัยมถุราและอมราวดี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 9 - 10 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเทวรูปที่เก่าที่สุดในประเทศไทยหรือในเอเชียอาคเนย์ ดังที่ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ทรงกล่าวถึงเทวรูปองค์นี้ไว้ว่า

เทวรูปที่เก่าที่สุดในประเทศไทยหรือภาคเอเชียอาคเนย์ คงเป็นเทวรูปที่ค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น เทวรูปพระนารายณ์ศิลาซึ่งค้นพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สูง 69 ซม. และปัจจุบันรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เทวรูปองค์นี้คงมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 10 เพราะเหตุว่าแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปอินเดียสมัยมถุราและอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6 - 9) ปรากฏอยู่ โดยเฉพาะการถือสังข์ในหัตถ์ซ้ายล่าง¹

ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับการกำหนดอายุของ พิริยะ ไกรฤกษ์ ดังได้กล่าวไว้ว่า

เทวรูปพระวิษณุพบที่วัดศาลาทิง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลจากศิลปะอินเดียทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ เทวรูปพระวิษณุองค์นี้กำหนดอายุอยู่ประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 10 จึงนับว่าเป็นประติมากรรมเนื่องในลัทธิไวษณพนิกายที่เก่าที่สุดที่พบในเอเชียอาคเนย์²

4.8.2 เศียรพระนารายณ์ เป็นเศียรเทวรูปจำหลักหินในลัทธิไวษณพนิกาย ขุดพบที่วัดพระพิฆเนศวร (ร้าง) ตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 15 เซนติเมตร ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเศียรสวมมกุฏรูปทรงเตี้ย ตอนล่างคอคดและผายออกในตอนบน ส่วนยอดทำเป็นรูปคล้ายบัวตูม ด้านหน้ามกุฏทำเป็นรูปกระบังหน้า มีลวดลายเป็นรูปขมวดกลมและมองเห็นไรพระศกขิดเป็นเส้นอยู่เหนือพระนลาฏ พระขนงนูนจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเป็นรูปกลีบบัวมองดำ พระนาสิกค่อนข้างต่ำ พระโอษฐ์อมยิ้มเล็กน้อย ปลายทั้ง 2 ข้างชี้ขึ้นเบื้องบน เศียรพระนารายณ์ชิ้นนี้ พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13³ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่โรงเรียนท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปในประเทศไทย. 2518. หน้า 19.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. “พระวิษณุ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2377.

³เรื่องเดิม. หน้า 2384.

ภาพประกอบที่ 85 เศียรเทวรูปพระนารายณ์จำหลักหิน ชุคพบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ตำบล
ท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13

4.8.3 พระสุริยเทพ เป็นเทวรูปจำหลักหินทรายแดง ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวาระ¹ ซึ่งได้ค้นพบที่วัดศาลาทิงหรือวัดชยาราม ตำบลลาด อำเภอลำปาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 52 เซนติเมตร มีลักษณะประทับยืนตรง อยู่ในสภาพชำรุดคือพระหัตถ์และพระบาทหักหายไป พระพักตร์รูปไข่ พระเศียรสวมมุกฎหรือมุ่นพระเกศาเป็นรูปทรงกระบอกสูงปลายโค้งมน พระขนงจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนมองตรง พระนาสิกนูนใหญ่ พระโอษฐ์บางเข้เข้มีเล็กน้อย ด้านหลังพระเศียรสลักเป็นรูปประภามณฑลหรือรัศมีรูปวงกลม มีลวดลายเปลวเพลิง พระวรกายอวบอ้วน ตอนบนจะเตี้ยสั้นไม่ได้สัดส่วนกับส่วนล่าง ประดับพระวรกายด้วยกรองพระศอ สายซัชฌัญญูปีกขาดจากพระอึ่งสาซ้ายไปจดพระโสณิ์ด้านขวา พาหุรัดประดับที่ต้นพระกร และมีสายรัดหรือพระภูษาคาดอยู่ในระดับพระอุระเรียกว่า สายอุทรพันธะ ส่วนพระโสณิ์คาดรัดด้วยภูษาหรือเชือกแล้วห้อยเป็นวงโค้ง 2 วงไว้ด้านหน้า พระสุริยเทพองค์นี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยโจฬะ ซึ่ง ฆาสุข อินทราวุธ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 16² แต่ ประยูร อุตุชาฎะ ได้กำหนดอายุพระสุริยเทพองค์นี้ไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 โดยได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ³ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พระสุริยเทพถือได้ว่าเป็นเทพที่ค้นพบในภาคใต้มีจำนวนน้อยมาก นอกจากพบที่อำเภอลำปางแล้ว ยังพบพระสุริยเทพหล่อสำริดอีกหนึ่งองค์ที่เมืองโบราณ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

4.8.4 เอกมุขลึงค์ เป็นศิวลึงค์จำหลักหินในลัทธิไศวนิกาย ขุดพบที่บริเวณใกล้สถานีรถไฟหนองหวาย หรือบริเวณโรงเรียนท่าชนะ ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของวัดพินนศวร (ร้าง) ตำบลท่าชนะ อำเภอลำปาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 117 เซนติเมตร ศิวลึงค์องค์นี้เรียกกันว่า “เอกมุขลึงค์” หรือ “มุขลึงค์” จัดได้ว่าเป็นมุขลึงค์ที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบในประเทศไทย⁴ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 3 ส่วน คือ ส่วนพรหมภาคเป็นส่วนล่างสุด มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดสูง 14 เซนติเมตร ส่วนวิษณุภาคเป็นส่วนกลาง มีลักษณะเป็นรูป 8 เหลี่ยม ขนาดสูง 44 เซนติเมตร และส่วนที่เป็นรูปฤทธภาคเป็นส่วนยอดสุด มีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอกยอดโค้งมน ขนาดสูง 59 เซนติเมตร ในส่วนด้านหน้าของรูปฤทธภาคสลักเป็นรูปพระพักตร์ของพระศิวะหรือพระ

¹ ฆาสุข อินทราวุธ. “พระสุริยเทพในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2402.

² เรื่องเดิม.

³ ประยูร อุตุชาฎะ. “ศิลปะโบราณที่สุราษฎร์ธานี”, โดย น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 51 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

⁴ ฆาสุข อินทราวุธ. “ศิวลึงค์ : ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3540.

ภาพประกอบที่ 86 เทวรูปพระสุริยะเทพเจ้าหลักหิน พบที่วัดศาลาหึ่ง ตำบลตลาด อำเภอไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

ภาพประกอบที่ 87 เอกามุขลึงค์จำหลักหิน ขุดพบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ตำบลท่าชนะ
อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

อิศวร พระพักตร์มีลักษณะเป็นรูปไข่ พระเศียรมีมุ่นมวยพระเกศาขมวดเกล้าเป็นรูปทรงชฎามุกฏ มีพระจันทร์เสี้ยวประดับอยู่ด้านขวาของพระนลาฏ และพระศอทรงสร้อยไข่มุกสายเคียว मुखลึงค์นี้มีลักษณะคล้ายกับศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ มีอายุประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 12 ดังที่ พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กล่าวถึงमुखลึงค์องค์นี้ไว้ว่า

ถึงแม้ว่าอกमुखลึงค์พบที่อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นรูปแบบที่วิวัฒนาการมาจากศิลปะอินเดียในสมัยราชวงศ์คุปตะ กล่าวคือนิยมประดับลึงค์ด้วยพระพักตร์ของพระศิวะ ลึงค์เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญสูงสุดของพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพที่สูงสุดในลัทธิไศวะ และทรงมีหน้าที่ทำลาย เพื่อที่จะสร้างขึ้นมาใหม่ ทรงเกล้าพระเกศาในรูปแบบของชฎามุกฏและทรงทัดพระจันทร์เสี้ยว อันเป็นสัญลักษณ์ของพระองค์ พระพักตร์ของพระศิวะนี้ยังแสดงถึงกล้ามเนื้อที่แข็งแรงเลียนแบบธรรมชาติ พระพักตร์เล็ก โหนกพระปรางสูง พระหนุเสี้ยว พระเนตรเบิกกว้าง อันเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของประติมากรรมที่สร้างขึ้นในบริเวณรอบอ่าวไทย¹

4.8.5 ศิวลึงค์วัดพระพิฆเนศวร์ เป็นศิวลึงค์จำหลักหินในลัทธิไศวนิกายที่ขุดพบบริเวณวัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิวลึงค์ที่พบส่วนใหญ่แตกหักชำรุด แต่พอจะแบ่งได้เป็น 2 องค์ มีรายละเอียดดังนี้

องค์แรก มีขนาดสูง 11 เซนติเมตร อยู่ในสภาพแตกหักเป็นชิ้น ๆ เหลือเฉพาะส่วนที่เป็นฐานหรือพรหมภาค มีขนาดกว้าง 5.20 เซนติเมตร ยาว 9 เซนติเมตร สูง 3 เซนติเมตร และส่วนยอดหรือรูทรรภาคมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 8.50 เซนติเมตร มีลักษณะใกล้เคียงกับธรรมชาติมาก กำหนดอายุได้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 12²

องค์ที่ 2 มีขนาดสูง 10.70 เซนติเมตร อยู่ในสภาพแตกหักชำรุดมาก ส่วนที่เป็นพรหมภาคหักหายไป เหลือแต่ส่วนที่เป็นวิฆณุภาคมีความกว้างด้านละ 3.50 เซนติเมตร และส่วนที่เป็นรูทรรภาค มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 10 เซนติเมตร ศิวลึงค์แบบนี้เป็นแบบที่สลักขึ้นใกล้เคียงกับธรรมชาติ และนิยมสลักส่วนที่เป็นพรหมภาค วิฆณุภาคและรูทรรภาค ให้มีขนาดใกล้เคียงกัน นอกจากนี้มีองค์ประกอบลักษณะเรขาคณิต จึงน่าจะกำหนดอายุได้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 13³

¹พริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า 23 - 24.

²ปรีชา นุ่นสุข. “มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี”, ศรีวิชัยฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ. 11(1) ; 66 - 67 ; ธันวาคม 2530.

³พริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปะทักซิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 39.

4.8.6 ศิวลึงค์วัดแก้ว เป็นศิวลึงค์จำหลักหินในลัทธิไศวนิกาย ขุดพบในห้องกลางของพระเจดีย์วัดแก้ว (วัดรัตนาราม) ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 17 เซนติเมตร เป็นศิวลึงค์แบบคั้งเดิมหรือแบบเหมือนจริง คือ มีเฉพาะส่วนฐานสี่เหลี่ยมหรือพหุภาค กับส่วนที่เป็นรูปทรงกระบอกหรือส่วนยอดที่เป็นรูปทรงแท่ง¹ มีลักษณะใกล้เคียงกับศิวลึงค์ที่พบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) อำเภอท่าชนะ ดังนั้นศิวลึงค์องค์นี้น่าจะกำหนดอายุอยู่ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.8.7 ศิวลึงค์ตำบลเสียด เป็นศิวลึงค์จำหลักหินในลัทธิไศวนิกาย ขุดพบที่ตำบลเสียด อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 20 เซนติเมตร ศิวลึงค์องค์นี้เป็นแบบประเพณีนิยมที่สืบทอดมาจากราชธานี มีส่วนที่เป็นพหุภาค วิทยภาค และส่วนรูปทรงแท่ง มีลักษณะคล้ายกับศิวลึงค์องค์ที่ 2 ที่พบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) อำเภอท่าชนะ จึงน่าจะมียุคอยู่ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 13³

4.8.8 โยนิโทरणะ โยนิเป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนองค์พระอุมานี นิยมสลักขึ้นเป็นฐานคู่กับศิวลึงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะ ในบริเวณดินแดนอ่าวบ้านดอนได้มีการค้นพบโยนิหลายองค์ ที่สำคัญมีตัวอย่างดังนี้

โยนิโทरणะจำหลักหิน พบที่บริเวณระเบียงรอบเจดีย์พระบรมธาตุไชยา วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาวด้านละ 20 เซนติเมตร สูง 20 เซนติเมตร ตรงกลางแผ่นหินเจาะเป็นรูใช้สำหรับปักศิวลึงค์ ขอบทั้ง 4 ด้านสลักเป็นร่องน้ำมนต์ ด้านหัวท้ายสลักเป็นร่องน้ำมนต์ 2 ร่อง ซึ่งแปลกกว่าโยนิองค์อื่น ๆ ที่สลักร่องน้ำมนต์เพียงรางเดียว

โยนิโทरणะจำหลักหิน พบที่วัดศาลาทิงหรือวัดชยาราม หมู่ที่ 1 ตำบลตลาด อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 22 เซนติเมตร ยาว 27 เซนติเมตร หนาหรือสูง 7 เซนติเมตร โยนิองค์นี้อยู่ในสภาพชำรุดบางส่วนหักหายไป มีลักษณะ

¹นางศรณีย์ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน, 2543. หน้า 183 - 184.

²ปรีชา นุ่นสุข. “มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี”, ศรีวิชัยฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ, 11(1) : 67 ; ธันวาคม 2530.

³เรื่องเดิม.

คล้ายกับโยนิโถรณะที่พบที่แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย ซึ่งน่าจะมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14¹

4.8.9 พระพินนศวร พระพินนศวรเป็นเทพผู้ขจัดอุปสรรคหรือเจ้าแห่งสติปัญญาในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านคอนพบประติมากรรมรูปพระพินนศวรจำนวนน้อยมาก เท่าที่ได้มีการสำรวจและขุดค้นได้พบเพียง 2 องค์ คือพระพินนศวรจำหลักหินทรายแดง ได้ขุดพบในห้องกลางของเจดีย์วัดแก้วหรือวัดรัตนาราม ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระพินนศวรประทับนั่งทั้ง 2 องค์ องค์แรกมีขนาดสูง 42 เซนติเมตร องค์ที่ 2 มีขนาดสูง 37 เซนติเมตร² พระพินนศวรดังกล่าวอยู่ในสภาพที่ชำรุดมาก มีลักษณะไม่ชัดเจนแบบโคลนให้พเห็นรูปทรงเท่านั้น ไม่มีรายละเอียด จึงยากแก่การศึกษา ปัจจุบันจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ซึ่งทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15

4.9 วิหารหรือเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ ในดินแดนบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนได้ค้นพบวิหารพราหมณ์หรือโบสถ์พราหมณ์หรือเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ ตั้งกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณวัดทางพระพุทธศาสนา แต่หลักฐานรูปประติมากรรมของพราหมณ์มักจะมีอายุเก่ากว่าวัดทางพุทธศาสนา จึงทำให้เชื่อได้ว่าวัดทางพุทธศาสนาดังกล่าวสร้างขึ้นทีหลังเมื่อศาสนาพราหมณ์เสื่อมลงแล้ว วิหารพราหมณ์ส่วนใหญ่ที่พบในบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนจะหักพังเหลือแต่กองอิฐและรูปเคารพเท่านั้น จึงไม่สามารถทราบรูปแบบของตัวอาคารอย่างแท้จริงว่ามีรูปแบบอย่างไร วิหารพราหมณ์ที่สำคัญตามที่ ธรรมทาส พานิช³ ได้ค้นคว้าไว้มีดังนี้

4.9.1 วิหารพราหมณ์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เดิมตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหารหลวงอยู่นอกกำแพงแก้ว เป็นที่เก็บรวบรวมพระโพธิสัตว์และเทวรูปหลายองค์ ปัจจุบันไม่มีร่องรอยหลักฐานอะไรเหลือให้เห็นได้เนื่องจากถูกรื้อถอนไปหมดแล้ว

4.9.2 วิหารพราหมณ์วัดศาลาตั้ง ตำบลตลาด อำเภอไชยา วิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถ ชาวบ้านเรียกว่า “ในรายณ์” เดิมมีซากอิฐและเนินดิน บริเวณนี้ได้ค้นพบเทวรูปพระนารายณ์และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

4.9.3 วิหารพราหมณ์วัดใหม่ท่าโพธิ์ ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา วิหารเดิมตั้งอยู่บริเวณอุโบสถ ได้พบเทวรูปพระนารายณ์ 3 องค์ แต่ส่วนใหญ่ชำรุด

¹ปรีชา นุ่นสุข. “มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี”, ศรีวิชัยฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ, 11(1) : 67 ; ธันวาคม 2530.

²นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านคอน, 2543. หน้า 184.

³ธรรมทาส พานิช. “วิหารพราหมณ์เมืองไชยา”, ใน สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี, 2527. หน้า 71 - 82.

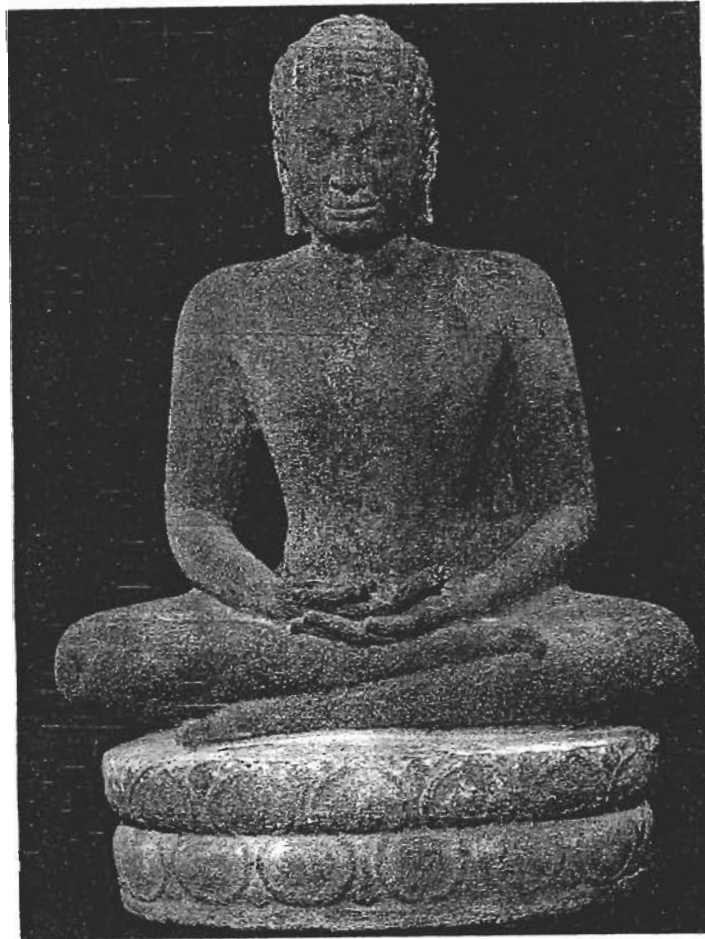
4.9.4 วิหารพราหมณ์วัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา ตั้งอยู่บริเวณวิหารพระหมอหรือบริเวณหลักเมืองไชยาโบราณ ได้พบพระโพธิสัตว์ พระพุทธรูปหลายองค์ และศิลาจารึกหลักที่ 24

4.9.5 วิหารพราหมณ์วัดโพธาราม ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา เดิมตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุโบสถ ใช้เป็นสถานที่เก็บเทวรูป

วิหารพราหมณ์เหล่านี้เดิมเป็นสถานที่สำคัญที่พราหมณ์และชาวบ้านที่นับถือเทพเจ้าของพราหมณ์ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และถือกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เนื่องจากวิหารพราหมณ์และเทวรูปเป็นรูปเคารพนอกพุทธศาสนา เมื่อพวกพราหมณ์ลดน้อยลง การประกอบพิธีต่าง ๆ ก็ลดความจำเป็นลงทำให้สถานที่เหล่านี้ขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุทำให้สิ่งก่อสร้างและรูปเคารพชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

4.10 พระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์หรืออย่างน้อยตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 โดยเข้ามาพร้อม ๆ กับศาสนาพราหมณ์ มีทั้งพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน จนกระทั่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ก็ได้เจริญรุ่งเรืองในดินแดนส่วนนี้ ดังเห็นได้จากหลักฐานที่หลงเหลือตกทอดมาจนปัจจุบัน เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เจดีย์สถาน เป็นต้น โดยเฉพาะพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพที่สร้างขึ้นแทนองค์พระพุทธเจ้าเป็นที่กราบไหว้บูชาของพุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งได้พบว่าในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนมีอยู่จำนวนมากหลายยุคหลายสมัยหลายรูปแบบ เป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะของแต่ละยุคสมัย พระพุทธรูปที่สำคัญมีดังนี้

4.10.1 พระพุทธรูปปางสมาธิ พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 104 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปจำหลักหินประทับนั่งขัดสมาธิราบแสดงปางสมาธิ พระหัตถ์ขวาทรงวางไว้บนพระหัตถ์ซ้ายแบบหลวม ๆ อยู่บนพระเพลา พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเศียรมีขมวดพระเกศาเป็นก้อนกลมใหญ่ พระขนงโค้งจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนามขี้เหล็กน้อย ครองจีวรแบบห่มเฉียงแบบพระวรกาย ฐานพระพุทธรูปสลักเป็นรูปบัวคว่ำบัวหงายรองรับองค์พระพุทธรูป แต่น่าสังเกตที่ฐานบัวจะเล็กกว่าหรือความยาวของฐานจะสั้นกว่าพระเพลาของพระพุทธรูป จึงทำให้พระฐานทั้ง 2 ด้านโผล่พ้นออกไปมากอย่างเห็นได้ชัด พระพุทธรูปองค์นี้ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะจากแคว้นอานธระและเมืองสารนาท ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย เนื่องจากได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียในแหล่งเดียวกัน นอกจากนั้นแล้วพระพุทธรูปในลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นต้นแบบของพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะคล้ายกับศิลปะพูนันอีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่าพระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปอินเดียมากกว่าพูนัน จึงกำหนดอายุ

ภาพประกอบที่ 88 พระพุทธรูปปางสมาธิจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร
ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

ภาพประกอบที่ 89 พระพุทธรูปปางแสดงธรรมจำหลักหิน ขุดพบที่เจดีย์วัดแก้ว ตำบลเสม็ด
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

ไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 หรือประมาณ พ.ศ. 1050 - พ.ศ. 1100¹ (ประมาณคริสต์ศักราช 550 - 600) ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.2 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม ขุดพบที่เจดีย์วัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 139 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปจำหลักหิน ประทับยืนปางแสดงธรรม มีสภาพชำรุด คือพระเศียร พระหัตถ์ทั้ง 2 ข้าง และพระบาทบางส่วนหักหายไป เดิมพระหัตถ์ที่หักหายไปคงยกขึ้นแสดงปางแสดงธรรม พระอঙ্গาใหญ่ พระวรกายพอม ครองจีวรแบบห่มคลุมแบบพระวรกาย มีแนวจีวรด้านหน้าห้อยเป็นรูปวงโค้งจดพระขม่อม ส่วนจีวรด้านหลังห้อยเป็นแนวตรงยาวเกือบจดพระบาท ลักษณะอิทธิพลศิลปะสมัยทวารวดี ซึ่ง พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 13² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.3 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระพุทธรูปจำหลักหินลงรักปิดทอง ประทับยืนยกพระหัตถ์ทั้ง 2 เสมอกัน ในลักษณะของปางแสดงธรรม พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระศกขมวดเป็นเม็ดใหญ่ อุษณีย์เป็นรูปทรงกระบอกสูง พระขนงโค้งจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา และพระวรกายค่อนข้างพอม ครองจีวรแบบห่มคลุมและบางแบบพระวรกาย ด้านหน้าจีวรบริเวณพระโสณีประดับด้วยลวดลายหรือสายรัดประคด ชายจีวรด้านหน้าห้อยเป็นรูปวงโค้งจดพระขม่อม ชายจีวรด้านหลังห้อยเป็นแนวตรงไปจดพระขม่อม พระบาทประทับอยู่บนฐานกลม พระพุทธรูปองค์นี้เป็นแบบศิลปะสมัยทวารวดี ฝีมือช่างท้องถิ่น มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16

4.10.4 พระเศียรพระพุทธรูป ขุดพบในองค์พระประธานในอุโบสถวัดพระพรหม อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 32 เซนติเมตร เป็นเศียรพระพุทธรูปจำหลักหิน พระพักตร์เป็นรูปไข่ บนพระเศียรมีเม็ดพระศกใหญ่ไม่มีไรพระศก อุษณีย์ใหญ่ทรงกระบอกสูง พระนลาฏแคบ พระขนงโค้งจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเป็นรูปกบิลบัวมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ และพระโอษฐ์หนาแบบอิทธิพลศิลปะสมัยทวารวดี มีอายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13³ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹พริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย, 2533. หน้า 212 - 213.

²พริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19, 2523. หน้า 142.

³พริยะ ไกรฤกษ์. "ศิลปวัตถุที่พบในภาคใต้", ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9, 2529. หน้า 3481.

๒๒

ภาพประกอบที่ 90 พระพุทธรูปปางแสดงธรรมจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร
ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

4.10.5 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม ขุดพบในเจดีย์เก่า วัดโพธาราม ตำบล พุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูงประมาณ 10 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วย สำริด ประทับยืนยกพระหัตถ์ทั้ง 2 เสมอกัน จีบนิ้วแสดงปางแสดงธรรม แต่พระหัตถ์ขวาชำรุด หักหายไป พระพักตร์เป็นรูปสี่เหลี่ยม พระศกเป็นเม็ดใหญ่ พระอุษณีย์เป็นรูปทรงบัวตูม พระ ขนงโค้งจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา ทรงครองจีวรแบบห่ม คลุม ชายจีวรด้านหน้าห้อยเป็นรูปวงโค้งจกดพระขงฆ์ ชายจีวรด้านหลังห้อยเป็นแนวตรงไปจดพระ ขงฆ์ ลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปในศิลปะสมัยทวารวดี แต่ก็ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะใน ท้องถิ่น จึงจัดเป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดีน่าจะมียุขประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 ปัจจุบันเก็บ รักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.6 พระพุทธรูปปางอาหุยมุทรา พบที่บ้านท่าอุเทน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 35 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปประทับยืนจำหลักหิน อยู่ใน สภาพชำรุดพระเศียรหักหายไป พระหัตถ์ทั้ง 2 ยกขึ้นเสมอกันแสดงปางทรงกวักพระหัตถ์หรือปาง อาหุยมุทรา ซึ่งเดิมกำหนดเป็นปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ทรงจีวรแบบห่มคลุมแนบพระวรกาย ชาย จีวรด้านหน้าห้อยเป็นรูปวงโค้งไปจดพระขงฆ์ ส่วนจีวรด้านหลังห้อยเป็นแนวตรงลงไปเกือบจดพระ บาท อิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะหรืออิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคกลางของประเทศไทย ซึ่ง พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษ ที่ 14¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.7 พระพุทธรูปปางสมาธิ พบที่วัดเวณ ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2 องค์ เป็นพระพุทธรูปสลักหิน ทั้ง 2 องค์ ประทับนั่งขัดสมาธิ ราบแสดงปางสมาธิ พระหัตถ์ขวาวางซ้อนบนพระหัตถ์ซ้าย พระหัตถ์ทั้ง 2 มีขนาดใหญ่กว่าปกติ พระวรกายค่อนข้างผอม ครองจีวรแบบห่มคลุมบางแนบพระวรกาย พระเศียรมีมวดพระศกเป็นเม็ด ใหญ่ อุษณีย์ทรงสูง พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระขนงโค้งจกดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเหลือบ ต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาและเข้มพระสรวล ลักษณะทางประติมากรรมวิขาเห็นได้ชัดว่าเป็น ฝีมือช่างท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งน่าจะมียุข ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 ปัจจุบันจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปทุมเจดีย์ จังหวัด นครปฐม

4.10.8 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม พบที่ถ้ำคูหาบริเวณวัดถ้ำคูหา หมู่ที่ 1 ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระพุทธรูปดินดิบปั้นแบบนูนสูงติดกับ ผผนังเพดานถ้ำ เป็นภาพพระพุทธรูป ชุ่มพระ และอาคาร แต่ปัจจุบันได้หลุดร่วงไปมากแล้ว ใน ส่วนที่เหลืออยู่พอศึกษาได้ แบ่งได้ 2 ส่วน คือ ส่วนเพดานถ้ำด้านหน้าสูงประมาณ 5 เมตร

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 144.

ปั้นเป็นซุ้มพระและภาพอาคารที่มีซุ้มหน้าบันเป็นรูปวงโค้งเล็ก ๆ ประดับอยู่ คล้ายกับเจดีย์ทรงปราสาทที่วัดแก้ว อำเภอไชยา ถัดขึ้นไปเป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยบนบัลลังก์ฐานบัวอยู่ในซุ้ม ครองจีวรแบบห่มเฉียง อุษณิษะทรงสูง ถัดขึ้นไปปั้นเป็นภาพเจดีย์ทรงกลม มีพระพุทธรูปประทับนั่งขนาดเจดีย์ทั้ง 2 ข้าง องค์หนึ่งพระเศียรหักหายไป อีกองค์หนึ่งประทับนั่งในซุ้มบนฐานบัว

ส่วนที่ 2 เป็นภาพปั้นติดผนังอยู่ในซอกเพดานด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทองค์ใหญ่ 1 องค์ ด้านหลังทำเป็นภาพคล้ายพนักแทนประทับ พระเศียรมีเม็ดพระศกใหญ่ อุษณิษะทรงสูง พระพักตร์เป็นรูปสี่เหลี่ยม พระขนงโค้งจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนใหญ่ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์ใหญ่และหนา พระกรรมขาว พระหัตถ์ซ้ายวางอยู่เหนือพระชานู พระหัตถ์ขวาหักหายไป แต่น่าจะเป็นปางแสดงธรรม ครองจีวรแบบห่มเฉียง มีสังฆาฏิพาดอยู่ด้านหลัง¹ รอบข้างปั้นเป็นพระพุทธรูปและเจดีย์ขนาดเล็กอีกหลายองค์แต่ส่วนใหญ่ชำรุด และด้านหน้าของพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท มีเพิงหินลาดต่ำลงมาเล็กน้อย ภายในปั้นเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง พระพุทธรูปเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปสมัยทวารวดีผสมกับศิลปจาม ดังที่ พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปดินดิบภายในถ้ำคูหาไว้ว่า

ส่วนประติมากรรมที่มีรูปแบบร่วมลักษณะประติมากรรมจาม ได้แก่ พระพุทธรูปดินดิบที่ปั้นอยู่บนผนังถ้ำคูหาสวรรค์ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันมากกับพระพุทธรูปศิลาประทับห้อยพระบาท พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางอยู่เหนือพระชานูที่เป็นพระประธานในวัด ลักษณะมีนทรโลกศวรที่เมืองคงคอง ซึ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1418 (ค.ศ. 875)²

ดังนั้นพระพุทธรูปดินดิบในถ้ำคูหาธานี จึงควรมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 นอกจากนี้ภายในถ้ำยังมีพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงจำนวนมากที่เป็นของสมัยหลังลงมา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 จนถึงสมัยอยุธยา พระพุทธรูปหินทรายแดงที่น่าสนใจในสมัยหลังนี้ได้แก่พระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยขนาดใหญ่ 3 องค์ ลักษณะพระวรกายแข็งคล้ายพระพุทธรูปแบบอุทอง แต่พระพักตร์ค่อนข้างยาวรี ประดิษฐานอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ซึ่งตอนบนมีรูปหน้า

¹นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 241 - 242.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า 76

ภาพประกอบที่ 91 พระพุทธรูปปางแสดงธรรมภายในถ้ำคูหา ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปั้นด้วยดินดิบแบบนูนสูง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

กาลประดับอยู่ ตรงชายซุ้มทำเป็นรูปนาคหลายเศียร มีพระพุทธรูปขนาดเล็กประทับนั่งปางมารวิชัย ลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปแบบทวารวดี¹

4.10.9 พระพุทธรูปปางประธานอภัย พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 165 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปจำหลัก หินทรายแดงลงรักปิดทองประทับยืนแสดงปางประธานอภัย พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเศียรมีเม็ดพระศกละเอียด มีไรพระศกเป็นเส้นเล็ก ๆ อุษณีย์ขนาดใหญ่ พระเกตุมาลาทรงกลมด้านหน้าประดับด้วยรูปใบโพธิ์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธรูปสกุลช่างเมืองไชยา พระขนงโค้งจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนมองต่ำ พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์บางอมยิ้มเล็กน้อย พระหัตถ์ด้านซ้ายยกขึ้นแบบพระหัตถ์ไปข้างหน้าแสดงปางประธานอภัย พระหัตถ์ขวาห้อยลงแบบพระองค์ ครองจีวรแบบห่มเฉียงบางแบบพระวรกาย สังฆาฏิพับซ้อนเป็นริ้วไว้บนพระอังสาซ้าย ขาวลงไปจดพระนาภี ที่บนพระองค์คาดด้วยรัดประคด ด้านหน้าประดับด้วยลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พระพุทธรูปองค์นี้ พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20² แต่ ประยูร อุตุชาฎะ (น. ณ ปากน้ำ)³ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.10 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 28 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด ประทับนั่งปางมารวิชัย สภาพชำรุดคือพระกรขวาและส่วนตั้งแต่พระเพลาลงไปได้หักหายไป พระพักตร์มีลักษณะกลมรี พระเศียรมีเม็ดพระศกเล็กและละเอียด อุษณีย์รูปทรงกระบอก ส่วนรัศมีหักหายไป พระนลาฏกว้าง พระขนงนูนเป็นรูปโค้งจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเป็นรูปกลีบบัวเหลืออมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา พระกรรมชวาวจดพระอังสา ทรงครองจีวรแบบห่มเฉียงเปิดพระอังสาด้านขวา จีวรบางแบบพระวรกาย มีสังฆาฏิเป็นแผ่นหนาพาดผ่านพระอังสาซ้ายขาวจดพระนาภี พระพุทธรูปองค์นี้ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปทวารวดีตอนปลายผสมกับศิลปะท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ส่งอิทธิพลให้แก่ศิลปกรรมเมืองไชยาในสมัยกรุงศรีอยุธยา

¹ศรีศักร วัลลิโภดม. “จากท่าชนะถึงสงขลา”, เมืองโบราณ. 2(2) : 73 ; มกราคม - มีนาคม 2519.

²พริยะ ไกรฤกษ์. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบศิลปในประเทศไทยคัดเลือจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สาขาส่วนภูมิภาค. 2520. หน้า 160.

³ประยูร อุตุชาฎะ. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, เมืองโบราณ. 10(1) : 59 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

ภาพประกอบที่ 92 พระพุทธรูปปางประทานอภัยจำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร
ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20

ภาพประกอบที่ 93 พระพุทธรูปปางนาคปรกหล่อด้วยสำริด พบที่กลางทุ่งนาใกล้กับวัดเวียง ตำบล
ตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณ พ.ศ. 1726 - พ.ศ. 1834

พระพุทธรูปองค์นี้มีอายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 17¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.10.11 พระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่กลางทุ่งนาใกล้กับวัดเวียง ตำบลตลาดอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 160 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด ที่แปลกกว่าพระพุทธรูปปางนาคปรกองค์อื่น ๆ คือหล่อองค์พระพุทธรูปแยกออกจากพระยานาค และประทับนั่งแสดงปางมารวิชัยแทนที่จะเป็นปางสมาธิแบบพระพุทธรูปปางนาคปรกทั่วไป มีลักษณะพระพักตร์เป็นรูปสี่เหลี่ยมอันแสดงให้เห็นอิทธิพลศิลปะเขมร พระเศียรมีเม็ดพระศกค่อนข้างใหญ่ อุษณีย์เป็นรูปนูนครึ่งวงกลม ด้านหน้าประดับด้วยลายกรอบใบโพธิ์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสกุลช่างเมืองไชยา กลางลายใบโพธิ์มีรูปกลมเล็ก ๆ เป็นที่ประดับอัญมณี แต่ได้หลุดหายไปแล้ว พระขนงโค้งเล็กน้อยจดกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา พระหูแหลม พระวรกายค่อนข้างผอม ทรงครองจีวรแบบห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา มีผ้าสังฆาฏิพับซ้อน ๆ กัน 4 ชั้น พาดผ่านพระอังสาซ้าย เป็นแนวยาวลงไปอยู่เหนือพระนาภี จากสังฆาฏิมีแนวจีวรพาดผ่านพระกรซ้าย ส่วนพระกรขวาเกือบเป็นแนวตรงโดยวางพระหัตถ์ขวาไว้บนพระขงฆ์ ซึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะสมัยปลายของอินเดีย องค์พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบแสดงปางมารวิชัยบนลายผ้าทิพย์เหนือขนดพระยานาค 3 ชั้น ระหว่างขนดพระยานาคแต่ละชั้นประดับด้วยลายประจำยาม 4 กลีบ อยู่ในแนวตรงกัน พระยานาคมี 7 เศียร แผ่พังพานอยู่ด้านหลังและเหนือพระเศียรของพระพุทธรูป นอกจากนี้ตรงส่วนที่ทำเป็นฐานสี่เหลี่ยมรองรับขนดพระยานาคนั้นมีจารึกอักษรขอมภาษาเขมร กล่าวถึงเจ้าเมืองครหิ (เมืองไชยา) สั่งให้หล่อพระพุทธรูปสำริดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1726 โดยรับพระราชโองการจากพระเจ้าศรีมัตไตรโลกยราชเมธาภิษยนธรรมทเวะ² แต่อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับการหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กล่าวไว้ว่า “ในจารึกพระพุทธรูปนาคปรก พบที่วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ย้ายไปจากวัดเวียง - ผู้วิจัย) โดยกษัตริย์แห่งมลายูผู้มีพระนามว่า กมรเตงอัญมหาราชศรีมัตไตรโลกยราชา เมธาภิษยนธรรมทเวะ ทรงมีพระบรมราชโองการให้ผู้ครองนครครหิสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นในปี พ.ศ. 1834 (ค.ศ. 1291)”³

พิริยะ ไกรฤกษ์ ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของพระพุทธรูปองค์นี้ไว้อีกว่า “รูปแบบโดยทั่วไปมีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปปางนาคปรกในแบบเขมรที่สร้างขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนและมี

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 228.

²กรมศิลปากร. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้ และเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. 2520. หน้า 49.

³พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า

อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 17 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 ดังนั้นพระพุทธรูปองค์นี้จึงอาจสร้างขึ้น โดยช่างที่ได้รับการฝึกฝนในศิลปะแบบนี้¹

ส่วนหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ทรงกล่าวถึงพระพุทธรูปปางนาคปรกองค์นี้ไว้ว่า พระพุทธรูปนาคปรกซึ่งค้นพบที่วัดเวียง อำเภอไชยา เป็นของแปลกประหลาด เพราะพระพุทธรูปไม่หล่อเป็นปางสมาธิ แต่ทำเป็นปางมารวิชัยซึ่งมีน้อยมาก เหตุนั้นจึงมีนักปราชญ์บางท่านสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปและนาคันนี้อาจไม่หล่อขึ้นพร้อมกัน แต่ก็ออกจะเชื่อได้ยากอยู่เพราะวางเข้ากันได้พอดี ที่ฐานนาคมีจารึกว่าหล่อขึ้นใน พ.ศ. 1726 อันอาจนับได้ว่าเป็นตอนปลายของศิลปะศรีวิชัย พระพุทธรูปนาคปรกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลของศิลปะขอมหรือลพบุรีเข้ามาปะปนแล้ว คงอาจเห็นได้จากลักษณะเศียรนาค เศียรพระพุทธรูป และทำนั้งขัดสมาธิราบ รวมทั้งภาษาที่ใช้ในจารึก² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

นอกจากนี้ยังได้พบพระพุทธรูปและใบโพธิ์เสมาจำหลักหินทรายที่น่าสนใจอีกจำนวนมาก กระจายอยู่ตามวัดโบราณ เมืองโบราณ และถ้ำต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปและใบโพธิ์เสมาหินทรายแดง วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดเววน พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดจำปา พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดแก้ว พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดพระประสพ อำเภอไชยา พระพุทธรูปหินทรายแดงภายในถ้ำ พระวัดถ้ำใหญ่ อำเภอท่าชนะ พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดสนธิ์ พระพุทธรูปหินทรายแดงถ้ำวัดคูหา อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น

4.11 พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เผยแผ่ในดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย และเริ่มเสื่อมลงในราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 เมื่อพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนส่วนนี้ พุทธศาสนาเถรวาทนิยมนับถือพระโพธิสัตว์และนางตารา ซึ่งมีอยู่มากมาย เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ปีทมปาณี พระโพธิสัตว์โลกนาถ พระโพธิสัตว์อภโยภยะ นางตารา เป็นต้น โดยเฉพาะพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพบเป็นจำนวนมากในบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้

4.11.1 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร พบที่วัดศาลาทิงหรือวัดชยาราม ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 114 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์จำหลักหิน ประทับยืนตริภังค์อยู่ในสภาพชำรุด คือพระกรและพระบาททั้ง 2 ข้าง หักหายไป พระพักตร์มีลักษณะรูปค่อนข้างกลมรี พระเศียรเกล้าพระเกศาเป็นมวยรูปทรงชฎามุกฎ มวยพระเกศารวบไว้ทางด้านหลังเป็นชั้น ๆ ด้านหน้ามวยพระเกศาประดับด้วยรูปพระอมิตาภะปางสมาธิ พระขนงนูนโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์ค่อนข้างหนา พระกรณยาวจดพระอังสา พระวรกายผอมทรงพระภูษาบางแนบพระวรกายและยาวกรอมข้อพระ

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 232.

²หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 23 - 24.

ภาพประกอบที่ 94 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาหึง ตำบล
ตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13

บาท คาดปิ่นแห่งผ้าทับแล้วผูกไว้เหนือพระขงฆ์ซ้าย ส่วนพระอังสาซ้ายพาดด้วยผ้าแพรหรือหนัง กวางเป็นแผ่นยาวปลายผ้าแยกเป็น 2 แฉก อยู่เหนือพระนาภี และบนแผ่นผ้าประดับด้วยหัวกวาง หันหน้าตรงพระโพธิสัตว์องค์นี้เป็นพระโพธิสัตว์ในชุดแรก ๆ ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบคุปตะ ผสมอยู่มาก¹ ซึ่ง พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13² สอดคล้องกับที่ โซจิ อีโต (Shoji Ito) ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14³ แต่ ประยูร อุลูชาภู (น. ณ ปากน้ำ) ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 จัดเป็น ศิลปะศรีวิชัยรุ่นแรก⁴ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.11.2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร พบที่วัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 55 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด ประทับยืนแบบตรีภังค์อยู่ในสภาพชำรุด คือพระกรขวาและพระบาททั้ง 2 หักหายไป พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างกลมรี พระเศียรเกล้าพระเกศาเป็นรูปทรงชฎามุกุมวยพระเกศาไปด้านหลัง ด้านหน้าประดับด้วยรูปพระอมิตาภะปางสมาธิ พระขนงโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรเป็นรูปขาวรี พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาและยิ้มเล็กน้อย พระกรณขวาวจรพระอังสาประดับด้วยกมลรูปกลม พระวรกายใกล้เคียงธรรมชาติมีลักษณะค่อมข้างคอม ทรงภูษาบางแนบ พระวรกาย พระหัตถ์ซ้ายทรงถือหม้อน้ำ พระโพธิสัตว์องค์นี้มีผิวโลหะเรียบเกลี้ยงคล้ายกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจำหลักหินพบที่วัดศาลาทิงมาก แต่มีลักษณะของอิทธิพลศิลปะท้องถิ่นผสมอยู่มาก และการทรงถือหม้อน้ำในพระหัตถ์ซ้ายแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะจีน⁵ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.11.3 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร พบที่วัดเวียง ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 17.3 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด ทรงประทับยืนอยู่ในสภาพชำรุด คือพระเศียร พระบาท พระหัตถ์ขวาด้านบน พระหัตถ์ขวาด้าน

¹หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 23.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. “พระโพธิสัตว์ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2328 - 2329.

³เจมชาติ เทพไชย. “ข้อสังเกตด้านปริมาณวิทยาของพระโพธิสัตว์ซึ่งพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, (แปลจาก Remarks on the Iconography of Bodhisattara images found in Chaiya Southern Thailand by Shoji Ito) ศิลปากร. 28(5) : 49 ; พฤศจิกายน 2527.

⁴ประยูร อุลูชาภู. “ศิลปะโบราณที่สุราษฎร์ธานี”, โดย น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 51 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

⁵พิริยะ ไกรฤกษ์. “พระโพธิสัตว์ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2313.

ภาพประกอบที่ 94 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัดพระบรมธาตุ
ไชยราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ล่าง และพระหัตถ์ซ้ายค้ำบนนหัททหายไป พระหัตถ์ซ้ายล่างที่เหลืออยู่แสดงปางประทานอภัย พระวรกายค่อนข้างผอม ประดับด้วยกรองพระศอ พาทูร์คและสวมสายขั้วโงปวีต ส่วนบนพระอังสาทั้ง 2 ข้าง มีเครื่องประดับเป็นพวงเม็ดไข่มุกหรือเม็ดประคำที่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประดับ บนพระเศียรที่ห้อยลงมาบนพระอังสาทั้ง 2 ข้าง ทรงพระภูษาบางแนบพระวรกายยาวจดพระขงฆ์ พระโสณิภาคด้วยเชือกผูกเป็นโบไว้ด้านหน้า ปัจจุบันพระโพธิสัตว์องค์นี้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา ซึ่งได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18¹

4.11.4 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 63 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์ที่หล่อด้วยสำริดประทับยืนครึ่งกึ่ง แต่ปัจจุบันอยู่ในสภาพชำรุด คือพระกรทั้ง 2 และพระวรกายตั้งแต่นั้นพระองค์หักหายไป พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างกลมและอิมเอบ พระเศียรประดับด้วยลวดลายสวยงามและมีกรอบกระบังพระพักตร์ กลางพระนลาฏประดับด้วยอุมาโลมรูปเม็ดกลม พระขนงโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเหลื่อมมองต่ำ พระนาสิกโค้งได้ขนาดสวยงาม พระโอษฐ์หนาและอิมเอบเล็กน้อย พระกรรมทรงสวมกุณฑลห้อยยาวลงมาอยู่เหนือพระอุระ พระวรกายอวบอ้วนทรงสวมพาทูร์ค กรองพระศอ 2 เส้น ประอบด้วยทับทรวง ทรงสะพายผ้าแพรพาดผ่านพระอังสาซ้ายไปจดพระโสณิภาคขวา และทรงสะพายสายขั้วโงปวีตประดับด้วยรูปหัวกวางหันข้างอยู่เหนือพระอังสาซ้าย อันเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีรูปแบบได้รับอิทธิพลศิลปะแบบสมัยหลังคุปตะและสมัยปาละเสนาของอินเดีย ถือกันว่าเป็นประติมากรรมที่งามที่สุดชิ้นหนึ่งในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร² และกำหนดอายุได้ประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 14³ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดอายุของ โชจิ อีโต (Shoji Ito) ที่ได้กำหนดไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 และยังกล่าวว่าพระโพธิสัตว์องค์นี้ได้รับอิทธิพลศิลปะจากอินเดียภาคกลางไม่ใช่อินเดียภาคใต้⁴ ส่วน พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้เสนอความเห็นว่าเป็นพระโพธิสัตว์ปีทมปาณี ที่พระเจ้าธรรมเสตุยกษัตริย์แห่งเมืองศรีวิชัย ได้ทรงสร้างอาคารก่ออิฐหรือปราสาทอิฐถวาย เมื่อ พ.ศ. 1318 ตามความในศิลาจารึกหลักที่ 23 ใน

¹กรมศิลปากร. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา. 2543. หน้า 142.

²หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล. ศิลป์ในประเทศไทย. 2518. หน้า 23.

³พิริยะ ไกรฤกษ์. “พระโพธิสัตว์ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2329.

⁴เขมชาติ เทพไชย. “ข้อสังเกตด้านประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์ซึ่งพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, (แปลจาก Remarks on the Iconography of Bodhisattara images found in Chaiya Southern Thailand by Shoji Ito) ศิลปากร. 28(5) : 54 - 55 ; พฤศจิกายน 2527.

ภาพประกอบที่ 96 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร ห่อด้วยตำริด พบที่วัดพระบรมธาตุ
ไชยราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 ซึ่งลวดลายเครื่องประดับบนประติมากรรมองค์นี้คล้ายคลึงกับประติมากรรมจากชวาภาคกลาง อันเป็นการสนับสนุนหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างกษัตริย์แห่งศรีวิชัย (ไชยา) กับราชวงศ์ไศเลนทร์ในเกาะชวาภาคกลางได้เป็นอย่างดี

การเรียกชื่อพระโพธิสัตว์องค์นี้ว่า พระโพธิสัตว์ปัทมปาณีนัน หม่อมเจ้าสุภัทรรดิศ ดิศกุล ไม่ทรงเห็นด้วย ได้ทรงอธิบายไว้ว่า พระโพธิสัตว์ที่มี 2 พระกรนั้น ในประติมากรรมของอินเดีย เรียกว่า “พระโพธิสัตว์โลกนาถ” เพราะคำว่า “ปัทมปาณี” นั้นจะใช้กับพระโพธิสัตว์ที่พระหัตถ์ทรงถือดอกบัว ส่วนเหตุผลที่ พิริยะ ไกรฤกษ์ เรียกเช่นนั้นก็เพราะต้องการดึงเอาศิลาจารึกหลักที่ 23 ที่พบ ณ วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปไว้ที่วัดเวียง อำเภอไชยา และต้องการให้การสร้างพระโพธิสัตว์องค์นี้สอดคล้องกับความในศิลาจารึกหลักที่ 23 ที่ได้กล่าวถึงการสร้างปราสาท 3 หลัง (คือวัดแก้ว วัดหลง และวัดเวียง) เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า พระปัทมปาณี และพระวัชรปาณี ดังนั้นหากต้องการเปลี่ยนชื่อพระโพธิสัตว์องค์นี้ควรเปลี่ยนเป็น “พระโพธิสัตว์โลกนาถ”² ดูจะเหมาะสมและถูกต้องกว่า

4.11.5 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร (พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี) พระโพธิสัตว์องค์นี้ตามหลักฐานในหนังสือ “ประมวลภาพประติมา” ของหม่อมราชวงศ์ ทันทพงษ์ กฤดากร ได้กล่าวว่า พบที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด ศิลปะปาละ มีขนาดสูง 30 เซนติเมตร³ มีลักษณะทรงประทับยืนตรีกัมภ์บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ด้านหลังตั้งแต่ฐานบัวถึงเหนือพระเศียรมีรัศมีทำเป็นแผงหลังหรือประภามณฑลรูปกลีบบัวขอบประภามณฑลเป็นรูปกนกคล้ายเปลวเพลิง พระเศียรขมวดมวยเป็นรูปมุกุฎทรงกระบอกสูง ด้านหน้าประดับด้วยรูปพระอมิตาภะแสดงปางสมาธิ พระพักตร์เป็นรูปกลมรี มีกรอบกระบังหน้า พระขนงโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเป็นรูปกลีบบัวเหลื่อมมองต่ำ พระนาสิกโค้ง พระโอษฐ์หนาและยิ้มเล็กน้อย พระวรกายค่อนข้างผอม ทรงภูษาบางแนบพระวรกายขาวจืดชื่อพระบาท คาดสายรัดประคกรอบพระโสณี พระวรกายประดับด้วยกมุทล กรองพระศอ พาหุรัด และทองพระกร มีภูษาแพรพาดเฉียงจากพระอังสาซ้ายไปจดพระโสณีด้านขวา พระหัตถ์ซ้ายทรงถือก้านดอกบัว ปลายก้านเป็นรูปดอกบัวอยู่เหนือพระอังสาซ้าย ส่วนพระกรขวาห้อยลงขนานกับพระวรกาย โดยภาพรวมพระโพธิสัตว์องค์นี้มีอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยปาละ - เสนา และอิทธิพลศิลปะชวาภาคกลาง คล้ายกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร สภาพชำรุดครั้งพระองค์พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ดังนั้นพระโพธิสัตว์องค์นี้จึงควรกำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 162.

²ปรีชา นุ่นสุข. หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย. 2525. หน้า 131.

³หม่อมราชวงศ์ ทันทพงษ์ กฤดากร. ประมวลภาพประติมา. 2517. หน้า 54.

4.11.6 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 12 พระกร เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด ขุดพบที่วัดคอนอมหรือวัดนิกรประสาท หมู่ที่ 2 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 มีลักษณะเป็นพระโพธิสัตว์ประทับขึ้นบนฐานบัว ขนาดสูง 95 เซนติเมตร พระเศียรเกล้ามวยพระเกศาแบบทรงสูง ด้านหน้ามวยพระเกศาประดับด้วยรูปพระอมิตะปางสมาธิ พระพักตร์กลมเป็นรูปไข่ กลางพระนลาฏประดับด้วยพระอุณาโลม พระขนงนูนจกกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรมองต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มสรวล พระวรกายผอมบาง ทรงสะพายสายแพรประดับด้วยหัวกวาง พาดพระอังสาซ้ายและทรงสวมสายขั้วชฎาปัดหรือสายรุ้งพาดพระอังสาซ้าย ทรงสวมอินทรวาสก (ผ้าสบง) รัดด้วยสายรัดประคด และคาดทับด้วยปิ่นแห่ง พร้อมกับคาดกุษาแพรที่ห้อยลงเป็นวงโค้งทางด้านหน้าและผูกเป็นโบไว้ทางด้านหลัง ทรงมี 12 พระกร แบ่งเป็นด้านซ้ายและด้านขวา ด้านละ 6 พระกร แต่หักหายไป 4 พระกร พระหัตถ์ทรงถือสัญลักษณ์ต่างๆ ได้แก่ อักษมาลา สังข์ พิกพ ู วัชระ คนโท คัมภีร์ และพระหัตถ์ขวาล่างสุดแสดงปางประทานพร พระโพธิสัตว์องค์นี้ ปรีชา วงศ์วิเชียร ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14¹

4.11.7 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร (พระโพธิสัตว์ปีทมปาณี) พระโพธิสัตว์องค์นี้ตามหนังสือ “ประมวลาภาพระติมา” ของหม่อมราชวงศ์ ทันทพงษ์ กฤดากร ได้กล่าวว่าพบที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี² แต่ไม่ได้ระบุสถานที่พบที่แน่นอน มีขนาดสูง 8 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริดประทับขึ้นบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ด้านหลังทำเป็นแหงรอบพระเศียรเป็นรูปประภามณฑลหรือรัศมีรูปวงกลม ขอบรัศมีประดับด้วยลายกนก พระเศียรขมวดมวยพระเกศาเป็นรูปมุกฏทรงสูง ด้านหน้าประดับด้วยรูปพระอมิตะปางสมาธิ พระพักตร์กลม พระขนงจกกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเป็นรูปกลีบบัว เหลือบมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาอมยิ้มเล็กน้อย พระหนุเป็นลอน พระวรกายผอมประดับด้วยกรองพระศอ กุณฑล พาหุรัด ทองพระกร และทองพระบาท ทรงกุษาบางแบบพระวรกายขาวจืดพระชนม์ ุษาทำเป็นจีบปล้องชายทั้ง 2 ข้าง และคาดทับด้วยสายรัดประคดรอบพระโสณี ส่วนพระอังสาซ้ายพาดกุษาแพรและสายขั้วชฎาปัดพระกรขวามือยกขึ้นในระดับพระอังสา พระหัตถ์ทรงถือคัมภีร์ พระกรขวาล่างห้อยลงขนานกับพระวรกาย พระหัตถ์แสดงปางประทานพร พระกรซ้ายบนยกขึ้นระดับพระอังสา พระหัตถ์ทรงถือดอกบัว พระกรซ้ายล่างห้อยลงขนานกับพระวรกาย และพระหัตถ์ทรงถือหม้อน้ำ พระโพธิสัตว์องค์นี้มีอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยปาละ คล้ายกับศิลปะชวาภาคกลาง มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14

- 15

¹ปรีชา วงศ์วิเชียร. “พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรวัดนิกรประสาท”, ใน มนุษย์ - สังคมวิชาการเพื่อท้องถิ่น เฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก. 2539. หน้า 78 - 79.

²หม่อมราชวงศ์ ทันทพงษ์ กฤดากร. ประมวลาภาพระติมา. 2517. หน้า 58.

4.11.8 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 100 เซนติเมตร เป็นพระโพธิสัตว์จำหลักหินประทับยืนตรงบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย พระพักตร์มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระเศียรทรงเกล้าพระเกศาเป็นรูปชฎามุกุฏแบบทรงสูง ด้านหน้ามวยพระเกศาประดับด้วยรูปพระอมิตากะ พระนลาฏแคบ พระขนงโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรนูนเหลือบมองต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนาและอมยิ้มเล็กน้อย พระกรณยาวจดพระอังสา พระวรกายผอมป็นพระองค์สูงประดับด้วยกรองพระศอ พาทูร์ดี ทองพระกร พระอังสาซ้ายพาดด้วยผ้าแพรเป็นแผ่นยาวลงไปจดพระนาสิกและคาดทับด้วยสายอุทร ทรงกุษาบางแนบพระวรกายยาวจดพระบาท ด้านหน้าและด้านข้างทำกุษาเป็นจีบยาว คาดทับด้วยปิ่นหนึ่งพร้อมด้วยหนังเสีอรอบพระโสณี พระกรขวาห้อยลงขนานกับพระวรกาย และพระหัตถ์แบไปข้างหน้าแสดงปางประทานพร ส่วนพระกรซ้ายห้อยลงขนานกับพระวรกาย พระหัตถ์ทรงถือดอกบัว พระโพธิสัตว์องค์นี้ได้รับอิทธิพลศิลปะจาก มีอายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 15¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.11.9 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 8 พระกร พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 76.7 เซนติเมตร เป็นรูปพระโพธิสัตว์หล่อด้วยสำริด ประทับยืนตรงอยู่ในสภาพซำรุคคือพระกรทั้ง 2 และพระบาททั้ง 2 ตั้งแต่พระขานลงไปหักหายไป พระพักตร์มีลักษณะกลมรี ประดับด้วยกรอบพระพักตร์หรือกระบังหน้ารูปโค้งอยู่เหนือพระนลาฏ พระเศียรเกล้าพระเกศาเป็นรูปทรงชฎามุกุฏ ประดับด้วยลวดลายรูปวงโค้ง ด้านหน้ามวยพระเกศาทำเป็นรูปกรอบวงกลม ภายในประดิษฐานรูปพระอมิตากะ พระขนงรูปนูนโค้งงอเป็นรูปปีกกา พระเนตรเบิกมมองต่ำ พระนาสิกโค้ง พระโอษฐ์หนาอมยิ้มมีลักษณะอิมเอิบ พระกรณยาวประดับด้วยกุณฑลเป็นรูปเม็ดประคำหรือเม็ดกลมยาวจดพระอังสา พระวรกายค่อนข้างผอม ประดับด้วยกรองพระศอ 2 เส้น ต้นพระกรประดับด้วยพาทูร์ดีทวดลายวงโค้งขอดแหลม พระอังสาซ้ายพาดด้วยผ้าแพรบางประดับด้วยรูปหัวกวาง และคาดทับด้วยสายขั้ชโยปวีตหรือสายธูรา พระโสณีคาดด้วยปิ่นหนึ่ง มีชายพระกุษาห้อยเป็นเส้นโค้งทางด้านหน้าและผูกชายไว้เหนือพระโสณี พระโพธิสัตว์องค์นี้มีเครื่องประดับอย่างสวยงามอลังการมากใกล้เคียงกับศิลปะในเกาะชวาภาคกลางมาก และคงได้รับอิทธิพลศิลปะชวาหรือได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยปาละ - เสนา ซึ่งกำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 14² เป็นศิลปะสมัยศรีวิชัย แต่ประจวบ อุฎษาณะ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ร่วมสมัยกับศิลปะบาฮอนตอน

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 182.

²เรื่องเดิม. หน้า 166.

ภาพประกอบที่ 97 พระพุทธเจ้าอภโยภยะ จำหลักหิน พบในขุมมุด้านทิศตะวันออกของเจดีย์
วัดแก้ว ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

ปลาย เนื่องจากในสมัยนี้เขมร ไม่นิยมจำหลักหินแล้ว คงทำรูปประติมากรรมด้วยสำริดเป็นพื้น¹ อย่างไรก็ดีตามพระโพธิสัตว์องค์นี้มีลักษณะใกล้เคียงกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร (ซำรุค) พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นพระโพธิสัตว์องค์นี้จึงควรมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 มากกว่าสมัยพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

4.11.10 พระพุทธเจ้าอภัยกษัตริย์ พบในซุ้มมุขทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์วัดแก้ว (วัดรัตนาราม) ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 68 เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปเจ้าอภัยกษัตริย์จำหลักด้วยหินทรายแดง สภาพชำรุด พระเศียรและพระหัตถ์ซ้ายหักหายไป ประทับนั่งบนฐานสี่เหลี่ยมขัดสมาธิราบแสดงปางมารวิชัย ฐานด้านหน้าสลักเป็นรูปบัวชระกัน ออกข้างทั้ง 2 ด้าน ส่วนฐานด้านข้างทั้ง 2 ด้าน สลักเป็นรูปสิงห์หรือเรียกฐานนี้ว่า “สิงหาสน์” ส่วนพระวรกายมีลักษณะลำสัน ให้ความรู้สึกแข็งแกร่ง คอองจิวรห่มเฉียงบางแบบพระวรกาย พระอังสาซ้ายพาดด้วยผ้าสังฆาฏิเป็นแผ่นหนาขาวจดพระอุทร พระพุทธเจ้าอภัยกษัตริย์องค์นี้มีลักษณะที่รับอิทธิพลศิลปะจาม ซึ่ง พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 16² ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.11.11 นางคารา 8 พระกร พบที่บ้านหัวตุ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 18.5 เซนติเมตร เป็นประติมากรรมรูปนางคาราหล่อด้วยสำริด ปางประทับนั่ง ลลิตาสนะ ห้อยพระบาทขวาลงบนฐานสี่เหลี่ยม ส่วนพระขงฆ์ซ้ายงอพับวางพระบาทซ้ายลงบนฐาน บัวคว่ำบัวหงาย พระเศียรทรงเกล้าพระเกศาเป็นรูปชฎามุกุฎทรงกระบอกสูง พระพักตร์ค่อนข้างกลม มีกระบังหน้า พระเนตรนูน พระนาสิกโต พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อย พระวรกายค่อนข้างผอม มีเครื่องประดับประกอบด้วย กรองพระศอ พาทูร์ค และทองพระกร มี 8 พระกร พระหัตถ์ขวาบนทรงถือลูกประคำ พระหัตถ์ขวาล่างแสดงปางประทานพรมีมณีอยู่ในพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายกลางทรงถือหนังสือ พระหัตถ์ซ้ายล่างวางอยู่หลังพระขงฆ์และถือดอกบัวที่ก้าน ส่วนพระหัตถ์อื่น ๆ ทรงถือสิ่งของต่าง ๆ แต่มองไม่ชัด ทรงพระภูษาขาวเกือบถึงข้อพระบาท คาดปิ่นหนึ่งทับ และทรงงาเมสไปพาดพระอังสาซ้าย³ ด้านหลังตั้งแต่ฐานบัว (ปีทมาสน์) ถึงพระเศียร มีประภามณฑลเป็นรูปวงโค้งขอบในประดับด้วยลายลูกประคำขอบนอกประดับลายเปลวเพลิง นางคาราองค์นี้มีลักษณะทาง

¹ ประยูร อุลุชาฎะ. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, โดย น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 51 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

² พริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 178.

³ พริยะ ไกรฤกษ์. “เทพในพุทธศาสนาลัทธิวัชรยาน : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 4. 2529. หน้า 1633.

ภาพประกอบที่ 98 นางตารา 8 พระกร หล่อด้วยสำริด ขุดพบที่บ้านหัวตุ อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

ภาพประกอบที่ 99 ชิ้นส่วนธรรมจักรจำหลักหิน ขุดพบที่ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14

ประติมาณวิหาค้ายกับนางตาราที่ค้นพบทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแคว้นเบงกอลในประเทศอินเดีย มีอายุประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 16¹ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

4.12 ชิ้นส่วนธรรมจักร พบที่ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีขนาดสูง 27 เซนติเมตร เป็นธรรมจักรที่จำหลักหิน สภาพชำรุดมากเหลือเฉพาะขอบธรรมจักรและปลายของซี่ง 2 ซี่ เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามขอบของธรรมจักรชิ้นนี้มีการตกแต่งลวดลายเป็นกนกม้วนแบบลายผักกูดสลับกับลายดอกไม้อย่างสวยงาม ปลายของซี่งสลักเป็นลายไขปลาและลายใบไม้ม้วนหรือลายผักกูด แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะทวารวดีอย่างชัดเจน ซึ่งสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา ลัทธิหินยาน มีอายุประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 14²

4.13 เจดีย์สถานในพุทธศาสนา บริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนได้มีการค้นพบสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาจำนวนมากมาย เช่น เจดีย์ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น สถาปัตยกรรมเหล่านี้ มีอายุมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งล้วนเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในบริเวณนี้ได้เป็นอย่างดี สถาปัตยกรรมสำคัญที่ควรนำมาศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดหลง เจดีย์วัดแก้ว และเจดีย์วัดเวียง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.13.1 พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่ออิฐไม่สอปูนแบบศิลปะศรีวิชัย เชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า องค์เจดีย์เป็นรูปทรงมณฑป มีความสูงวัดจากฐานใต้ดินถึงยอดสูง 24 เมตร ฐานรูปกากบาท มีความยาววัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว 13 เมตร และวัดจากทิศเหนือถึงทิศใต้ ยาว 18 เมตร ที่มุมฐานทักษิณมีเจดีย์ทิศหรือเจดีย์บริวาร 4 องค์ ซึ่งเดิมเป็นเจดีย์หินทรายแดง ปัจจุบันเหลือเพียงทิศตะวันตกเฉียงใต้เพียงองค์เดียว นอกนั้นซ่อมเปลี่ยนใหม่ตั้งซ้อนอยู่ด้วย องค์เจดีย์มีลักษณะเป็นแปดเหลี่ยม มีมุขทั้ง 4 ด้าน มุขด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออก เป็นมุขเปิดภายในเป็นห้องมีบันไดขึ้นสำหรับให้ประชาชนได้เข้าปนมัสการพระพุทธรูป ภายในเจดีย์เมื่อเข้าไปภายในจะเห็นองค์เจดีย์ก่อกลวงจากฐานถึงยอด ส่วนมุขอีก 3 ด้านก่อบททั้งหมด เรือนธาตุทำเป็น 3 ชั้น ลดหลั่นกันขึ้นไป โคขี้ที่ปลายมุขทั้งแปดมีเจดีย์จำลองหรือเจดีย์ทิศทั้ง 3 ชั้น รวม 24 องค์ และมีซุ้มจรนำหรือชั้นซุ้มบันแถลงรูปกุฎหรือรูปเกือกม้าคั่นสลับอยู่ระหว่างชั้นเจดีย์จำลองทั้ง 3 ชั้น ภายในมีรูปหน้าคนประดับ รูปมารหรือหน้ากาลซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะชวาประดับอยู่เดิมใช้วิธีสลักในแผ่นอิฐ แต่ได้รับการบูรณะใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการซ่อมแปลงซุ้มจรนำเหล่านี้ด้วยปูนปั้น และมีการปั้นตราแผ่นดินประดับไว้

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 202.

²เรื่องเดิม. หน้า 154.

ภาพประกอบที่ 100 เจดีย์พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ภายในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ตำบล
เวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูนแบบศิลปะศรีวิชัย
อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

ด้วย เหนือขึ้นไปเป็นส่วนยอด ซึ่งได้รับการซ่อมแปลงในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2439 - 2453 โดยพระชยาภิวังษ์ (หนู คิสโธ) เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อครั้งยังเป็นพระครูโสภณเจตสิกขาราม เจ้าคณะเมืองไชยา สำนักอยู่ที่วัดโพธาราม ตำบลพุมเรียง เป็นหัวหน้าการบูรณะครั้งนี้ได้ขยายส่วนยอดให้สูงขึ้น เริ่มตั้งแต่บัวคอร่ม ซึ่งทำเป็นดอกบัวขนาดใหญ่ องค์กระฆังมีลักษณะเป็นรูปแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ บัวกลุ่มและปลียอดซึ่งเดิมหุ้มด้วยเงิน เหนือปลียอดประดับด้วยฉัตรเงินหุ้มทองคำ 3 ชั้น หน้า 82 บาท 3 สลึง ต่อมาทองคำถูกขโมยไป ทางวัดจึงจัดทำขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2481¹ และต่อมาในปี พ.ศ. 2525 กรมศิลปากรได้มีการบูรณะยอดฉัตรขึ้นใหม่เป็นฉัตรฉลุโปร่ง 5 ชั้น ประกอบด้วยทองคำหนัก 40 บาท เงินหนัก 200 บาท²

ส่วนอายุสมัยของพระบรมธาตุไชยานั้น นักโบราณคดีส่วนใหญ่กำหนดอายุไว้ค่อนข้างสอดคล้องกัน คือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ดังที่ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14³ สอดคล้องกับที่ คงเดช ประพัฒน์ทอง ได้กล่าวว่าพระบรมธาตุไชยาเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนามหายานสมัยศรีวิชัย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14⁴ ส่วนอนุวิทย์ เจริญศุกกุล ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15⁵ และ พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 15⁶

4.13.4 เจดีย์วัดเวียง ตั้งอยู่ในบริเวณวัดเวียง หมู่ที่ 4 ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองไชยาโบราณ

เจดีย์วัดเวียงปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานให้สามารถศึกษาได้ เนื่องจากได้ถูกพายุพัดพังทลาย ต่อมามีการรื้อถอนและสร้างวิหารสมัยใหม่ที่ฐานเดิมไว้⁷ ซึ่งเดิมอาจเป็นฐานเจดีย์ทรงมณฑปหรือวิหารก็ได้ แต่เมื่อ พ.ศ. 2513 หน่วยศิลปากรที่ 8 นครศรีธรรมราช (ปัจจุบันสำนักงานโบราณคดี

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไชยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 57 - 58. และ นัยนา เข้มสาขา. "พิธีขังฉัตรพระบรมธาตุไชยาและเปิดอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา", ศิลปากร. 26 (5) : 73 - 74 ; พฤศจิกายน 2525.

²นัยนา เข้มสาขา. เรื่องเดิม. หน้า 98.

³หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปในประเทศไทย. 2518. หน้า 25.

⁴คงเดช ประพัฒน์ทอง. โบราณคดีประวัติศาสตร์ของคงเดช ประพัฒน์ทอง. 2529. หน้า 132.

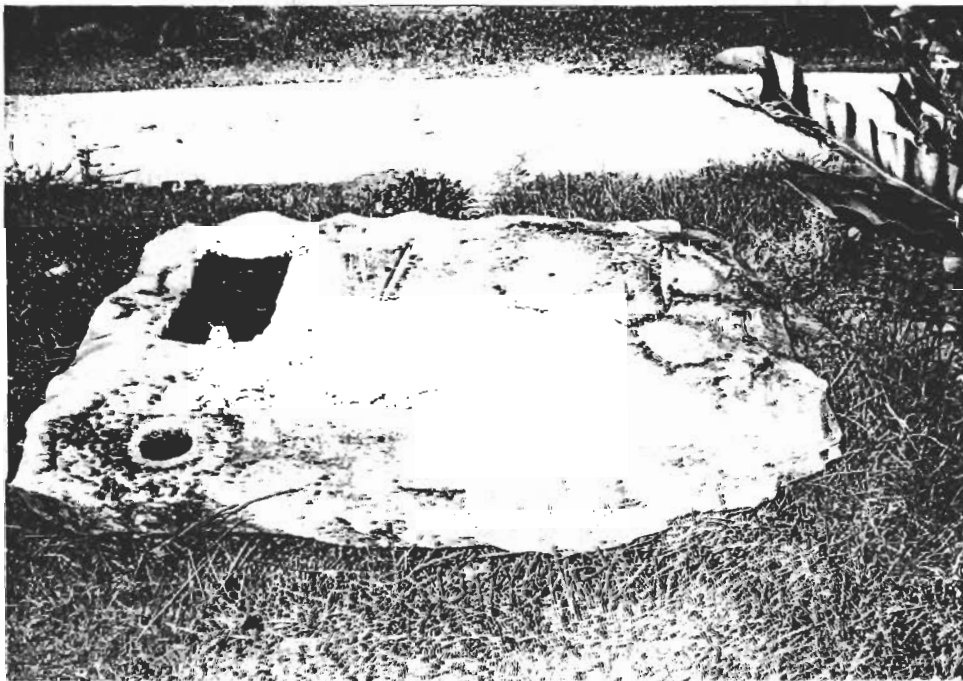
⁵อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมรและศรีวิชัย. 2524. หน้า 168.

⁶พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 2523. หน้า 64.

⁷สัมภาษณ์นายชนะ นาคเวช บ้านเลขที่ 307 ถนนรัษฎนรกิจ ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2542.

ภาพประกอบที่ 101 ชิ้นส่วนยอดเจดีย์จำหลักหินทรายแดงพบในบริเวณวัดเวียง ตำบลตลาด
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าเดิมคงใช้เป็นยอดเจดีย์วัดเวียง

ภาพประกอบที่ 102 ชิ้นส่วนธรณีประคองจำหลักหิน พบที่วัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าเป็นส่วนประกอบของเจดีย์วัดเวียงซึ่งได้ถูกรื้อไปแล้ว

และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช) ได้ทำการขุดค้นฐานอาคารเก่าก่อด้วยอิฐ ทำให้ทราบว่าอาคารที่เป็นวิหารปัจจุบันได้สร้างทับคลุมอาคารเก่าไว้เกือบทั้งหมด ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้พบฐานเจดีย์ 2 องค์ รอบฐานเจดีย์ทางด้านทิศตะวันออกได้พบกระปุกและหม้อดินเผาบรรจุกระดูกจำนวน 200 ใบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หมิง และกระปุก 2 หูเคลือบสีน้ำตาลแก่จากเตาทุเรียงเมืองสุโขทัย นอกจากนี้กลางฐานเจดีย์ได้เจาะลงไปพบกลองสี่เหลี่ยมมีฝาปิดทำด้วยศิลาทรายแดงภายในบรรจุโถสำริด ในโถพบชิ้นส่วนของกระโหลกศีรษะคนปีดทอง และพบลูกปัดหินขนาดต่าง ๆ สมัยศรีวิชัยรวมอยู่ด้วยจำนวนมาก ส่วนทางด้านทิศตะวันตกหรือด้านหลังวิหารได้ขุดพบแนวอิฐหลายตอน แต่ไม่เป็นรูปทรงที่ชัดเจน เนื่องจากเดิมได้มีการรื้ออิฐในบริเวณนี้ไปสร้างอุโบสถหลังใหม่เป็นจำนวนมาก¹

จากหลักฐานดังกล่าวแม้ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นฐานของเจดีย์ทรงปราสาทหรือวิหารอย่างใดแน่ แต่หลักฐานชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมที่กระจัดกระจายอยู่ในบริเวณวัด เช่น ธรณีประตู กรอบประตู ขอดเจดีย์สลักจากหินทรายแดง ฐานประติมากรรม เป็นต้น ชิ้นส่วนเหล่านี้บ่งบอกให้เห็นได้ว่า เป็นส่วนประกอบของเจดีย์ทรงมณฑปหรือทรงปราสาทอย่างแน่นอน ดังนั้นฐานอาคารเดิมของวัด เวียงจึงน่าจะเป็นฐานเจดีย์ทรงมณฑปแบบเดียวกับเจดีย์วัดแก้วและวัดหลงอย่างแน่นอน

4.13.2 เจดีย์วัดแก้ว ตั้งอยู่ในวัดแก้วหรือวัดรัตนาราม หมู่ที่ 2 ตำบลเสม็ด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่ออิฐไม่สอปูน รูปทรงมณฑปหรือรูปปราสาท ขนาดกว้างยาว 18 เมตร แผนผังเป็นรูปกากบาท ปัจจุบันชำรุดหักพังเหลืออยู่เพียงครึ่งองค์ ฐานล่างสุดเป็นฐานเขียงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสใช้เป็นฐานทักษิณามีบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ตัวอาคารเรือนธาตุทรงจตุรมุขวางอยู่บนชุกฐานบัวที่ประกอบด้วยฐานเขียง กึ่งกลางฐานเขียงก่อนไปทางด้านบนเว้นเป็นร่องและก่ออิฐเว้นช่อง ต่อด้วยบัวคว่ำและลูกแก้ว ชุกฐานนี้ทำหน้าที่เป็นบัวดินธาตุ ถัดขึ้นไปเป็นผนังมุขทางด้านทิศตะวันออกเป็นทางนำเข้าสู่ห้องโถงกลางหรือห้องครรภคฤหะ ขนาดประมาณกว้างยาว 4 เมตร ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประธานก่อด้วยอิฐถือปูนปางมารวิชัย สภาพชำรุดมาก ไม่มีพระเศียร ขนาดพระเพลากว้าง 3 เมตรเศษ องค์พระพุทธรูปก่อติดกับผนังอาคาร ด้านซ้ายและขวาเจาะเป็นซุ้มจรณะนำ ประดิษฐานพระพุทธรูปก่อด้วยอิฐ² และในซุ้มจรณะนำนี้ได้เคยพบพระพุทธรูปประทับยืนชำรุดไม่มีพระเศียร ศิลปะสมัยทวารวดี 1 องค์ ปัจจุบันจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไซยา³ ผนังด้านนอกเจดีย์ตกแต่งด้วยเสาดินผนัง

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไซยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 60.

²นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 181.

³ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ไซยา - สุราษฎร์ธานี. 2519. หน้า 63.

ภาพประกอบที่ 103 เจดีย์วัดแก้ว ตั้งอยู่ภายในวัดแก้ว ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน ศิลปะแบบศรีวิชัยอิทธิพลศิลปะจาม มีอายุ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15

ภาพประกอบที่ 104 ขอดเจดีย์จำหลักหินทรายแดงพบที่วัดแก้ว ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี มีลักษณะแบบเดียวกับขอดเจดีย์วัดเวียง

และเจาะร่องผ่ากลางจากโคนเสาไปถึงยอดเสา มีลักษณะคล้ายกับเสาดัดผนังปราสาทมิเชิน A 1 ศิลปะจามแบบมิเชิน (พ.ศ. 1450 - พ.ศ. 1500)¹ ในประเทศเวียดนาม มุขทางด้านทิศใต้ยังคงอยู่ในสภาพดีภายในเป็นห้องคูหาปรากฏเสาประดับกรอบประตูก่อด้วยอิฐ ด้านข้างมีซุ้มจำลองน่าจะย่อส่วนมาจากรูปแบบอาคารจริง ซึ่งปัจจุบันส่วนยอดได้หักพังไปหมดแล้ว ประตูทางเข้ามุขด้านทิศใต้กว้างพอคนเดินเข้าได้ สูงประมาณ 1.60 เมตร กรอบประตู ทับหลังประตู และธรณีประตู สลักจากหินปูน ยังอยู่ในสภาพเดิม จึงเข้าใจว่าประตูของห้องมุขทุกด้านคงมีลักษณะเดียวกันทั้งหมด ภายในห้องคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ปางมารวิชัยก่อติดผนัง อยู่ในสภาพชำรุด ด้านซ้ายและขวาจะเป็นซุ้มจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเช่นเดียวกับห้องโถงกลาง ผนังด้านทิศตะวันตกของมุขด้านนี้มีการตกแต่งผนังโดยทำเป็นซุ้มจำลอง ซึ่งผนังมุขทุกด้านน่าจะทำเหมือนกันหมด อย่างไรก็ตามมุขทางด้านทิศเหนือมีร่องรอยของการบูรณะ มีการนำพระพุทธรูปสลักหินทรายแดงสมัยอยุธยาเข้ามาประดิษฐานไว้แทน และในคูหาอื่นๆ ก็มีพระพุทธรูปสลักหินทรายแดงจำนวนหลายองค์ ล้วนแต่เป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากนี้เหนือชั้นเรือนธาตุด้านทิศใต้ปรากฏร่องรอยซุ้มหน้าบันเป็นรูปวงโค้งเล็ก ๆ หรือรูปกุญแจประดับอยู่ ซึ่งเดิมน่าจะมีทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดของเจดีย์หักพังไปหมดแล้ว แต่เดิมเหนือซุ้มมุขและเรือนธาตุเจดีย์น่าจะมีเจดีย์จำลองประดับไว้ทุกด้าน เพราะได้พบเจดีย์จำลองขนาดเล็กสลักจากหินทรายแดงหลายชิ้นบริเวณฐานอาคาร อันเป็นสัญลักษณ์แห่งมณฑลจักรวาลของพุทธศาสนาพุทธนิกายมหายาน²

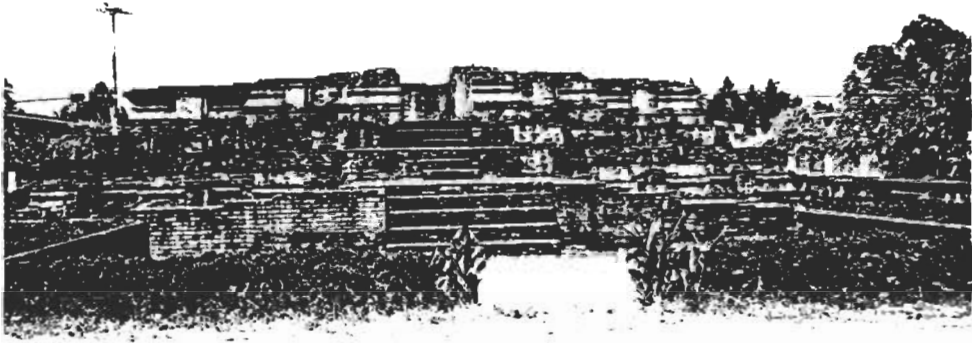
ส่วนอายุสมัยของเจดีย์วัดแก้วอำเภอลำปางนี้ นักโบราณคดีส่วนใหญ่กำหนดไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ดังที่ หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล ได้ทรงกล่าวถึงเจดีย์วัดแก้วไว้ว่า “พระเจดีย์ที่วัดแก้ว ซึ่งมีลักษณะเหมือนปราสาทจามในสมัยพุทธศตวรรษที่ 14 มากเช่นเดียวกัน”³ และ อนุวิทย์ เจริญสุขกุล ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15⁴ และยังได้ประมวลความเห็นของนักโบราณคดีหลายคนไว้ว่า

¹ หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง อินเดีย ลังกา ขวา จัมปา ขอม พม่า ลาว. 2538. หน้า 210.

² นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 182.

³ หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. 2518. หน้า 25.

⁴ อนุวิทย์ เจริญสุขกุล. แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมรและศรีวิชัย. 2524. หน้า 168.

ภาพประกอบที่ 105 ฐานเจดีย์วัดหลง ตั้งอยู่ภายในวัดหลง (ร้าง) ตำบลตลาด อำเภอไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูนศิลปะแบบศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษ
ที่ 14 - 15

เซเคส์ มีความเห็นว่า เจดีย์องค์นี้มีแผนผังประเภทเดียวกันกับจันทิกาลาสน์ที่ชาว ซึ่งมีแบบคล้ายกับอาคารทรงปริมาตรของจามและปราสาท Kraham ที่เขาพนมกุเลน อาคารนี้จึงมีลักษณะผสมของจาม ปราสาทเขมรก่อนพระนครหลวงและแบบชวา เขาให้รายละเอียดต่อมาอีกว่า ทั้งลวดลายและเครื่องประดับและแผนผังของเจดีย์วัดแก้วก็คล้ายคลึงกับศาสนสถานในประเทศจัมปามาก ในขณะที่เดียวกันแบบของเจดีย์องค์นี้ก็เหมือนกับภาพสลักนูนที่บรมพุทธรซึ่งก็คล้ายพระบรมธาตุไชยาด้วย แต่เป็นแบบจันทิกาลาสน์ที่มีขนาดใหญ่กว่าพระบรมธาตุดังกล่าวที่ผนังที่ 103 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนั้นอายุของเจดีย์วัดแก้วจึงน่าจะอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับพระบรมธาตุ นอกจากนี้แบบแผนของเจดีย์หรือปราสาทเดียวกันก็ถูกใช้เป็นภาพประดับตกแต่งผนังของปราสาทเขมรรุ่นสมโบรีไพรุกุจำนวนหนึ่ง เช่น สมโบรีไพรุกุ S.1 ผนังด้านทิศเหนือ และสมโบรีไพรุกุ S. 10 ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแบบแผนของเจดีย์ประเภทนี้มีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปตามอาคารที่มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ลงมา โกรสลิเย่ มีความเห็นว่าลักษณะที่คล้ายคลึงกันเช่นนี้เป็นเพราะช่างที่ไชยาได้เจริญรอยตามแบบฉบับอันเดียวกัน ดังนั้นจึงเป็นการพัฒนาแบบคู่ขนานกัน ไม่ใช่ว่าเป็นการรับอิทธิพลมาจากจามโดยตรง แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านเข้าใจว่าไชยารับอิทธิพลของจามในพุทธศตวรรษที่ 15¹

ส่วน พริยะ ไกรฤกษ์ ได้กำหนดอายุไว้สอดคล้องกัน ประมาณ พ.ศ. 1400 - พ.ศ. 1450 หรือประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 15 และยังได้กล่าวถึงเจดีย์วัดแก้วไว้ว่า

สถาปัตยกรรมในช่วงระยะเวลาี้ มีรูปแบบร่วมลักษณะสถาปัตยกรรมจาม ได้แก่ วิหารที่วัดแก้ว ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแม้ว่าแผนผังของวิหารที่วัดแก้วจะมีลักษณะเดียวกันกับวิหารกะลาสน์ในชวาภาคกลางก็ตาม แต่ก็มีลักษณะพิเศษคือการตกแต่งภายนอกของตัวอาคารด้วยเสาอิงที่มีร่องอยู่ตรงกลาง และซุ้มจำลองที่ฐานคล้ายกับที่ปราสาทโฝไห่งที่เมืองพันรัง ประเทศเวียดนาม²

4.13.3 เจดีย์วัดหลง ตั้งอยู่ในบริเวณวัดหลง (ร้าง) หมู่ที่ 4 ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองไชยาโบราณอยู่ระหว่างวัดเวียงกับวัดแก้ว

¹อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมรและศรีวิชัย. 2524. หน้า 161 - 162.

²พริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. 2528. หน้า 75

เจดีย์วัดหลงเป็นเจดีย์ที่หักพังเหลือเฉพาะฐาน มีดินทับถมและต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น ต่อมากรมศิลปากรได้ขุดแต่ง เมื่อ พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2527 จึงทำให้สามารถมองเห็นฐานเจดีย์อย่างชัดเจน เป็นฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน มีแผนผังเป็นรูปกากบาท ขนาดกว้างยาวประมาณ 21.65 เมตร มีลักษณะแบบเดียวกับฐานเจดีย์วัดแก้ว ฐานล่างสุดเป็นฐานบัวลูกแก้ว ฐานเรือนธาตุแบบจตุรมุข ฐานชั้นนี้ประกอบด้วยฐานเชิงและบริวารณึ่งกลางของฐานเชิงค่อนไปทางด้านบนเว้นเป็นร่อง และก่ออิฐเว้นช่องเหนือฐานเชิงเป็นบัวคว่ำ ท้องไม้คาดด้วยลายลูกแก้ว มีร่องรอยประดับเสาคติดผนัง ฐานชั้นนี้ทำหน้าที่เป็นฐานทักษิณ มีทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและมีทางเดินเข้าสู่ห้องโถงกลางของเรือนธาตุ แต่ปรากฏว่าฐานชั้นล่างทั้งหมดถูกการก่อสร้างเปลี่ยนแปลงใหม่ในภายหลัง โดยก่ออิฐเป็นกรอบล้อมรอบฐานแล้วถมดินอัดปูพื้นเป็นลานกว้างกลายเป็นลานประทักษิณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทับฐานอาคารเดิม แล้วเปลี่ยนทางขึ้นใหม่ตรงกับมุขทั้ง 4 ด้านของเรือนธาตุ ถัดจากฐานประทักษิณเป็นฐานเชิงและฐานบัวลูกแก้วที่เลียนแบบฐานชั้นล่างคล้ายเป็นบัวดินธาตุ ตัวเรือนธาตุมีมุขทั้ง 4 ด้าน มุขทางทิศตะวันออกเป็นห้องโถงกลางขนาดกว้างยาวประมาณ 4 เมตร ซึ่งเดิมคงใช้เป็นที่ประดิษฐานพระประธานของวัด ส่วนมุขด้านอื่น ๆ ก็คงใช้ประดิษฐานรูปเคารพเช่นเดียวกัน ทุกด้านของผนังด้านนอกมีเสาประดับอาคารอยู่กึ่งกลางลักษณะเป็นเสาลดเหลี่ยม 1 ชั้น ต่างจากเสาคติดผนังเรือนธาตุของเจดีย์วัดแก้ว ซึ่งใช้วิธีก่ออิฐเป็นร่องผ่ากลางเสาขึ้นไปถึงยอดเสา แต่เทคนิคการเรียงอิฐเป็นแบบเดียวกับวัดแก้ว คือก่ออิฐไม่สอปูนและขัดผิวหน้าเรียบ ดังนั้นเจดีย์วัดหลงจึงมีอายุร่วมสมัยกับเจดีย์วัดแก้ว คือประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 ถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ 15¹

¹นงคราญ ศรีชาย. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า

บทที่ 4

สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่หลายชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณควนพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน ชุมชนโบราณเหล่านี้ได้พบหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากมาย ทั้งที่เป็นตำนานท้องถิ่น และโบราณวัตถุสถาน เช่น ตำนานควนลูกปัด ตำนานเมืองเวียงสระ เจดีย์สถาน พระพุทธรูป เทวรูป เมืองโบราณ ลูกปัด เหรียญเงินตราเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่หลากหลายชาติพันธุ์ และมีการผสมผสานกับกลุ่มชนภายนอกที่เข้ามาติดต่อปฏิสัมพันธ์ จนเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความเจริญให้กับสังคมในท้องถิ่น จากสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์สู่สังคมสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และพัฒนาเป็นสังคมสมัยประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งประกอบด้วยประเด็นที่จะต้องศึกษา ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การเมืองการปกครอง การค้าขายและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก และความเชื่อและลัทธิศาสนา แต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในภาคใต้มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมนุษย์กลุ่มแรกน่าจะเข้ามาพักอาศัยหรือตั้งถิ่นฐานทางภาคใต้ฝั่งตะวันตกบริเวณจังหวัดกระบี่และจังหวัดพังงา ดังเห็นได้จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีที่ถ้ำหลังโรงเรียน ตำบลทับปด อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เมื่อ พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2528 สามารถกำหนดอายุโดยวิธีเรดิโอคาร์บอน (C 14) ของชั้นดินทางโบราณคดีในชั้นที่ 8 , 9 และ 10 มีอายุเก่าที่สุดอยู่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (Upper Pleistocene) ประมาณ 27,000 - 37,000 ปีมาแล้ว¹ นอกจากนี้บริเวณถ้ำและเพิงผาเขาหินปูนในเขตจังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่อีกจำนวนมากที่ได้พบหลักฐานเครื่องมือหินกระเทาะ ขวานหินขัด

¹ สุวิทย์ ชัยมงคล. ศิลปะถ้ำฝั่งทะเลอันดามัน. นิตยสารการพิเศษเนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี 17 มิถุนายน - 31 ธันวาคม 2539. ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติถลาง จังหวัดภูเก็ต (แผ่นพับ).

เครื่องปั้นดินเผา และภาพเขียนสี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเข้าพักอาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณนี้ ส่วนด้านฝั่งตะวันออกได้พบหลักฐานการเข้าพักอาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนก่อนประวัติศาสตร์บริเวณถ้ำและเพิงหินต่าง ๆ ในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านคา ชุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ถ้ำเบ็องแบบ ถ้ำปากอม ถ้ำช่องช้าง ถ้ำเขายี่ขัน เป็นต้น หลักฐานสำคัญที่พบ เช่น เครื่องมือหินกระเทาะ เครื่องมือหินขัด เครื่องปั้นดินเผา กระจุกสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีอายุประมาณ 4500 - 6500 ปีมาแล้ว เป็นชุมชนที่อาศัยถ้ำและเพิงหินเป็นที่พักอาศัย มีวัฒนธรรมการหาของป่า - ล่าสัตว์ โดยใช้เครื่องมือหิน¹

จากข้อมูลดังกล่าวมาแสดงให้เห็นว่าได้มีนักก่อนประวัติศาสตร์เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก โดยอาศัยถ้ำและเพิงหินเป็นที่พักอาศัยประกอบกิจกรรมต่าง ๆ คนเหล่านี้ถ้ำแบ่งตามเขตที่พบหลักฐานพอจะแบ่งกว้าง ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อาศัยถ้ำและเพิงหินปูนบริเวณชายฝั่งตะวันตกและถ้ำในเกาะแก่งต่าง ๆ ในทะเลอันดามัน เขตจังหวัดพังงาและกระบี่ กลุ่มนี้จัดเป็น “กลุ่มชาวน้ำ” ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่อาศัยถ้ำและเพิงหินเขตภูเขาในแผ่นดินลึกเข้ามาบริเวณภูเขาสูงทางทิศตะวันออกของจังหวัดพังงาและกระบี่ และภูเขาสูงทางทิศตะวันตกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มนี้จัดเป็น “กลุ่มชาวกบ” กลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่มนี้คงจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และมีการเดินทางติดต่อระหว่างฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออกมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากคนทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน เช่น ใช้เครื่องมือหินกระเทาะ เครื่องมือหินขัด เครื่องปั้นดินเผา ที่เป็นแบบเดียวกัน เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้คงตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก ดังเห็นได้ว่าบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบหลักฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายอย่างในแหล่งโบราณคดีด้านฝั่งตะวันตกได้พบเครื่องมือหินกระเทาะ ขวานหินขัด และหม้อดินเผาหลายชิ้นจากบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด จึงเป็นไปได้ว่าคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินใหม่ ได้เคยตั้งถิ่นฐานหรือเดินทางผ่านบริเวณควนลูกปัด เมื่อประมาณ 4000 ปีมาแล้ว ขณะเดียวกันทางด้านฝั่งตะวันออกก็ได้พบขวานหินขัดสมัยหินใหม่บริเวณบ้านย่านดินแดง ตำบลอิปัน อำเภอพระแสง ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ ตำบลนาสารและตำบลบ้านสา อำเภอนาสาร ตำบลท่าข้ามบริเวณชุมชนเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ การค้นพบหลักฐานขวานหินขัดในบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการพบบนผิวดิน จึงไม่สามารถนำมาเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่าแหล่งโบราณคดีเหล่านี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์มาก่อนหรือไม่

¹กรมศิลปากร. รายงานผลการดำเนินงานทางโบราณคดีเพื่อแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน พุทธศักราช 2525 - 2528, 2529. หน้า 57.

แต่อย่างไรก็ตามบริเวณทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลปากหมากได้พบว่ามีชนเผ่าพื้นเมืองอาศัยอยู่กลุ่มหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า “ชาวเพ-ลา” โดยเรียกชื่อตามชื่อภูเขาที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั่นเอง¹ คนกลุ่มนี้ พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปญฺโญ) ได้สันนิษฐานไว้ว่า

ข้าพเจ้าอยากจะเชื่อว่าคน “ชาวเพ ลา” นี้เอง คือคนซึ่งสมัยหนึ่งได้มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในรอบอ่าวบ้านดอน และเป็นบรรพบุรุษของคนไทยชนิดที่เห็น ๆ กันอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยการผสมพันธุกันกับชาวอินเดียที่เข้ามาใหม่ และกับชาวไทยที่ลงมาในยุคหลัง จนทำให้ลักษณะพันธุ์เดิมสูญไป และทำให้คนไทยในภาคใต้ในปัจจุบันนี้มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากคนไทยแท้ในชุนนานในเวลานี้ อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้เลย เมื่อกล่าวอย่างสรุปสั้น ๆ ก็คือว่า เลือดมลายูเดิมเลือดอินเดีย เลือดไทยแท้ สามสายปนกัน เป็นคนไทยส่วนมากในภาคใต้ปัจจุบัน²

ในเวลาต่อมาคนก่อนประวัติศาสตร์ได้ก่อน ๆ พัฒนามีความเจริญขึ้น ทำให้คนบางกลุ่มเริ่มอพยพลงสู่ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำลำคลองและริมฝั่งทะเลทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก ในช่วงยุคโลหะตอนปลายหรือสมัยคันชุกแรกเริ่มประวัติศาสตร์ โดยทางด้านฝั่งตะวันตกได้เริ่มตั้งถิ่นฐานบริเวณควนลูกปัด ซึ่งเดิมคงเป็นชุมชนริมทะเลและเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมาตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 โดยมีความสัมพันธ์กับจีน อินเดีย และกลุ่มประเทศอาหรับ ดังเห็นได้จากการพบหลักฐานชิ้นส่วนคั่นฉ่องสำริดของจีนสมัยราชวงศ์ฉัน ประติมากรรมรูปกบสำริดที่ครั้งหนึ่งติดอยู่บนหน้ากลองมโหระทึก เหริชญแบบโรมัน เหริชญแบบอินเดีย และลูกปัดแบบอินเดีย ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 11 ส่วนทางด้านฝั่งตะวันออก ได้เริ่มเกิดชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ขึ้นบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน ชุมชนที่สำคัญ เช่น ชุมชนโบราณควนพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณบริเวณเขาประสงค์ ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณถ้ำคูหา เป็นต้น แหล่งชุมชนเหล่านี้หลายชุมชนได้พบหลักฐานมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 18 ซึ่งเป็นหลักฐานร่วมสมัยกับชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันตก เช่น กลองมโหระทึก ลูกปัดแบบอินเดีย เหริชญ ตราประทับ จีหรือหัวแหวน เป็นต้น

การตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำลำคลองและริมทะเลของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังนี้

¹ เหมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. 2531. หน้า 13.

² พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปญฺโญ) แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2529. หน้า 14.

ปัจจัยภายใน เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนที่ต้องใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค ตลอดถึงการใช้เพื่อการเกษตรกรรมและสัญจรไปมา บริเวณที่เส้นทางน้ำไหลผ่านหรือริมทะเลส่วนใหญ่พื้นที่จะอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ สัตว์ป่า ของป่า อื่น ๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มชนในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์เลือกทำเลการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำลำคลองและริมฝั่งทะเล

ส่วนปัจจัยภายนอกนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากกลุ่มชนภายนอกที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามสมุทรจะเข้ามาทางทะเลและแม่น้ำลำคลองเป็นหลัก เช่น จีน อินเดีย อาหรับ เป็นต้น กลุ่มชนเหล่านี้ได้เข้ามาค้าขายและนำเทคนิควิทยาที่สูงกว่ามาเผยแพร่ ทั้งด้านลัทธิศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ มีการถ่ายทอดให้แก่ชาวพื้นเมือง และชนต่างชาติบางส่วนได้ตั้งถิ่นฐานในชุมชนแถบนี้ด้วย บางครั้งทำให้เกิดการแต่งงานระหว่างชนชาติ จึงทำให้เกิดการผสมทางชาติพันธุ์และผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมกับวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ ด้วยเหตุนี้กลุ่มชนภายนอกจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลองและริมฝั่งทะเลที่สะดวกต่อการติดต่อกับชุมชนภายนอกได้เป็นอย่างดี

การตั้งถิ่นฐานในระยะแรกในบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรคงกระจายชุมชนไปตามที่ราบริมฝั่งแม่น้ำลำคลองและริมฝั่งทะเล ชุมชนไม่มีขอบเขตของชุมชนที่แน่นอน ต่อมาชุมชนโบราณต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วมีความเจริญมากขึ้น มีการแข่งขันในด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ด้านการค้าขาย เป็นต้น จนนำไปสู่เหตุของการขัดแย้งและการทำสงคราม เป็นเหตุให้มีการสร้างคูน้ำคันดินเป็นกำแพงไว้ป้องกันเมืองหรือป้องกันบริเวณวังของเจ้าเมือง เช่น เมืองเวียงสระ เมืองไชยา เป็นต้น ชุมชนเล็ก ๆ หรือเมืองเล็ก ๆ ที่มีกำลังน้อยก็เป็นบริวารของเมืองใหญ่ จึงเป็นเหตุให้เกิดระบบเมืองศูนย์กลาง โดยเฉพาะบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมาได้เกิดเมืองศูนย์กลางที่สำคัญขึ้นบริเวณแนวสันทรายเก่าใต้แก่งเมืองไชยาโบราณ ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่นักวิชาการหลายคนเชื่อว่าเคยเป็นศูนย์กลางของรัฐศรีวิชัยมาแล้ว ทำให้สามารถมองเห็นการเมืองการปกครองของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาชูดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

การเมืองการปกครองของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาชูดเจน จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การรวมกลุ่มของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดระบบหัวหน้าหรือระบบผู้นำกลุ่มเพื่อปกป้องคุ้มครองและบางครั้งเป็นผู้นำทางพิธีกรรมหรือกิจกรรมอื่น ๆ ของกลุ่ม ต่อมาเมื่อกลุ่มชนเหล่านี้ได้อพยพลงสู่ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำลำคลองและริมฝั่งทะเลที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกได้สะดวก ทั้งชุมชนฝั่งตะวันออกและชุมชนฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะการติดต่อสัมพันธ์รับ

วัฒนธรรมจากจีนและอินเดีย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และยังขยายความสัมพันธ์ออกไปยังท้องถิ่นใกล้เคียงอื่น ๆ ในรูปของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง สภาพทางสังคมเช่นนี้เองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญผลักดันให้เกิดบูรณาการทางวัฒนธรรมและทางการเมืองขึ้นภายในท้องถิ่น ในลักษณะที่จะต้องเกิดเมืองศูนย์กลางทางการค้าหรือเศรษฐกิจและศูนย์กลางทางวัฒนธรรม¹ หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเมืองหรือชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลาอย่างแท้จริง เริ่มเกิดขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 7 ชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ได้แก่ ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัดและชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นชุมชนที่เริ่มรับวัฒนธรรมจากจีน อินเดีย อาหรับ กรีก และโรมัน ดังเห็นได้จากโบราณวัตถุที่พบ เช่น กลองมโหระทึก อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ชิ้นส่วนคันฉ่องสำริด สมัยราชวงศ์ฮั่น อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ลูกปัดทรงลูกทูน ลูกปัดสอดสีและตราประทับมีจารึกอักษรอินเดีย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 11 เป็นต้น ขณะเดียวกันก็เริ่มปรากฏหลักฐานในหนังสือภูมิศาสตร์ของคลอดิอุส ปโตเลมี นักภูมิศาสตร์ชาวกรีกที่แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 670 - พ.ศ. 684 ได้กล่าวถึงเมืองท่าสำคัญในคาบสมุทรมาลาทางด้านฝั่งตะวันตก เรียกว่า “ตะโกละ” คัมภีร์บาทิมหานิทเทศและมิลินทปัญหา เรียกว่า “ตักโกละ” ในหลักฐานวรรณคดีทมิฬของอินเดีย เรียกว่า “ตะไลต์ตักโกลัม” จดหมายเหตุจีน เรียกว่า “ติว-กู-ลี” (Tiu-ku-li) หรือ “โก-กู-โล” (ko-ku-lo) และเอกสารภูมิศาสตร์ของชาวอาหรับ เรียกชื่อเมืองนี้ว่า “กากุลลาห์” (Qagallah)² ชื่อเมืองเหล่านี้คงเป็นชื่อเดียวกัน แปลว่า “กระวาน”³ ซึ่งนายเลอเมย์ผู้แต่งเรื่อง “วัฒนธรรมแห่งเอเชียอาคเนย์” ได้กล่าวว่าจะตรงกับอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา หรืออาจตรงกับท่าเรือจังหวัดตรัง⁴ ซึ่งสอดคล้องกับที่ มานิต วัลลิโกดม กล่าวว่ามีเมืองท่าตักโกละตรงกับเมืองตรังที่เรียกว่า “ตรังกรุงธานี”⁵ (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง - ผู้วิจัย) แต่อย่างไรก็ตาม อมรา ศรีสุชาติ ได้เสนอความเห็นจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเหมืองทองเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ไว้ว่า

แหล่งนี้เป็นแหล่งเมืองท่าที่เก่าแก่ที่สุดเพียงแค่พุทธศตวรรษที่ 14 เท่านั้น ไม่มีหลักฐานความเป็นเมืองท่าพาณิชย์เก่าแก่ไปจนถึงสมัยเมืองท่าตะโกลาตามจดหมายเหตุภูมิศาสตร์โตเลมีแต่

¹ศรีศักร วัลลิโกดม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา 2534. หน้า 71.

²ธนิศ อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. 2510. หน้า 31 - 32.

³เรื่องเดิม. หน้า 32.

⁴เรื่องเดิม.

⁵มานิต วัลลิโกดม. ทักษิณรัฐ. 2530. หน้า 78.

อย่างไรก็ตามมีนักภาษาโบราณและนักประวัติศาสตร์อินเดียบางท่านได้วิเคราะห์ว่าคำว่า “ตะโกลา” นั้นแปลว่า “ตลาดหรือที่ที่มีของนำขึ้นท่าค้าขาย” ไม่ใช่ชื่อเมืองหนึ่งเมืองใด โดยเฉพาะ ถ้าที่ใดเป็นตลาดหรือเมืองท่าก็เอาคำว่า “ตะโกลา” ไปเรียกชื่อได้ และ “ตะโกลา” แห่งหนึ่งในพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 ซึ่งมีการติดต่อค้าขายกับโรมัน อินเดีย ตะวันออกกลาง นั้น น่าจะอยู่บนแหลมทองของไทยทางฝั่งทะเลอันดามัน จะมีหลักฐานแหล่งโบราณคดีเมืองท่าบนแผ่นดินไทยที่ปรากฏในพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 ขณะนี้ที่อยู่บนฝั่งทะเลอันดามัน ค้นพบแหล่งสำคัญแหล่งเดียวที่แหล่งควนลูกปัด คลองท่อม กระบี่ ไม้ไผ่แหล่งในเขตอำเภอตะกั่วป่าแต่อย่างไร¹

ผู้วิจัยเห็นด้วยว่า “เมืองตะโกลา” นี้เป็นเมืองท่าที่ตรงกับชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด เพราะหลักฐานที่พบมีอายุถึงสมัยพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 และเป็นเมืองท่าที่อยู่บนเส้นทางข้ามคาบสมุทรไปยังฝั่งตะวันออก

ส่วนชุมชนโบราณด้านฝั่งตะวันออกบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนนั้น เริ่มปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียง (พ.ศ. 1045 - 1100) ได้ระบุถึงเมืองโบราณที่ขึ้นกับอาณาจักรฟูนัน ได้แก่ เมืองหรือรัฐตันซุนและพัน - พาน ที่นักวิชาการหลายคนเชื่อว่าตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยหรือระบุให้แคบลงตรงบริเวณรอบอ่าวบ้านคอนหรือบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบัน แม้จะยังไม่เป็นที่ยุติเกี่ยวกับที่ตั้งของเมืองทั้ง 2 ก็ตาม สำหรับรัฐตันซุนหรือเตียนซุนหรือตุนซุนนี้ จดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียง ได้กล่าวถึงไว้ว่า

อาณาจักรตันซุนตั้งอยู่บนคาบสมุทรห่างไกลจากชายแดนด้านทิศใต้ของฟูนันกว่า 3,000 ลี้ มีเนื้อที่กว่า 1,000 ลี้ และราชธานีห่างจากฝั่งทะเล 10 ลี้ ตันซุนปกครองโดยพระราชา 5 พระองค์ แต่ละองค์รับว่าเป็นประเทศราชของฟูนัน ชายแดนด้านทิศตะวันออกของตันซุนติดต่อกับที่ตั้งคือ ด้านทิศตะวันตกกับอินเดียและเปอร์เซีย ชาวต่างประเทศเดินทางมาติดต่อค้าขายที่นี้ เพราะตันซุนยื่นโค้งไปในทะเลกว่า 1,000 ลี้ อ่าวไทยกว้างใหญ่มาก แม้กระทั่งเรือเดินสมุทรยังไม่สามารถที่จะข้ามไปโดยตรง ณที่นี้ชาวตะวันออกกับชาวตะวันตกมาพบกัน จึงมีคนมากมายทุกวัน มีสินค้าที่มีค่าและหายาก และไม่มีอะไรที่จะหาไม่ได้ที่นี้²

¹อมรา ศรีสุชาติ. “ประวัติศาสตร์ - โบราณคดีตะกั่วป่า”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. 2536. หน้า 60 - 61.

²พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. 2533. หน้า 218. (อ้างอิงจาก Paul Wheatley. *The Golden Khersonese : Studies in the Malay Peninsula Before A.D. 1500*. Kuala Lumpur : University of Malaya Press 1966. P. 16.)

จดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียงยังได้กล่าวถึงกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐต้นซุนไว้อีกว่า

กษัตริย์เตียนซุนมีพระนามว่าคุนหลุน ในบ้านเมืองมีชาวผู้จากอินเดียมาอาศัยอยู่ราว 500 ครอบครัว มีพระพุทธรูป 2 องค์ และพวกพราหมณ์ชาวอินเดียกว่า 1,000 คน ประชาชนชาวเมืองเตียนซุนนิยมศึกษาหลักธรรมของพวกพราหมณ์ และยกลูกสาวให้แต่งงานกับพวกเขา โดยเหตุนี้พวกพราหมณ์ จึงไม่โยกย้ายไปอยู่ที่แห่งใด ไม่ทำการทำงานอย่างใด นอกจากจะศึกษาคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ อาบน้ำชำระกายด้วยเครื่องหอม แล้วท่องสาธยายมนต์ทั้งกลางวันกลางคืน¹

รัฐต้นซุนหรือคุนซุนที่มีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 - 8 นี้ จดหมายเหตุจีนในพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ได้กล่าวถึงประชาชนไว้ว่า

เมื่อประชาชนในอาณาจักรนี้เจ็บป่วย เขาก็แสดงความปรารถนาที่จะปลงศพของเขากับนก คนอื่น ๆ จึงนำเขาออกมานอกเมืองพร้อมกับมีคนร้องเพลงและพ้อนรำ และจะมีนกมาจิกกินผู้เจ็บป่วยเหล่านั้น กระดุกที่เหลื่อจะเผาใส่ไหและนำไปทิ้งทะเล ถ้านกไม่กินเขาก็จะเอาผู้เจ็บป่วยเหล่านั้นยัดใส่ลงไปในตะกร้า สำหรับผู้ที่ต้องการปลงศพด้วยไฟ ก็จะโจนเข้าไปในกองไฟด้วยตนเอง ถ้าถ่านจะเก็บใส่โถและฝังดินไว้ ต่อจากนั้นจึงมีการบำเพ็ญกุศลไปให้โดยไม่มีกำหนด²

รัฐนี้มีความเป็นไปได้หากพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ และประวัติศาสตร์ น่าจะตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา และกระบี่ แต่ ปอล วีทลีย์ (Paul Wheatley) เสนอว่ารัฐต้นซุน ตั้งอยู่แถบทางทิศใต้ของพม่าบริเวณเมืองตะนาวศรี รวมถึงตอนล่างของแม่น้ำแม่กลองซึ่งมีโบราณสถานที่ตำบลพงคึกและนครปฐม เป็นแหล่งที่มีการค้นพบโบราณวัตถุสถานทางพุทธศาสนา มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 ถึงพุทธศตวรรษที่ 11³

¹มานิต วัลลิโภคม. ทักษิณรัฐ. 2530. หน้า 89.

²หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 29.

³พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. 2533. หน้า 219.

⁴ดี.จี.อี. ฮออล. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. (คุณวรุณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ แปล). 2522. หน้า 34.

ส่วนรัฐพัน - พาน หรือ พัน - พัน หรือ ผั่น - ผั่น (Pan - pan) นั้น นิคม สุทธิรักษ์ ได้กล่าวถึงไว้ว่า

อาณาจักรผั่นผั่น (Pan - pan) เคยเป็นเมืองขึ้นอาณาจักรฟูนันแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 8 - 11 (คริสต์ศตวรรษที่ 3 - 6) ตัวเมืองหลวงอยู่ตอนเหนือของแม่น้ำสายหนึ่งห่างจากฝั่งทะเลด้านตะวันตก ประมาณ 10 ลี้ พระเจ้าโกณฑัญญะองค์ที่ 2 กษัตริย์ฟูนันองค์หนึ่งก็ไปจากอาณาจักรผั่น - ผั่น ระหว่าง พ.ศ. 967 - 991 อาณาจักรนี้ส่งทูตไปประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. 1178 ก็ส่งทูตไปประเทศจีนอีก ชาวผั่น - ผั่น อาศัยอยู่ตามริมทะเล ยังไม่รู้จักสร้างกำแพงเมือง คงทำแต่รั้วพะเนียด พระมหากษัตริย์ประทับครึ่งบรรทมอยู่บนหอยสังข์ทองที่มีรูปคล้ายมังกร (แท่น) ข้าราชการบริวารชั้นผู้ใหญ่เวลาเข้าเฝ้าจะเดินด้วยเข่า ร่างตรง มือทั้งสองไขว้ ฝ่ามือวางอยู่บนบ่า ในราชสำนักมีพราหมณ์อยู่หลายคน พราหมณ์เหล่านี้มาจากประเทศอินเดีย เพื่อเข้ามาพึ่งพระมหากษัตริย์ เป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์ ถูกศรที่ใช้ในราชอาณาจักรผั่น - ผั่น ที่ปลายทำหินแข็ง หอกปลายคมทั้งสองข้างและทำด้วยเหล็ก ในประเทศนี้มีวัด 10 วัด มีพระภิกษุและชีที่ศึกษาพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา พระภิกษุและชีพวกนี้ไม่ฉันและรับประทานเนื้อสัตว์และไม่ดื่มเหล้า มีวัดลัทธิเต๋าด้วย 1 วัด วินัยของวัดนี้เคร่งมาก พระที่ถือลัทธิเต๋านิฉันเนื้อสัตว์และไม่ดื่มเหล้า อาณาจักรนี้สันนิษฐานว่ามีเขตแต่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนจดเขตอาณาจักรตามพรลิงค์ซึ่งอยู่ทางใต้ลงมา¹

ข้อความดังกล่าวได้มาจากจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียง (พ.ศ. 1045 - 1100) และจดหมายเหตุนี้ยังได้กล่าวถึงรัฐพัน - พัน ไว้อีกว่า

โกณทินยะ ผู้เสวยราชสมบัติสืบต่อจากพระเจ้าจันทันกษัตริย์ฟูนันพระองค์หนึ่ง แต่ก่อนเป็นพราหมณ์ชาวอินเดียได้ยินเสียงสวรรค์เรียกร้องให้ไปปกครองฟูนัน โกณทินยะมีความปิติในหัวใจเดินทางไปพันพันซึ่งอยู่ทางทิศใต้ เมื่อชาวฟูนันได้ข่าวจึงไปต้อนรับด้วยความยินดี และ

¹นิคม สุทธิรักษ์. "อาณาจักรโบราณในภาคใต้ก่อนสมัยสุโขทัย", ศิลปากร. 13(5) : 75 ; มกราคม 2503.

เลือกเขาให้เป็นพระราชapakครองตน โคมทินยะปฏิรูปกฎหมายทั้งหมดของฟูนันให้สอดคล้องกับกฎหมายของอินเดียอีกครั้งหนึ่ง¹

หลักฐานเหล่านี้ข้อมแสดงให้เห็นว่าอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 9 - 11 ชุมชนเมืองบริเวณอ่าวบ้านดอนอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลของอาณาจักรฟูนัน จนกระทั่งเมื่ออาณาจักรฟูนันล่มสลายไป ประมาณตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 12² ทำให้เมืองเล็กเมืองน้อยในบริเวณคาบสมุทรมาลายูตลอดถึงหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ ได้รวมตัวเป็นกลุ่มรัฐหรือกลุ่มการเมืองที่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีเรียกว่า “อาณาจักรศรีวิชัย” หรือ รัฐศรีวิชัย หรือ สมพันธรัฐศรีวิชัย ซึ่งเป็นรัฐที่มีความเจริญขึ้นจากการค้าขายระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงพุทธศตวรรษที่ 18 ส่วนศูนย์กลางอำนาจของรัฐนี้ยังเป็นเรื่องที่ถกเถียงขัดแย้งของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ฝ่ายหนึ่งระบุว่าศูนย์กลางอำนาจตั้งอยู่บริเวณเมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา³ ประเทศอินโดนีเซีย แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่าตั้งอยู่บริเวณเมืองไชยา⁴ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทางภาคใต้ของประเทศไทย อย่างไรก็ตามปัญหาที่ตั้งศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยไม่ใช่ปัญหาที่จะต้องนำมาพิจารณาในงานวิจัยนี้ แต่หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการเมืองการปกครองของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรปรากฏทั้งโบราณวัตถุ โบราณสถาน และศิลาจารึกที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน เป็นแหล่งศูนย์กลางอำนาจของรัฐหนึ่งรัฐใดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 หากเราเชื่อว่าปราสาทอิฐ 3 หลัง ที่พระเจ้ากรุงศรีวิชัยในศิลาจารึกหลักที่ 23 ด้านที่ 1 โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นในเมืองไชยา⁵ อันหมายถึง เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง และเจดีย์วัดเวียงนั้นเป็นความจริง ข้อมแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นเมืองไชยาเป็นเมืองสำคัญที่มีอำนาจควบคุมเมืองท่าทางด้านฝั่งตะวันออกของคาบสมุทร ได้แก่ บริเวณเมืองท่าแหลมโพธิ์ และทางด้านฝั่งตะวันตกของคาบสมุทร ได้แก่ บริเวณตะกั่วป่าและคลองท่อม ซึ่งหมายถึงว่าเป็นการควบคุมเส้นทางข้ามคาบสมุทรทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกไว้ในอำนาจด้วย ทำให้พอสันนิษฐานได้ว่า การปกครองสมัยนั้นคงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียที่มี

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. 2533. หน้า 218.

(อ้างอิงจาก Paul Wheatley. *The Golden Khersonese : Studies in the Malay Peninsula Before A.D. 1500*. Kuala Lumpur : University of Malaya Press 1966. P. 48.)

²หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 19.

³หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล. เรื่องเดิม. หน้า 38.

⁴หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชณี. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. 2530. หน้า 29.

⁵นงคราญ ศรีชาย. “ตามรอยศรีวิชัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีวิชัย”. ใน โบราณคดีศรีวิชัย : มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. 2543. หน้า 134.

กษัตริย์หรือเจ้าเมืองปกครองประชาชนในฐานะสมมุติเทพ โดยมีพราหมณ์ที่มาจากอินเดียหรือสืบเชื้อสายมาจากพราหมณ์อินเดียเป็นพระราชครูผู้ใหญ่หรือเป็นเจ้าพิธีให้กับกษัตริย์หรือเจ้าเมือง ดังเห็นได้จากหลักฐานที่ได้พบเทวรูปและเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ในท้องที่ต่าง ๆ มากมาย เช่น เทวรูปพระนารายณ์พบที่เขาศรีวิชัย พระนารายณ์พบที่วัดศาลาเทิง พระนารายณ์พบที่เมืองเวียงสระ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าในท้องที่อำเภอไชยามีพราหมณ์ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ชาวบ้านสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน

ต่อมาประมาณครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 17 อาณาจักรกัมพูชาตรงกับสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1656 - พ.ศ. 1693) ได้แผ่อิทธิพลลงมาถึงรัฐคราห์¹ หรือรัฐเจ็ยโลซี² (ครหิ) ได้แก่ เมืองไชยนาบนคาบสมุทรมลายู จึงทำให้วัฒนธรรมกัมพูชาเข้ามามีอิทธิพลบริเวณเมืองครหิตามพรลิงค์ และสทิงพระ ดังเห็นได้จากการพบพระพุทธรูป พระพิมพ์และเทวรูปหลายองค์ที่มีอิทธิพลศิลปะเขมรตามหัวเมืองดังกล่าว จนกระทั่งถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองไชยาหรือครหิ ปรากฏชื่อในศิลาจารึกหลักที่ 25 โดยระบุว่าในปี พ.ศ. 1726 กัมรเจงอัญมหาราชศรีมัตไตรโลกยราชเมาลี กุญนวรรมทเวะ มีพระราชโองการให้มหาเสนาบดีคณาในผู้รักษาเมืองครหิ อาราชนามรแดงศรีญาโนให้สร้างพระพุทธรูปสำริด³ หลักฐานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเมืองไชยาอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์กัมรเจงอัญมหาราชศรีมัตไตรโลกยราชเมาลีกุญนวรรมทเวะ พระนามของกษัตริย์องค์นี้คล้ายกับพระนามที่ใช้กันอยู่ในอาณาจักรมลายูบนเกาะสุมาตรา⁴ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนพอที่จะชี้ชัดว่าในสมัยนี้เมืองไชยาขึ้นกับอาณาจักรบนเกาะสุมาตรา เนื่องจากในระยะนี้ตรงกับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724 - 1760) ครอบครองอาณาจักรกัมพูชา พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก ในหลักฐานฝ่ายจีนแสดงให้เห็นว่าสมัยนี้อาณาจักรกัมพูชามีอำนาจเหนือดินแดนมลายูบางส่วนหรืออย่างน้อยก็เป็นใหญ่แต่ในนาม⁵ แต่ในขณะเดียวกันหลักฐานฝ่ายไทยที่ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ตำนานจามเทวีวงศ์ และศิลาจารึกดงแม่นางเมือง ได้กล่าวถึงรัฐตามพรลิงค์หรือสิริธรรมนคร (นครศรีธรรมราช) ว่า มีอำนาจในภาคใต้ และได้แผ่อิทธิพลทางการเมืองขึ้นไปในภาคกลางบริเวณ

¹ดี.จี.อี. ฮอลล์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. (สุวรรณภูมิ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ แปล). 2522. หน้า 145.

²หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 198.

³ฮอร์ช เซเคส์. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้และเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. 2520. หน้า 50.

⁴หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 63.

⁵ดี.จี.อี. ฮอลล์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. (สุวรรณภูมิ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ แปล). 2522. หน้า 150.

เมืองลพบุรีและนครสวรรค์¹ และในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ประมาณ พ.ศ. 1773 พระเจ้าธรรมราชจักรพรรดิแห่งรัฐตามพริลิ่งหรือนครศรีธรรมราช พระองค์อยู่ในสกุลปีทวมวงศ์ ได้โปรดให้สร้างจารึกขึ้นที่เมืองครุฑหรือเมืองไชยา ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ในอำนาจของพระองค์² จารึกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตามพริลิ่งเป็นรัฐอิสระ

เมืองไชยาคงอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐตามพริลิ่ง จนกระทั่งเมื่อรัฐไทยที่สุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาเริ่มมีอำนาจเหนือเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมลายู ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 - 20 เมืองไชยาจึงถูกยกขึ้นเป็นเมืองชั้นตรีขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา โดยทางราชธานีส่งคนจากส่วนกลางออกมาปกครอง แต่อย่างไรก็ตามตลอดสมัยอยุธยาเมืองไชยาก็ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของเมืองนครศรีธรรมราช ในฐานะเมืองบริวารเมืองหนึ่งเท่านั้น

การค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโพ้นทะเล โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับอินเดีย จีน และอาหรับ ได้มีการดำเนินมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 และต่อเนื่องมาจนพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

1. การค้าและความสัมพันธ์กับอินเดีย

ชาวอินเดียเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายกับกลุ่มประเทศทางตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ยุคพุทธกาล แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศอินเดียและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้นำไปสู่ข้อสรุปว่าชาวอินเดียมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากันระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกนั้น เพิ่งเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยราชวงศ์โมริยะปกครองอินเดียภาคเหนือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 - 4 ดังที่ ผาสูซ อินทรารุช ได้กล่าวถึงการติดต่อค้าขายระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกไว้ว่า ได้เริ่มจากสมัยพระเจ้าจักรพรรดิ โมริยะ ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ ได้สร้างเส้นทางค้าขายติดต่อกันทั่วราชอาณาจักรในอินเดียภาคเหนือ และมีเส้นทางหลวงจากเมืองปาฏลีบุตร เมืองหลวงของอาณาจักรซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียข้ามไปยังภาคตะวันตกเฉียงเหนือถึงเมืองคัคฆิลา อันเป็นเมืองอุปราชและศูนย์กลางการติดต่อค้าขายกับโลกตะวันตก จึงทำให้สินค้าจากโลกตะวันตกแถบเมดิเตอร์เรเนียน โดยเฉพาะจากอาณาจักรกรีก โรมัน และเปอร์เซีย ได้ล่องไหลเข้ามาสู่เมืองคัคฆิลา

¹อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. 2544. หน้า 13.

²หม่อมเจ้าสุภัทรรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 64

และเมืองปาฏลีบุตรได้สะดวก จากเมืองปาฏลีบุตรส่งไปยังเมืองท่าปากแม่น้ำคงคา ได้แก่ เมืองตามรลปติ (ตัมลุก) แล้วส่งลงเรือแล่นข้ามอ่าวเบงกอลมาขึ้นบกที่เมืองทวายผ่านด่านเจดีย์ 3 องค์ เข้าไปในเขตจังหวัดกาญจนบุรีหรือไปตามลำน้ำแม่กลองไปลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้แล้วยังมีเมืองท่าอีกหลายเมืองที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นจากการค้าขายระหว่างอินเดียกับโลกตะวันตกและโลกตะวันออก เมืองท่าทางฝั่งตะวันตกของอินเดียที่สำคัญ ได้แก่ เมืองสุรปารกะ (โสปะระ) ทรุกัจฉะ (บาริกษา) จากเมืองท่าดังกล่าวสามารถแล่นเรือเข้ามาระหว่างหมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ไปขึ้นบกที่เมืองท่าตะกั่วป่าหรือเมืองตรัง และคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แล้วข้ามไปยังฝั่งตะวันออกได้หลายเส้นทาง ต่อมาในช่วงสมัยหลังยุคเหล็กของอินเดียหรือสมัยอินโด - โรมัน (พุทธศตวรรษที่ 5 - 9) เป็นช่วงที่มีการติดต่อค้าขายกับอาณาจักรโรมันอย่างกว้างขวาง และชาวโรมันเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหัวเมืองของอินเดียภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้แก่ เมืองสุรปารกะ ทรุกัจฉะ มุจิรี และฝั่งตะวันออก ได้แก่ เมืองอริกเมฑู และกาเวรีปฏูณัม จากเมืองท่าดังกล่าวพ่อค้าชาวอินเดียและพ่อค้าชาวโรมันสามารถแล่นเรือเลียบชายฝั่งไปค้าขายยังดินแดนต่าง ๆ แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ โดยเฉพาะในภาคใต้ของประเทศไทยบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบหลักฐานว่าชาวอินเดียได้เข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณท่าชนะ (บริเวณเขาประสงค์) ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณไชยา และชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 6 ชาวอินเดียได้เข้ามาตั้งสถานีการค้าขึ้นบริเวณเมืองท่าคลองท่อมทางฝั่งตะวันตก เป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรไปยังเมืองท่าหรือชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณท่าชนะ ชุมชนโบราณไชยา และชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ทางด้านฝั่งตะวันออก นอกจากนี้ได้จัดตั้งสถานีการค้าแล้ว ชาวอินเดียได้ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมผลิตลูกปัดและเครื่องประดับอื่น ๆ ขึ้น โดยใช้แรงงานในท้องถิ่น ลูกปัดและเครื่องประดับที่ผลิตในระยะแรก ๆ จึงเลียนแบบลูกปัดและเครื่องประดับของอินเดีย เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอะเกต ลูกปัดแก้วแต่งสีเป็นรูปหน้าคนฝังเส้นสี ลูกปัดทรงลูกทูน ลูกปัดรูปสิงห์ จี๋หรือหัวแหวนแบบอิตทิลกรีก - โรมัน แหวนชนิดต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานยืนยันว่าชาวอินเดียได้ผลิตขึ้นเพื่อส่งเป็นสินค้าไปยังชุมชนต่าง ๆ ทั้งบริเวณใกล้เคียงและที่ห่างไกลออกไปถึงบริเวณเมืองท่าในภาคกลางของประเทศไทยและตอนใต้ของเวียดนาม เช่น เมืองนครปฐมโบราณ เมืองโบราณคูบัว เมืองออกแก้ว เป็นต้น จากการผลิตเพื่อการส่งขายหรือเพื่อการค้านี้เองทำให้ชาวอินเดียได้นำระบบเหรียญเงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายเข้ามาใช้ ดังเห็นได้จากการค้นพบเหรียญเงินตราของอินเดียบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม เช่น เหรียญสำริดรูปเรือสำภา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7 เหรียญทองคำรูปวัว เหรียญทองคำรูปหอยสังข์ เหรียญทองคำรูปปลา เป็นต้น

¹ ภาสข อินทรารุท. ทวารวดีการศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี. 2542. หน้า

เหรียญเหล่านี้อาจนำมาจากอินเดียและที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ชาวอินเดียยังใช้ตราหิน สลักรูปอักษรอินเดียโบราณเพื่อใช้ประทับเป็นใบเบิกทางหรือแสดงความเป็นเจ้าของพบมากที่ชุมชน โบราณคลองท่อม เช่น ตราประทับจารึกอักษรพราหมี ภาษาปรากฏ อ่านได้ว่า “รุชโซ” แปลว่า “ทำลาย” ตราประทับจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อ่านได้ว่า “ทาควโย” แปลว่า “ควรให้” หรือ “อนุญาต” ตราประทับจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อ่านได้ว่า “วีรเพนฐุตรสุข” แปลว่า “เหล่ากוףผู้กล้าผ่านไปได้” เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้อาจนำมาจากอินเดียหรือชาวอินเดียจัดทำขึ้นในแถบนี้ ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าในบริเวณชุมชนโบราณบนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูได้มีชาวอินเดียเข้ามาพักอาศัยเดินทางติดต่อค้าขายอยู่เสมอตลอดเวลาหลายร้อยปี ทำให้มีการผลิตตราประทับเป็นอักษรอินเดีย เพื่อเป็นสื่อติดต่อกัน เพื่อแสดงสิทธิบัตรทางการค้าและเป็นใบผ่านทาง สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นหลักฐานยืนยันว่าชุมชนโบราณคลองท่อมเป็นเมืองท่าขนถ่ายสินค้าของอินเดียที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากทางด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน คู่กับชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณท่าชนะ และชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ทางด้านฝั่งทะเลอ่าวไทย อย่างไรก็ตามยังได้พบหลักฐานที่ชาวอินเดียเข้ามาค้าทองคำในบริเวณแถบนี้อย่างเป็นทางการเป็นลำดับ ดังนี้ ได้จากการพบแผ่นหินล่องทองที่ควนลูกปัด ที่แห่งหินมีจารึกอักษรพราหมี ภาษาทมิฬ อ่านได้ว่า “เปรมปาตัน” แปลว่า “แผ่นหินของนายเปรมปาตัน” หรือแผ่นหินของนายดินโต มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 ทำให้ทราบว่าในสมัยนั้นชาวอินเดียได้ส่งพ่อค้าทองคำหรือช่างทองคำเข้ามาแสวงหาทองคำในแถบนี้ จนเป็นที่รู้จักในนาม “ดินแดนสุวรรณภูมิ” เพราะนอกจากจะได้พบแผ่นหินล่องทองแล้วยังได้พบเครื่องประดับทองคำและชิ้นส่วนทองคำอีกจำนวนมากในบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณท่าชนะ และชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ ซึ่งล้วนแต่เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามยังมีชุมชนร่วมสมัยกับชุมชนเหล่านี้ทั้งด้านฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกอีกหลายชุมชนที่มีการค้นพบหลักฐานทองคำและลูกปัดชนิดต่าง ๆ เช่น ชุมชนโบราณภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ชุมชนโบราณตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพ่อค้าชาวอินเดียที่เข้ามาค้าขายตามเมืองท่าในแถบนี้ ที่ได้สร้างความเจริญให้แก่ชุมชนอย่างมากภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วพัฒนาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ การติดต่อค้าขายกับอินเดียมีความเจริญมากในช่วงที่รัฐหรืออาณาจักรศรีวิชัยมีอำนาจเหนือดินแดนคาบสมุทรมาลายูและหมู่เกาะอินโดนีเซีย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 - 18 แต่อย่างไรก็ตามความสำคัญของชุมชนโบราณคลองท่อม ในฐานะเมืองท่าค้าขายกับอินเดียและเป็นจุดเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูทางด้านฝั่งตะวันตกเริ่มลดความสำคัญลงในราวประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เนื่องจากในช่วงนี้ได้เกิดชุมชนเมืองท่าคู่แข่งแห่งใหม่ขึ้นทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก ได้แก่ ชุมชนโบราณตะกั่วป่า ซึ่งประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีเขาเวียงหรือเขาพระนารายณ์ ตำบลแหล อำเภอกะปง แหล่งโบราณคดีควนพระเหนือ ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า และแหล่ง

โบราณคดีเมืองทอง ตำบลเกาะคอเขา อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา¹ เป็นชุมชนเมืองท่าทางด้านฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก ได้แก่ ชุมชนเมืองท่าแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนทั้ง 2 มีการติดต่อโดยใช้เป็นเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมาลายู และมีระบบการค้าแบบเมืองท่า คลังสินค้าที่มีพ่อค้าคนกลางในการค้าขายระหว่างประเทศอินเดีย อารั้กับประเทศจีน โดยชุมชนแถบนี้ไม่ต้องออกไปค้าขายเอง² ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้จุดข้ามคาบสมุทรทางด้านฝั่งตะวันตกค่อย ๆ เปลี่ยนจากชุมชนโบราณคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ไปที่ชุมชนโบราณตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จนกระทั่งประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ในสมัยที่พระเจ้าราชนทรโจพะที่ 1 ปกครองอินเดียได้ ประมาณ พ.ศ. 1568 อินเดียได้ยกกำลังเข้าโจมตีหัวเมืองต่าง ๆ บนแหลมมาลายูและหมู่เกาะอินโดนีเซียไว้ในอำนาจได้เกือบทั้งหมด³ แต่อินเดียก็มีอำนาจอยู่ระยะหนึ่งเท่านั้น หลังพุทธศตวรรษที่ 16 อินเดียก็หมดอิทธิพลไปจากบริเวณแถบนี้ ซึ่งส่งผลให้การค้าของอินเดียกับภูมิภาคนี้รวมทั้งบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม และชุมชนโบราณบริเวณอ่าวบ้านดอนต้องล่มสลายไปด้วย

2. การค้าและความสัมพันธ์กับจีน

ชาวจีนเริ่มเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณบริเวณคาบสมุทรมาลายูอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 เนื่องจากได้พบหลักฐานกลองมโหระทึกจำนวนมากในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นกลองมโหระทึกในวัฒนธรรมดองซอน (Dong Son) อันเป็นวัฒนธรรมยุคโลหะที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นในมณฑลรัฐหวู่ในเวียดนามตอนเหนือและจีนตอนใต้หรือบริเวณมณฑลยูนนาน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 1 - 7⁴ โดยเฉพาะชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบหลักฐานที่ชาวจีนได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 5 ดังได้พบหลักฐานชิ้นส่วนคันฉ่องสำริดสมัยราชวงศ์ซัน อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 บริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม และได้พบกลองมโหระทึกบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนไม่น้อยกว่า 5 ใบ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าดินแดนบริเวณนี้ได้รับวัฒนธรรมจีนดังได้กล่าวรายละเอียดมาแล้ว นอกจากนี้ยังได้พบจดหมายเหตุจีนในสมัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงบ้านเมืองในคาบสมุทรมาลายูไว้หลายเมือง รายละเอียดนั้น

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “ตะกั่วป่า : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1217.

² อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้ : ภูมิทัศน์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์. 2544. หน้า 12.

³ หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. 2522. หน้า 54 - 55.

⁴ ผาสุข อินทราวุธ. ทวารวดีการศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี. 2542. หน้า 89.

ได้กล่าวไว้บ้างแล้วในตอนก่อน ๆ แต่อย่างไรก็ตามหลักฐานดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอที่จะชี้ให้เห็นการค้าระหว่างชุมชนโบราณในบริเวณนี้กับจีนได้ชัดเจนนัก หลักฐานที่บ่งชี้ว่าจีนเข้ามาค้าขายในดินแดนนี้ ได้แก่ การพบหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาแบบต่าง ๆ ของจีน ในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศตวรรษที่ 12 - 15) เป็นจำนวนมากในบริเวณชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งถือได้ว่าเป็นเมืองท่าสำคัญที่สุดในแหลมมลายูทางด้านฝั่งตะวันออก เพราะมีสภาพทำเลที่ตั้งเหมาะสำหรับการจอดพักเรือสินค้าในระหว่างช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัด กล่าวคือเรือสินค้าสามารถเข้ามาจอดหลบลมแรงในคลองพุมเรียงหลังแหลมโพธิ์ได้อย่างสะดวก จึงทำให้เมืองท่าแหลมโพธิ์เป็นแหล่งชุมนุมเรือสินค้าของจีนและชาติอื่น ๆ ด้วย ที่เข้ามาหลบลมและใช้เป็นสถานที่พักขนถ่ายสินค้าและพัฒนาเป็นคลังพักสินค้าขนาดใหญ่ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15¹ โดยเมืองท่าแห่งนี้คงอยู่ภายใต้การควบคุมของศูนย์อำนาจที่เมืองไชยาเก่าบริเวณวัดเวียง ซึ่งเป็นเมืองที่มีอำนาจมาก สามารถควบคุมเมืองท่าแหลมโพธิ์ทางด้านฝั่งตะวันออกและเมืองท่าบริเวณอำเภอตะกั่วป่าทางด้านฝั่งตะวันตก เมืองท่าทั้ง 2 สามารถเดินทางข้ามคาบสมุทรติดต่อค้าขายถึงกันได้โดยเปลี่ยนจุดที่เป็นเมืองท่าข้ามคาบสมุทรด้านฝั่งตะวันตกจากเมืองท่าคลองท่อมหรือควนลูกปิดไปเป็นเมืองท่าบริเวณตะกั่วป่า ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่หลังจากพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา เมืองท่าทั้ง 2 แห่งนี้ก็หมดความสำคัญลง เนื่องจากหลักฐานเครื่องถ้วยจีนที่ขุดค้นได้บริเวณเมืองท่าแหลมโพธิ์ล้วนแต่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ไม่มีอายุหลังพุทธศตวรรษที่ 16 เลย ซึ่งหลักฐานเหล่านี้มีอายุอยู่ในช่วงสมัยราชวงศ์ถังของจีน อันเป็นยุคเดียวกันกับที่ภิกษุอี้จิงได้เดินทางมาแสวงบุญและได้บันทึกถึงรัฐ “ศรีวิชัย” ที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในเวลานั้น เมืองไชยาจึงคงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของศรีวิชัยที่มีการติดต่อค้าขายกับจีน²

นอกเหนือจากการค้าขายและความสัมพันธ์กับอินเดียและจีนแล้ว ชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูยังมีการติดต่อกับชาติอื่น ๆ ที่สำคัญคือ กรีก - โรมัน ซึ่งอาจจะติดต่อผ่านอินเดียหรือติดต่อโดยตรงกับดินแดนบริเวณนี้มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 - 10 ดังได้พบหลักฐานแหวนทองคำแบบกนูแญโรมัน จี้สลักเป็นรูปชาวโรมัน ลูกปัดแบบอทธิพลโรมัน และจดหมายเหตุของชาวกรีกก็ได้กล่าวถึงเมืองท่าต่าง ๆ ในบริเวณแถบนี้ ซึ่งเป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่ามีการเดินทางติดต่อค้าขายกันมาหลายร้อยปี ส่วนอาหารับก็เป็นอีกชาติหนึ่งที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับเมืองท่าบริเวณแหลมโพธิ์ เมืองท่าคลองท่อม ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณท่าชนะ และชุมชนโบราณตะกั่วป่า เพราะชุมชนเหล่านี้ได้มีการค้นพบเครื่องแก้วอาหารับ และเหรียญทองคำของอาหารับที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 สิ่งเหล่านี้เป็น

¹ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย”, *ศิลปากร*. 33(6) : 19 - 20 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2523.

² เขมชาติ เทพไชย. *แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย*. 2531. หน้า 197.

สิ่งยืนยันให้เห็นความสำคัญทางด้านการค้าและจุดข้ามคาบสมุทรของเมืองท่าทั้ง 2 ฟากฝั่งแหลมมลายูในช่วงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 15

4. ความเชื่อและลัทธิศาสนาของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มชนยุคแรก ๆ ที่อาศัยอยู่บริเวณชุมชนโบราณในเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูก็เหมือนกับกลุ่มชนในบริเวณอื่น ๆ ที่มีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ภูตผีปิศาจ พระภูมิเจ้าที่ เจ้าทาง ตลอดจนเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย แต่เมื่อกลุ่มชนในบริเวณนี้ได้ติดต่อกับอินเดียจึงได้ยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูและพุทธศาสนามาเป็นศาสนาหลักของชุมชน ซึ่งเป็นศาสนาที่มีการนับถือสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

1. ความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนในบริเวณนี้ปรากฏร่องรอยให้เห็นจากหลักฐานความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งชาวบ้านจะเชื่อว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนเกิดจากการกระทำของอำนาจลึกลับหรือวิญญาณที่มีอยู่ในธรรมชาติ อำนาจเหล่านี้จะให้คุณหรือให้โทษขึ้นอยู่กับการบูชา บวงสรวง หากบูชาบวงสรวงเป็นที่พอใจวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ก็จะคลบ้นดาลให้เกิดคุณ แต่ในทางกลับกันหากไม่เป็นที่พอใจก็จะคลบ้นดาลให้เกิดโทษแก่ตนและชุมชนได้ จึงทำให้มีการเคารพบูชาวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ฝัไม้ ฝัเรือ นทวด เทพารักษ์ เป็นต้น ตัวอย่างความเชื่อดั้งเดิมที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เห็นได้จากการนับถือทวดควนลูกปัด ทวดแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้ามรรคผลของชาวอำเภอไชยา และความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาเชียวของชาวอำเภอไชยา ความเชื่อเหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่นทั้งสิ้น แต่เมื่อชุมชนในบริเวณแถบนี้ได้ติดต่อกับอินเดียและหรือโรมัน เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 10 ทำให้มีการรับลัทธิความเชื่อบางอย่างที่เกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทพนิยายของกรีก - โรมัน เข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตสร้างสรรค์งานทางศิลปะในท้องถิ่นขึ้น เช่น จีหรือหัวแหวนรูปเทพนิยายหรือเทพธิดา แหวนรูปโค เหยี่ยวรูปหอยสังข์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นอิทธิพลความเชื่อจากภายนอก ซึ่งอาจจะใช้เป็นเครื่องรางของขลังหรือสิ่งมงคลก็ได้ และเป็นสิ่งที่น่าสนใจของชุมชนภายนอก ดังนั้นชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณท่าชนะ และชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย คงผลิตวัตถุเหล่านี้ขึ้นเพื่อส่งขายเป็นสินค้ามากกว่าจะใช้ในชุมชน เพราะไม่ปรากฏหลักฐานว่าความเชื่อเหล่านี้มีการปฏิบัติสืบต่อมาสู่ชุมชนรุ่นหลังแต่อย่างใด

2. ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู

ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูได้เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในบริเวณชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 10 ซึ่งมี 2 ลัทธิ ได้แก่ ลัทธิไวษณพนิกายที่นับถือพระนารายณ์หรือพระวิฆณุเป็นใหญ่ และลัทธิไศวนิกายที่นับถือพระอิศวรหรือพระศิวะเป็นใหญ่ ดังได้พบหลักฐานเทวรูปพระนารายณ์จำนวนหลายองค์ เช่น พระนารายณ์ 4 พระกร พบที่วัดศาลาตั้ง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 พระนารายณ์ 4 พระกร พบที่เมืองเวียงสระ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พระนารายณ์ 4 พระกร พบที่เขาศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มชนในแถบนี้ นับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งแพร่หลายอยู่รอบดินแดนอ่าวบ้านคอน โดยมีเทวสถานที่สำคัญตั้งอยู่บนยอดเขาศรีวิชัย ซึ่งเป็นเทวสถานที่ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุด น่าจะเป็นสถานที่พระมหากษัตริย์หรือผู้นำของรัฐบริเวณเมืองไชยาโบราณใช้เป็นที่พักผ่อนพิศกรรมต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่มีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี ส่วนลัทธิไศวนิกายก็ได้พบเอกสารถึงที่วัดพระพิฆเนศร์ (ร้าง) อายุประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 12 ศิวลึงค์พบที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย วัดพระพิฆเนศร์ (ร้าง) อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พระวุกกะไกรวระ 4 พระกร หรือพระศิวะปางคู่ร้าย พบที่กลางเมืองเวียงสระ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีการนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายที่ร่วมกันอยู่กับลัทธิไวษณพนิกาย เนื่องจากพบหลักฐานรูปเคารพที่อยู่ในบริเวณเดียวกันจึงทำให้เข้าใจได้ว่ากลุ่มชนที่นับถือศาสนาพราหมณ์ในดินแดนแถบนี้ไม่น่าจะนับถือแยกลัทธิ แต่จะนับถือลัทธิทั้ง 2 ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุนี้จึงได้พบว่ารูปเคารพทั้ง 2 ลัทธิ จึงอยู่ร่วมกันในแหล่งเดียวกัน

นอกจากกลุ่มชนจะนับถือบูชาพระนารายณ์และพระศิวะเป็นเทพสูงสุดแล้ว ยังมีการนับถือบูชาเทพชั้นรองหรือเทพบริวารอื่น ๆ เช่น พระพิฆเนศร์ พระสุริยเทพ เป็นต้น ซึ่งได้มีการพบหลักฐานเทวรูปเหล่านี้หลายองค์แต่เมื่อเทียบกับเทวรูปองค์อื่น ๆ แล้วก็มีจำนวนน้อยมาก เช่น พระพิฆเนศร์พบที่เจดีย์วัดแก้ว มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 พระสุริยเทพพบที่วัดศาลาตั้ง มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 เป็นต้น

การนับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูนี้คงเป็นที่นับถือของชนชั้นปกครองระดับพระมหากษัตริย์หรือเจ้าผู้ปกครองรัฐหรือปกครองเมือง โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นสื่อกลางระหว่างเทพเจ้ากับผู้ปกครองบ้านเมือง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกประกอบขึ้นจึงเป็นการกระทำเพื่อเสริมอำนาจให้ชนชั้นปกครองทั้งสิ้น และยังเป็นพิธีกรรมเพื่อป้องกันบ้านเมืองอีกด้วย พราหมณ์นอกจากจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วยังเป็นทีปรึกษาหรือเป็นครูผู้ประสาทความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองบ้านเมืองและชนชั้นสูงด้วย สถานะของพราหมณ์ในสังคมรอบอ่าวบ้านคอนจึงเป็นที่เคารพนับถือค่อนข้างสูงมากเทียบได้กับพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา แต่พวกพราหมณ์ที่เข้ามาส่วนใหญ่มักจะมาจากอินเดียหรือเป็นผู้ที่สืบสายมาจากอินเดีย โดยพวกพราหมณ์ที่เข้ามาบางกลุ่มได้สมรสกับหญิงพื้นเมือง บุตรที่กำเนิดมาก็จะได้สืบทอดความเป็นพราหมณ์ต่อไป แต่ถ้าหญิงฝ่ายพราหมณ์ไปแต่งงานกับชายพื้นเมืองบุตรที่เกิดมาก็จะสิ้นสุดเชื้อสายพราหมณ์ทันที

ศาสนาพราหมณ์ได้มีอิทธิพลอย่างมากในชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 ถึงพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงที่ดินแดนแถบนี้มีความเจริญมาก บางครั้งเป็นรัฐอิสระหรือเป็นศูนย์กลางของรัฐที่สำคัญที่มีอำนาจปกครองเมืองอื่น ๆ ด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อจากนั้นหลังพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา พุทธศาสนาลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแพร่อย่างรวดเร็ว ประกอบกับดินแดนบริเวณนี้ลดความสำคัญลงเป็นเมืองบริวารของเมืองนครศรีธรรมราช และเป็นเมืองในอำนาจการควบคุมของอาณาจักรอยุธยา จึงทำให้บทบาทของพราหมณ์ลดน้อยลง แต่ก็ยังประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับบ้านเมือง เช่น พิธีกรรมฝังหลักเมือง พิธีกรรมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น จนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ พราหมณ์ได้ลดน้อยลงเนื่องจากพิธีกรรมทางบ้านเมืองที่มีมาแต่เดิมขาดการสืบทอด ทำให้พราหมณ์หันไปทำพิธีกรรมรับใช้ชาวบ้านมากขึ้น เช่น พิธีกรรมตั้งศาลพระภูมิ พิธีกรรมสวดบ้าน พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมโกนจุก เป็นต้น ต่อมาพราหมณ์เหล่านี้ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาหรือพระพุทธเจ้าด้วยเพราะพราหมณ์ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นอวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์ ปัจจุบันบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนมีเชื้อสายพราหมณ์อยู่หลายตระกูลที่สืบทอดกันมา เช่น รักษาพราหมณ์ ชัยสิทธิ์ เวชพราหมณ์ ศิวาพราหมณ์ เป็นต้น แต่ที่บวชเป็นพราหมณ์เหลืออยู่เพียงคนเดียว ได้แก่ พราหมณ์คง ชัยสิทธิ์ อายุ 67 ปี ตั้งบ้านอยู่ที่ บ้านเลขที่ 86 หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธได้เข้ามาเผยแพร่ในบริเวณชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อม ๆ กับศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูอย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ซึ่งได้พบหลักฐานพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงที่กลางเมืองเวียงสระ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 9 - 11 หรือประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 11 พระพุทธรูปจำหลักปางสมาธิ พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ดังได้กล่าวมาแล้ว ในระยะแรกกลุ่มชนบริเวณนี้คงนับถือพุทธศาสนาลัทธิหินยาน ในระยะเดียวกันก็มีการนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ดังได้พบหลักฐานรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พุทธศาสนาลัทธิมหายานเป็นที่นับถืออย่างแพร่หลายของกลุ่มชนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนอย่างกว้างขวางตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 - 18 แต่กลับไม่พบในบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม ทางด้านฝั่งตะวันตกหรือฝั่งทะเลอันดามัน กลุ่มชนที่นับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานและหินยานต่างก็ปฏิบัติตามธรรมวินัยอันเดียวกัน ดังหลักฐานจดหมายเหตุจีนของภิกษุอี้จิงที่เดินทางผ่านบ้านเมืองในคาบสมุทรมลายู ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 ได้กล่าวถึงพุทธศาสนาลัทธิมหายานไว้ว่า “ผู้นับถือมหายานและหินยานต่างก็ปฏิบัติตามธรรมวินัยเดียวกัน ยึดถือสิ่งที่เป็นบาปห้าประเภทเหมือนกัน และ

ต่างก็ยึดมั่นในอริยสัจสี่เช่นเดียวกัน พวกที่นับถือพระโพธิสัตว์และศึกษาสูตรของมหายานเรียกว่าฝ่ายมหายาน ส่วนพวกที่ไม่นับถือไม่ศึกษาเรียกว่าฝ่ายหินยาน (I-tsing 1966 : 14 - 15)¹

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการสร้างศาสนสถานที่สำคัญของลัทธิมหายานกระจายอยู่หลายพื้นที่ ทั้งที่ราบและบนภูเขา ศาสนสถานที่สำคัญ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง เจดีย์วัดเวียง วัดเขาศรีวิชัย วัดร้างบนควนท่าข้าม ถ้าพระเจ้าประสงค์ เป็นต้น ศาสนสถานเหล่านี้สร้างมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 - 18 แต่อย่างไรก็ตามหลังจากพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เผยแพร่เข้ามามีอิทธิพลในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน จึงทำให้ศาสนสถานของพุทธศาสนาเถรวาทถูกรับเปลี่ยนเป็นศาสนสถานของพุทธศาสนาหินยานแบบลังกาวงศ์ ซึ่งสามารถยืนยันได้จากหลักฐานการสำรวจภาคสนามพบว่า วัดพระบรมธาตุไชยา วัดแก้ว วัดหลง วัดเวียง วัดเขาศรีวิชัย และถ้าพระเจ้าประสงค์ วัดเหล่านี้ได้พบพระโพธิสัตว์และเจดีย์แบบลัทธิมหายาน ในสถานที่เดียวกันนี้ระยะหลังยังได้พบพระพุทธรูปหินทรายแดงจำนวนมาก มีอายุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 18 ที่ถูกสร้างขึ้นตามอุดมคติของพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ และได้มีการแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็นคณะป่าแก้ว คณะลังการาม คณะลังกาชาติ และคณะลังกาเดิม นอกจากนี้แล้วหลักฐานภาคสนามยังชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาในบริเวณดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน มีการผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่กีดกันศาสนาอื่น ทำให้พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์รวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน ดังเห็นได้ในบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยมีเทวสถานของพราหมณ์ตั้งอยู่บนภูเขาและวัดเขาศรีวิชัยตั้งอยู่เชิงเขา ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ มีเทวสถานพราหมณ์ตั้งอยู่ภายในวัดเวียงสระ (ใน) ชุมชนโบราณเมืองไชยา มีเทวสถานหรือวิหารพราหมณ์ตั้งอยู่ภายในวัดพระบรมธาตุไชยาฯ และวัดศาลาทิง ชุมชนโบราณท่าชนะ มีเทวสถานของพราหมณ์ตั้งอยู่ภายในวัดพระพิฆเนศร์ (ร้าง) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่กลุ่มชนแถบนี้นับถือรวมกัน โดยไม่แยกว่าสิ่งนี้เป็นศาสนาพุทธสิ่งนั้นเป็นศาสนาพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้แม้ว่าศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูจะเสื่อมตอลงไปจากบริเวณนี้ในระยะหลังต่อมา แต่ความจริงแล้วคตินิยมทางศาสนาพราหมณ์ไม่ได้หายไปไหน มีการผสมผสานอยู่ในคตินิยมของพุทธศาสนาที่กลุ่มชนในดินแดนนี้ได้นับถือสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรคือพุทธศาสนาอะไรคือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. 2533. หน้า 218.

(อ้างอิงจาก Paul Wheatley. The Golden Khersonese : Studies in the Malay Peninsula Before A.D. 1500. Kuala Lumpur : University of Malaya Press 1966.)

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การวิจัยเรื่อง “เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณ และการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2 เพื่อศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.3 เพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณ บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

2.1 ขอบเขตด้านข้อมูล การศึกษาเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้กำหนดข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ตลอดถึงเอกสารที่เป็นแผนที่ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางดังกล่าว เป็นต้น

2.1.2 ข้อมูลจากโบราณวัตถุสถาน เป็นข้อมูลโบราณวัตถุสถานที่ค้นพบบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ถูน้ำ คันดิน เมืองโบราณ เจดีย์ พระพุทธรูป เทวรูป ลูกปัด เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2.1.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต เป็นข้อมูลสัมภาษณ์ชาวบ้าน พระภิกษุ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่วิจัย ส่วนการสังเกตจะสังเกตสภาพเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง “เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิศาสตร์คาบสมุทรภาคใต้ พื้นที่มีลักษณะแคบยาวอยู่ในแนวทิศเหนือ - ทิศใต้ มีแนวเทือกเขาที่สำคัญ 3 แนว ได้แก่ แนวเทือกเขาภูเก็ต เริ่มต้นจากอำเภอกระบือ จังหวัดระนอง เป็นแนวยาวลงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จนถึงอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ยาวประมาณ 517 กิโลเมตร แนวเทือกเขานครศรีธรรมราช เริ่มต้นจากตอนกลางของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแนวยาวไปทางทิศใต้จนถึงอำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ยาวประมาณ 319 กิโลเมตร และแนวเทือกเขาสันกาลาศีรี เริ่มต้นจากอำเภอเมืองสตูล ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวพรมแดนไทย - มาเลเซีย ไปสิ้นสุดที่อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ยาวประมาณ 428 กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำลำคลองที่สำคัญในภาคใต้มีหลายสาย เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำอุตะเกา แม่น้ำกระบือ เป็นต้น แม่น้ำลำคลองเหล่านี้ไหลผ่านที่สูงและที่ราบลุ่มทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออก เป็นแม่น้ำลำคลองสายสั้น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน ตลอดจนการเดินทางข้ามคาบสมุทรมลายู ดังนั้นจึงแบ่งสภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก

1.1.1 สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่ สภาพภูมิศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่ พื้นที่ด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน เป็นชายฝั่งทะเลที่จมน้ำตื้น ทำให้มีหาดทรายน้อย และลึกลงไปในทะเลเป็นส่วนของไหล่ทวีปที่แคบ ในทะเลมีเกาะแก่งจำนวนมาก พื้นที่ตั้งแต่อำเภอเขาพนม อำเภอเมืองกระบี่ อำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ และบางส่วนของอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่เป็นที่สูง มีควนและภูเขากระจายอยู่ทั่วไป เช่น เขาใหญ่ เขากรอบ กระทะ เขาน้อยจู๊ เขาลักไก่ เขาวาปราบ เป็นต้น ภูเขาเหล่านี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำคลองจำนวนมากที่ไหลไปทางทิศตะวันตกลงสู่ทะเลอันดามัน เช่น คลองท่อม คลองเพลลา คลองไม้แก่น คลองแรด คลองพน คลองลำทับ (ไหลไปทางทิศเหนือ) คลองสินปุน (ไหลไปทางทิศเหนือ) เป็นต้น พื้นที่ที่เป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้นานาชนิดและทรัพยากรจากป่า เช่น สัตว์ป่า น้ำมันยาง เป็นต้น พื้นที่ส่วนที่เป็นที่ราบมีน้อยไม่เหมาะในการตั้งถิ่นฐาน การสัญจรติดต่อกันในสมัยก่อนจึงนิยมใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะการใช้ลำน้ำในการเดินทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออกได้พบว่ามีอยู่ทั่วไป

1.1.2 สภาพภูมิศาสตร์บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี สภาพภูมิศาสตร์ทางด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่บริเวณอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอท่าฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ อำเภอพระแสง และบางส่วนของอำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดจะเป็นที่สูงมีภูเขาสลับซับซ้อน อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ พื้นที่ตอนกลางจะเป็นที่ราบสลับภูเขาหรือเนินเขา ส่วนชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบดินตะกอนแม่น้ำอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าชายเลนและมีแนวสันทรายเป็นที่ตั้งของชุมชนกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่เหมาะแก่การทำนา ทำสวน เช่น สวนยางพารา สวนผลไม้ สวนผัก เป็นต้น นอกจากนี้พื้นที่ด้านฝั่งตะวันออกยังมีแม่น้ำลำคลองสายสำคัญที่เกิดจากแนวภูเขาทางด้านทิศตะวันตกไหลสู่ทะเลอ่าวไทยหรืออ่าวบ้านดอนหลายสาย เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง แม่น้ำท่าทอง คลองอิปัน คลองไชยา คลองมะขามเตี้ย เป็นต้น แม่น้ำลำคลองเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม และเป็นประโยชน์ต่อการเดินทางติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ตลอดถึงการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายูจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก

1.2 สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายู ทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก มีลักษณะแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน จึงแบ่งเส้นทางเดินออกเป็น 2 ฝั่ง ดังนี้

1.2.1 สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายูด้านฝั่งตะวันตกในเขตจังหวัดกระบี่ เริ่มต้นจากปากคลองท่อมล่องเรือขึ้นไปทางทิศตะวันออก ผ่านทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีและเคยเป็นเมืองท่าสำคัญในอดีต ได้พบหลักฐานที่เกี่ยวกับการเข้ามาติดต่อสัมพันธ์ของชาวอินเดีย จีน และอาหรับ ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เช่น ลูกปัด จี๋หรือหัวแหวน เครื่องปั้นดินเผา เหรียญเงินตรา เป็นต้น จากควนลูกปัดผ่านขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านเนินเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อนหลายแห่ง เช่น เขากรอบกะทะ เขาหลักไก่ เป็นต้น ผ่านบ้านแซงเปิง บ้านบางคราม คลองท่อมจะไหลวกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านบ้านบางเตียว มีคลองบางเตียวต้นน้ำเกิดจากเขาน้อยจู้ไหลมาบรรจบกับคลองท่อม ผ่านหุบเขาใหญ่ซึ่งเป็นต้นน้ำคลองท่อม สภาพพื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขาสูง คือแนวเขาจู้และเขาใหญ่ พื้นที่เป็นป่าทึบมีเขตติดต่อกับอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง จากจุดนี้สามารถเดินทางแยกเป็น 2 ทาง คือเดินทางตามลำห้วยบางสายไปลงคลองชีในเขตอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง หรืออาจใช้วิธีเดินบกไปทางทิศตะวันออกผ่านระหว่างเขาน้อยจู้และเขาใหญ่ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ไปลงลำห้วยชานแดงในเขตอำเภอสิเกา ซึ่งไหลไปรวมกับคลองชี ผ่านอำเภอทุ่งสงไปออกอ่าวไทยที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนอีกทางหนึ่งจากคลองท่อมบริเวณบ้าน

บางเคียว แยกไปทางคลองบางเคียวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ข้ามแนวเขาน้อยจู้ ซึ่งมีความยากลำบากมาก ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ไปลงต้นน้ำคลองสินปุนไหลขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านไร่คอก อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ผ่านบ้านสะพานพน บ้านทุ่งทับควาย บ้านลำทับ พื้นที่จะเป็นที่สูงที่ราบสลับป่าโปร่ง เส้นทางสะดวกในการเดินเรือ ณ บ้านลำทับเป็นจุดสำคัญในการเดินทางข้ามคาบสมุทรไปออกอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะจุดนี้เป็นท่าเรือที่รวมของเรือค้าขายระหว่างลำทับกับอ่าวบ้านดอน และระหว่างลำทับกับคลองท่อม จากบ้านลำทับเดินทางผ่านบ้านหนองปลง บ้านนาพรุ บ้านห้วยใหญ่ ผ่านเข้าเขตอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช คลองสินปุนจะเป็นคลองแบ่งเขต 2 อำเภอ คือ ฝั่งซ้ายเป็นอำเภอเขาพนม ฝั่งขวาเป็นอำเภอทุ่งใหญ่ เดินทางต่อไปผ่านบ้านสองแพรก บ้านด่านเหรียญ อำเภอเขาพนม ผ่านบ้านเสม็ดจวน บ้านคงคาเลียบ บ้านมะม่วงเอน และบ้านบางตะเกา อำเภอทุ่งใหญ่ จากจุดนี้คลองสินปุนไหลวกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านบางเรียง บ้านโพธิ์โกบ บ้านบางสองขน บ้านบางพอ บ้านวังงา บ้านบางรูป คลองค่อย ๆ วกขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านบางกำยานไปออกแม่น้ำตาปีที่บ้านบางปลาตายในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2.2 สภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาอยู่ด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อคลองสินปุนไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวงที่บ้านบางปลาตายในเขตอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นจุดแบ่งเขต 3 อำเภอ คือ ทิศใต้เป็นอำเภอทุ่งใหญ่ ทิศตะวันออกเป็นอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และทิศตะวันตกเป็นอำเภอพระแสง แม่น้ำตาปีไหลไปทางทิศเหนือ สามารถล่องเรือไปตามแม่น้ำตาปีได้สะดวก ผ่านบ้านหาน้ำใส อำเภอฉวาง บ้านปากเพรียง บ้านกันหลา บ้านต้นสะทอน บ้านไผ่ปุ่น บ้านอ่างทอง บ้านท่าคันไทร บ้านวังโกบ อำเภอพระแสง แม่น้ำตาปีเมื่อไหลผ่านบ้านย่านดินแดง ตำบลอีป็น อำเภอพระแสง มีคลองอีป็นไหลมาจากอำเภอเขาพนมมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี ไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านบ้านปากห้วยลึก บ้านควนร้อน และบ้านเวียงสระ อำเภอเวียงสระ ณ บ้านเวียงสระเป็นจุดที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงสระที่ได้พบหลักฐานว่าชาวอินเดียและอาหรับเคยเข้ามาติดต่อค้าขาย เช่น พระพุทธรูปศิลปะอิทธิพลอินเดีย เหรียญเงินอาหรับ เป็นต้น จากบ้านเวียงสระสามารถล่องเรือตามแม่น้ำตาปี ไปทางทิศเหนือ ผ่านบ้านทุ่งกรูด เข้าเขตอำเภอบ้านนาสาร ผ่านบ้านควนเปลี่ยก บ้านย่านศิริไล บ้านท่าหิน และบ้านวังไผ่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับป่าโปร่งเป็นที่ทำนาและทำสวน เมื่อผ่านบ้านวังไผ่ ฝั่งซ้ายแม่น้ำตาปีเป็นเขตอำเภอพุนพิน แต่ฝั่งขวายังเป็นอำเภอบ้านนาสาร ผ่านบ้านบางเขา บ้านท่าลา บ้านท่า บ้านทับชัน บ้านไทรงาม บ้านป่ายาง บ้านปากพง บ้านปากแพรก บ้านปากบางอ้อ แล้วรวมกับแม่น้ำพุมดวงที่ไหลมาจากทิศตะวันตกตรงบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่ากรอำเภอพุนพิน ไหลไปทางทิศเหนือผ่านบ้านท่าข้ามและควนท่าข้ามหรือควนพุนพิน บนควนท่าข้ามได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น พระพิมพ์สมัยศรีวิชัย ลูกปัด พระโพธัตถ์ ซากเจดีย์ เหรียญอาหรับ เป็นต้น ตรงจุดนี้แม่น้ำตาปีแยกออกเป็น 2 สาย สาย

หนึ่งแยกไปทางทิศเหนือ เรียกว่า “คลองพุนพิน” ผ่านบ้านคู้ยง บ้านหัวเขา ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเขาศรีวิชัยและวัดพระอนันท์ เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และเคยเป็นเมืองท่าโบราณ เมื่อผ่านวัดเขาศรีวิชัยคลองพุนพินค่อย ๆ วกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านท่าพลูเถื่อน บ้านบางงูเหลื่อม บ้านคลองราง ไปออกอ่าวบ้านคอนที่ปากพันคูหา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนอีกสายหนึ่งเป็นแม่น้ำตาปีจากควนท่าข้ามไหลวกไปทางทิศตะวันออก ผ่านบ้านท่าร้อน อำเภอพุนพิน บ้านบางทอง ผ่านอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ถึงบ้านเกาะเสนอ มีคลองท่ากูบและคลองมะขามเตี้ยไหลมาจากทิศใต้บรรจบกับแม่น้ำตาปี ทำให้เกิดเป็นเกาะกลางแม่น้ำไหลผ่านบ้านคอน ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ก่อนไหลออกอ่าวบ้านคอนแม่น้ำแยกเป็นคลอง 3 สาย คือ คลองฉนาก คลองรีว และทิศใต้สุดเป็นแม่น้ำตาปี ไหลไปออกอ่าวบ้านคอนตรงจุดแบ่งเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีกับอำเภอกาญจนดิษฐ์ เมื่อเดินทางออกอ่าวบ้านคอนก็สามารถเดินทางติดต่อกับชุมชนโบราณท่าทอง ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณท่าชนะ และชุมชนโบราณไชยา ได้อย่างสะดวก นอกจากนั้นยังสามารถติดต่อกับนานาชาติที่เข้ามาค้าขายหรือแสวงโชคในดินแดนแถบนี้

2. หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่หลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนโบราณคลองท่อม ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน ชุมชนเหล่านี้ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมาก มีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

2.1.1 สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 2 บ้านควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ พิกัดทางภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง 7 องศา 55 ลิปดา 30 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 9 ลิปดา 5 ฟลิปดาตะวันออก

2.1.2 สภาพทั่วไป ชุมชนโบราณคลองท่อมเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเนินดินหรือควน ชาวบ้านเรียกว่า “ควนลูกปัด” มีระดับความสูง 8 เมตร จากระดับน้ำทะเล ตอนบนเป็นที่ราบ พื้นที่ประมาณครึ่งตารางกิโลเมตร มีคลองท่อมไหลผ่านควนทางทิศใต้และทิศตะวันตก และมีห้วยพลูไหลมาทางทิศตะวันออกบรรจบกับคลองท่อมทางทิศใต้ของควนลูกปัด ตรงที่เรียกว่า “วังแก้มซ่อน” พื้นที่รอบ ๆ ควนลูกปัดเป็นที่ราบและเนินสูง ชาวบ้านใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และทำนา บนควน ชายเนิน และในคลองท่อม ได้พบหลักฐานโบราณคดีจำนวนมากมาย

2.1.3 ประวัติชุมชน บริเวณชุมชนโบราณคลองท่อมได้พบหลักฐานโบราณคดี มีอายุมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีตำนานเล่าว่าครั้งหนึ่งมีชาวอินเดียชื่อ ขุนสาแหรก หรือขุนสาแหระ หรือหลวงแหระ ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนที่ควนลูกปัด แล้วสร้างเป็นบ้านเมืองมีความเจริญมาก ขุนสาแหระ มีบุตรสาว 1 คน ต่อมาบุตรสาวได้คบชู้กับชายหนุ่มในเมือง ขุนสาแหระมีความโกรธมาก จึงจับบุตรสาวและชายชู้ไปขังไว้ในอุโมงค์ใต้ควนลูกปัด พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติมากมาย แล้วสั่งให้เผาบ้านเมืองทั้งหมด หลังจากนั้นขุนสาแหระและภรรยาได้อพยพผู้คนไปทางทิศตะวันออกตามแนวคลองท่อม และสูญหายไปตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ส่วนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบบริเวณควนลูกปัด เช่น ลูกปัด จี๋หรือหัวแหวน กำไล เครื่องปั้นดินเผา ตราประทับ เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้สามารถนำมากำหนดอายุของชุมชนได้อย่างกว้าง ๆ ว่าอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5 ถึงพุทธศตวรรษที่ 16

2.1.4 โบราณวัตถุสถาน บริเวณควนลูกปัดและในคลองท่อม ได้พบโบราณวัตถุจำนวนมากหลายรูปแบบหลายยุคหลายสมัยที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

2.1.4.1 ขวานหิน ได้พบขวานหิน 2 ประเภท คือ ขวานหินกะเทาะ สมัยหินเก่า มีอายุประมาณ 12,000 - 4,000 ปีมาแล้ว หรือประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว และขวานหินขัดพบทั้งขวานหินชนิดธรรมดาและชนิดมีบ่า มีอายุประมาณ 6,000 - 3,000 ปีมาแล้ว

2.1.4.2 เครื่องประดับ ได้พบจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ จี๋หรือหัวแหวนทำจากแร่ประกอบหินมีหลายรูปแบบสลักเป็นรูปศิระษสตรีแบบโรมัน รูปสตรียืน รูปไก่คู่ รูปนก รูปวัว รูปหมู รูปบุรุษยืนถือผลไม้ รูปบุรุษมือถือดาบและศิระษมนุษย์ รูปสิงห์และนักบวชโรมัน แหวนทำจากเงิน ทองคำ ตะกั่ว และสำริด มีหลายรูปแบบที่น่าสนใจได้แก่ แหวนแบบกุญแจโรมัน แหวนรูปวัวหรือรูปโคนอนหมอบ และแหวนรูปแปดเหลี่ยม ลูกปัดทำจากแก้ว หิน อำพันและดินเผา พบมีอยู่ 8 รูปแบบคล้ายกับลูกปัดของอินเดียและโรมัน ได้แก่ ลูกปัดทรงกระบอกและรูปวงล้อ ลูกปัดเกลียว และลูกปัดเชื่อมต่อแถว ลูกปัดก้อนกลม ลูกปัดรูปแผ่น ลูกปัดแท่งเหลี่ยมแบบปริซึม ลูกปัดทรงลูกทูน ลูกปัดฝังเส้นสีและแต้มลวดลาย และลูกปัดลักษณะพิเศษ คຸ່ມຫູ พบมีหลายรูปแบบ ทำจากโลหะหลายชนิด เช่น ทองคำ เงิน ตะกั่ว ดีบุก เงินขวง เป็นต้น กำไล ทำจากหินสีและโลหะ ส่วนใหญ่จะแตกหักไม่ค่อยสมบูรณ์ เครื่องประดับเหล่านี้ส่วนใหญ่สร้างขึ้นบริเวณควนลูกปัด เนื่องจากได้พบเบ้าหลอม แม่พิมพ์เศษหิน และโลหะ ที่ใช้ทำเครื่องประดับกระจัดกระจายอยู่จำนวนมาก

2.1.4.3 เครื่องปั้นดินเผา ได้พบหม้อดินเผาสีน้ำตาลเข้มและมีลายเชือกทาบสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และหม้อดินเผาสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ แต่ส่วนใหญ่แตกหัก มีการตกแต่งลวดลายเป็นเส้นขนานลายขูดขีด รูปตาราง รูปเส้นขนานในแนวนอน รูปเส้นขนานสลับลาย ฟันปลา รูปลายจุดประริ้วเฉียงและลายลอนคลื่น นอกจากนี้ยังพบฝาปิดหม้อหรือปิดภาชนะดินเผาทำ

เป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปทรงกลม รูปทรงบัวควมหรือรูปทรงเจดีย์ รูปทรงเป็นแจก เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาอีกประเภทหนึ่งได้แก่ “ตะคัน” ซึ่งทำเป็นรูปทรงกลมปากจีบ รูปทรงกลมมนก้นลึก รูปกลมก้นมน และรูปคล้ายจานก้นแบน คล้ายกับตะคันดินเผา พบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม เมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เมืองจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 14

2.1.4.4 ตราประทับ ได้ขุดพบตราประทับทำจากแก้ว ดินเผา และ สลักจากแร่ประกอบหิน เช่น หินคาร์เนเลียน หินอะเกต เป็นต้น จำนวนหลายชิ้น ด้านหนึ่งมีการสลักรูปตัวอักษรอินเดีย ซึ่ง ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ได้อ่าน/แปลไว้หลายชิ้น ตราประทับที่สำคัญ ได้แก่ ตราประทับทำด้วยแก้วรูปกลมรี สลักอักษรพราหมี ภาษาปรากฤต คำจารึกไว้ว่า “รุชโซ” แปลว่า “ทำลาย” อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 8 ตราประทับทำด้วยหินคาร์เนเลียนสีแดงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านหน้าสลักตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต คำจารึกไว้ว่า “ทาดวอ” แปลว่า ควรให้ หรือสมควรให้ หรือแปลเอาความได้ว่า “จงให้ โปรดให้” สรุปลงได้ว่า อนุญาติ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ตราประทับทำด้วยหินสีเขียวรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าสลักรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต คำจารึกไว้ว่า “อปรลสนสย” แปลว่า “ห้ามเคลื่อนย้าย” หรืออาจเป็นชื่อบุคคล มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ตราประทับทำด้วยหินสีเขียวรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าสลักรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต คำจารึกไว้ว่า “วีรเพนฐุตรสย” แปลว่า “เหล่ากอผู้กล้าผ่านไปได้” หรืออาจเป็นชื่อบุคคล มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ตราประทับทำด้วยแก้ว รูปวงรี ด้านหน้าสลักเป็นรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต คำจารึกไว้ว่า “สรุมมโน” แปลว่า “ความสุข” หรือ “ความเบิกบานใจ” หรือ “ความปิติยินดี” หรือ “การป้องกัน” หรือ “การพิทักษ์รักษา” หรือ “ที่พักอาศัย” มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ตราประทับทำด้วยทองคำรูปวงกลม ด้านหน้าสลักรูปอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต คำจารึกไว้ว่า “สรุธรรมสย” แปลว่า “แห่งธรรมอันดีงาม” หรือ “แห่งธรรมอันละเอียดอ่อน” หรืออาจเป็นชื่อบุคคล มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ตราประทับทำด้วยหินทรายสีเทารูปทรงแท่นสามเหลี่ยมโค้งมน ด้านหน้าสลักรูปอักษรปัลลวะ ภาษาบาลี คำจารึกไว้ว่า “อโสถก” มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ตราประทับทำด้วยหินทรายสีเทารูปทรงกลมรี ด้านหน้าสลักเป็นรูปววนอนหมอบมีโหนกใหญ่คล้ายกับรูปววนในเหรียญตราพบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม เหรียญตรารูปววน สมัยทวารวดีในแหล่งโบราณคดีในภาคกลางของประเทศไทย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 12 ตราประทับทำด้วยดินเผารูปทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว มีลวดลายสลักทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่งสลักเป็นรูป 3 เหลี่ยม ขอบรูปสลักเป็นลายดอกไม้ อีกด้านหนึ่งสลักเป็นลายรูป 3 เหลี่ยม ตรงกลางยกขอบเป็นเส้นนูน ภายในเป็นลายโค้งแบบหยดน้ำ

2.1.4.5 แผ่นหินสลักใส่เครื่องหอม ขุดพบจำนวนหลายชิ้นสลักบนแผ่นหินทรายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนขอบสลักเป็นลายเส้นเบา ๆ ด้านหน้าสลักเป็นรูปกรอบสี่

เหลี่ยม ในกรอบสี่เหลี่ยมสลับเป็นหลุมกลมเรียงกัน 2 หลุมบ้าง 3 หลุมบ้าง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับข้าวหรือแม่พิมพ์หิน ยังไม่สามารถสืบประวัติได้ว่าใช้ทำอะไร มีนักโบราณคดีหลายคนสันนิษฐานว่า น่าจะใช้ใส่เครื่องหอมประเภทแป้งหรือน้ำมัน ลักษณะคล้ายกับที่พบในประเทศอียิปต์ที่ใช้ใส่น้ำมันในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย มีอายุประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว

2.1.4.6 แผ่นหินล่องทอง ได้ขุดพบแผ่นหินล่องทองของช่างทองเป็นหินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายกับขวานหินขัด บนแท่งหินมีจารึกอักษรพราหมี ภาษาทมิฬ ศาสตราจารย์สุปปรายาคู ผู้เชี่ยวชาญภาษาทมิฬ มหาวิทยาลัยทมิฬ รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย อ่านไว้ว่า “ถูมปาตัน” แปลว่า “แผ่นหินของนายถูมปาตัน” หรือ “แผ่นหินของนายดินโต” มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 หรือพุทธศตวรรษที่ 4 - 6 ซึ่งถือเป็นจารึกภาษาทมิฬที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในเอเชียอาคเนย์

2.1.4.7 หุ่นจำลอง ได้พบประติมากรรมขนาดเล็กจำนวนหนึ่ง หล่อด้วยสำริด ตะกั่ว ดีบุก และดินเผา ทำเป็นรูปคนและรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว หมา งู ปลา กบ เป็นต้น ประติมากรรมบางชิ้นโดยเฉพาะรูปกบสำริดที่พบในคลองท่อมเดิมน่าจะติดอยู่บนหน้ากลองมโหระทึกแบบวัฒนธรรมดองซอน มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 - 7

2.1.4.8 รูปเคารพ ได้พบประติมากรรมบางชิ้น น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมหรืออาจจะเกี่ยวข้องกับลัทธิความเชื่อทางศาสนา เช่น ธรรมจักรดินเผา พระพักตร์ของพระพุทธรูปหรือเทพเจ้า รูปเทพโรมัน รูปสตรีอุ้มบุตร เป็นต้น

2.1.4.9 หินบดและลูกกลิ้ง ได้พบหินบดและลูกกลิ้งจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่แตกหัก ส่วนที่สมบูรณ์มีลักษณะเป็นแท่งหินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายทั้ง 2 ข้างโค้งมน บางแบบมีลักษณะโค้งแฉ่นเล็กน้อย ผิวหน้าแบนเรียบ บางชิ้นมีรอยฝนเป็นร่องลึกหลายร่อง ส่วนฐานล่างแกะสลักเป็นรูปขารองทั้ง 2 ด้าน ส่วนลูกกลิ้งมีลักษณะเป็นแท่งหินรูปทรงกระบอกผิวเรียบ มีลักษณะแบบเดียวกับที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16

2.1.4.10 เหรียญเงินตรา ได้พบเหรียญเงินตราแบบอินเดียและแบบโรมันจำนวนหลายเหรียญ ทำจากทองคำ เงิน และสำริด มีหลายรูปแบบ ได้แก่ เหรียญรูปเรือสำเภาทำจากสำริด อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 7 เหรียญรูปชาวโรมันหล่อด้วยทองคำ เหรียญรูปวัวหล่อด้วยสำริด มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 เหรียญรูปหอยสังข์หล่อด้วยทองคำ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เหรียญรูปปลาหล่อด้วยทองคำ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เหรียญรูปจักรพรรดิโรมันหล่อด้วยทองคำ และเหรียญหล่อด้วยสำริด ด้านหนึ่งมีจารึกอักษรปัลลวะ

2.1.4.11 ซากเรือโบราณ ได้ขุดพบซากเรือโบราณทำด้วยไม้เนื้อแข็งจมฝังดินอยู่ในคลองท่อมตรงจุดที่ห้วยพลูไหลมาบรรจบกับคลองท่อม เรียกว่า “วังแก้มช่อน” ซึ่ง

อยู่ทางทิศใต้ของควนลูกปัด จำนวน 2 ลำ และพบบริเวณวัดคลองท่อม อีก 1 ลำ ยังไม่สามารถกำหนดอายุได้แน่นอน

นอกจากนี้ยังได้พบโบราณวัตถุบริเวณควนลูกปัด และในคลองท่อมอีกหลายชนิด เช่น แวดินเผา หินดู ตรีศูล ชิ้นส่วนคันฉ่องสำริดของจีน สมัยราชวงศ์ชั้น ลูกกระสุน แม่พิมพ์ขวาน ทำด้วยหิน หมากรูปหิน เมล็ดข้าวสารเป็นหิน เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณคลองท่อมเป็นแหล่งเมืองท่าสำคัญที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วอย่างน้อยประมาณ 2,000 ปี

2.2 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.1 สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง 8 องศา 39 ลิปดา 18 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 18 ลิปดา 26 ฟลิปดาตะวันออก

2.2.2 สภาพทั่วไป ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ มีการตั้งชุมชนกระจายอยู่เป็นหย่อม ๆ บนเนินดินกลางที่ราบริมแม่น้ำ ทางทิศตะวันออกมีแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช และกลุ่มภูเขาต่าง ๆ กระจายอยู่หลายภูเขา เช่น เขากระบือเขียด เขาลา เขาล้าน เขาพริกกำ เป็นต้น แนวภูเขาเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำหลายสาย เช่น คลองตาล คลองหน คลองวน คลองฉนวน เป็นต้น คลองเหล่านี้ไหลไปรวมกันกับแม่น้ำตาปีทางด้านทิศตะวันตก ส่วนที่ราบจะพบมากริมแม่น้ำตาปีและริมคลองต่าง ๆ ซึ่งเหมาะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน เป็นต้น และที่ราบยังเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณนาพอ ชุมชนโบราณทุ่งหลวง เป็นต้น

2.2.3 ประวัติชุมชน ตามตำนานท้องถิ่นที่พระเสนานุชิต อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดตะกั่วป่า ได้พบต้นฉบบที่บ้านทุ่งตึก (อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา) ฉบบหนึ่ง และที่พระพิชัยเดชะได้พบที่วัดเวียงสระอีกฉบบหนึ่ง ทั้ง 2 ฉบบมีข้อความตรงกัน ได้กล่าวถึงพระยาศรีธรรมโศกราชเดิมเป็นชาวอินเดียชื่อ “พราหมณ์มาลี” ได้อพยพนำพรรคพวกหนีการรุกรานของพวกมุสลิมจากอินเดียมาขึ้นบกที่บ้านทุ่งตึกและได้สร้างเมืองขึ้นพร้อมกับอภิเษกพราหมณ์มาลีขึ้นเป็นกษัตริย์และให้พราหมณ์มาลาผู้น้องเป็นอุปราช ตั้งเมืองได้ไม่นานพวกมุสลิมตามมารุกรานเมืองแตกจึงหนีข้ามคาบสมุทรไปตั้งเมืองใหม่ที่บ้านน้ำรอบ (ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน) ให้ชื่อว่า “เมืองธรวาดี” แต่ตั้งอยู่ได้ไม่นานเกิดโรคทำผู้คนล้มตาย จึงย้ายไปตั้งเมืองที่เขาชวาปราบ ไข้ทำยังไม่หายจึงย้ายเมืองไปตั้งที่เมืองเวียงสระ ตั้งอยู่ได้ไม่นานเกิดไข้ทำอีก ย้ายไปตั้งที่หาดทรายแก้วคือเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนความเห็นของนักโบราณคดีและผู้รู้ในท้องถิ่นมีความเห็นว่า เมืองเวียงสระเดิมน่าจะเป็นที่ตั้งของรัฐพัน - พาน และเป็นเมืองที่มีอายุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 11 จนกระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองเวียงสระหรือเมืองสระมีฐานะเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองบริวารของเมือง

นครศรีธรรมราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่กัลปนาให้แก่วัดเวียงสระ และในสมัยรัตนโกสินทร์เมืองเวียงสระถูกลดความสำคัญลงเป็นเพียงอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.4 โบราณวัตถุสถาน บริเวณชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ได้พบโบราณวัตถุสถานที่สำคัญ มีดังนี้

2.2.4.1 เมืองเวียงสระ เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาวจากทิศตะวันออเฉียงใต้ถึงทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 620 เมตร ยาวจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 600 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 386 ไร่ 3 งาน 38 ตารางวา มีคูน้ำหรือคูเมือง คันดินหรือกำแพงเมือง และมีแนวคลองธรรมชาติล้อมรอบเมือง ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีคลองตาลไหลผ่านเป็นแนวคูเมือง ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้มีคูน้ำขุดขึ้น 2 ชั้น โดยคูเมืองด้านทิศตะวันออกขุดไปบรรจบกับคลองตาลทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนคูเมืองด้านทิศใต้ขุดไปออกหนองน้ำใหญ่ทางด้านทิศตะวันตก ชาวบ้านเรียกว่า “หนองบ่อพอ” จากการขุดคูเมืองเป็น 2 ชั้นนี้เองจึงทำให้พื้นที่เมืองเก่าถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน เรียกว่า “เมืองนอกและเมืองใน” เมืองนอกเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 492 เมตร ยาว 550 เมตร คูเมืองลึกประมาณ 1 - 3 เมตร กว้างประมาณ 3 - 5 เมตร เมืองในเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างประมาณ 200 เมตร ยาวประมาณ 620 เมตร คูเมืองและคันดินกว้างประมาณ 3 - 5 เมตร ลึกประมาณ 4 - 5 เมตร ภายในบริเวณเมืองได้พบพระพุทธรูป เจดีย์สถาน เทวรูป และวัดร้าง เป็นสิ่งยืนยันถึงความเจริญของเมืองแห่งนี้

2.2.4.2 วัดเวียงสระ ตั้งอยู่ภายในเมืองเวียงสระ มีอยู่ 2 วัด คือ วัดเวียงสระหรือวัดนอก ตั้งอยู่ภายในเมืองนอก และวัดเวียงสระ (ร้าง) หรือวัดใน ตั้งอยู่ภายในเมืองในวัดเวียงสระหรือวัดนอกมีโบราณวัตถุสถานที่สำคัญ ได้แก่ อุโบสถสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณที่ตั้งอุโบสถเก่า รอบอุโบสถมีใบพัทธสีมาสลักหินทรายแดงเป็นเสมาคู่ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น วิหารหรือศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ทรงโถงตั้งบนฐานสูงได้รับการบูรณะใหม่ ภายในมีพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงพอกปูนใหม่ จำนวน 6 องค์ และมีฐานโยนิโทระณะสลักหินทรายแดง มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 บริเวณวัดมีสระน้ำและพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงแตกหักอีกจำนวนหลายชิ้นล้วนแต่เป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนวัดเวียงสระ (ร้าง) ได้พบพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง พระพุทธรูปสากขมุณีจำหลักหินทรายแดงอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ อายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 11 ฐานเจดีย์ก่อด้วยอิฐ 2 แห่ง สระน้ำโบราณ 1 แห่ง

2.2.4.3 พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ได้พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหล่อด้วยสำริด 2 องค์ คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร สภาพชำรุดตั้งแต่พระขงฆ์ถึงพระบาทหักหายไป ประการศมีบางส่วนหักหายไป มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร

2.2.4.4 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ ได้พบเทวรูปภายในเมืองเวียงสระ จำนวน 4 องค์ คือ พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหินทรายแบบลอยองค์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหินทรายแบบนูนสูง มีอายุประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 12 พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหินทรายแบบนูนสูง ส่วนพระบาทชำรุดหักหายไป มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 พระวฑูกะไกรวระ 4 พระกร หรือพระอิศวรปางคูร่ายจำหลักจากหินทรายแบบนูนสูง ประทับยืนด้านหลังมีรูปสุนัขเป็นพาหนะ อิทธิพลศิลปะอินเดียแบบโจฬะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

2.2.4.5 วัดนาพอ (ร้าง) ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวัดโบราณวัดหนึ่งที่ได้พบหลักฐานโบราณวัตถุสถานที่สำคัญหลายอย่าง ได้แก่ ซากอิฐเนินดินที่ตั้งของอุโบสถ พระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง จำนวน 7 องค์ ชูานโยนิ 1 องค์ ต่อมาเมื่อวัดร้างได้มีการนำพระพุทธรูปไปไว้ที่วัดคลองตาล อำเภอเวียงสระ จำนวน 6 องค์ ชูานโยนิ 1 องค์ และนำพระพุทธรูปอีก 1 องค์ ไปไว้ที่วัดทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ พระพุทธรูปเหล่านี้มีอายุอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา ส่วนหลักฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ขุดพบที่วัดนาพอ ได้แก่ เหรียญเงินอาหรับสมัยกาหลิบอุไบฎาด มีอายุประมาณ พ.ศ. 1325 ด้านหนึ่งจารึกไว้ว่า “อัลลาะห์” หรือ “อัลลอฮ์” หมายถึง พระเจ้าองค์เดียวของศาสนาอิสลาม

2.3 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณพุนพิน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3.1 สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดทางภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง 9 องศา 6 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 14 ลิปดา 13 ฟลิปดาตะวันออก

2.3.2 สภาพทั่วไป ชุมชนโบราณพุนพินตั้งอยู่บนเนินหรือควนท่าข้ามหรือควนพุนพินริมฝั่งขวาแม่น้ำตาปี มีพื้นที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร สูง 20 - 40 เมตรจากระดับน้ำทะเล และทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีแม่น้ำพุมดวงไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปี ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกระหว่างควนพุนพินกับแม่น้ำตาปีมีที่ราบแคบ ๆ เป็นที่ตั้งของชุมชนพุนพิน บนควนเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลสุราษฎร์และหน่วยราชการอื่น ๆ แต่สิ่งสำคัญที่พบบนควนพุนพิน ได้แก่ ซากอิฐฐานเจดีย์ พระพิมพ์ดินดิบ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เหรียญอาหรับ และลูกปัดชนิดต่าง ๆ จำนวนมาก

2.3.3 ประวัติชุมชน ชุมชนโบราณพุนพิน สันนิษฐานกันว่า คำว่า “พุนพิน” น่าจะเป็นคำที่มาจากคำว่า “พัน - พาน” หรือ “พัน - พัน” หรือ “ฝั้น - ฝั้น” ซึ่งเป็นชื่อรัฐหนึ่งในแหลมมลายู นักวิชาการเชื่อกันว่า รัฐพัน - พาน เดิมน่าจะตั้งอยู่บริเวณควนพุนพิน รัฐนี้ปรากฏชื่อในจดหมายเหตุจีนหลายสมัย ได้แก่ สมัยราชวงศ์เหลียง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 สมัยราชวงศ์ถัง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 และจดหมายเหตุของม้าวานหลิน ประมาณพุทธ

ศตวรรษที่ 18 แม้จะไม่สามารถสรุปได้ว่ารัฐพัน - พาน ตั้งอยู่ที่บริเวณชุมชนโบราณพูนพินจริงหรือไม่ก็ตามเนื่องจากยังขาดหลักฐานที่ชัดเจน แต่นักโบราณคดีก็เชื่อว่าชุมชนโบราณพูนพิน มีความเจริญมาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11

2.3.4 โบราณวัตถุสถาน บริเวณชุมชนโบราณพูนพิน ได้พบโบราณวัตถุสถานที่สำคัญมีดังนี้

2.3.4.1 ซากอิฐฐานอาคาร พบบนควนพูนพินหรือควนท่าข้าม อย่างน้อยมี 3 แห่ง เดิมน่าจะมีมากกว่านี้ แต่ในสมัยต่อมามีการรื้ออิฐไปสร้างทางรถไฟสายใต้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันที่เหลือเป็นฐานอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวประมาณ 7 เมตร ซึ่งลักษณะอิฐและการก่อสร้างคล้ายกับศิลปะสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย

2.3.4.2 พระพิมพ์และสลูปล้างลอง ได้ขุดพบในบริเวณซากอิฐบนควนพูนพินจำนวนมาก เป็นพระพิมพ์ดินเผาและดินดิบศิลปะแบบศรีวิชัย มีอยู่หลายแบบพิมพ์ เช่น พิมพ์สี่เหลี่ยมผืนผ้า พิมพ์สี่เหลี่ยมคอรอบบนโค้งมน พิมพ์ทรงกลม พิมพ์สลูปล้างลอง เป็นต้น พระพิมพ์เหล่านี้ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 15 และศิลปะปาละเสนา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18

2.3.4.3 พระโพธิสัตว์และพระพุทธรูป ได้ขุดพบบนควนพูนพินจำนวนหลายองค์ที่สำคัญได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหล่อด้วยสำริด มี 2 พระกร อายุประมาณ พ.ศ. 1143 - พ.ศ. 1393 พระพุทธรูปหล่อด้วยสำริดอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบอมราวดีค่อนข้าง มีอายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 11

2.3.4.4 เหรียญเงินอาหรับ ขุดพบในซากอิฐบนควนพูนพิน เป็นเหรียญเงินด้านหนึ่งมีจารึกเป็นภาษาอาหรับแบบเดียวกับที่พบในบริเวณเมืองอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอายุประมาณ พ.ศ. 1310

2.3.4.5 ลูกปัด ขุดพบบริเวณควนพูนพินจำนวนมาก เป็นลูกปัดที่ทำจากหินและแก้ว ที่พบมีสีขาว สีม่วง สีนํ้าเงิน และบางแบบทำเป็นลูกปัดสอดสีเป็นเส้น ลักษณะแบบเดียวกับที่พบบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และบริเวณแหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.4 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยอำเภอพูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.4.1 สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย อำเภอพูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดทางภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง 9 องศา 9 ลิปดา 15 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวง 99 องศา 13 ลิปดา 35 ฟลิปดาตะวันออก

2.4.2 สภาพทั่วไป ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งซ้ายของคลองพูนพิน สภาพทั่วไปพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม กลางที่ราบมีภูเขาหรือเนินเขาวางตัวในแนวทิศตะวันออก

ออกเฉียงเหนือ - ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ เขาดิน เขานรเศรษฐ เขาศรีวิชัย เขาพระอนานท์ และเขาชัยสน บนภูเขาเหล่านี้ได้พบ ซากศาสนสถานที่สำคัญ เช่น ซากเทวสถานบนเขาศรีวิชัย ซากอิฐบนเขานรเศรษฐ อุโบสถและเจดีย์บนเขาพระอนานท์ เป็นต้น ส่วนพื้นที่ราบระหว่างเขาศรีวิชัย กับคลองพูนพิน ได้พบโบราณวัตถุสถานกระจายอยู่ทั่วไป และมีร่องรอยของลำน้ำเก่าไหลไปออก คลองพูนพิน ชาวบ้านเรียกว่า “คลองบางร้อนทอง”

2.4.3 ประวัติชุมชน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีตำนานท้องถิ่นกล่าวถึงการติดต่อค้าขายระหว่างเกาะชวากับชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ครั้งหนึ่งได้มีเรือพ่อค้าเข้ามาเทียบท่าที่เขาศรีวิชัยได้ไม่นานเกิดพายุใหญ่พัดเรือล่มลง พวกลูกเรือได้นำเทวรูปพระนารายณ์ที่บรรทุกมาในเรือขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดเขาศรีวิชัยตั้งแต่นั้นมา ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยได้พบหลักฐานโบราณวัตถุสถานที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย จีน และอาหรับ จำนวนมากมาย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 14 ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 เป็นช่วงที่พุทธศาสนาเถรวาทมีความเจริญมาก จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 19 - 21 เป็นสมัยประวัติศาสตร์ที่พุทธศาสนาเถรวาทมีความเจริญมากในแถบนี้ แต่หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 วิศวอารามบริเวณนี้ชำรุดทรุดโทรมไประยะหนึ่ง ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชุมชนบริเวณนี้ได้รับการพัฒนามีความเจริญขึ้นตามลำดับจนปัจจุบัน

2.4.4 โบราณวัตถุสถาน บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย มีโบราณวัตถุสถานที่สำคัญดังนี้

2.4.4.1 เขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ เป็นภูเขาที่ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองพูนพิน มีขนาดกว้าง 100 เมตร ยาวประมาณ 650 เมตร สูงประมาณ 21 - 30 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ บนภูเขามีซากเนินโบราณสถานก่อด้วยอิฐและหิน จำนวน 8 แห่ง ซึ่งเดิมเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ นอกจากนี้บริเวณเชิงเขาได้พบซากเนินโบราณสถาน ไม่น้อยกว่า 10 แห่ง โดยพบทางทิศตะวันตกของภูเขา 8 แห่ง และทิศตะวันออก 2 แห่ง ด้านทิศตะวันออกนี้ได้พบถ้ำเขาศรีวิชัย 1 แห่ง ภายในได้พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายแดงจำนวนมาก ศิลปะสมัยอยุธยา

2.4.4.2 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ บริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ได้พบพระนารายณ์จำหลักหิน จำนวน 4 องค์ ได้แก่ พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 1 พบบนเขาศรีวิชัย เป็นเทวรูปประทับยืน ขนาดสูง 170 เซนติเมตร พระเศียรทรงสวมมกุฎทรงกระบอก ชาวบ้านเรียกว่า พระนารายณ์สวมหมวกแขก พระกรขวาและพระกรซ้ายด้านบนหักหายไป พระหัตถ์ขวาด้านหน้าทรงถือธรรณีหรือก้อนดิน พระหัตถ์ซ้ายหน้าทรงถือคทา ซึ่งเป็นเทวรูปที่รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 หรือครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 2 พบที่เชิงเขาศรีวิชัยด้านทิศใต้ สภาพชำรุด พระเศียร พระบาท และพระกรหักหายไป มีขนาดสูง 40 เซนติเมตร อายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่

13 พระนารายณ์องค์ที่ 3 พบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เป็นเทวรูปประทับยืนชำรุดมาก มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พระนารายณ์ 4 พระกร องค์ที่ 4 พบที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย สภาพชำรุด พระกรทั้ง 4 หักหายไป มีอายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 13

2.4.4.3 วัดเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพนมพิณ ภายในวัดมีอุโบสถก่อด้วยอิฐถือปูนได้บูรณะใหม่ รอบอุโบสถมีใบพัทธสีมาหินทรายแดงสลักลวดลายดอกไม้ 4 กลีบ บางใบสลักเป็นลายกนก มีอายุประมาณสมัยอยุธยาตอนปลาย ภูมิเรือนไทย สร้างด้วยไม้คิติกัน 3 หลัง เมื่อ พ.ศ. 2445 และมีเทวรูปพระนารายณ์สวมหมวกแขกปั้นด้วยปูนจำลองจากเทวรูปพระนารายณ์องค์ที่พบบนเขาศรีวิชัย เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชาในเทศกาลเดือน 5 ของทุกปี นอกจากนี้บริเวณวัดยังได้พบโบราณวัตถุอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เช่น ชากอิฐ หินชนมประติมากรรม พระพิมพ์ดินเผา ลูกปัด เป็นต้น

2.4.4.4 วัดเขาพระอานนท์ ตั้งอยู่ห่างจากเขาศรีวิชัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 700 เมตร เป็นวัดโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาภายในวัดมีโบราณวัตถุสถานที่สำคัญ ได้แก่ อุโบสถตั้งอยู่บนเขาก่อด้วยอิฐถือปูนภายในมีพระประธานจำหลักหินทรายแดงจำนวน 8 องค์ รอบอุโบสถมีใบพัทธสีมาจำหลักหินทรายแดง 8 ใบ ศิลปะสมัยอยุธยา เจดีย์ก่ออิฐถือปูนตั้งอยู่บนเขาใกล้กับอุโบสถ เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมแบบขอมุมไม้สิบสอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย

2.4.4.5 เขานรเดช ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาศรีวิชัย ระยะห่างประมาณ 200 เมตร เป็นภูเขาหินดินดานผสมลูกรัง สูงประมาณ 30 เมตร บนยอดเขาพบเนินโบราณสถานก่อด้วยอิฐและหิน จำนวน 3 เนิน น่าจะมีอายุร่วมสมัยอยุธยา

2.4.4.6 พระพิมพ์ดินเผา ขุดพบทั่วไปในบริเวณวัดเขาศรีวิชัยและบริเวณใกล้เคียง การขุดพบครั้งสำคัญ มี 2 ครั้ง ได้แก่ เมื่อ พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2533 พระพิมพ์ที่ขุดพบเป็นพระพิมพ์ดินเผา ศิลปะสมัยศรีวิชัย มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 บางองค์มีจารึกคาถา เย ธมมา มีอยู่หลายแบบพิมพ์ เช่น พิมพ์รูปสี่เหลี่ยมด้านบนโค้งมน พิมพ์รูปทรงกลมรี พิมพ์รูปทรงกลม เป็นต้น พระพิมพ์เหล่านี้ในวงการพระเครื่อง เรียกว่า พระเมื่อกะคุมศรีวิชัย พระจันทร์ลอยศรีวิชัย และพระขุ้มศรีวิชัย

2.4.4.7 ลูกปัด ขุดพบบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยจำนวนมาก เป็นลูกปัดที่ทำจากหินแก้ว อำพัน ทองคำ ดินเผา และกระดูกสัตว์มีอยู่หลายรูปแบบ เช่น ลูกปัดรูปทรงกระบอก ลูกปัดแบบเกลียว ลูกปัดแบบรูปโคมจีน ลูกปัดแบบรูปทรงกลม ลูกปัดแบบฝังเส้นสี เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบเศษหิน เศษแก้ว แม่พิมพ์ และเบ้าหลอมลูกปัดอีกจำนวนมาก ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าลูกปัดได้ผลิตขึ้นในชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

2.4.4.8 เหรียญเงินตรา ได้ขุดพบเหรียญเงินตรารูปทรงกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร ด้านหน้ามีลวดลายรูปดวงอาทิตย์อุทัยรูปโค้งครึ่งดวงแปลงรัศมีด้านบน 6 เส้น ด้านล่าง 6 เส้น ด้านหลังมีลวดลายรูปสัญลักษณ์ “ศรีวิฑสะ” หรือชนหน้าอกพระนารายณ์รูปทรงคล้ายปราสาท มีลักษณะคล้ายกับเหรียญที่พบที่เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอายุอยู่ในสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังได้พบก้อนหินแร่โลหะสำริดที่หล่อขึ้นหรือนำมาแต่งตีจำนวนมาก ซึ่งอาจใช้เป็นเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยน และจากการขุดแต่งเนินโบราณสถานบนยอดเขาศรีวิชัย ได้พบเบี้ยดินเผาอีกจำนวนหนึ่งด้วย

2.4.4.9 เครื่องปั้นดินเผา ได้ขุดพบเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากในบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยทั้งบนพื้นราบและบนภูเขา แต่ส่วนใหญ่จะแตกหักกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป มีหลายชนิดหลายรูปแบบและหลายยุคหลายสมัย เช่น เศษหม้อกุ่มที - กุ่มโฑ หม้อทะนบนไหสีหู ถ้วยชาม แวดินเผา ตะคัน เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้มีทั้งที่เป็นแบบผลิตในท้องถิ่นและเครื่องถ้วยชามจีน ซึ่งพบตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง นอกจากนี้ยังได้พบเครื่องปั้นดินเผาของไทยสมัยสุโขทัยและรัตนโกสินทร์อีกด้วย

2.4.4.10 ตราประทับ ได้ขุดพบที่ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย เป็นตราประทับทำด้วยหินตระกูลควอร์ตซ์ รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาว 1.6 เซนติเมตร กว้าง 1.05 เซนติเมตร หนา 3 เซนติเมตร ด้านหน้ามีจารึกอักษรอินเดียสวยงาม เหมือนกับอักษรอินเดียสมัยปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ซึ่ง ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ได้อ่านว่า “วริสมุทฺธาโพธิ” แปลได้ 2 ประการ ประการแรก แปลว่า “ความรู้แจ้งเป็นเครื่องแสดงการทำลายล้าง (กิเลส)” ประการที่ 2 แปลว่า “ประทับตราไว้ให้รู้” หรือ “ประทับตราหมายไว้เป็นสำคัญ”

2.4.4.11 หินบดและลูกกลิ้ง ได้พบหินบดและลูกกลิ้งทำจากหินทรายและหินปูนจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะแตกหัก ชิ้นที่สมบูรณ์ได้ขุดพบเมื่อ พ.ศ. 2537 มีลักษณะเป็นแท่นหิน ขนาดสูง 23 เซนติเมตร ยาว 48 เซนติเมตร กว้าง 23 เซนติเมตร ส่วนลูกกลิ้งรูปทรงกระบอกกลม ขนาดสูง 27 เซนติเมตร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

2.4.4.12 ทรายหรือสระน้ำ ได้พบทรายหรือสระน้ำที่ขุดขึ้นในบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยและบริเวณใกล้เคียงหลายแห่ง ได้แก่ สระน้ำขนาดใหญ่ทางทิศตะวันตกของเขาศรีวิชัย มีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ สระน้ำที่วัดทุ่งโพธิ์ และสระน้ำวัดสระพัง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ในแนวเดียวกัน สระน้ำเหล่านี้คงขุดสำหรับใช้น้ำอุปโภคและบริโภคของชุมชนในฤดูแล้งมาแล้วในอดีต

2.5 หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.5.1 สถานที่ตั้ง มีอาณาเขตที่ตั้งครอบคลุมพื้นที่อำเภอต่าง ๆ รอบอ่าวบ้านคอน ได้แก่ อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอฟุนพิน อำเภอท่าฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.5.2 สภาพทั่วไป สภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำและทะเล มีแนวสันทรายและภูเขาลูกโดดกระจายอยู่ทั่วไป เช่น เขาเจ็ว เขาน้อย เขาพนมแบก เขาโพธิทอง เขานางเอ เป็นต้น ส่วนแม่น้ำลำคลองที่สำคัญมีหลายสาย เช่น แม่น้ำตาปี คลองฟุนพิน คลองไชยา คลองใหญ่พุมเรียง เป็นต้น ทำให้บริเวณอ่าวบ้านคอนเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ นาข้าวและสวนผลไม้ จากสภาพที่พื้นที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้เกิดชุมชนโบราณกระจายอยู่บนแนวสันทรายเก่าและที่ราบริมทะเล เช่น ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณท่าชนะ ชุมชนโบราณแหลมโพธิ ชุมชนโบราณเขาควหา เป็นต้น

2.5.3 ประวัติชุมชน ชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอนเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเริ่มเกิดชุมชนทางด้านทิศตะวันตกก่อน ต่อมาได้เคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบริมแม่น้ำและทะเล แล้วค่อย ๆ พัฒนาเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 สืบต่อเนื่องมาถึงพุทธศตวรรษที่ 10 สมัยนี้ได้เริ่มรับวัฒนธรรมศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูและพุทธศาสนาจากอินเดีย จนถึงพุทธศตวรรษที่ 11 - 13 จึงได้พัฒนาการขึ้นเป็นรัฐสำคัญมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไชยา นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีหลายคนสันนิษฐานว่า เมืองไชยาเคยเป็นศูนย์กลางของรัฐศรีวิชัยหรือจดหมายเหตุจีน เรียกว่า ลัม - โฟ - ซึ หรือ เซ - ลี - โฟ - ซิ เมืองไชยามีความเจริญมากประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 โดยมีเมืองท่าเรือที่สำคัญอยู่บริเวณแหลมโพธิ เป็นเมืองที่ติดต่อกับชายกับอินเดีย จีน และอาหรับ จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 ไชยาเป็นที่รู้จักในนามของเมืองครุหิขึ้นกับรัฐตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาเมืองไชยาลดความสำคัญลงเป็นเพียงเมืองหนึ่งที่ขึ้นกับอาณาจักรสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาตามลำดับ

2.5.4 โบราณวัตถุสถาน บริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน ได้พบโบราณวัตถุสถานกระจายอยู่จำนวนมากที่สำคัญมีดังนี้

2.5.4.1 ขวานหินขัด ได้พบอยู่ทั่วไป เช่น บ้านน้ำคำ ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา เป็นต้น ขวานหินขัดที่พบมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ขวานหินขัดรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ขวานหินขัดรูปสามเหลี่ยม ขวานหินขัดรูปแบบมีบัว ขวานหินขัดรูปจอยปากนก และขวานหินขัดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีอายุประมาณ 4,500 ปี - 3,500 ปีมาแล้ว

2.5.4.2 กลองมโหระทึก เป็นกลองที่หล่อด้วยสำริดแบบวัฒนธรรมคองซอน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะตอนปลาย พบจำนวน 5 ใบ ได้แก่ พบที่อำเภอไชยา

1 ใบ อำเภอพุนพิน 2 ใบ อำเภอกะสมุย 1 ใบ และอำเภอท่าชนะ 1 ใบ กลองมโหระทึก เหล่านี้มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 5

2.5.4.3 ลูกปัด ได้พบบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนเป็นจำนวนมาก โดยพบในแหล่งโบราณคดีบ้านท่าม่วง ตำบลวัง อำเภอท่าชนะ และแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบที่ทำจากแก้วและหิน เช่น หินคาร์เนเลียน โมราหรืออะเกต ออริกซ์ หยก เป็นต้น ส่วนรูปแบบที่สำคัญ เช่น ลูกปัดแบบทรงลูกทูน ลูกปัดแบบทรงกระบอก และรูปร่างอื่น ลูกปัดแบบทรงกลม ลูกปัดแบบแท่นสี่เหลี่ยมปริซึม ลูกปัดแบบขวานหินขัด ลูกปัดแบบรูปหัวใจ ลูกปัดทรงเม็ดมะขม ลูกปัดแบบวงแหวน ลูกปัดแบบมีตา ลูกปัดรูปทรงถังเบียร์ เป็นต้น ลูกปัดเหล่านี้มีหลายสี เช่น สีเหลือง สีน้ำเงิน สีขาว สีม่วง สีฟ้า สีดำ เป็นต้น มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 15

2.5.4.4 เครื่องแก้ว ได้พบเครื่องแก้วสีต่าง ๆ เป็นแบบเครื่องแก้วอาหรับ และเครื่องแก้วที่ได้รับอิทธิพลเครื่องแก้วอียิปต์และโรมัน ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 แหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องแก้ว ได้แก่ ตำบลวัง อำเภอท่าชนะ ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา แก้วที่พบมีหลายสี เช่น สีเขียว สีขาว สีเหลือง สีฟ้า สีน้ำเงิน สีม่วง เป็นต้น โดยนำแก้วมาทำเป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น ขวด กำไล ลูกปัด เป็นต้น และยังได้พบชิ้นส่วนของแก้วที่ผ่านการหล่อยังไม่แล้วเสร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการผลิตแก้วขึ้นใช้ในท้องถิ่นด้วย

2.5.4.5 เครื่องปั้นดินเผา ได้พบจำนวนมากในบริเวณชุมชนต่าง ๆ รอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งแยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นเมือง เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ไม่เคลือบพบที่บ้านมณฑล ตำบลป่าว และบริเวณวัดเวียง อำเภอไชยา มีลักษณะเป็นหม้อปากผายก้นกลม มีลายเขียนสีแดงเป็นเส้นรอบคอและไหล่ของหม้อ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 เครื่องปั้นดินเผาต่างถิ่น ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาของจีน สุโขทัย และสิงห์บุรี พบบริเวณวัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว และแหลมโพธิ์ โดยเฉพาะที่แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา เป็นแหล่งที่พบเครื่องปั้นดินเผาจีนจำนวนมาก ส่วนเป็นของในสมัยราชวงศ์ถัง มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ส่วนเครื่องปั้นดินเผาพบที่บริเวณวัดหลง เป็นเครื่องถ้วยแบบชั้ว สมัยราชวงศ์ซ้อง ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้วยวัดหลง” และยังได้พบถ้วยชาม กระปุก และไหสังคโลก ที่ผลิตจากเตาเมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองสิงห์บุรี ในบริเวณวัดแก้ว วัดหลง และวัดเวียง ซึ่งมีอายุสมัยสุโขทัยและอยุธยา

2.5.4.6 เมืองไชยาโบราณ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่บนแนวสันทรายเก่า ปัจจุบันตัวเมืองเก่ายังปรากฏร่องรอยคูน้ำคันดินให้เห็นอยู่บ้าง เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมคางหมูเท่า ทิศตะวันออก ยาว 276 เมตร ทิศตะวันตก ยาว 288 เมตร ทิศใต้ กว้าง 276 เมตร และทิศเหนือ กว้าง 278 เมตร ภายในเมืองมี

วัดเวียงและหลักเมืองเป็นสิ่งสำคัญ และบริเวณใกล้เคียงมีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น วัดแก้ว วัดหลง เป็นต้น เมืองแห่งนี้เชื่อกันว่าน่าจะเป็นเมืองในสมัยศรีวิชัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18

2.5.4.7 ศิลจารึก ได้พบศิลจารึกในบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน จำนวนอย่างน้อย 10 หลัก โดยใช้เลขที่ สฎ. 1 ถึง สฎ. 10 จารึกที่พบแยกเป็นศิลจารึกสมัยศรีวิชัย จำนวน 3 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ สฎ. 4 (จารึกหลักที่ 24 ในหนังสือประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) จารึกเลขที่ สฎ. 3 (จารึกหลักที่ 24 ก. ในหนังสือประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) และจารึกเลขที่ สฎ. 9 (จารึกหลักที่ 25 ในหนังสือประชุมศิลจารึกภาคที่ 2) จารึกสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 2 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ สฎ. 5 (จารึกวัดตะพาน อำเภอไชยา พ.ศ. 2010) และจารึกเลขที่ สฎ. 1 (จารึกวัดจำปา อำเภอไชยา) จารึกสมัยธนบุรี มี จำนวน 1 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ สฎ. 6 (จารึกวัดจำปา อำเภอไชยา พ.ศ. 2319) จารึกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 4 หลัก ได้แก่ จารึกเลขที่ สฎ. 8 (จารึกวัดหัววังน้ำรอบ อำเภอพุนพิน พ.ศ. 2372) จารึกเลขที่ สฎ. 2 (จารึกวัดสมุหนิมิต อำเภอไชยา พ.ศ. 2392) จารึกเลขที่ สฎ. 10 (จารึกเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย พ.ศ. 2464) และจารึกเลขที่ สฎ. 7 (จารึกวัดสมุหนิมิต อำเภอไชยา พ.ศ. 2493) นอกจากนี้ยังมีจารึกหลักที่ 23 ซึ่งเป็นจารึกที่ได้รับการถกเถียงกันมากที่สุดว่า พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา หรือพบที่วัดเสมามือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.5.4.8 เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ ได้พบเทวรูปพระนารายณ์ พระศิวะ พระสุริยเทพ พระพิฆเนศวร์ ศิวลึงค์ และโยนิโทรณะ จำนวนมากบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน ที่สำคัญได้แก่ พระนารายณ์ 4 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาตั้ง อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 เศียรพระนารายณ์จำหลักหิน พบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) อำเภอท่าชนะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 พระสุริยเทพจำหลักหิน พบที่วัดศาลาตั้ง อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 เอกามุขลึงค์จำหลักหิน พบที่วัดพิฆเนศวร์ (ร้าง) อำเภอท่าชนะ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 ศิวลึงค์จำหลักหิน พบที่วัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) ศิวลึงค์จำหลักหินวัดแก้ว ศิวลึงค์ ตำบลเสวียด โยนิโทรณะ พบที่วัดพระบรมธาตุไชยา วัดศาลาตั้ง มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 พระพิฆเนศวร์ พบที่วัดแก้ว 2 องค์ คือ พระพิฆเนศวร์จำหลักหินทรายแดง พบในเจดีย์วัดแก้ว อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15

2.5.4.9 วิหารหรือเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ เป็นสถานที่ประดิษฐานเทวรูปและเป็นที่ประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ ซึ่งได้พบบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนหลายแห่งแต่เหลือหลักฐานเพียงซากอิฐและเนินดิน ได้แก่ วิหารพราหมณ์วัดพระบรมธาตุไชยาราววิหาร วิหารพราหมณ์วัดศาลาตั้ง วิหารพราหมณ์วัดใหม่ท่าโพธิ์ วิหารพราหมณ์วัดเวียง และวิหารพราหมณ์วัดโพธาราม

2.5.4.10 พระพุทธรูปในพุทธศาสนา ได้พบพระพุทธรูปในบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอนจำนวนมาก มีหลายรูปแบบหลายยุคหลายสมัย พระพุทธรูปที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปจำหลักหินปางสมาธิ พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 พระพุทธรูปจำหลักหินปางแสดงธรรม พบที่วัดแก้ว อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 พระพุทธรูปจำหลักหินปางแสดงธรรม พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 พระเศียรพระพุทธรูปจำหลักหิน ขุดพบที่วัดพระพรหม อำเภอท่าฉาง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 พระพุทธรูปหล่อสำริด ปางแสดงธรรม ขุดพบในเจดีย์เก่า วัดโพธาราม อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 พระพุทธรูปจำหลักหิน ปางอาหุยมุทรา พบที่บ้านท่าอุเทน อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พระพุทธรูปจำหลักหิน ปางสมาธิ จำนวน 2 องค์ พบที่วัดเวณ อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 พระพุทธรูปดินดิบ ปางแสดงธรรม พบในถ้ำคูหา อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ปางประทานอภัย พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 พระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด ปางมารวิชัย พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 และพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด ปางนาคปรก พบที่ทุ่งนาใกล้กับวัดเวียง อำเภอไชยา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1726 หรือ พ.ศ. 1834

2.5.4.11 พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา ในชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอนได้พบพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา ลัทธิมหายานจำนวนมาก ที่สำคัญ ได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดศาลาเทิง อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 18 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 12 พระกร หล่อด้วยสำริด ขุดพบที่วัดนิกรปราสาท อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ไม่ระบุสถานที่พบ) มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 พระกร จำหลักหิน พบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 8 พระกร หล่อด้วยสำริดพบที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พระพุทธเจ้าอภัยกษัตริย์ทรงพระเศียรทรายแดง พบที่วัดแก้ว อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธ

ศตวรรษที่ 15 - 16 นางตารา 8 พระกร หล่อด้วยสำริด พบที่บ้านหัวคู อำเภอไชยา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 16

2.5.4.12 ชิ้นส่วนธรรมจักร ได้ขุดพบที่ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา เป็นธรรมจักรจำหลักหิน สภาพชำรุดมากเหลือเฉพาะขอบธรรมจักร และปลายของซี่กง 2 ซี่ ขอบของธรรมจักรตกแต่งลวดลายเป็นกนกแบบลายผักกูดสลักกับลายดอกไม้อย่างสวยงาม อิทธิพลศิลปะทวารวดี มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14

2.5.4.13 เจดีย์สถานในพุทธศาสนา ได้พบเจดีย์สถานในพระพุทธศาสนาบริเวณชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน ที่สำคัญและมีอายุในสมัยศรีวิชัยอยู่หลายแห่ง ได้แก่ พระบรมธาตุไชยาตั้งอยู่ในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เป็นเจดีย์ก่ออิฐไม่สอปูน รูปทรงมณฑป มุมฐานทักษิณมีเจดีย์ทิศ 4 องค์ เรือนธาตุทำเป็น 3 ชั้น แต่ละชั้นมีเจดีย์ยอด 8 องค์ รวม 24 องค์ เป็นเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะชวา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เจดีย์วัดแก้ว อำเภอไชยา เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน รูปทรงมณฑปหรือปราสาท ขนาดกว้างยาว 18 เมตร ปัจจุบันหักพังเหลือเพียงครึ่งองค์ เป็นเจดีย์ได้รับอิทธิพลศิลปะจาม ในประเทศเวียดนาม มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เจดีย์วัดหลง อำเภอไชยา เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน หักพังเหลือเฉพาะฐานขนาดกว้างยาว 21 - 65 เมตร มีลักษณะแบบเดียวกับเจดีย์วัดแก้ว เดิมน่าจะเป็นเจดีย์ทรงมณฑปหรือทรงปราสาท มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เจดีย์วัดเวียง อำเภอไชยา ปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานให้ศึกษาได้ เนื่องจากได้มีการรื้ออิฐแล้วสร้างวิหารขึ้นใหม่ที่ฐานเจดีย์เดิมไว้ แต่บริเวณวัดยังได้พบหินกรอบประตู ธรณีประตู ขอดเจดีย์จำหลักหินทรายแดงแบบเดียวกับที่พบที่วัดแก้ว หลักฐานเหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันให้ทราบว่า เป็นส่วนประกอบของเจดีย์ทรงมณฑปหรือทรงปราสาทอย่างแน่นอน

3. สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1 การตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดินแดนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู ได้มีกลุ่มคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานหรือเดินทางผ่านมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่อคนพื้นเมืองได้ติดต่อสัมพันธ์กับอินเดีย จีน และอาหรับ ทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้นพัฒนาเป็นบ้านเป็นเมืองมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมทะเลและแม่น้ำ ลำคลองที่สะดวกต่อการติดต่อสัมพันธ์ เช่น ชุมชนโบราณคลองท่อม ตั้งบริเวณริมฝั่งทะเลอันดามัน ชุมชนโบราณเมืองเวียงสระ ชุมชนโบราณควนพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปี เป็นต้น ต่อมาชุมชนหลายแห่งได้พัฒนาเป็นชุมชนเมือง เช่น เมืองไชยา เมืองเวียงสระ เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้ไม่มีการพัฒนารูปแบบการตั้งชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เช่น การสร้างกำแพงเมือง

คูเมือง ไว้ป้องกันข้าศึก เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้มีการรวมกลุ่มที่หนาแน่นและมีระบบการปกครองที่ชัดเจนขึ้น

3.2 การเมืองการปกครองของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การรวมกลุ่มของชุมชนทำให้เกิดระบบการเมืองการปกครองขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู โดยมีผู้นำหรือหัวหน้าเป็นผู้ปกครองดูแลให้ความปลอดภัยแก่สมาชิกภายในกลุ่มของตน เมื่อชุมชนเหล่านี้ได้ติดต่อสัมพันธ์กับอินเดีย จึงได้รับวัฒนธรรมการปกครองของอินเดียมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 11 จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 13 เมืองโบราณไชยาจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองตามรูปแบบของอินเดีย ซึ่งน่าจะเป็นศูนย์กลางของรัฐหนึ่งรัฐได้ในสมัยศรีวิชัย จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองโบราณไชยารู้จักกันในนามเมืองครีหรือเกีย - โล - ชิ ตามจดหมายเหตุจีน แต่หลังพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา เมืองไชยาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช และเมื่อรัฐไทยตั้งศูนย์กลางขึ้นที่อยุธยา เมืองไชยาจึงเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา

3.3 การค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.3.1 การค้าและความสัมพันธ์กับอินเดีย ชาวอินเดียได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายู ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 โดยมีเมืองท่าบริเวณชุมชนโบราณคลองท่อมทางด้านฝั่งตะวันตกเป็นแหล่งผลิตลูกปัดและเป็นที่พักคลังสินค้า ส่วนด้านฝั่งตะวันออกมีเมืองท่าบริเวณชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ และชุมชนโบราณท่าชนะ เป็นแหล่งผลิตลูกปัดค้าขายกับอินเดียและเป็นแหล่งค้าทองคำด้วย จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เมืองท่าทางด้านฝั่งตะวันตกได้เปลี่ยนไปอยู่ที่เมืองท่าบริเวณตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และในสมัยกลางพุทธศตวรรษที่ 16 เมืองท่าในบริเวณนี้น่าจะถูกทำลายจากกองทัพของพระเจ้าราเชนทร โจฬะที่ 1 แห่งอินเดียได้ แต่หลังพุทธศตวรรษที่ 16 อินเดียก็หมดอำนาจไปจากบริเวณนี้ ส่งผลให้การค้ากับอินเดียในบริเวณนี้ต้องหมดไปด้วย

3.3.2 การค้าและความสัมพันธ์กับจีน ชาวจีนเริ่มเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูมาตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 5 ดังได้พบหลักฐานคันฉ่องสำริดสมัยราชวงศ์ฮั่น และกลองมโหระทึกจำนวนมากในชุมชนโบราณคลองท่อมและชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน แต่การติดต่อกับจีนได้ปรากฏหลักฐานชัดเจนบริเวณชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งเมืองท่าที่ได้พบเครื่องปั้นดินเผาราชวงศ์ถังของจีนจำนวนมาก มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณแหลมโพธิ์คงเป็นเมืองท่าของเมืองไชยาโบราณที่ติดต่อกับจีนอย่างกว้างขวาง และเป็นเมืองท่า

ที่สัมพันธ์กับเมืองท่าบริเวณควนลูกปัด และเมืองท่าบริเวณตะกั่วป่าทางด้านฝั่งตะวันตกในฐานะเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูเส้นทางหนึ่ง

3.4 ความเชื่อและลัทธิศาสนาของชุมชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.4.1 ความเชื่อดั้งเดิม กลุ่มชนบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายูมีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีสางเทวดา พระภูมิเจ้าที่หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ เช่น ทวด เทวดาอารักษ์ ผีไม้ ผีเรือน เป็นต้น วิญญาณเหล่านี้จะให้โทษหรือให้คุณขึ้นอยู่กับการบูชา บวงสรวง หากบูชาเป็นที่พอใจก็จะคลบ้นศาลให้เกิดคุณแต่หากบูชาไม่เป็นที่พอใจ ก็จะคลบ้นศาลให้เกิดโทษ

3.4.2 ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ได้เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนรอบอ่าวบ้านคอน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 ซึ่งแยกเป็น 2 ลัทธิ ได้แก่ ลัทธิไวษณพนิกายที่นับถือพระนารายณ์เป็นใหญ่ และลัทธิไศวนิกาย ที่นับถือพระศิวะเป็นใหญ่ ซึ่งได้พบหลักฐานทางศาสนาพราหมณ์ในแถบนี้จำนวนมาก เช่น พระนารายณ์พบที่วัดศาลาทิง พระนารายณ์พบที่เมืองเวียงสระ พระนารายณ์ พบที่เขาศรีวิชัย ศิวลึงค์พบที่ชุมชนโบราณท่าชนะ เป็นต้น โดยมีพราหมณ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางด้านการประกอบพิธีกรรมของบ้านเมือง และเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างเทพเจ้ากับผู้นับถือนบ้านเมือง พราหมณ์เหล่านี้ได้มีการสืบทอดสายตระกูลมาจนปัจจุบัน

3.4.3 ศาสนาพุทธ ได้เผยแพร่เข้าสู่ชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายู ประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ซึ่งมีทั้งพุทธศาสนาหินยาน และพุทธศาสนามหายาน ดังหลักฐานที่พบในชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านคอน เช่น พระพุทธรูป ธรรมจักรจำหลัก หิน พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร นางดารา เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง เจดีย์วัดเวียง เป็นต้น จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ ดังเห็นได้จากการพบหลักฐานพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูปหินทรายแดงวัดเวียงสระ วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร วัดแก้ว ภายในถ้ำพระเขาประสงค์ เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังนี้

1. เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านคอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเส้นทางที่มีสภาพภูมิศาสตร์ประกอบด้วยที่ราบ เนินสูงหรือภูเขา แม่น้ำ ลำคลองและป่าไม้นานาพันธุ์ มีความเหมาะสมสามารถใช้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 16 โดยผ่านทางด้านคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ผ่านคลองสินปุนไปลงแม่น้ำ

คาปีออกสู่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เส้นทางนี้แม้จะมีลำน้ำติดต่อกันได้ แต่ก็มีอุปสรรคใหญ่ที่เป็นปัญหากับการเดินทางในสมัยโบราณ เนื่องจากบริเวณต้นน้ำคลองท่อมเป็นภูเขาสูง ได้แก่ เขาน้อยจู้และเขาใหญ่ จึงทำให้เกิดอุปสรรคกับการเดินทางเป็นอย่างมาก อุปสรรคอีกประการหนึ่งคือบริเวณต้นน้ำคลองท่อมน้ำจะตื้นและไหลเชี่ยว จึงทำให้ไม่สามารถนำเรือเข้าไปถึงต้นน้ำได้ วิธีเดียวที่เดินทางได้สะดวก คือ การเดินทางค้ำข้งข้ามเขาน้อยจู้ ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงมีเขตติดต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช ระยะทางเดินประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นช่วงที่มีความยากลำบากมาก่อนที่จะลงสู่คลองสินปุน อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ปัจจุบันยังคงกล่าวถึงได้ว่าเป็นจุดอ่อนของเส้นทางสายนี้ จุดอ่อนอีกประการหนึ่ง คือ ระหว่างชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัดถึงเขาน้อยจู้ไม่พบหลักฐาน โบราณวัตถุสถานที่ยืนยันให้เห็นว่าการเดินทางผ่านเส้นทางนี้มาแล้วตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ แต่หลักฐานทางมุขปาฐะของคนในท้องถิ่นกลับพบว่า เมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา ประชาชนในท้องถิ่นยังใช้เส้นทางสายนี้ติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนบริเวณอำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ กับชุมชนบริเวณอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะอนุมานได้ว่า เส้นทางสายนี้คงเป็นเส้นทางลัดที่คนโบราณในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ใช้เดินทางลัดข้ามคาบสมุทรมาลายู จากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออกหรือจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตกมาแล้วอย่างแน่นอน

2. หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏว่าได้ค้นพบหลักฐานโบราณวัตถุสถานที่ในชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณเส้นทางสายนี้เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ หลักฐานสำคัญที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอินเดีย กรีก - โรมัน จีน และอาหรับ มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 16 เช่น ลูกปัด จี้ หรือหัวแหวน คราประทับ กลองมโหระทึก แหวน คຸ້ມหู เหยียดเงินตรา เครื่องแก้ว เครื่องปั้นดินเผา ประติมากรรมทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เจดีย์สถาน เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนดังกล่าวได้เข้ามาติดต่อกับค้าขายและเผยแพร่อุดมการณ์ทางศาสนา ร่วมสมัยกับเมืองท่าดักโกลา รัฐศรีวิชัย และรัฐตามพรลิงค์ที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมาลายู จึงเป็นไปได้อย่างแน่นอนว่ากลุ่มชนเหล่านี้คงใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมาลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ไปออกอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 16 นอกจากนี้หลักฐาน โบราณวัตถุสถานที่เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของคาบสมุทรมาลายูและเอเชียอาคเนย์

3. สังคมและวัฒนธรรมชุมชนโบราณบริเวณเส้นทางโบราณบริเวณเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายู จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนโบราณแถบนี้ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียที่เด่นชัดมากและมีอิทธิพลสืบทอดมาจนปัจจุบัน ได้แก่ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ซึ่งเริ่มเข้ามาเผยแพร่อย่างน้อยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 10

เป็นต้นมา อิทธิพลของศาสนาดังกล่าวได้เข้ามาผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับผีบางเทวดา อารักษ์และปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ มีการปรับปรนผสมผสานจนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตหรือสังคมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะศาสนา พราหมณ์ ศาสนาพุทธ และคติความเชื่อดั้งเดิมสามารถผสมผสานพึ่งพิงซึ่งกันและกันจนแยกกันไม่ออก ดังจะเห็นได้ว่าชุมชนต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เช่น ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ชุมชนโบราณไชยา ชุมชนโบราณท่าชนะ เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้มีทั้งศาสนาพราหมณ์ พุทธ และความเชื่อดั้งเดิม ผสมผสานอยู่ด้วยกัน โดยไม่มีร่องรอยของความขัดแย้งแต่อย่างใดและลักษณะอย่างนี้ได้คงสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งนับว่าข้อมูลดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในบริเวณแถบนี้ได้ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัยเรื่องเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึง อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น องค์กรชุมชนในพื้นที่ศึกษา หน่วยงานในสังกัดของกรมศิลปากร มหาวิทยาลัยในภาคใต้ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปปรับใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่นต่อไป

1.2 ควรส่งเสริมหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น สถานศึกษาระดับต่าง ๆ องค์กรการปกครองท้องถิ่น เป็นต้น และประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนเข้าร่วมในการศึกษาเรื่องท้องถิ่นของตนให้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาลายูเส้นทางอื่น ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น เส้นทางจากตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เส้นทางจากจังหวัดตรังถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบลักษณะของเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรแต่ละเส้นทางให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการใช้เป็นเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรลักษณะที่แตกต่างกัน และหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในแต่ละเส้นทาง

2.3 ควรมีการวิจัยรูปแบบและอายุสมัยของโบราณวัตถุสถานที่พบในชุมชนต่าง ๆ บนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูอย่างเจาะลึก เช่น รูปแบบและอายุสมัยของพระพุทธรูป เทวรูปต่าง ๆ เจดีย์สถาน เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กลิ่น คงเหมือนเพชร. “แกะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม - คาปี”, ทักษิณคดี. 3(3) : 116 - 131 ; ตุลาคม 2536 - มกราคม 2537.
- _____ . “จากตะวันตกสู่ตะวันออก ตามเส้นทางชาวบ้านฝั่งทะเลกระบี่”, เมืองโบราณ. 14(3) : 51 - 58 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.
- _____ . ประวัติตำนาน นิทาน ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมือง จังหวัดกระบี่. กระบี่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดกระบี่, ม.ป.ป.
- _____ . ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “ตราประทับ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1201 - 1206. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. หน้า 3503 - 3513. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ศิลาจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยา”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. หน้า 3514 - 3518. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . เกสโร ภิกขุ. โบราณสถานและโบราณคดีในอาณาจักรศรีวิชัย. สุราษฎร์ธานี : โรงพิมพ์รัตนมีศรี, 2521.
- _____ . เชมชาติ เทพไชย. “กลองมโหระทึก : ที่พบบริเวณภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. หน้า 63 - 72. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ข้อสังเกตด้านประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์ซึ่งพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, (แปลจาก Remarks on the Iconography of Bodhisattara images found in Chaiya Southern Thailand by Shoji Ito). ศิลปากร. 28(5) : 48 - 55 ; พฤศจิกายน 2527.
- _____ . “เครื่องถ้วยจีนแหลมโพธิ์ : ที่พบจากการขุดค้นทางวิชาการ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 543 - 550. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “เงินตราต่างชาติโบราณ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 688 - 695. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “รายงานการสำรวจและศึกษากลองมโหระทึก ณ บ้านขวนเฒ่า ตำบลเทพราช อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช”, ศิลปากร. 29(4) : 82 - 98 ; กันยายน 2528.
- _____ . “เวียงสระ : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. หน้า 3374 - 3377. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

- คงเดช ประพัฒน์ทอง. โบราณคดีประวัติศาสตร์ของคงเดช ประพัฒน์ทอง. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2529.
- คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย ฉบับย่อ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2538.
- จันทร์จิรายุ รัชณี, หม่อมเจ้า. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. แปลโดย สดใส จันตวรพงค์. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา, 2530.
- จิราภรณ์ เพชรนาถ และคณะ. วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ คำบเลขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิลักษณะประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คำานสุทธาการพิมพ์, 2534.
- ชวน เพชรแก้ว (บรรณาธิการ). ไชยาแหล่งศิลปวัฒนธรรมสำคัญของภาคใต้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2528.
- ชวลิต อังวิยาธร. “เหรียญและเงินตราเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน นครศรีธรรมราช. หน้า 53 - 69. กรุงเทพฯ : สารคดี ; 2537.
- ชิน อยู่ดี. คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2512.
- _____ . สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2510.
- ชินดิษฐ์ ตันติพันธุ์วดี. “พระขุ้มศรีวิชัยกรุเขาศรีวิชัย (บ้านชายรีย์) อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี”, ใน งานนิทรรศการการอนุรักษ์และการประกวดพระเครื่อง พระบูชา เหรียญคุณาจารย์ 10 เมษายน 2537 ณ โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. หน้า 20 - 22. สุราษฎร์ธานี : ม.ป.ท., 2537.
- ชูลีร จามรมาน. “ข้อมูลเรื่องเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากตะกั่วป่ามายังอ่าวบ้านคอน”, ใน สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. หน้า 45 - 52. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2527.
- ฉัญภูภัทร จันทวิช. “ลูกปัดโบราณ”, ศิลปากร. 28(4) : 36 - 54 ; กันยายน 2527.
- คิ.จี.อี. ฮอลล์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. แปลโดยคุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ ออยุธยา และคณะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- ด้วน ลิ เิง. “อาณาจักรโบราณในภาคใต้ของประเทศไทยในเอกสารโบราณของจีน”, ใน ประวัติศาสตร์ไทยในสายตาชาวจีน. หน้า 11 - 31. กรุงเทพฯ : พิราบ, 2540.
- ด้วน ลิ เิง และประพฤทธิ์ สุกรัตน์เมธิ. “เอกสารโบราณของจีนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย”, ใน พลิกค้นตระกูลไทย. หน้า 1 - 47. กรุงเทพฯ : พิราบ, ม.ป.ป.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. “จารึกเขมรมาบนพระขุ้มศรีวิชัย”, ศิลปากร. 36(3) : 85 - 100 ; พฤษภาคม - มิถุนายน 2536.

- ทันพงษ์ กฤดากร, หม่อมราชวงศ์. ประมวลภาพประติมา พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมราชวงศ์ ทันพงษ์ กฤดากร ม.ว.ท.ป.ช.ท.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2517.
- ทิวา ศุภจรรยา. “ความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งชุมชนโบราณในจังหวัดภาคใต้”, ใน รายงานการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย, หน้า 128 - 133. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2525.
- ธนิศ อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. พระนคร : กรมศิลปากร, 2510.
- ธรรมทาส พานิช. ไชยาที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญรัฐการพิมพ์, 2533.
- _____ . พนม ทวารวดี ศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : พระนคร : แพร์พิทยา ; 2515.
- _____ . “วิหารพราหมณ์เมืองไชยา”, ใน สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. หน้า 71 - 82. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2527.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “คลองท่อม : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 439 - 449. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ไชยา : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1066 - 1078. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ตะกั่วป่า : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1217 - 1232. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ท่าชนะชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 4. หน้า 1508 - 1513. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ปึกฉะโบราณคดีเรื่องของพานิชย์นาวิโบราณ”, ศิลปากร. 32(3) : 81 - 95 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2531.
- _____ . “ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย”, ศิลปากร. 33(6) : 13 - 23 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2533.
- _____ . “พุนพิน : ชุมชนโบราณ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. หน้า 2522 - 2527. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ภาพปก”, ศิลปากร. 35(6) : ไม่มีเลขหน้า ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2533.
- _____ . “เส้นทางการค้าโบราณและทางลัดข้ามคาบสมุทรมภาคใต้”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. หน้า 54 - 57. นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2536.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ และอมรา ชันติสิทธิ์. “เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง : สมัยโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 573 - 598. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

- นงคราญ ศรีชาย. “ตามรอยศรีวิชัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีวิชัย”, ใน โบราณคดีศรีวิชัย : มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 63 - 139. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย, 2543.
- _____. “มรดกทางศิลปวัฒนธรรม : โบราณวัตถุ โบราณสถาน”, ใน โบราณคดีศรีวิชัย : มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 147 - 256. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย, 2543.
- นงคราญ ศรีชาย และวรวีทย์ หัสถาย. “รายงานเบื้องต้น : การสำรวจ ขุดแต่ง ขุดค้น แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ใน โบราณคดีศรีวิชัยมุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 259 - 336. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย, 2543.
- นัชชา เข้มสาขา. “พิธีกษัตริย์พระบรมธาตุไชยาและเปิดอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไชยา 4 กันยายน 2525”, ศิลปากร. 26(5) : 69 - 103 ; พฤศจิกายน 2525.
- นิคม สุทธิรักษ์. “อาณาจักรโบราณในภาคใต้ก่อนสมัยสุโขทัย”, ศิลปากร. 13(5) : 75 - 78 ; มกราคม 2513.
- ประทีป ชุมพล. วรรณกรรมภาคใต้ประเภทตำนาน : การศึกษาเฉพาะกรณี. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ วรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือบุคคล. สถาบันทักษิณคดีศึกษา วันที่ 8 - 10 กุมภาพันธ์ 2528. อุดลำนเา.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. “กลองมโหระทึก เกาะสมุย”, ศิลปากร. 22(1) : 62 - 64 ; พฤษภาคม 2521.
- _____. ไชยา-สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2519.
- _____. “ไชยา , อำเภอ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 3. หน้า 1078 - 1084. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____. โบราณวัตถุสถานในภาคใต้ ตอนเหนือ รวม 7 จังหวัด. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2517.
- _____. “เมืองท่าสำคัญบนแหลมมลายู”, ศิลปากร. 25(3) : 61 - 108 ; กรกฎาคม 2524.
- _____. “เส้นทางเดินบกข้ามเขาสกแต่โบราณ”, ศิลปากร. 23(1-2) : 110 - 117 ; มีนาคม - พฤษภาคม 2522.
- ประยูร อุสุชาณะ. “ศิลปในอาณาจักรภาคใต้ของไทย”, น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 2 (2) : 45 - 56 ; มกราคม - มีนาคม 2519.
- _____. “ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี”, น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). เมืองโบราณ. 10(1) : 53 - 65 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

- ประเสริฐ ฦ นคร. “จารึกที่พบในสุราษฎร์ธานี”, ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ของ
ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฦ นคร. หน้า 91 - 99. นครปฐม : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
และฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, 2534.
- ปรีชา นุ่นสุข. “จารึกบนตราประทับรุ่นแรกในภาคใต้”, ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
นครศรีธรรมราช ชุดที่ 5. หน้า 103 - 112. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์,
2531.
- _____ . “นครศรีธรรมราชกับเส้นทางการค้าทางบก”, สารนครศรีธรรมราช. 27(5) :
40 - 45 ; พฤษภาคม 2540.
- _____ . “พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในภาคใต้”, ใน พัฒนาการทางวัฒนธรรม :
กรณีทักษิณ. หน้า 7 - 41. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- _____ . “มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี”, ศรีวิชัยฉบับเฉลิม
พระเกียรติฯ. 11(1) : 48 - 85 ; ธันวาคม 2530.
- _____ หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525.
- ปรีชา วงศ์วิเชียร. “พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรวัณนิกรปราสาท”, ใน มโนชัย - สังคมวิชาการเพื่อ
ท้องถิ่น เฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก. หน้า 77 - 79. สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี, 2539.
- ผาสุข อินทรารุช. ทวารวดีการศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อักษรสมัย, 2542.
- _____ . “พระศิวะ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
พ.ศ.2529 เล่ม 6. หน้า 2393 - 2398. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “พระสุริยะในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 6.
หน้า 2401 - 2402. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ศิวลึงค์ : ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 9.
หน้า 3533 - 3547. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- พรชัย สุจิตต์ และเขมชาติ เทพไชย. “เครื่องแก้วโบราณ : ที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรม
วัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 2. หน้า 514 - 527. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์
การพิมพ์, 2529.
- พร้อม สุกข์สนี่ ฦ อุษยา. ประวัติศาสตร์โบราณคดี โบราณสถาน และพระพิมพ์ สมัยศรีวิชัย
ลพบุรี ขอม เขียงแสน และอุทอง. กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา, 2512.
- พันธรักรัษราชเดช. พล.ต.ต. ชุน. “พระอาจารย์นำ ชินวโร (แก้วจันทร์)”, พุทธันดรไตรเวทย์. 1(8)
: 19 - 21 ; กรกฎาคม 2520.

- พันเอก จี.อี. เจริญ. “กลาง : คำเงื่อนไขประวัติศาสตร์”, ใน กลางหมายเหตุ 40. แปลโดย สุเทพ ปานศิษฐ์. หน้า 47 - 94. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบศิลป์ในประเทศไทยคัดเลือกรจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สาขาส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2520.
- _____ . “เทพในพุทธศาสนาลัทธิวัชรยาน : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 4. หน้า 1628 - 1636. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2528.
- _____ . ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2533.
- _____ . “พระโพธิสัตว์ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. หน้า 2310 - 2336. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “พระวิษณุ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. หน้า 2371 - 2386. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . ศิลปทัศนก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2523.
- _____ . “ศิลปวัตถุที่พบในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. หน้า 3469 - 3489. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- ภูษงค์ - ฌัญญภัทร จันทวิช. “เครื่องถ้วยจีนในประเทศไทย”, ใน เครื่องถ้วยในประเทศไทย. หน้า 155 - 178. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2523.
- มยุรี วีระประเสริฐ. “จี้ห้อยคอ : ที่พบที่ควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 835 - 836. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ตราประทับหินทรายรูปวัว : ที่ควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1206 - 1207. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ตะคันดินเผา”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. หน้า 1237 - 1238. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “ลูกปัดโบราณ : แหล่งควนลูกปัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. หน้า 3245 - 3248. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “แหล่งโบราณคดีที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่”, เมืองโบราณ. 10(1) : 133 - 136 ; มกราคม - มีนาคม 2527.

- มานิต วัลลิโภดม. ทักษิณรัฐ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.
- _____ . “สภาพของอาณาจักรต่าง ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ”,
ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ - โบราณคดีศรีวิชัย. หน้า 65 - 91.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2525.
- _____ . สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. กรุงเทพฯ : การเวก, 2521.
- เมืองโบราณ. “ภาพปก”, เมืองโบราณ. 14(3) : 10 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.
- ไมเคิล ไรท์. “พ่อค้าและทองคำหลักฐานใหม่สำหรับ “สุวรรณภูมิ”, ศิลปวัฒนธรรม. 18(3) : 62
- 63 ; มกราคม 2540.
- ยอร์ช เซเดส์. “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงเทพมหานคร เมืองละโว้ และเมืองประเทศราชขึ้น
แก่กรุงศรีวิชัย จารึกหลักที่ 23 - 25”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัด
สุราษฎร์ธานีและบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. หน้า 35 - 51. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,
2520.
- _____ . “ราชอาณาจักรทะเลใต้”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัด
สุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. หน้า 53 - 70. กรุงเทพฯ : กรม
ศิลปากร, 2520.
- เชียมขง ส. สุรกิจบรรหาร. ระลีกชาติใต้. สงขลา : โรงพิมพ์พันธ์, 2507.
- เชียมขง สุรกิจบรรหาร. เลาความเป็นเส้นทางเดินไปสู่กรุงสทิงพาราณสีโบราณ. สงขลา : โรงพิมพ์
วินิจฉัยพิมพ์, 2505.
- ราชบัณฑิตยสถาน. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1. พระนคร :
โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506.
- _____ . อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3. พระนคร :
โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506.
- วรรณ พรมพาทกุล. “ภูมิศาสตร์กายภาพจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ใน สัมมนาประวัติศาสตร์
สุราษฎร์ธานี. หน้า 1 - 36. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2527.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. “ความก้าวหน้าของโบราณคดีในภาคใต้ : การประเมินเพื่อเสนอภาพรวม”,
เมืองโบราณ. 14(3) : 39 - 48 ; กรกฎาคม - กันยายน 2531.
- _____ . “จากท่าชนะถึงสงขลา”, เมืองโบราณ. 2(2) : 65 - 77 ; มกราคม - มีนาคม
2519.
- _____ . “นครศรีธรรมราชกับเส้นทางคาบสมุทร”, ใน โบราณคดีไทยในทศวรรษที่
ผ่านมา. หน้า 101 - 107. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2525.
- _____ . สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศตั้งแต่ยุคคึกคักค้าบรพ์จนถึงสมัยกรุงศรี
อยุธยาอาณาจักรสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2534.

- ศิลป์ชัย ชื่นประเสริฐ. “เวียงสระ”, เมืองโบราณ. 10(1) : 42 - 45 ; มกราคม - มีนาคม 2527.
- ศิลปากร, กรม. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครหลวง : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515.
- _____ . “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้ และเมืองประเทศราช ขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย”, ใน ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. หน้า 36 - 51. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2520.
- _____ . พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2543.
- _____ . รายงานผลการดำเนินงานทางโบราณคดีเพื่อแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน พุทธศักราช 2525 - 2528. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2529.
- สวัสดิ์ รัตนเสวี. “กำเนิดเงินตราโมในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า 48 - 54. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส. พงษ์พงศ์, ม.ป.ป.
- _____ . “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า 34 - 47. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส. พงษ์พงศ์, ม.ป.ป.
- _____ . “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนานพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า 34 - 47. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส. พงษ์พงศ์, ม.ป.ป.
- สุทธิพันธ์ ขุทรานนท์. “คอคอดกระ”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. หน้า 26 - 34. นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2536.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : แนวปฏิบัติในภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2525.
- _____ . “เวียงสระ , อำเภอ”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. หน้า 3378 - 3379. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ และพิสิฐ เจริญวงศ์. “ภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 7. หน้า 2577 - 2607. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียงอินเดีย ลังกา ขวา จัมปา ขอม พม่า ลาว. กรุงเทพฯ : มติชน, 2538.
- _____ . ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522.
- _____ . ศิลป์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2518.

- สุภัทรรคิศ คิศจกุล, หม่อมเจ้า. (ทรงแปลและเรียบเรียง) “โบราณวัตถุสถานทางภาคใต้ของประเทศไทย”, ของ บวสเชอลีเย่ (ผู้แต่ง). ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. หน้า 136 - 151. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2521.
- สุวิทย์ ชัยมงคล. ศิลปะถ้ำฝั่งทะเลอันดามัน นิทรรศการพิเศษเนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี 17 มิถุนายน - 31 ธันวาคม 2539 ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ถลาง จังหวัดภูเก็ต (แผ่นพับ).
- แสง มนวิฑูร, ร.ต.ท. “บันทึกเรื่องเดินทางไปสำรวจเรื่องก่อนประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมสมัยโบราณในจังหวัดภาคใต้ของอธิบดีกรมศิลปากรและคณะ”, ศิลปากร. 11(6) : 95 - 107 ; มีนาคม 2511.
- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดกระบี่. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น. กระบี่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดกระบี่, 2538.
- หอสมุดแห่งชาติ. พงศาวดารเมืองพัทลุง (กัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง). เลขที่ 37/ฉ 001.4/17.
- เหอ ชูย์เหมย และคณะ. “เครื่องถ้วยจีนรุ่นแรกๆ ในภาคใต้ของไทย”, ศิลปากร. 33(4) : 27 - 29 ; กันยายน - ตุลาคม 2532.
- อนุমানราชชน, พระยา. เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2515.
- อนูวิทย์ เจริญสกุล. แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมรและศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ. ธรณีวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2516.
- อมรา ชันติสิทธิ์. “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 552 - 566. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “เครื่องมือเครื่องใช้หินสมัยโบราณ : ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. หน้า 606 - 618. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- อมรา ชันติสิทธิ์ ศรีสุชาติ. “แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 10. หน้า 4138 - 4156. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- อมรา ศรีสุชาติ. “ขวานหินขัด”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. หน้า 300 - 329. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ . “โบราณคดีฝั่งทะเลอันดามัน : ข้อมูลเก่า - ใหม่”, ศิลปากร. 31(3) : 15 - 27 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2530.

อมรา ศรีสุชาติ. “ประวัติศาสตร์ - โบราณคดีตะกั่วป่า”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. หน้า 58 - 62. นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2536.

_____. “ลูกปัดโบราณในภาคใต้”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. หน้า 3212 - 3245. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

_____. สายรากภาคใต้ : ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.

_____. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่”, ใน หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. หน้า 144 - 146. นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2536.

อินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินทปญฺโญ), พระครู. แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา, 2529.

บุคลากร

บุคลากรกรม

สัมภาษณ์นายแคร์ดี เรืองวิชา บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์นายจำรัส ทิพย์บรรพต บ้านเลขที่ 67/2 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2542.

สัมภาษณ์นายชนะ นาคเวช บ้านเลขที่ 307 ถนนรักษนรกิจ ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2542.

สัมภาษณ์พระชาย คหวโส วัดลำทับ หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่
7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์พระสมเฑศ จนทสุวรรณโณ วัดเวียงสระ หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์พระครูสุภัทรวรรคคุณ เจ้าอาวาสวัดลำทับ หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์พระครูอาทรสังวรกิจ (สวาท) เจ้าอาวาสวัดคลองท่อมใต้ หมู่ที่ 2 ตำบลคลองท่อมใต้
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์พระปลัดเอี่ยม เทวธมโม เจ้าอาวาสวัดเขาศรีวิชัย หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์นายสหัส ชัยสิทธิ์ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์นางอารีย์ เรืองเจริญ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2537.

สัมภาษณ์นายอำนาจ พากประดิษฐ์ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2540.

สัมภาษณ์นางส่อง เกศศรีสม บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2540.